నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

సంయుత్తనికాయే

సళాయతనవగ్గ-అట్ఠకథా

౧. సళాయతనసంయుత్తం

౧. అనిచ్చవగ్గో

౧. అజ్ఝత్తానిచ్చసుత్తవణ్ణనా

౧. సళాయతనవగ్గస్స పఠమే **చక్ఖు**న్తి ద్వే చక్ఖూని – ఞాణచక్ఖు చేవ మంసచక్ఖు చ. తత్థ **ఞాణచక్ఖు** పఞ్చవిధం – బుద్ధచక్ఖు, ధమ్మచక్ఖు, సమన్తచక్ఖు, దిబ్బచక్ఖు, పఞ్ఞాచక్ఖూతి. తేసు బుద్ధచక్ఖు నామ ఆసయానుసయఞాణఞ్చేవ ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణఞ్చ, యం – "బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో"తి (మహావ॰ ౯; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౩; ౨.౩౩౮) ఆగతం . ధమ్మచక్ఖు నామ హేట్ఠిమా తయో మగ్గా తీణి చ ఫలాని, యం – "విరజం వీతమలం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాదీ"తి (మహావ॰ ౧౬; మ॰ ని॰ ౨.౩౯౫) ఆగతం. సమన్తచక్ఖు నామ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, యం – "పాసాదమారుయ్హ సమన్తచక్ఖూ"తి (మహావ॰ ౮; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౨; ౨.౩౩౮) ఆగతం. దిబ్బచక్ఖు నామ ఆలోకఫరణేన ఉప్పన్నం ఞాణం, యం – "దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేనా"తి (పారా॰ ౧౩; మ॰ ని॰ ౨.౩౪౧) ఆగతం. పఞ్ఞాచక్ఖు నామ చతుసచ్చపరిచ్ఛేదకఞాణం, యం – "చక్ఖుం ఉదపాదీ"తి (స॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౫) ఆగతం.

మంసచక్ఖుపి దువిధం – ససమ్భారచక్ఖు, పసాదచక్ఖూతి. తేసు య్వాయం అక్ఖికూపకే అక్ఖిపటలేహి పరివారితో మంసపిణ్డో, యత్థ చతస్సో ధాతుయో వణ్ణగన్ధరసోజా సమ్భవో జీవితం భావో చక్ఖుపసాదో కాయపసాదోతి సఙ్ఖేపతో తేరస సమ్భారా హోన్తి. విత్థారతో పన చతస్సో ధాతుయో వణ్ణగన్ధరసోజా సమ్భవోతి ఇమే నవ చతుసముట్ఠానవసేన ఛత్తింస, జీవితం భావో చక్ఖుపసాదో కాయపసాదోతి ఇమే కమ్మసముట్ఠానా తావ చత్తారోతి చత్తారీస సమ్భారా హోన్తి. ఇదం ససమ్భారచక్ఖు నామ. యం పనేత్థ సేతమణ్డలపరిచ్ఛిన్నేన కణ్హమణ్డలేన పరివారితే దిట్ఠిమణ్డలే సన్నివిట్ఠం రూపదస్సనసమత్థం పసాదమత్తం, ఇదం పసాదచక్ఖు నామ. తస్స తతో పరేసఞ్చ సోతాదీనం విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తావ.

తత్థ యదిదం పసాదచక్ఖు, తం గహేత్వా భగవా – **చక్ఖుం, భిక్ఖవే, అనిచ్చ**న్తిఆదిమాహ. తత్థ – "చతూహి కారణేహి అనిచ్చం ఉదయబ్బయవన్తతాయా"తిఆదినా నయేన విత్థారకథా హేట్ఠా పకాసితాయేవ. **సోతమ్పి** పసాదసోతమేవ అధిప్పేతం, తథా **ఘానజివ్హాకాయా. మనో**తి తేభూమకసమ్మసనచారచిత్తం. ఇతి ఇదం సుత్తం ఛసు అజ్ఝత్తికాయతనేసు తీణి లక్ఖణాని దస్సేత్వా కథితే బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తం.

౨-౩. అజ్ఝత్తదుక్ఖసుత్తాదివణ్ణనా

౨-౩. దుతియం ద్వే లక్ఖణాని, తతియం ఏకలక్ఖణం దస్సేత్వా కథితే బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తం. సేసాని పన తేహి సల్లక్ఖితాని వా ఏత్తకేనేవ వా సల్లక్ఖేస్సన్తీతి.

౪-౬. బాహిరానిచ్చసుత్తాదివణ్ణనా

౪-౬. చతుత్థే **రూపగన్ధరసఫోట్ఠబ్బా** చతుసముట్ఠానా, **సద్దో** ద్విసముట్ఠానో, **ధమ్మా**తి తేభూమకధమ్మారమ్మణం. ఇదమ్పి బాహిరేసు ఛసు ఆయతనేసు తిలక్ఖణం దస్సేత్వా కథితే బుజ్ఝనకానం వసేన వుత్తం. పఞ్చమే ఛట్ఠే చ దుతియతతియేసు వుత్తసదిసోవ నయో.

౭-౧౨. అజ్ఝత్తానిచ్చాతీతానాగతసుత్తాదివణ్ణనా

౭-౧౨. సత్తమాదీని అతీతానాగతేసు చక్ఖాదీసు అనిచ్చలక్ఖణాదీని సల్లక్ఖేత్వా పచ్చుప్పన్నేసు బలవగాహేన కిలమన్తానం వసేన వుత్తాని. సేసం సబ్బత్థ హేట్ఠా వుత్తనయమేవాతి.

అనిచ్చవగ్గో పఠమో.

౨. యమకవగ్గో

౧-౪. పఠమపుబ్బేసమ్బోధసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩-౧౬. యమకవగ్గస్స పఠమదుతియేసు **అజ్ఝత్తికాన**న్తి అజ్ఝత్తజ్ఝత్తవసేన అజ్ఝత్తికానం. నో పన నేసం అజ్ఝత్తికభావో ఛన్దరాగస్స అధిమత్తబలవతాయ వేదితబ్బో. మనుస్సానఞ్హి అన్తోఘరం వియ ఛ అజ్ఝత్తికాయతనాని, ఘరూపచారం వియ ఛ బాహిరాయతనాని. యథా నేసం పుత్తదారధనధఞ్ఞపుణ్ణే అన్తోఘరే ఛన్దరాగో అధిమత్తబలవా హోతి, తత్థ కస్సచి పవిసితుం న దేన్తి, అప్పమత్తేన భాజనసద్దమత్తేనాపి "కిం ఏత"న్తి? వత్తారో భవన్తి. ఏవమేవం ఛసు అజ్ఝత్తికేసు ఆయతనేసు అధిమత్తబలవఛన్దరాగోతి. ఇతి ఇమాయ ఛన్దరాగబలవతాయ తాని "అజ్ఝత్తికానీ"తి వుత్తాని. ఘరూపచారే పన నో తథా బలవా హోతి, తత్థ చరన్తే మనుస్సేపి చతుప్పదానిపి న సహసా నివారేన్తి. కిఞ్చాపి న నివారేన్తి, అనిచ్ఛన్తా పన పసుపచ్ఛిమత్తమ్పి గహితుం న దేన్తి. ఇతి నేసం తత్థ న అధిమత్తబలవఛన్దరాగో హోతి. రూపాదీసుపి తథేవ న అధిమత్తబలవఛన్దరాగో, తస్మా తాని "బాహిరానీ"తి వుత్తాని. విత్థారతో పన అజ్ఝత్తికబాహిరకథా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తావ. సేసం ద్వీసుపి సుత్తేసు హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. తథా తతియచతుత్థేసు.

౫-౬. పఠమనోచేఅస్సాదసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭-౧౮. పఞ్చమే **నిస్సటా**తి నిక్ఖన్తా. **విసఞ్ఞుత్తా**తి నోసంయుత్తా. **విప్పముత్తా**తి నో అధిముత్తా **విమరియాదీకతేన చేతసా**తి నిమ్మరియాదీకతేన చేతసా. యఞ్హి కిలేసజాతం వా వట్టం వా అప్పహీనం హోతి, తేన సేఖానం చిత్తం సమరియాదీకతం నామ. యం పహీనం, తేన విమరియాదీకతం. ఇధ పన సబ్బసో కిలేసానఞ్చేవ వట్టస్స చ పహీనత్తా

విమరియాదీకతేన కిలేసవట్టమరియాదం అతిక్కన్తేన చిత్తేన విహరంసూతి అత్థో. ఛట్ఠేపి ఏసేవ నయో. ఛసుపి పనేతేసు సుత్తేసు చతుసచ్చమేవ కథితన్తి వేదితబ్బం.

౭-౧౦. పఠమాభినన్దసుత్తాదివణ్ణనా

౧౯-౨౨. సత్తమాదీసు చతూసు వట్టవివట్టమేవ కథితం. అనుపుబ్బకథా పన నేసం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాతి.

యమకవగ్గో దుతియో.

౩. సబ్బవగ్గో

౧. సబ్బసుత్తవణ్ణనా

౨౩. సబ్బవగ్గస్స పఠమే **సబ్బం వో, భిక్ఖవే**తి సబ్బం నామ చతుబ్బిధం – సబ్బసబ్బం, ఆయతనసబ్బం, సక్కాయసబ్బం, పదేససబ్బన్తి. తత్థ –

"న తస్స అద్దిట్ఠమిధత్థి కిఞ్చి,
అథో అవిఞ్ఞాతమజానితబ్బం;
సబ్బం అభిఞ్ఞాసి యదత్థి నేయ్యం,
తథాగతో తేన సమన్తచక్ఖూ"తి. (మహాని. ౧౫౬; చూళని. ధోతకమాణవపుచ్ఛానిద్దేసో ౩౨; పటి. మ. ౧.౧౨౧) –

ఇదం సబ్బసబ్బం నామ. "సబ్బం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామి, తం సుణాథా"తి (సం. ని. ౪.౨౪) ఇదం ఆయతనసబ్బం నామ. "సబ్బధమ్మమూలపరియాయం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామీ"తి (మ. ని. ౧.౧) ఇదం సక్కాయసబ్బం నామ. "సబ్బధమ్మేసు వా పన పఠమసమన్నాహారో ఉప్పజ్జతి చిత్తం మనో మానసం…పే.… తజ్జామనోధాతూ"తి ఇదం పదేససబ్బం నామ. ఇతి పఞ్చారమ్మణమత్తం పదేససబ్బం. తేభూమకధమ్మా సక్కాయసబ్బం. చతుభూమకధమ్మా ఆయతనసబ్బం. యంకిఞ్చి నేయ్యం సబ్బసబ్బం. పదేససబ్బం సక్కాయసబ్బం న పాపుణాతి, సక్కాయసబ్బం ఆయతనసబ్బం న పాపుణాతి, ఆయతనసబ్బం సబ్బసబ్బం న పాపుణాతి. కస్మా? సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స అయం నామ ధమ్మో ఆరమ్మణం న హోతీతి నత్థితాయ. ఇమస్మిం పన సుత్తే ఆయతనసబ్బం అధిప్పేతం.

పచ్చక్ఖాయాతి పటిక్ఖిపిత్వా. **వాచావత్థుకమేవస్సా**తి, వాచాయ వత్తబ్బవత్థుమత్తకమేవ భవేయ్య. ఇమాని పన ద్వాదసాయతనాని అతిక్కమిత్వా అయం నామ అఞ్ఞో సభావధమ్మో అత్థీతి దస్సేతుం న సక్కుణేయ్య. **పుట్ఠో చ న సమ్పాయేయ్యా**తి, "కతమం అఞ్ఞం సబ్బం నామా"తి? పుచ్ఛితో, "ఇదం నామా"తి వచనేన సమ్పాదేతుం న సక్కుణేయ్య. **విఘాతం ఆపజ్జేయ్యా**తి దుక్ఖం ఆపజ్జేయ్య. **యథా తం, భిక్ఖవే, అవిసయస్మి**న్తి ఏత్థ **త**న్తి నిపాతమత్తం. **యథా**తి కారణవచనం, యస్మా అవిసయే పుట్ఠోతి అత్థో. అవిసయస్మిఞ్హి సత్తానం విఘాతోవ హోతి, కూటాగారమత్తం సిలం సీసేన

ఉక్ఖిపిత్వా గమ్భీరే ఉదకే తరణం అవిసయో, తథా చన్దిమసూరియానం ఆకడ్ఢిత్వా పాతనం, తస్మిం అవిసయే వాయమన్తో విఘాతమేవ ఆపజ్జతి, ఏవం ఇమస్మిమ్పి అవిసయే విఘాతమేవ ఆపజ్జేయ్యాతి అధిప్పాయో.

౨. పహానసుత్తవణ్ణనా

౨౪. దుతియే **సబ్బప్పహానాయాతి** సబ్బస్స పహానాయ. **చక్ఖుసమ్ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జతి వేదయితన్తి** చక్ఖుసమ్ఫస్సం మూలపచ్చయం కత్వా ఉప్పన్నా సమ్పటిచ్ఛనసన్తీరణవోట్ఠబ్బనజవనవేదనా. చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తాయ పన వత్తబ్బమేవ నత్థి. సోతద్వారాదివేదనాపచ్చయాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ పన **మనోతి** భవఙ్గచిత్తం. **ధమ్మాతి** ఆరమ్మణం. **మనోవిఞ్ఞాణన్తి** సహావజ్జనకజవనం. **మనోసమ్ఫస్సోతి** భవఙ్గసహజాతో సమ్ఫస్సో. **వేదయితన్తి** సహావజ్జనవేదనాయ జవనవేదనా. భవఙ్గసమ్పయుత్తాయ పన వత్తబ్బమేవ నత్థి. ఆవజ్జనం భవఙ్గతో అమోచేత్వా **మనోతి** సహావజ్జనేన భవఙ్గం దట్ఠబ్బం. **ధమ్మాతి** ఆరమ్మణం. **మనోవిఞ్ఞాణన్తి** జవనవిఞ్ఞాణం. **మనోసమ్ఫస్సోతి** భవఙ్గసహజాతో సమ్ఫస్సో. **వేదయితన్తి** జవనసహజాతా వేదనా. సహావజ్జనేన భవఙ్గసహజాతాపి వట్టతియేవ. యా పనేత్థ దేసనా అనుసిట్ఠిఆణా, అయం పణ్ణత్తి నామాతి.

౩. అభిఞ్ఞాపరిఞ్ఞాపహానసుత్తవణ్ణనా

౨౫. తతియే **సబ్బం అభిఞ్ఞా పరిఞ్ఞా పహానాయాతి** సబ్బం అభిజానిత్వా పరిజానిత్వా పజహనత్థాయ. **అభిఞ్ఞా పరిఞ్ఞా పహాతబ్బన్తి** అభిజానిత్వా పరిజానిత్వా పహాతబ్బం. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౪. పఠమఅపరిజాననసుత్తవణ్ణనా

౨౬. చతుత్థే **అనభిజానం అపరిజానం అవిరాజయం అప్పజహన్తి** అనభిజానన్తో అపరిజానన్తో అవిరాజేన్తో అప్పజహన్తో. ఏత్థ చ **అవిరాజేన్తోతి** అవిగచ్ఛాపేన్తో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తిస్సోపి పరిఞ్ఞా కథితా హోన్తి. “అభిజాన”న్తి హి వచనేన ఞాతపరిఞ్ఞా కథితా, “పరిజాన”న్తి వచనేన తీరణపరిఞ్ఞా, “విరాజయం పజహ”న్తి ద్వీహి పహానపరిఞ్ఞాతి.

౫. దుతియఅపరిజాననసుత్తవణ్ణనా

౨౭. పఞ్చమే **చక్ఖువిఞ్ఞాణవిఞ్ఞాతబ్బా ధమ్మాతి** హేట్ఠా గహితరూపమేవ గహేత్వా దస్సేతి. హేట్ఠా వా ఆపాథగతం గహితం, ఇధ అనాపాథగతం. ఇదం పనేత్థ సన్నిట్ఠానం – హేట్ఠా ఆపాథగతమ్పి అనాపాథగతమ్పి గహితమేవ, ఇధ పన చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తా తయో ఖన్ధా. తే హి చక్ఖువిఞ్ఞాణేన సహ విఞ్ఞాతబ్బత్తా “చక్ఖువిఞ్ఞాణవిఞ్ఞాతబ్బా”తి వుత్తా. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౬. ఆదిత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౮. ఛట్ఠే **గయాసీసేతి** గయాగామస్స హి అవిదూరే గయాతి ఏకా పోక్ఖరణీపి అత్థి నదీపి, గయాసీసనామకో హత్థికుమ్భసదిసో పిట్ఠిపాసాణోపి, యత్థ భిక్ఖుసహస్సస్సపి ఓకాసో పహోతి, భగవా తత్థ విహరతి. తేన వుత్తం “గయాసీసే”తి. **భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి** తేసం సప్పాయధమ్మదేసనం విచినిత్వా తం దేసేస్సామీతి ఆమన్తేసి.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – ఇతో కిర ద్వానవుతికప్పే మహిన్దో నామ రాజా అహోసి. తస్స జేట్ఠపుత్తో ఫుస్సో నామ. సో పూరితపారమీ పచ్ఛిమభవికసత్తో, పరిపాకగతే ఞాణే బోధిమణ్డం ఆరుయ్హ సబ్బఞ్ఞుతం పటివిజ్ఝి . రఞ్ఞో కనిట్ఠపుత్తో తస్స అగ్గసావకో అహోసి, పురోహితపుత్తో దుతియసావకో. రాజా చిన్తేసి – "మయ్హం జేట్ఠపుత్తో నిక్ఖమిత్వా బుద్ధో జాతో, కనిట్ఠపుత్తో అగ్గసావకో, పురోహితపుత్తో దుతియసావకో"తి. సో "అమ్హాకంయేవ బుద్ధో, అమ్హాకం ధమ్మో, అమ్హాకం సఙ్ఘో"తి విహారం కారేత్వా విహారద్వారకోట్ఠకతో యావ అత్తనో ఘరద్వారా ఉభతో వేళుభిత్తికుటికాహి పరిక్ఖిపిత్వా మత్థకే సువణ్ణతారకఖచితసమోసరితగన్ధదామమాలాదామవితానం బన్ధాపేత్వా హేట్ఠా రజతవణ్ణం వాలుకం సన్థరిత్వా పుప్ఫాని వికిరాపేత్వా తేన మగ్గేన భగవతో ఆగమనం కారేసి.

సత్థా విహారస్మింయేవ రితో చీవరం పారుపిత్వా అన్తోసాణియావ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన రాజగేహం ఆగచ్ఛతి, కతభత్తకిచ్చో అన్తోసాణియావ గచ్ఛతి. కోచి కటచ్ఛుభిక్ఖామత్తమ్పి దాతుం న లభతి. తతో నాగరా ఉజ్ఝాయింసు, "బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో, న చ మయం పుఞ్ఞాని కాతుం లభామ. యథా హి చన్దిమసూరియా సబ్బేసం ఆలోకం కరోన్తి, ఏవం బుద్ధా నామ సబ్బేసం హితత్థాయ ఉప్పజ్జన్తి, అయం పన రాజా సబ్బేసం పుఞ్ఞచేతనం అత్తనోయేవ అన్తో పవేసేతీ"తి.

తస్స చ రఞ్ఞో అఞ్ఞే తయో పుత్తా అత్థి. నాగరా తేహి సద్ధిం ఏకతో హుత్వా సమ్మన్తయింసు, "రాజకులేహి సద్ధిం అట్టో నామ నత్థి, ఏకం ఉపాయం కరోమా"తి. తే పచ్చన్తే చోరే ఉట్ఠాపేత్వా, "కతిపయా గామా పహటా"తి సాసనం ఆహరాపేత్వా రఞ్ఞో ఆరోచయింసు. రాజా పుత్తే పక్కోసాపేత్వా"తాతా, అహం మహల్లకో, గచ్ఛథ చోరే వూపసమేథా"తి పేసేసి. పయుత్తచోరా ఇతో చితో చ అవిప్పకిరిత్వా తేసం సన్తికమేవ ఆగచ్ఛింసు. తే అనావాసే గామే వాసేత్వా "వూపసమితా చోరా"తి ఆగన్త్వా రాజానం వన్దిత్వా అట్ఠంసు.

రాజా తుట్ఠో "తాతా, వరం వో దేమీ"తి ఆహ. తే అధివాసేత్వా గన్త్వా నాగరేహి సద్ధిం మన్తయింసు, "రఞ్ఞా అమ్హాకం వరో దిన్నో. కిం గణ్హామా"తి? అయ్యపుత్తా, తుమ్హాకం హత్థిఅస్సాదయో న దుల్లభా , బుద్ధరతనం పన దుల్లభం, న సబ్బకాలం ఉప్పజ్జతి, తుమ్హాకం జేట్ఠభాతికస్స ఫుస్సబుద్ధస్స పటిజగ్గనవరం గణ్హథాతి. తే "ఏవం కరిస్సామా"తి నాగరానం పటిస్సుణిత్వా కతమస్సుకమ్మా సున్హాతా సువిలిత్తా రఞ్ఞో సన్తికం గన్త్వా, "దేవ, నో వరం దేథా"తి యాచింసు. కిం గణ్హిస్సథ తాతాతి? దేవ, అమ్హాకం హత్థిఅస్సాదీహి అత్థో నత్థి, జేట్ఠభాతికస్స నో ఫుస్సబుద్ధస్స పటిజగ్గనవరం దేథాతి. "అయం వరో న సక్కా మయా జీవమానేన దాతు"న్తి ద్వే కణ్ణే పిదహి. "దేవ, న తుమ్హే అమ్హేహి బలక్కారేన వరం దాపితా, తుమ్హేహి అత్తనో రుచియా తుట్ఠేహి దిన్నో. కిం, దేవ, రాజకులస్స ద్వే కథా వట్టన్తీ"తి? సచ్చవాదితాయ భణింసు.

రాజా వినివత్తితుం అలభన్తో – "తాతా, సత్త సంవచ్ఛరే సత్త మాసే సత్త చ దివసే ఉపట్ఠహిత్వా తుమ్హాకం దస్సామీ"తి ఆహ. "సున్దరం, దేవ, పాటిభోగం దేథా"తి. "కిస్స పాటిభోగం తాతా"తి? "ఏత్తకం కాలం అమరణపాటిభోగం దేవా"తి. "తాతా, అయుత్తం పాటిభోగం దాపేథ, న సక్కా ఏవం పాటిభోగం దాతుం, తిణగ్గే ఉస్సావబిన్దుసదిసం సత్తానం జీవిత"న్తి. "నో చే, దేవ, పాటిభోగం దేథ, మయం అన్తరా మతా కిం కుసలం కరిస్సామా"తి? "తేన హి, తాతా, ఛ సంవచ్ఛరాని దేథా"తి. "న సక్కా, దేవా"తి. "తేన హి పఞ్చ, చత్తారి, తీణి, ద్వే, ఏకం సంవచ్ఛరం దేథ". "సత్త, ఛ మాసే దేథ…పే.… మాసడ్ఢమత్తం దేథా"తి. "న సక్కా, దేవా"తి. "తేన హి సత్తదివసమత్తం దేథా"తి. "సాధు, దేవాతి సత్త దివసే సమ్పటిచ్ఛింసు". రాజా సత్త సంవచ్ఛరే సత్త మాసే సత్త దివసే కత్తబ్బసక్కారం సత్తసుయేవ దివసేసు అకాసి.

తతో పుత్తానం వసనట్ఠానం సత్థారం పేసేతుం అట్ఠఉసభవిత్థతం మగ్గం అలఙ్కారాపేసి, మజ్ఝట్ఠానే చతుఉసభప్పమాణం పదేసం హత్థీహి మద్దాపేత్వా కసిణమణ్డలసదిసం కత్వా వాలుకాయ సన్థరాపేత్వా పుప్ఫాభికిణ్ణమకాసి, తత్థ తత్థ కదలియో చ పుణ్ణఘటే చ ఠపాపేత్వా ధజపటాకా ఉక్ఖిపాపేసి. ఉసభే ఉసభే పోక్ఖరణిం ఖణాపేసి, అపరభాగే ద్వీసు పస్సేసు గన్ధమాలాపుప్ఫాపణే పసారాపేసి. మజ్ఝట్ఠానే చతుఉసభవిత్థారస్స అలఙ్కతమగ్గస్స ఉభోసు పస్సేసు ద్వే ద్వే ఉసభవిత్థారే మగ్గే ఖాణుకణ్టకే హరాపేత్వా దణ్డదీపికాయో కారాపేసి. రాజపుత్తాపి అత్తనో ఆణాపవత్తిట్ఠానే సోళసఉసభమగ్గం తథేవ అలఙ్కారాపేసుం.

రాజా అత్తనో ఆణాపవత్తిట్ఠానస్స కేదారసీమం గన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా పరిదేవమానో, "తాతా, మయ్హం దక్ఖిణక్ఖిం ఉప్పాటేత్వా గణ్హన్తా వియ గచ్ఛథ, ఏవం గణ్హిత్వా గతా పన బుద్ధానం అనుచ్ఛవికం కరేయ్యాథ. మా సురాసోణ్డా వియ పమత్తా విచరిత్థా"తి ఆహ. తే "జానిస్సామ మయం, దేవా"తి సత్థారం గహేత్వా గతా, విహారం కారేత్వా సత్థు నియ్యాతేత్వా తత్థ సత్థారం పటిజగ్గన్తా కాలేన థేరాసనే, కాలేన మజ్ఝిమాసనే, కాలేన సబ్బనవకాసనే తిట్ఠన్తి. దానం ఉపపరిక్ఖమానానం తిణ్ణమ్పి జనానం ఏకసదిసమేవ అహోసి. తే ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ చిన్తయింసు – "కథం ను ఖో సత్థు అజ్ఝాసయం గణ్హేయ్యామా"తి? అథ నేసం ఏతదహోసి – "బుద్ధా నామ ధమ్మగరునో, న ఆమిసగరునో, సీలే పతిట్ఠమానా మయం సత్థు అజ్ఝాసయం గహేతుం సక్ఖిస్సామా"తి దానసంవిధాయకే మనుస్సే పక్కోసాపేత్వా, "తాతా, ఇమినావ నీహారేన యాగుభత్తఖాదనీయాదీని సమ్పాదేన్తా దానం పవత్తేథా"తి వత్వా దానసంవిదహనపలిబోధం ఛిన్దింసు.

అథ నేసం జేట్ఠభాతా పఞ్చసతే పురిసే ఆదాయ దససు సీలేసు పతిట్ఠాయ ద్వే కాసాయాని అచ్ఛాదేత్వా కప్పియం ఉదకం పరిభుఞ్జమానో వాసం కప్పేసి. మజ్ఝిమో తీహి, కనిట్ఠో ద్వీహి పురిససతేహి సద్ధిం తథేవ పటిపజ్జి. తే యావజీవం సత్థారం ఉపట్ఠహింసు. సత్థా తేసంయేవ సన్తికే పరినిబ్బాయి.

తేపి కాలం కత్వా తతో పట్ఠాయ ద్వానవుతికప్పే మనుస్సలోకతో దేవలోకం, దేవలోకతో చ మనుస్సలోకం సంసరన్తా అమ్హాకం సత్థుకాలే దేవలోకా చవిత్వా మనుస్సలోకే నిబ్బత్తింసు. తేసం దానగ్గే బ్యావటో మహాఅమచ్చో అఙ్గమగధానం రాజా బిమ్బిసారో హుత్వా నిబ్బత్తి. తే తస్సేవ రఞ్ఞో రట్ఠే బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తింసు. జేట్ఠభాతా జేట్ఠోవ జాతో, మజ్ఝిమకనిట్ఠా మజ్ఝిమకనిట్ఠాయేవ. యేపి తేసం పరివారమనుస్సా, తే పరివారమనుస్సావ జాతా. తే వుద్ధిమన్వాయ తయోపి జనా తం పురిససహస్సం ఆదాయ నిక్ఖమిత్వా తాపసా హుత్వా ఉరువేలాయం నదీతీరేయేవ వసింసు. అఙ్గమగధవాసినో మాసే మాసే తేసం మహాసక్కారం అభిహరన్తి.

అథ అమ్హాకం బోధిసత్తో కతాభినిక్ఖమనో అనుపుబ్బేన సబ్బఞ్ఞుతం పత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో యసాదయో కులపుత్తే వినేత్వా సట్ఠి అరహన్తే ధమ్మదేసనత్థాయ దిసాసు ఉయ్యోజేత్వా సయం పత్తచీవరమాదాయ – "తే తయో జటిలభాతికే దమేస్సామీ"తి ఉరువేలం గన్త్వా అనేకేహి పాటిహారియసతేహి తేసం దిట్ఠిం భిన్దిత్వా తే పబ్బాజేసి. సో తం ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరం సమణసహస్సం ఆదాయ గయాసీసం గన్త్వా తేహి పరివారితో నిసీదిత్వా, – "కతరా ను ఖో ఏతేసం ధమ్మకథా సప్పాయా"తి చిన్తేన్తో, "ఇమే సాయంపాతం అగ్గిం పరిచరన్తి. ఇమేసం ద్వాదసాయతనాని ఆదిత్తాని సమ్పజ్జలితాని వియ కత్వా దేసేస్సామి, ఏవం ఇమే అరహత్తం పాపుణితుం సక్ఖిస్సన్తీ"తి సన్నిట్ఠానమకాసి. అథ నేసం తథా ధమ్మం దేసేతుం ఇమం ఆదిత్తపరియాయం అభాసి. తేన వుత్తం – "భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి తేసం సప్పాయధమ్మదేసనం

విచినిత్వా తం దేసేస్సామీతి ఆమన్తేసీ"తి. తత్థ **ఆదిత్త**న్తి పదిత్తం సమ్పజ్జలితం. సేసం వుత్తనయమేవ. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే దుక్ఖలక్ఖణం కథితం.

౭. అద్ధభూతసుత్తవణ్ణనా

౨౯. సత్తమే **అద్ధభూత**న్తి అధిభూతం అజ్ఝోత్థటం, ఉపద్దుతన్తి అత్థో. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే దుక్ఖలక్ఖణమేవ కథితం.

౮. సముగ్ఘాతసారుప్పసుత్తవణ్ణనా

౩౦. అట్ఠమే **సబ్బమఞ్ఞితసముగ్ఘాతసారుప్ప**న్తి సబ్బేసం తణ్హామానదిట్ఠిమఞ్ఞితానం సముగ్ఘాతాయ అనుచ్ఛవికం. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **చక్ఖుం న మఞ్ఞతీ**తి చక్ఖుం అహన్తి వా మమన్తి వా పరోతి వా పరస్సాతి వా న మఞ్ఞతి. **చక్ఖుస్మిం న మఞ్ఞతీ**తి అహం చక్ఖుస్మిం, మమ కిఞ్చనపలిబోధో చక్ఖుస్మిం పరో చక్ఖుస్మిం, పరస్స కిఞ్చనపలిబోధో చక్ఖుస్మిన్తి న మఞ్ఞతి. **చక్ఖుతో న మఞ్ఞతీ**తి అహం చక్ఖుతో నిగ్గతో, మమ కిఞ్చనపలిబోధో చక్ఖుతో నిగ్గతో, పరో చక్ఖుతో నిగ్గతో, పరస్స కిఞ్చనపలిబోధో చక్ఖుతో నిగ్గతోతి ఏవమ్పి న మఞ్ఞతి, తణ్హామానదిట్ఠిమఞ్ఞనానం ఏకమ్పి న ఉప్పాదేతీతి అత్థో. **చక్ఖుం మేతి న మఞ్ఞతీ**తి మమ చక్ఖూతి న మఞ్ఞతి, మమత్తభూతం తణ్హామఞ్ఞనం న ఉప్పాదేతీతి అత్థో. సేసం ఉత్తానమేవాతి. ఇమస్మిం సుత్తే చతుచత్తాలీసాయ ఠానేసు అరహత్తం పాపేత్వా విపస్సనా కథితా.

౯. పఠమసముగ్ఘాతసప్పాయసుత్తవణ్ణనా

౩౧. నవమే **సముగ్ఘాతసప్పాయా**తి సముగ్ఘాతస్స ఉపకారభూతా. **తతో తం హోతి అఞ్ఞథా**తి తతో తం అఞ్ఞేనాకారేన హోతి. **అఞ్ఞథాభావీ భవసత్తో లోకో భవమేవాభినన్దతీ**తి అఞ్ఞథాభావం విపరిణామం ఉపగమనేన అఞ్ఞథాభావీ హుత్వాపి భవేసు సత్తో లగ్గో లగితో పలిబుద్ధో అయం లోకో భవంయేవ అభినన్దతి. **యావతా, భిక్ఖవే, ఖన్ధధాతుఆయతన**న్తి, భిక్ఖవే, యత్తకం ఇదం ఖన్ధా చ ధాతుయో చ ఆయతనాని చాతి ఖన్ధధాతుఆయతనం. **తమ్పి న మఞ్ఞతీ**తి సబ్బమ్పి న మఞ్ఞతీతి హేట్ఠా గహితమేవ సంకడ్ఢిత్వా పున దస్సేతి. ఇమస్మిం సుత్తే అట్ఠచత్తాలీసాయ ఠానేసు అరహత్తం పాపేత్వా విపస్సనా కథితా.

౧౦. దుతియసముగ్ఘాతసప్పాయసుత్తవణ్ణనా

౩౨. దసమే **ఏతం మమా**తిఆదీహి తీహి తీహి పదేహి తణ్హామానదిట్ఠిగాహే దస్సేత్వా తిపరివట్టనయేన దేసనా కతా. పటిపాటియా పన తీసుపి ఇమేసు సుత్తేసు సహ విపస్సనాయ చత్తారోపి మగ్గా కథితాతి.

సబ్బవగ్గో తతియో.

౪. జాతిధమ్మవగ్గవణ్ణనా

౩౩-౪౨. జాతిధమ్మవగ్గే **జాతిధమ్మ**న్తి జాయనధమ్మం నిబ్బత్తనసభావం. **జరాధమ్మ**న్తి జీరణసభావం. **బ్యాధిధమ్మ**న్తి బ్యాధినో ఉప్పత్తిపచ్చయభావేన బ్యాధిసభావం. **మరణధమ్మ**న్తి మరణసభావం . **సోకధమ్మ**న్తి సోకస్స

ఉప్పత్తిపచ్చయభావేన నోకసభావం. **సంకిలేసికధమ్మ**న్తి సంకిలేసికసభావం. **ఖయధమ్మ**న్తి ఖయగమనసభావం. **వయధమ్మా**దీసుపి ఏసేవ నయోతి.

జాతిధమ్మవగ్గో చతుత్థో.

౫. సబ్బఅనిచ్చవగ్గవణ్ణనా

౪౩-౫౨. అనిచ్చవగ్గే **అభిఞ్ఞేయ్య**న్తి పదే ఞాతపరిఞ్ఞా ఆగతా, ఇతరా పన ద్వే గహితాయేవాతి వేదితబ్బా. **పరిఞ్ఞేయ్యపహాతబ్బ**పదేసుపి తీరణపహానపరిఞ్ఞావ ఆగతా, ఇతరాపి పన ద్వే గహితాయేవాతి వేదితబ్బా. **సచ్ఛికాతబ్బ**న్తి పచ్చక్ఖం కాతబ్బం. **అభిఞ్ఞాపరిఞ్ఞేయ్య**న్తి ఇధాపి పహానపరిఞ్ఞా అవుత్తాపి గహితాయేవాతి వేదితబ్బా. **ఉపద్దుత**న్తి అనేకగ్గట్ఠేన. **ఉపస్సట్ఠ**న్తి ఉపహతట్ఠేన. సేసం ఉత్తానమేవాతి.

సబ్బఅనిచ్చవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమో పణ్ణాసకో.

౬. అవిజ్జావగ్గవణ్ణనా

౫౩-౬౨. అవిజ్జావగ్గే **అవిజ్జా**తి చతూసు సచ్చేసు అఞ్ఞాణం. **విజ్జా**తి అరహత్తమగ్గవిజ్జా. **అనిచ్చతో జానతో పస్సతో**తి దుక్ఖానత్తవసేనాపి జానతో పస్సతో పహీయతియేవ, ఇదం పన అనిచ్చవసేన కథితే బుజ్ఝనకపుగ్గలస్స అజ్ఝాసయేన వుత్తం. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. అపి చేత్థ **సంయోజనా**తి దస సంయోజనాని. **ఆసవా**తి చత్తారో ఆసవా. **అనుసయా**తి సత్త అనుసయా. **సబ్బుపాదానపరిఞ్ఞాయా**తి సబ్బేసం చతున్నమ్పి ఉపాదానానం తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజాననత్థాయ. **పరియాదానాయా**తి ఖేపనత్థాయ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అవిజ్జావగ్గో ఛట్ఠో.

౭. మిగజాలవగ్గో

౧. పఠమమిగజాలసుత్తవణ్ణనా

౬౩. మిగజాలవగ్గస్స పఠమే **చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా**తి చక్ఖువిఞ్ఞాణేన పస్సితబ్బా. **సోతవిఞ్ఞేయ్యా**దీసుపి ఏసేవ నయో. **ఇట్ఠా**తి పరియిట్ఠా వా హోన్తు మా వా, ఇట్ఠారమ్మణభూతాతి అత్థో. **కన్తా**తి కమనీయా. **మనాపా**తి మనవడ్ఢనకా. **పియరూపా**తి పియజాతికా. **కామూపసంహితా**తి ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పజ్జమానేన కామేన ఉపసంహితా **రజనీయా**తి రఞ్జనీయా, రాగుప్పత్తికారణభూతాతి అత్థో. **నన్దీ**తి తణ్హానన్దీ. **సంయోగో**తి సంయోజనం. **నన్దిసంయోజనసంయుత్తో**తి నన్దీబన్ధనేన బద్ధో. **అరఞ్ఞవనపత్థానీ**తి అరఞ్ఞాని చ వనపత్థాని చ. తత్థ కిఞ్చాపి అభిధమ్మే నిప్పరియాయేన “నిక్ఖమిత్వా బహి ఇన్దఖీలా సబ్బమేతం అరఞ్ఞ”న్తి (విభ॰ ౫౨౯) వుత్తం, తథాపి యం తం “పఞ్చధనుసతికం పచ్ఛిమ”న్తి (పారా॰ ౬౫౪)

అరఞ్ఞకఙ్గనిప్ఫాదకం సేనాసనం వుత్తం, తదేవ అధిప్పేతన్తి వేదితబ్బం. **వనపత్థన్తి** గామన్తం అతిక్కమిత్వా మనుస్సానం అనుపచారట్ఠానం, యత్థ న కసీయతి న వపీయతి. వుత్తమ్పి చేతం –

> “వనపత్థన్తి దూరానమేతం సేనాసనానం అధివచనం. వనపత్థన్తి వనసణ్డానమేతం, వనపత్థన్తి భింసనకానమేతం, వనపత్థన్తి సలోమహంసానమేతం, వనపత్థన్తి పరియన్తానమేతం, వనపత్థన్తి అమనుస్సూపచారానం సేనాసనానమేతం అధివచన”న్తి (విభ॰ ౫౩౧).

ఏత్థ చ పరియన్తానన్తి ఇమం ఏకం పరియాయం ఠపేత్వా సేసపరియాయేహి వనపత్థాని వేదితబ్బాని. **పన్తానీతి** పరియన్తాని అతిదూరాని. **అప్పసద్దానీతి** ఉదుక్ఖలముసలదారకసద్దాదీనం అభావేన అప్పసద్దాని. **అప్పనిగ్ఘోసానీతి** తేసం తేసం నిన్నాదమహానిగ్ఘోసస్స అభావేన అప్పనిగ్ఘోసాని. **విజనవాతానీతి** సఞ్చరణజనస్స సరీరవాతవిరహితాని. **మనుస్సరాహస్సేయ్యకానీతి** మనుస్సానం రహోకమ్మస్స అనుచ్ఛవికాని. **పటిసల్లానసారుప్పానీతి** నిలీయనసారుప్పాని.

౨. దుతియమిగజాలసుత్తవణ్ణనా

౬౪. దుతియే **నన్దినిరోధా దుక్ఖనిరోధోతి** తణ్హానన్దియా నిరోధేన వట్టదుక్ఖస్స నిరోధో.

౩-౫. పఠమసమిద్ధిమారపఞ్హాసుత్తాదివణ్ణనా

౬౫-౬౭. తతియే **సమిద్ధీతి** అత్తభావస్స సమిద్ధతాయ ఏవం లద్ధనామో. తస్స కిర థేరస్స అత్తభావో అభిరూపో అహోసి పాసాదికో, ఉక్ఖిత్తమాలాపుటో వియ అలఙ్కతమాలాగబ్భో వియ చ సబ్బాకారపారిపూరియా సమిద్ధో. తస్మా సమిద్ధిత్వేవ సఙ్ఖం గతో. **మారోతి** మరణం పుచ్ఛతి. **మారపఞ్ఞత్తీతి** మారోతి పఞ్ఞత్తి నామం నామధేయ్యం. **అత్థి తత్థ మారో వా మారపఞ్ఞత్తి వాతి** తత్థ మరణం వా మరణన్తి ఇదం నామం వా అత్థీతి దస్సేతి. చతుత్థం ఉత్తానమేవ, తథా పఞ్చమం.

౬. సమిద్ధిలోకపఞ్హాసుత్తవణ్ణనా

౬౮. ఛట్ఠే **లోకోతి** లుజ్జనపలుజ్జనట్ఠేన లోకో. ఇతి మిగజాలత్థేరస్స ఆయాచనసుత్తతో పట్ఠాయ పఞ్చసుపి సుత్తేసు వట్టవివట్టమేవ కథితం.

౭. ఉపసేనఆసీవిససుత్తవణ్ణనా

౬౯. సత్తమే **సీతవనేతి** ఏవంనామకే సుసానవనే. **సప్పసోణ్డికపబ్భారేతి** సప్పఫణసదిసతాయ ఏవంలద్ధనామే పబ్భారే. **ఉపసేనస్సాతి** ధమ్మసేనాపతినో కనిట్ఠభాతికఉపసేనత్థేరస్స. **ఆసీవిసో పతితో హోతీతి** థేరో కిర కతభత్తకిచ్చో మహాచీవరం గహేత్వా లేణచ్ఛాయాయ మన్దమన్దేన వాతపానవాతేన బీజియమానో నిసీదిత్వా దుపట్టనివాసనే సూచికమ్మం కరోతి. తస్మిం ఖణే లేణచ్ఛదనే ద్వే ఆసీవిసపోతకా కీళన్తి. తేసు ఏకో పతిత్వా థేరస్స అంసకూటే అవత్థాసి. సో చ ఘట్టవిసో హోతి. తస్మా పతితట్ఠానతో పట్ఠాయ థేరస్స కాయే దీపసిఖా వియ వట్టిం పరియాదియమానమేవస్స విసం ఓతిణ్ణం. థేరో విసస్స తథాగమనం దిస్వా కిఞ్చాపి తం పతితమత్తమేవ యథాపరిచ్ఛేదేన గతం, అత్తనో పన ఇద్ధిబలేన “అయం అత్తభావో లేణే మా వినస్సతూ”తి అధిట్ఠహిత్వా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి. **పురాయం కాయో ఇధేవ వికిరతీతి** యావ న వికిరతి, తావ నం బహిద్ధా

నీహరథాతి అత్థో. **అఞ్ఞథత్త**న్తి అఞ్ఞథాభావం. **ఇన్ద్రియానం వా విపరిణామ**న్తి చక్ఖుసోతాదీనం ఇన్ద్రియానం పకతివిజహనభావం. **తత్థేవ వికిరీ**తి బహి నీహరిత్వా ఠపితట్ఠానే మఞ్చకస్మింయేవ వికిరి.

౮. ఉపవాణసన్దిట్ఠికసుత్తవణ్ణనా

౭౦. అట్ఠమే **రూపప్పటిసంవేదీ**తి నీలపీతాదిభేదం ఆరమ్మణం వవత్థాపేన్తో రూపం పటిసంవిదితం కరోతి, తస్మా రూపప్పటిసంవేదీ నామ హోతి. **రూపరాగప్పటిసంవేదీ**తి కిలేసస్స అత్థిభావేనేవ పన రూపరాగం పటిసంవిదితం కరోతి నామ, తస్మా రూపరాగప్పటిసంవేదీతి వుచ్చతి. **సన్దిట్ఠికో**తిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే వుత్తత్థానేవ. **నో చ రూపరాగప్పటిసంవేదీ**తి కిలేసస్స నత్థిభావేనేవ న రూపరాగం పటిసంవిదితం కరోతి నామ, తస్మా ''నో చ రూపరాగప్పటిసంవేదీ''తి వుచ్చతి. ఇమస్మిం సుత్తే సేఖాసేఖానం పచ్చవేక్ఖణా కథితా.

౯. పఠమఛఫస్సాయతనసుత్తవణ్ణనా

౭౧. నవమే **ఛఫస్సాయతనాన**న్తి ఫస్సాకరానం. **అవుసిత**న్తి అవుట్ఠం. **ఆరకా**తి దూరే. **ఏత్థాహం, భన్తే, అనస్సస**న్తి, భన్తే, అహం ఏత్థ అనస్ససిం, నట్ఠో నామ అహన్తి వదతి. భగవా – ''అయం భిక్ఖు 'అహం నామ ఇమస్మిం సాసనే నట్ఠో'తి వదతి, కిన్ను ఖ్వస్స అఞ్ఞేసు ధాతుకమ్మట్ఠాన-కసిణకమ్మట్ఠానాదీసు అభియోగో అత్థీ''తి చిన్తేత్వా, తమ్పి అపస్సన్తో – ''కతరం ను ఖో కమ్మట్ఠానం ఇమస్స సప్పాయం భవిస్సతీ''తి చిన్తేసి. తతో ''ఆయతనకమ్మట్ఠానమేవ సప్పాయ''న్తి దిస్వా తం కథేన్తో **తం కిం మఞ్ఞసి భిక్ఖూ**తిఆదిమాహ. **సాధూ**తి తస్స బ్యాకరణే సమ్పహంసనం. **ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా**తి అయమేవ వట్టదుక్ఖస్సన్తో పరిచ్ఛేదో, నిబ్బానన్తి అత్థో.

౧౦. దుతియఛఫస్సాయతనసుత్తవణ్ణనా

౭౨. దసమే **అనస్సస**న్తి నస్ససిం, నట్ఠో నామమ్హి ఇచ్చేవ అత్థో. **ఆయతిం అపునబ్భవాయా**తి ఏత్థ ఆయతిం అపునబ్భవో నామ నిబ్బానం, నిబ్బానత్థాయ పహీనం భవిస్సతీతి అత్థో.

౧౧. తతియఛఫస్సాయతనసుత్తవణ్ణనా

౭౩. ఏకాదసమే **అనస్సస**న్తి నట్ఠో, **పనస్సస**న్తి అతినట్ఠో. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

మిగజాలవగ్గో సత్తమో.

౮. గిలానవగ్గో

౧-౫. పఠమగిలానసుత్తాదివణ్ణనా

౭౪-౭౮. గిలానవగ్గస్స పఠమే **అముకస్మి**న్తి అసుకస్మిం. అయమేవ వా పాఠో. **అప్పఞ్ఞాతో**తి అఞ్ఞాతో అపాకటో. నవోపి హి కోచి పఞ్ఞాతో హోతి రాహులత్థేరో వియ సుమనసామణేరో వియ చ, అయం పన నవో చేవ అపఞ్ఞాతో చ. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవాతి. తథా ఇతో పరేసు చతూసు.

౬. పఠమఅవిజ్జాపహానసుత్తవణ్ణనా

౭౯. ఛట్ఠే **అనిచ్చతో జానతో**తి దుక్ఖానత్తవసేన జానతోపి పహీయతియేవ, ఇదం పన అనిచ్చలక్ఖణం దస్సేత్వా వుత్తే బుజ్ఝనకస్స అజ్ఝాసయేన వుత్తం.

౭. దుతియఅవిజ్జాపహానసుత్తవణ్ణనా

౮౦. సత్తమే **సబ్బే ధమ్మా**తి సబ్బే తేభూమకధమ్మా. **నాలం అభినివేసాయా**తి అభినివేసపరామాసగ్గాహేన గణ్హితుం న యుత్తా. **సబ్బనిమిత్తానీ**తి సబ్బాని సఙ్ఖారనిమిత్తాని. **అఞ్ఞతో పస్సతీ**తి యథా అపరిఞ్ఞాతాభినివేసో జనో పస్సతి, తతో అఞ్ఞతో పస్సతి. అపరిఞ్ఞాతాభినివేసో హి జనో సబ్బనిమిత్తానిపి అత్తతో పస్సతి. పరిఞ్ఞాతాభినివేసో పన అనత్తతో పస్సతి, నో అత్తతోతి ఏవం ఇమస్మిం సుత్తే అనత్తలక్ఖణమేవ కథితం.

౮. సమ్బహులభిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

౮౧. అట్ఠమే **ఇధ నో**తి ఏత్థ **నో**-కారో నిపాతమత్తమేవ. సేసం ఉత్తానత్థమేవ. కేవలం ఇధ దుక్ఖలక్ఖణం కథితన్తి వేదితబ్బం.

౯. లోకపఞ్హాసుత్తవణ్ణనా

౮౨. నవమే **లుజ్జతీ**తి పలుజ్జతి భిజ్జతి. ఇధ అనిచ్చలక్ఖణం కథితం.

౧౦. ఫగ్గునపఞ్హాసుత్తవణ్ణనా

౮౩. దసమే **ఛిన్నపపఞ్చే**తి తణ్హాపపఞ్చస్స ఛిన్నత్తా ఛిన్నపపఞ్చే. **ఛిన్నవటుమే**తి తణ్హావటుమస్సేవ ఛిన్నత్తా ఛిన్నవటుమే. కిం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి? అతిక్కన్తబుద్ధేహి పరిహరితాని చక్ఖుసోతాదీని పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి. అథ వా సచే మగ్గే భావితేపి అనాగతే చక్ఖుసోతాదివట్టం వడ్ఢేయ్య, తం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతీతి.

గిలానవగ్గో అట్ఠమో.

౯. ఛన్నవగ్గో

౧. పలోకధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౮౪. ఛన్నవగ్గస్స పఠమే **పలోకధమ్మ**న్తి భిజ్జనకసభావం. ఏవమేత్థ అనిచ్చలక్ఖణమేవ కథితం.

౨. సుఞ్ఞతలోకసుత్తవణ్ణనా

౮౫. దుతియే **అత్తనియేనా**తి అత్తనో సన్తకేన పరిక్ఖారేన. ఏవమేత్థ అనత్తలక్ఖణమేవ కథితం.

౩. సంఖిత్తధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౮౬. తతియం ఖన్ధియవగ్గే ఆనన్దోవాదే (సం॰ ని॰ ౩.౮౩) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౪. ఛన్నసుత్తవణ్ణనా

౮౭. చతుత్థే **ఛన్నోతి** ఏవంనామకో థేరో, న అభినిక్ఖమనం నిక్ఖన్తథేరో. **పటిసల్లానాతి** ఫలసమాపత్తితో. **గిలానపుచ్ఛకాతి** గిలానుపట్ఠాకా. గిలానుపట్ఠానం నామ బుద్ధపసత్థం బుద్ధవణ్ణితం, తస్మా ఏవమాహ. **సీసవేఠం దదేయ్యాతి** సీసే వేఠనం సీసవేఠం, తఞ్చ దదేయ్య. **సత్థన్తి** జీవితహారకసత్థం. **నావకఙ్ఖామీతి** న ఇచ్ఛామి. **పరిచిణ్ణోతి** పరిచరితో. **మనాపేనాతి** మనవడ్ఢనకేన కాయకమ్మాదినా. ఏత్థ చ సత్త సేఖా పరిచరన్తి నామ, అరహా పరిచారీ నామ, భగవా పరిచిణ్ణో నామ.

ఏతఞ్హి, ఆవుసో, సావకస్స పతిరూపన్తి, ఆవుసో, సావకస్స నామ ఏతం అనుచ్ఛవికం. **అనుపవజ్జన్తి** అప్పవత్తికం అప్పటిసన్ధికం. **పుచ్ఛావుసో సారిపుత్త, సుత్వా వేదిస్సామాతి** అయం సావకపవారణా నామ. **ఏతం మమాతిఆదీని** తణ్హామానదిట్ఠిగ్గాహవసేన వుత్తాని. **నిరోధం దిస్వాతి** ఖయవయం ఞత్వా. **నేతం మమ, నేసోహమస్మి, న మేసో అత్తాతి సమనుపస్సామీతి** అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి సమనుపస్సామి. ఏత్తకేసు ఠానేసు ఛన్నత్థేరో సారిపుత్తత్థేరేన పుచ్ఛితం పఞ్హం అరహత్తే పక్ఖిపిత్వా కథేసి. సారిపుత్తత్థేరో పన తస్స పుథుజ్జనభావం ఞత్వాపి తం "పుథుజ్జనో"తి వా "ఖీణాసవో"తి వా అవత్వా తుణ్హీయేవ అహోసి. చున్దత్థేరో పనస్స పుథుజ్జనభావం సఞ్ఞాపేస్సామీతి చిన్తేత్వా ఓవాదం అదాసి.

తత్థ **తస్మాతి** యస్మా మారణన్తికం వేదనం అధివాసేతుం అసక్కోన్తో సత్థం ఆహరామీతి వదతి, తస్మా పుథుజ్జనో ఆయస్మా, తేన ఇదమ్పి మనసికరోహీతి దీపేతి. యస్మా వా ఛన్నం ఆయతనానం నిరోధం దిస్వా చక్ఖాదీని తిణ్ణం గాహానం వసేన న సమనుపస్సామీతి వదసి. తస్మా ఇదమ్పి తస్స భగవతో సాసనం ఆయస్మతా మనసికాతబ్బన్తిపి పుథుజ్జనభావమేవ దీపేన్తో వదతి. **నిచ్చకప్పన్తి** నిచ్చకాలం. **నిస్సితస్సాతి** తణ్హామానదిట్ఠీహి నిస్సితస్స. **చలితన్తి** విప్ఫన్దితం హోతి. యథయిదం ఆయస్మతో ఉప్పన్నం వేదనం అధివాసేతుం అసక్కోన్తస్స "అహం వేదయామి, మమ వేదనా"తి అప్పహీనగ్గాహస్స ఇదాని విప్ఫన్దితం హోతి, ఇమినాపి నం "పుథుజ్జనోవ త్వ"న్తి వదతి.

పస్సద్ధీతి కాయచిత్తపస్సద్ధి, కిలేసపస్సద్ధి నామ హోతీతి అత్థో. **నతియాతి** తణ్హానతియా. **అసతీతి** భవత్థాయ ఆలయనికన్తిపరియుట్ఠానే అసతి. **ఆగతిగతి న హోతీతి** పటిసన్ధివసేన ఆగతి నామ, చుతివసేన గమనం నామ న హోతి. **చుతూపపాతోతి** చవనవసేన చుతి, ఉపపజ్జనవసేన ఉపపాతో. **నేవిధ న హురం న ఉభయమన్తరేనాతి** న ఇధలోకే న పరలోకే న ఉభయత్థ హోతి. **ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సాతి** వట్టదుక్ఖకిలేసదుక్ఖస్స అయమేవ అన్తో అయం పరిచ్ఛేదో పరివటుమభావో హోతి. అయమేవ హి ఏత్థ అత్థో. యే పన "ఉభయమన్తరేనా"తి వచనం గహేత్వా అన్తరాభవం ఇచ్ఛన్తి, తేసం వచనం నిరత్థకం. అన్తరాభవస్స హి భావో అభిధమ్మే పటిక్ఖిత్తోయేవ. "అన్తరేనా"తి వచనం పన వికప్పన్తరదీపనం. తస్మా అయమేత్థ అత్థో – నేవ ఇధ న హురం, అపరో వికప్పో న ఉభయన్తి.

సత్థం ఆహరేసీతి జీవితహారకసత్థం ఆహరి, ఆహరిత్వా కణ్ఠనాళం ఛిన్ది. అథస్స తస్మిం ఖణే మరణభయం ఓక్కమి, గతినిమిత్తం ఉపట్ఠాసి. సో అత్తనో పుథుజ్జనభావం ఞత్వా, సంవిగ్గచిత్తో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా, సఙ్ఖారే పరిగ్గణ్హన్తో అరహత్తం పత్వా, సమసీసీ హుత్వా పరినిబ్బుతో. **సమ్ముఖాయేవ అనుపవజ్జతా బ్యాకతాతి** కిఞ్చాపి ఇదం థేరస్స పుథుజ్జనకాలే

బ్యాకరణం హోతి; ఏతేన పన బ్యాకరణేన అనన్తరాయమస్స పరినిబ్బానం అహోసి. తస్మా భగవా తదేవ బ్యాకరణం గహేత్వా కథేసి.

ఉపవజ్జకులానీతి ఉపసఙ్కమితబ్బకులాని. ఇమినా థేరో, “భన్తే, ఏవం ఉపట్ఠాకేసు చ ఉపట్ఠాయికాసు చ విజ్జమానాసు సో భిక్ఖు తుమ్హాకం సాసనే పరినిబ్బాయిస్సతీ”తి పుబ్బభాగపటిపత్తియం కులసంసగ్గదోసం దస్సేన్తో పుచ్ఛతి. అథస్స భగవా కులేసు సంసగ్గాభావం దీపేన్తో **హోన్తి హేతే సారిపుత్తా**తిఆదిమాహ. ఇమస్మిం కిర ఠానే థేరస్స కులేసు అసంసట్ఠభావో పాకటో అహోసి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ.

౫-౬. పుణ్ణసుత్తాదివణ్ణనా

౮౮-౮౯. పఞ్చమే **తఞ్చే**తి తం చక్ఖుఞ్చేవ రూపఞ్చ. **నన్దిసముదయా దుక్ఖసముదయో**తి తణ్హాయ సమోధానేన పఞ్చక్ఖన్ధదుక్ఖస్స సమోధానం హోతి. ఇతి ఛసు ద్వారేసు “నన్దిసముదయా దుక్ఖసముదయో”తి ఇమినా ద్విన్నం సచ్చానం వసేన వట్టం మత్థకం పాపేత్వా దస్సేసి. దుతియనయే **నిరోధో మగ్గో**తి ద్విన్నం సచ్చానం వసేన వివట్టం మత్థకం పాపేత్వా దస్సేసి. **ఇమినా త్వం పుణ్ణా**తి పాటియేక్కో అనుసన్ధి. ఏవం తావ వట్టవివట్టవసేన దేసనం అరహత్తే పక్ఖిపిత్వా ఇదాని పుణ్ణత్థేరం సత్తసు ఠానేసు సీహనాదం నదాపేతుం **ఇమినా త్వ**న్తిఆదిమాహ.

చణ్డాతి దుట్ఠా కిబ్బిసా. **ఫరుసా**తి కక్ఖళా **అక్కోసిస్సన్తీ**తి దసహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసిస్సన్తి. **పరిభాసిస్సన్తీ**తి “కిం సమణో నామ త్వం, ఇదఞ్చిదఞ్చ తే కరిస్సామా”తి తజ్జేస్సన్తి. **ఏవమేత్థా**తి ఏవం మయ్హం ఏత్థ భవిస్సతి. **దణ్డేనా**తి చతుహత్థదణ్డేన వా ఖదిరదణ్డేన వా ఘటికముగ్గరేన వా. **సత్థేనా**తి ఏకతోధారాదినా సత్థేన. **సత్థహారకం పరియేసన్తీ**తి జీవితహారకసత్థం పరియేసన్తి. ఇదం థేరో తతియపారాజికవత్థుస్మిం అసుభకథం సుత్వా అత్తభావేన జిగుచ్ఛన్తానం భిక్ఖూనం సత్థహారకపరియేసనం సన్ధాయాహ. **దమూపసమేనా**తి ఏత్థ **దమో**తి ఇన్ద్రియసంవరాదీనం ఏతం నామం.

> “సచ్చేన దన్తో దమసా ఉపేతో,
>
> వేదన్తగూ వుసితబ్రహ్మచరియో”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౯౫; సు॰ ని॰ ౪౬౭) –

ఏత్థ హి ఇన్ద్రియసంవరో దమోతి వుత్తో. “యది సచ్చా దమా చాగా, ఖన్త్యా భియ్యోధ విజ్జతీ”తి (సు॰ ని॰ ౧౯౧; సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬) ఏత్థ పఞ్ఞా దమోతి వుత్తా. “దానేన దమేన సంయమేన సచ్చవజ్జేనా”తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౬౫; మ॰ ని॰ ౨.౨౨౬) ఏత్థ ఉపోసథకమ్మం దమోతి వుత్తం. ఇమస్మిం పన సుత్తే ఖన్తి దమోతి వేదితబ్బో. **ఉపసమో**తి తస్సేవ వేవచనం.

అథ ఖో ఆయస్మా పుణ్ణోతి కో పనేస పుణ్ణో, కస్మా చ పనేత్థ గన్తుకామో అహోసీతి? సునాపరన్తవాసికో ఏవ ఏస, సావత్థియం పన అసప్పాయవిహారం సల్లక్ఖేత్వా తత్థ గన్తుకామో అహోసి.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – సునాపరన్తరట్ఠే కిర ఏకస్మిం వాణిజగామే ఏతే ద్వే భాతరో. తేసు కదాచి జేట్ఠో పఞ్చ సకటసతాని గహేత్వా జనపదం గన్త్వా భణ్డం ఆహరతి, కదాచి కనిట్ఠో. ఇమస్మిం పన సమయే కనిట్ఠం ఘరే ఠపేత్వా, జేట్ఠభాతికో పఞ్చ సకటసతాని గహేత్వా, జనపదచారికం చరన్తో అనుపుబ్బేన సావత్థిం పత్వా, జేతవనస్స నాతిదూరే సకటసత్థం నివేసేత్వా భుత్తపాతరాసో పరిజనపరివుతో ఫాసుకట్ఠానే నిసీది.

తేన చ సమయేన సావత్థివాసినో భుత్తపాతరాసా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ సుద్ధుత్తరాసఙ్గా గన్ధపుప్ఫాదిహత్థా యేన బుద్ధో, యేన ధమ్మో, యేన సఙ్ఘో, తన్నిన్నా తప్పోణా తప్పబ్భారా హుత్వా, దక్ఖిణద్వారేన నిక్ఖమిత్వా జేతవనం గచ్ఛన్తి. సో తే దిస్వా "కహం ఇమే గచ్ఛన్తీ"తి ఏకం మనుస్సం పుచ్ఛి. కిం త్వం, అయ్యో, న జానాసి? లోకే బుద్ధధమ్మసఙ్ఘరతనాని నామ ఉప్పన్నాని, ఇచ్చేసో మహాజనో సత్థు సన్తికం ధమ్మకథం సోతుం గచ్ఛతీతి. తస్స "బుద్ధో"తి వచనం ఛవిచమ్మాదీని ఛిన్దిత్వా అట్ఠిమిఞ్జం ఆహచ్చ అట్ఠాసి. సో అత్తనో పరిజనపరివుతో తాయ పరిసాయ సద్ధిం విహారం గన్త్వా, సత్థు మధురస్సరేన ధమ్మం దేసేన్తస్స పరిసపరియన్తే ఠితో, ధమ్మం సుత్వా పబ్బజ్జాయ చిత్తం ఉప్పాదేసి. అథ తథాగతేన కాలం విదిత్వా పరిసాయ ఉయ్యోజితాయ సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా, వన్దిత్వా, స్వాతనాయ నిమన్తేత్వా, దుతియదివసే మణ్డపం కారేత్వా, ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వా, బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స మహాదానం దత్వా, భుత్తపాతరాసో ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ భణ్డాగారికం పక్కోసాపేత్వా, "ఏత్తకం ధనం విస్సజ్జితం, ఏత్తకం ధనం న విస్సజ్జిత"న్తి సబ్బం ఆచిక్ఖిత్వా, "ఇమం సాపతేయ్యం మయ్హం కనిట్ఠస్స దేహీ"తి సబ్బం నియ్యాతేత్వా, సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా, కమ్మట్ఠానపరాయణో అహోసి.

అథస్స కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తస్స కమ్మట్ఠానం న ఉపట్ఠాతి. తతో చిన్తేసి – "అయం జనపదో మయ్హం అసప్పాయో, యంనూనాహం సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సకరట్ఠమేవ గచ్ఛేయ్య"న్తి. అథ పుబ్బణ్హసమయే పిణ్డాయ చరిత్వా, సాయన్హే పటిసల్లానా వుట్ఠహిత్వా, భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా, కమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా, సత్త సీహనాదే నదిత్వా, పక్కామి. తేన వుత్తం, "అథ ఖో ఆయస్మా పుణ్ణో…పే.… విహరతీ"తి.

కత్థ పనాయం విహాసీతి? చతూసు ఠానేసు విహాసి. సునాపరన్తరట్ఠం తావ పవిసిత్వా చ **అబ్బుహత్థపబ్బతం** నామ పత్వా వాణిజగామం పిణ్డాయ పావిసి. అథ నం కనిట్ఠభాతా సఞ్జానిత్వా భిక్ఖం దత్వా, "భన్తే, అఞ్ఞత్థ అగన్త్వా ఇధేవ వసథా"తి పటిఞ్ఞం కారేత్వా తత్థేవ వసాపేసి.

తతో **సముద్దగిరివిహారం** నామ అగమాసి. తత్థ అయకన్తపాసాణేహి పరిచ్ఛిన్దిత్వా కతచఙ్కమో అత్థి, కోచి తం చఙ్కమితుం సమత్థో నామ నత్థి. తత్థ సముద్దవీచియో ఆగన్త్వా అయకన్తపాసాణేసు పహరిత్వా మహాసద్దం కరోన్తి. థేరో "కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తానం ఫాసువిహారో హోతూ"తి సముద్దం నిస్సద్దం కత్వా అధిట్ఠాసి.

తతో **మాతులగిరిం** నామ అగమాసి. తత్థాపి సకుణసఙ్ఘో ఉస్సన్నో, రత్తిఞ్చ దివా చ సద్దో ఏకాబద్ధోవ అహోసి. థేరో "ఇదం ఠానం న ఫాసుక"న్తి తతో **మకులకారామవిహారం** నామ గతో. సో వాణిజగామస్స నాతిదూరో నచ్చాసన్నో గమనాగమనసమ్పన్నో వివిత్తో అప్పసద్దో. థేరో "ఇమం ఠానం ఫాసుక"న్తి తత్థ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానచఙ్కమనాదీని కారేత్వా వస్సం ఉపగచ్ఛి. ఏవం చతూసు ఠానేసు విహాసి.

అథేకదివసం తస్మింయేవ అన్తోవస్సే పఞ్చ వాణిజసతాని "పరసముద్దం గచ్ఛామా"తి నావాయ భణ్డం పక్ఖిపింసు. నావారోహనదివసే థేరస్స కనిట్ఠభాతా థేరం భోజేత్వా, థేరస్స సన్తికే సిక్ఖాపదాని గహేత్వా, వన్దిత్వా, "భన్తే, సముద్దో నామ అసద్ధేయ్యో అనేకన్తరాయో, అమ్హే ఆవజ్జేయ్యాథా"తి వత్వా నావం ఆరుహి. నావా ఉత్తమజవేన గచ్ఛమానా అఞ్ఞతరం దీపకం పాపుణి. మనుస్సా "పాతరాసం కరిస్సామా"తి దీపకే ఉత్తిణ్ణా. తస్మిం పన దీపకే అఞ్ఞం కిఞ్చి నత్థి, చన్దనవనమేవ అహోసి.

అథేకో వాసియా రుక్ఖం ఆకోటేత్వా లోహితచన్దనభావం ఞత్వా ఆహ – "భో, మయం లాభత్థాయ పరసముద్దం గచ్ఛామ, ఇతో చ ఉత్తరి లాభో నామ నత్థి, చతురఙ్గులమత్తా ఘటికా సతసహస్సం అగ్ఘతి. హారేతబ్బయుత్తకం భణ్డం హారేత్వా చన్దనస్స పూరేస్సామా"తి తే తథా కరింసు . చన్దనవనే అధివత్థా అమనుస్సా కుజ్ఝిత్వా, "ఇమేహి అమ్హాకం చన్దనవనం నాసితం ఘాతేస్సామ నే"తి చిన్తేత్వా – "ఇధేవ ఘాతితేసు సబ్బం ఏకకుణపం భవిస్సతి, సముద్దమజ్ఝే నేసం నావం ఓసీదేస్సామా"తి ఆహంసు. అథ నేసం నావం ఆరుయ్హ ముహుత్తం గతకాలేయేవ ఉప్పాతికం ఉట్ఠపేత్వా సయమ్పి తే అమనుస్సా భయానకాని రూపాని దస్సయింసు. భీతా మనుస్సా అత్తనో అత్తనో దేవతానం నమస్సన్తి. థేరస్స కనిట్ఠో చూళపుణ్ణకుటుమ్బికో "మయ్హం భాతా అవస్సయో హోతూ"తి థేరస్స నమస్సమానో అట్ఠాసి.

థేరోపి కిర తస్మింయేవ ఖణే ఆవజ్జేత్వా, తేసం బ్యసనుప్పత్తిం ఞత్వా, వేహాసం ఉప్పతిత్వా, అభిముఖో అట్ఠాసి. అమనుస్సా థేరం దిస్వావ "అయ్యో పుణ్ణత్థేరో ఏతీ"తి అపక్కమింసు, ఉప్పాతికం సన్నిసీది. థేరో "మా భాయథా"తి తే అస్సాసేత్వా "కహం గన్తుకామత్థా"తి పుచ్ఛి. భన్తే, అమ్హాకం సకట్ఠానమేవ గచ్ఛామాతి. థేరో నావఙ్గణే అక్కమిత్వా "ఏతేసం ఇచ్ఛితట్ఠానం గచ్ఛతూ"తి అధిట్ఠాసి. వాణిజా సకట్ఠానం గన్త్వా, తం పవత్తిం పుత్తదారస్స ఆరోచేత్వా, "ఏథ థేరం సరణం గచ్ఛామా"తి పఞ్చసతాపి అత్తనో పఞ్చహి మాతుగామసతేహి సద్ధిం తీసు సరణేసు పతిట్ఠాయ ఉపాసకత్తం పటివేదేసుం. తతో నావాయ భణ్డం ఓతారేత్వా థేరస్స ఏకం కోట్ఠాసం కత్వా, "అయం, భన్తే, తుమ్హాకం కోట్ఠాసో"తి ఆహంసు. థేరో మయ్హం విసుం కోట్ఠాసకిచ్చం నత్థి. సత్థా పన తుమ్హేహి దిట్ఠపుబ్బోతి. న దిట్ఠపుబ్బో, భన్తేతి. తేన హి ఇమినా సత్థు మణ్డలమాళం కరోథ. ఏవం సత్థారం పస్సిస్సథాతి. తే సాధు, భన్తేతి. తేన చ కోట్ఠాసేన అత్తనో చ కోట్ఠాసేహి మణ్డలమాళం కాతుం ఆరభింసు.

సత్థాపి కిర తం ఆరద్ధకాలతో పట్ఠాయ పరిభోగం అకాసి. ఆరక్ఖమనుస్సా రత్తిం ఓభాసం దిస్వా, "మహేసక్ఖా దేవతా అత్థీ"తి సఞ్ఞం కరింసు. ఉపాసకా మణ్డలమాళఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ సేనాసనాని నిట్ఠాపేత్వా దానసమ్భారం సజ్జేత్వా, "కతం, భన్తే, అమ్హేహి అత్తనో కిచ్చం, సత్థారం పక్కోసథా"తి థేరస్స ఆరోచేసుం. థేరో సాయన్హసమయే ఇద్ధియా సావత్థిం గన్త్వా, "భన్తే, వాణిజగామవాసినో తుమ్హే దట్ఠుకామా , తేసం అనుకమ్పం కరోథా"తి భగవన్తం యాచి. భగవా అధివాసేసి. థేరో సకట్ఠానమేవ పచ్చాగతో.

భగవాపి ఆనన్దత్థేరం ఆమన్తేసి, "ఆనన్ద, స్వే సునాపరన్తే వాణిజగామే పిణ్డాయ చరిస్సామ, త్వం ఏకూనపఞ్చసతానం భిక్ఖూనం సలాకం దేహీ"తి. థేరో "సాధు, భన్తే"తి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స తమత్థం ఆరోచేత్వా, "ఆకాసచారీ భిక్ఖూ సలాకం గణ్హన్తూ"తి ఆహ. తందివసం కుణ్డధానత్థేరో పఠమం సలాకం అగ్గహేసి. వాణిజగామవాసినోపి "స్వే కిర సత్థా ఆగమిస్సతీ"తి గామమజ్ఝే మణ్డపం కత్వా దానగ్గం సజ్జయింసు. భగవా పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా, గన్ధకుటిం పవిసిత్వా, ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా, నిసీది. సక్కస్స పణ్డుకమ్బలసిలాసనం ఉణ్హం అహోసి. సో "కిం ఇద"న్తి ఆవజ్జేత్వా సత్థు సునాపరన్తగమనం దిస్వా, విస్సకమ్మం ఆమన్తేసి, "తాత, అజ్జ భగవా తింసమత్తాని యోజనసతాని పిణ్డచారం గమిస్సతి. పఞ్చ కూటాగారసతాని మాపేత్వా జేతవనద్వారకోట్ఠకమత్థకే గమనసజ్జాని కత్వా ఠపేహీ"తి. సో తథా అకాసి. భగవతో కూటాగారం చతుముఖం అహోసి, ద్విన్నం అగ్గసావకానం ద్విముఖాని, సేసాని ఏకముఖాని, సత్థా గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా పటిపాటియా ఠపితకూటాగారేసు ధురకూటాగారం పావిసి. ద్వే అగ్గసావకే ఆదిం కత్వా ఏకూనపఞ్చభిక్ఖుసతానిపి కూటాగారగతాని అహేసుం. ఏకం తుచ్ఛం కూటాగారం అహోసి, పఞ్చపి కూటాగారసతాని ఆకాసే ఉప్పత్తింసు.

సత్థా **సచ్చబన్ధపబ్బతం** నామ పత్వా కూటాగారం ఆకాసే ఠపేసి. తస్మిం పబ్బతే సచ్చబన్ధో నామ మిచ్ఛాదిట్ఠికతాపసో మహాజనం మిచ్ఛాదిట్ఠిం ఉగ్గణ్హాపేన్తో లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో హుత్వా వసతి, అబ్భన్తరే చస్స అన్తోచాటియం పదీపో వియ అరహత్తఫలస్స ఉపనిస్సయో జలతి. తం దిస్వా "ధమ్మమస్స కథేస్సామీ"తి గన్త్వా ధమ్మం దేసేసి. తాపసో దేసనాపరియోసానే అరహత్తం పాపుణి. మగ్గేనేవస్స అభిఞ్ఞా ఆగతా. సో ఏహిభిక్ఖు హుత్వా ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరో తుచ్ఛకూటాగారం పావిసి.

భగవా కూటాగారగతేహి పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం వాణిజగామం గన్త్వా, కూటాగారాని అదిస్సమానకాని కత్వా, వాణిజగామం పావిసి. వాణిజా బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స మహాదానం దత్వా సత్థారం మకులకారామం నయింసు. సత్థా మణ్డలమాళం పావిసి. మహాజనో యావ సత్థా భత్తదరథం పటిప్పస్సమ్భేతి, తావ పాతరాసం కత్వా ఉపోసథఙ్గాని సమాదాయ బహుం గన్ధఞ్చ పుప్ఫఞ్చ ఆదాయ ధమ్మస్సవనత్థాయ ఆరామం పచ్చాగమాసి. సత్థా ధమ్మం దేసేసి. మహాజనస్స బన్ధనమోక్ఖో జాతో, మహన్తం బుద్ధకోలాహలం అహోసి.

సత్థా మహాజనస్స సఙ్గహత్థాయ సత్తాహం తత్థేవ వసి, అరుణం పన మహాగన్ధకుటియంయేవ ఉట్ఠపేసి. సత్తాహమ్పి ధమ్మదేసనాపరియోసానే చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి. తత్థ సత్తాహం వసిత్వా, వాణిజగామే పిణ్డాయ చరిత్వా, "త్వం ఇధేవ వసాహీ"తి పుణ్ణత్థేరం నివత్తేత్వా అన్తరే **నమ్మదానదీ** నామ అత్థి, తస్సా తీరం అగమాసి. నమ్మదా నాగరాజా సత్థు పచ్చుగ్గమనం కత్వా, నాగభవనం పవేసేత్వా, తిణ్ణం రతనానం సక్కారం అకాసి. సత్థా తస్స ధమ్మం కథేత్వా నాగభవనా నిక్ఖమి. సో "మయ్హం, భన్తే, పరిచరితబ్బం దేథా"తి యాచి. భగవా నమ్మదానదీతీరే పదచేతియం దస్సేసి. తం వీచీసు ఆగతాసు పిధీయతి, గతాసు వివరీయతి. మహాసక్కారపత్తం అహోసి. సత్థా తతో నిక్ఖమిత్వా సచ్చబన్ధపబ్బతం గన్త్వా సచ్చబన్ధం ఆహ – "తయా మహాజనో అపాయమగ్గే ఓతారితో. త్వం ఇధేవ వసిత్వా, ఏతేసం లద్ధిం విస్సజ్జాపేత్వా, నిబ్బానమగ్గే పతిట్ఠాపేహీ"తి. సోపి పరిచరితబ్బం యాచి. సత్థా ఘనపిట్ఠిపాసాణే అల్లమత్తికపిణ్డమ్హి లఞ్ఛనం వియ పదచేతియం దస్సేసి. తతో జేతవనమేవ గతో. ఏతమత్థం సన్ధాయ **తేనేవ అన్తరవస్సేనా**తిఆది వుత్తం.

పరినిబ్బాయీతి అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి. మహాజనో థేరస్స సత్త దివసాని సరీరపూజం కత్వా, బహూని గన్ధకట్ఠాని సమోధానేత్వా, సరీరం ఝాపేత్వా ధాతుయో ఆదాయ చేతియం అకాసి. **సమ్బహులా భిక్ఖూ**తి థేరస్స ఆళాహనట్ఠానే ఠితభిక్ఖూ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. ఛట్ఠం ఉత్తానమేవ.

౭-౮. పఠమఏజాసుత్తాదివణ్ణనా

౯౦-౯౧. సత్తమే **ఏజా**తి తణ్హా. సా హి చలనట్ఠేన ఏజాతి వుచ్చతి. సావ ఆబాధనట్ఠేన **రోగో**, అన్తో దుస్సనట్ఠేన **గణ్డో**, నికన్తనట్ఠేన **సల్లం. తస్మా**తి యస్మా ఏజా రోగో చేవ గణ్డో చ సల్లఞ్చ, తస్మా. **చక్ఖుం న మఞ్ఞేయ్యా**తిఆది వుత్తనయమేవ, ఇధాపి సబ్బం హేట్ఠా గహితమేవ సంకడ్ఢిత్వా దస్సితం. అట్ఠమం వుత్తనయమేవ.

౯-౧౦. పఠమద్వయసుత్తాదివణ్ణనా

౯౨-౯౩. నవమే **ద్వయన్తి** ద్వే ద్వే కోట్ఠాసే. దసమే **ఇత్థేతం ద్వయన్తి** ఏవమేతం ద్వయం. **చలఞ్చేవ బ్యథఞ్చాతి** అత్తనో సభావేన అసణ్ఠహనతో చలతి చేవ బ్యథతి చ. **యోపి హేతు యోపి పచ్చయోతి** చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స వత్థారమ్మణం హేతు చేవ పచ్చయో చ. **కుతో నిచ్చం భవిస్సతీతి** కేన కారణేన నిచ్చం భవిస్సతి. యథా పన దాసస్స దాసియా కుచ్ఛిస్మిం జాతో పుత్తో పరోవ దాసో హోతి, ఏవం అనిచ్చమేవ హోతీతి అత్థో. **సఙ్గతీతి** సహగతి. **సన్నిపాతోతి** ఏకతో సన్నిపతనం. **సమవాయోతి** ఏకతో సమాగమో. **అయం వుచ్చతి చక్ఖుసమ్ఫస్సోతి** ఇమినా సఙ్గతిసన్నిపాతసమవాయసఙ్ఖాతేన పచ్చయేన ఉప్పన్నత్తా పచ్చయనామేనేవ సఙ్గతి సన్నిపాతో సమవాయోతి అయం వుచ్చతి చక్ఖుసమ్ఫస్సో.

సోపి హేతూతి ఫస్సస్స వత్థు ఆరమ్మణం సహజాతా తయో ఖన్ధాతి అయం హేతు. **ఫుట్ఠోతి** ఉపయోగత్థే పచ్చత్తం, ఫస్సేన ఫుట్ఠమేవ గోచరం వేదనా వేదేతి, చేతనా చేతేతి, సఞ్ఞా సఞ్జానాతీతి అత్థో. ఫుట్ఠోతి వా ఫస్ససమఙ్గీపుగ్గలో , ఫస్సేన ఫుట్ఠారమ్మణమేవ వేదనాదీహి వేదేతి చేతేతి సఞ్జానాతీతిపి వుత్తం హోతి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే సమతింసక్ఖన్ధా కథితా హోన్తి. కథం? చక్ఖుద్వారే తావ వత్థు చేవ ఆరమ్మణఞ్చ రూపక్ఖన్ధో, ఫుట్ఠో వేదేతీతి వేదనాక్ఖన్ధో, చేతేతీతి సఙ్ఖారక్ఖన్ధో, సఞ్జానాతీతి సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, విజానాతీతి విఞ్ఞాణక్ఖన్ధోతి. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో. మనోద్వారేపి హి వత్థురూపం ఏకన్తతో రూపక్ఖన్ధో, రూపే పన ఆరమ్మణే సతి ఆరమ్మణమ్పి రూపక్ఖన్ధోతి ఛ పఞ్చకా తింస హోన్తి. సఙ్ఖేపేన పనేతే ఛసుపి ద్వారేసు పఞ్చేవ ఖన్ధాతి సపచ్చయే పఞ్చక్ఖన్ధే అనిచ్చాతి విత్థారేత్వా వుచ్చమానే బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన ఇదం సుత్తం దేసితన్తి.

ఛన్నవగ్గో నవమో.

౧౦. సళవగ్గో

౧. అదన్తఅగుత్తవణ్ణనా

౯౪. సళవగ్గస్స పఠమే **అదన్తాతి** అదమితా. **అగుత్తాతి** అగోపితా. **అరక్ఖితాతి** న రక్ఖితా. **అసంవుతాతి** అపిహితా. **దుక్ఖాధివాహా హోన్తీతి** నేరయికాదిభేదం అధికదుక్ఖం ఆవహనకా హోన్తి. **సుఖాధివాహా హోన్తీతి** ఝానమగ్గఫలపభేదం అధికసుఖం ఆవహనకా హోన్తి. అధివహాతిపి పాఠో, ఏసేవత్థో.

సళేవాతి ఛ ఏవ. **అసంవుతో యత్థ దుక్ఖం నిగచ్ఛతీతి** యేసు ఆయతనేసు సంవరవిరహితో దుక్ఖం పాపుణాతి. **తేసఞ్చ యే సంవరణం అవేదిసున్తి** యే తేసం ఆయతనానం సంవరం విన్దింసు పటిలభింసు. **విహరన్తానవస్సుతాతి** విహరన్తి అనవస్సుతా అతిన్తా.

అసాదితఞ్చ సాదున్తి అస్సాదవన్తఞ్చ మధురఞ్చ. **ఫస్సద్వయం సుఖదుక్ఖే ఉపేక్ఖేతి** సుఖఫస్సఞ్చ దుక్ఖఫస్సఞ్చాతి ఇదం ఫస్సద్వయం ఉపేక్ఖే, ఉపేక్ఖామేవేత్థ ఉప్పాదేయ్యాతి అత్థో. ఫస్సద్వయం సుఖదుక్ఖం ఉపేక్ఖోతి వా పాఠో, ఫస్సహేతుకం సుఖదుక్ఖం ఉపేక్ఖో, సుఖే అనురోధం దుక్ఖే చ విరోధం అనుప్పాదేన్తో ఉపేక్ఖకో భవేయ్యాతిపి అత్థో. **అనానురుద్ధో అవిరుద్ధో కేనచీతి** కేనచి సద్ధిం నేవ అనురుద్ధో న విరుద్ధో భవేయ్య.

పపఞ్చసఞ్ఞాతి కిలేససఞ్ఞాయ పపఞ్చసఞ్ఞా నామ హుత్వా. **ఇతరీతరా నరాతి** లామకసత్తా **పపఞ్చయన్తా ఉపయన్తీతి** పపఞ్చయమానా వట్టం ఉపగచ్ఛన్తి. **సఞ్ఞినోతి** ససఞ్ఞా సత్తా. **మనోమయం గేహసితఞ్చ సబ్బన్తి** సబ్బమేవ

పఞ్చకామగుణగేహనిస్సితం మనోమయం వితక్కం. **పనుజ్జాతి** పనుదిత్వా నీహరిత్వా. **నేక్ఖమ్మసితం ఇరీయతీతి** దబ్బజాతికో భిక్ఖు నేక్ఖమ్మసితం ఇరియేన ఇరీయతి.

ఛసు యదా సుభావితోతి ఛసు ఆరమ్మణేసు యదా సుట్ఠు భావితో. **ఫుట్ఠస్స చిత్తం న వికమ్పతే క్వచీతి** సుఖఫస్సేన వా దుక్ఖఫస్సేన వా ఫుట్ఠస్స కిస్మిఞ్చి చిత్తం న కమ్పతి న వేధతి. **భవత్థ జాతిమరణస్స పారగాతి** జాతిమరణానం పారం నిబ్బానం గమకా హోథ.

౨. మాలుక్యపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౯౨. దుతియే **మాలుక్యపుత్తోతి** మాలుక్యబ్రాహ్మణియా పుత్తో. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం తవ ఓవాదాయాచనే. ఇమినా థేరం అపసాదేతిపి ఉస్సాదేతిపి. కథం? అయం కిర దహరకాలే రూపాదీసు పమజ్జిత్వా పచ్ఛా మహల్లకకాలే అరఞ్ఞవాసం పత్థేన్తో కమ్మట్ఠానం యాచతి. అథ భగవా "ఏత్థ దహరే కిం వక్ఖామ? మాలుక్యపుత్తో వియ తుమ్హేపి తరుణకాలే పమజ్జిత్వా మహల్లకకాలే అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సమణధమ్మం కరేయ్యాథా"తి ఇమినా అధిప్పాయేన భణన్తో థేరం అపసాదేతి నామ.

యస్మా పన థేరో మహల్లకకాలేపి అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సమణధమ్మం కాతుకామో, తస్మా భగవా "ఏత్థ దహరే కిం వక్ఖామ? అయం అమ్హాకం మాలుక్యపుత్తో మహల్లకకాలేపి అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సమణధమ్మం కత్తుకామో కమ్మట్ఠానం యాచతి, తుమ్హే నామ తరుణకాలేపి వీరియం న కరోథా"తి ఇమినా అధిప్పాయేన భణన్తో థేరం ఉస్సాదేతి నామ.

యత్ర హి నామాతి యో నామ. **కిఞ్చాపాహన్తి** కిఞ్చాపి "అహం మహల్లకో"తి ఞాతం. యది అహం మహల్లకో, మహల్లకో సమానోపి సక్ఖిస్సామి సమణధమ్మం కాతుం, దేసేతు మే, భన్తే, భగవాతి అధిప్పాయేన మహల్లకభావం అనుగ్గణ్హన్తో ఓవాదఞ్చ పసంసన్తో ఏవమాహ.

అదిట్ఠా అదిట్ఠపుబ్బాతి ఇమస్మిం అత్తభావే అదిట్ఠా అతీతేపి అదిట్ఠపుబ్బా. **న చ పస్ససీతి** ఏతరహిపి న పస్ససి. **న చ తే హోతి పస్సేయ్యన్తి** ఏవం సమన్నాహారోపి తే యత్థ నత్థి, అపి ను తే తత్థ ఛన్దాదయో ఉప్పజ్జేయ్యున్తి పుచ్ఛతి.

దిట్ఠే దిట్ఠమత్తన్తి రూపాయతనే చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం భవిస్సతి. చక్ఖువిఞ్ఞాణఞ్హి రూపే రూపమత్తమేవ పస్సతి, న నిచ్చాదిసభావం, ఇతి సేసవిఞ్ఞాణేహిపి మే ఏత్థ దిట్ఠమత్తమేవ చిత్తం భవిస్సతీతి అత్థో. అథ వా దిట్ఠే దిట్ఠం నామ చక్ఖువిఞ్ఞాణం, రూపే రూపవిజాననన్తి అత్థో. **మత్తాతి** పమాణం, దిట్ఠం మత్తా అస్సాతి దిట్ఠమత్తం, చిత్తం, చక్ఖువిఞ్ఞాణమత్తమేవ మే చిత్తం భవిస్సతీతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా ఆపాథగతరూపే చక్ఖువిఞ్ఞాణం న రజ్జతి న దుస్సతి న ముయ్హతి, ఏవం రాగాదివిరహేన చక్ఖువిఞ్ఞాణమత్తమేవ జవనం భవిస్సతి, చక్ఖువిఞ్ఞాణపమాణేనేవ జవనం ఠపేస్సామీతి. అథ వా దిట్ఠం నామ చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దిట్ఠరూపం, దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం నామ తత్థేవ ఉప్పన్నం సమ్పటిచ్ఛనసన్తీరణవోట్ఠబ్బనసఙ్ఖాతం చిత్తత్తయం. యథా తం న రజ్జతి, న దుస్సతి, న ముయ్హతి, ఏవం ఆపాథగతే రూపే తేనేవ సమ్పటిచ్ఛనాదిప్పమాణేన జవనం ఉప్పాదేస్సామి, నాహం తం పమాణం అతిక్కమిత్వా రజ్జనాదివసేన ఉప్పజ్జితుం దస్సామీతి అయమేత్థ అత్థో. ఏసేవ నయో **సుతముతేసు**.

విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్తన్తి ఏత్థ పన విఞ్ఞాతం నామ మనోద్వారావజ్జనేన విఞ్ఞాతారమ్మణం, తస్మిం విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్తన్తి ఆవజ్జనపమాణం. యథా ఆవజ్జనేన న రజ్జతి న దుస్సతి న ముయ్హతి, ఏవం రజ్జనాదివసేన ఉప్పజ్జితుం అదత్వా ఆవజ్జనపమాణేనేవ చిత్తం ఠపేస్సామీతి అయమేత్థ అత్థో.

యతోతి యదా. **తతోతి** తదా. **న తేనాతి** తేన రాగేన వా రత్తో, దోసేన వా దుట్ఠో, మోహేన వా మూళ్హో న భవిస్సతి. **తతో త్వం మాలుక్యపుత్త న తత్థాతి** యదా త్వం తేన రాగేన వా దోసమోహేహి వా రత్తో వా దుట్ఠో వా మూళ్హో వా న భవిస్ససి, తదా త్వం న తత్థ తస్మిం దిట్ఠే వా సుతముతవిఞ్ఞాతే వా పటిబద్ధో అల్లీనో పతిట్ఠితో నామ భవిస్ససి. **నేవిధాతిఆది** వుత్తత్థమేవ.

సతి ముట్ఠాతి సతి నట్ఠా. **తఞ్చ అజ్ఝోసాతి** తం ఆరమ్మణం గిలిత్వా. **అభిజ్ఝా చ విహేసా చాతి** అభిజ్ఝాయ చ విహింసాయ చ. అథ వా "తస్స వడ్ఢన్తీ"తి పదేనాపి సద్ధిం యోజేతబ్బం, అభిజ్ఝా చ విహేసా చాతి ఇమేపి ద్వే ధమ్మా తస్స వడ్ఢన్తీతి అత్థో.

చిత్తమస్సూపహఞ్ఞతీతి అభిజ్ఝావిహేసాహి అస్స చిత్తం ఉపహఞ్ఞతి. **ఆచినతోతి** ఆచినన్తస్స. **ఆరా నిబ్బాన వుచ్చతీతి** ఏవరూపస్స పుగ్గలస్స నిబ్బానం నామ దూరే పవుచ్చతి. **ఘత్వాతి** ఘాయిత్వా. **భోత్వాతి** భుత్వా సాయిత్వా లేహిత్వా. **ఫుస్సాతి** ఫుసిత్వా. **పటిస్సతోతి** పటిస్సతిసఙ్ఖాతాయ సతియా యుత్తో. **సేవతో చాపి వేదనన్తి** చతుమగ్గసమ్పయుత్తం నిబ్బత్తితలోకుత్తరవేదనం సేవన్తస్స. **ఖీయతీతి** ఖయం గచ్ఛతి. కిం తం? దుక్ఖమ్పి కిలేసజాతమ్పి. **అఞ్ఞతరోతి** అసీతియా మహాసావకానం అబ్భన్తరో ఏకో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే గాథాహిపి వట్టవివట్టమేవ కథితం.

౩. పరిహానధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౯౬. తతియే **పరిహానధమ్మన్తి** పరిహానసభావం. **అభిభాయతనానీతి** అభిభవితాని ఆయతనాని. **సరసఙ్కప్పాతి** ఏత్థ సరన్తీతి సరా, ధావన్తీతి అత్థో. సరా చ తే సఙ్కప్పా చ **సరసఙ్కప్పా. సంయోజనియాతి** బన్ధనియా బన్ధనస్స పచ్చయభూతా. **తఞ్చే భిక్ఖూతి** తం ఏవం ఉప్పన్నం కిలేసజాతం, తం వా ఆరమ్మణం. **అధివాసేతీతి** చిత్తే ఆరోపేత్వా వాసేతి. **నప్పజహతీతి** ఛన్దరాగప్పహానేన న పజహతి. ఏవం సబ్బపదేహి యోజేతబ్బం. **అభిభాయతనఞ్హేతం వుత్తం భగవతాతి** ఏతం బుద్ధేన భగవతా అభిభవితం ఆయతనన్తి కథితం. ఇధ ధమ్మం పుచ్ఛిత్వా విభజన్తేన పుగ్గలేన ధమ్మో దస్సితో.

౪. పమాదవిహారీసుత్తవణ్ణనా

౯౭. చతుత్థే **అసంవుతస్సాతి** అపిహితస్స న పిదహిత్వా సఞ్ఛాదిత్వా ఠపితస్స. **బ్యాసిఞ్చతీతి** విఆసిఞ్చతి, కిలేసతిన్తం హుత్వా వత్తతి. **పామోజ్జన్తి** దుబ్బలపీతి. **పీతీతి** బలవపీతి. **పస్సద్ధీతి** దరథపస్సద్ధి. **ధమ్మా న పాతుభవన్తీతి** సమథవిపస్సనాధమ్మా న ఉప్పజ్జన్తి. ఇమస్మిం సుత్తే పుగ్గలం పుచ్ఛిత్వా విభజన్తేన ధమ్మేన పుగ్గలో దస్సితో.

౫. సంవరసుత్తవణ్ణనా

౯౮. పఞ్చమే **కథఞ్చ, భిక్ఖవే, అసంవరోతి** ఇదం మగ్గకుసలస్స వామం ముఞ్చిత్వా దక్ఖిణం గణ్హేయ్యాసీతి పఠమం పహాతబ్బమగ్గక్ఖానం వియ ఉద్దేసక్కమేన అవత్వా దేసనాకుసలతాయ పఠమం పహాతబ్బధమ్మక్ఖానవసేన వుత్తన్తి

వేదితబ్బం. ఇధ ధమ్మం పుచ్ఛిత్వా ధమ్మోవ విభత్తో.

౬. సమాధిసుత్తవణ్ణనా

౯౯. ఛట్ఠే **సమాధి**న్తి చిత్తేకగ్గతం. ఇదఞ్హి సుత్తం చిత్తేకగ్గతాయ పరిహాయమానే దిస్వా, "ఇమేసం చిత్తేకగ్గతం లభన్తానం కమ్మట్ఠానం ఫాతిం గమిస్సతీ"తి ఞత్వా కథితం.

౭. పటిసల్లానసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦. సత్తమే **పటిసల్లాన**న్తి కాయవివేకం. ఇదఞ్హి సుత్తం కాయవివేకేన పరిహాయమానే దిస్వా, "ఇమేసం కాయవివేకం లభన్తానం కమ్మట్ఠానం ఫాతిం గమిస్సతీ"తి ఞత్వా కథితం.

౮-౯. పఠమనతుమ్హాకంసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౧-౧౦౨. అట్ఠమం ఉపమాయ పరివారేత్వా కథితే బుజ్ఝనకానం, నవమం సుద్ధికవసేనేవ బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన వుత్తం. అత్థో పన ఉభయత్థాపి ఖన్ధియవగ్గే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౧౦. ఉదకసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩. దసమే **ఉదకో సుద**న్తి ఏత్థ **సుద**న్తి నిపాతమత్తం. **ఉదకో**తి తస్స నామం. **ఇదం జాతు వేదగూ**తి ఏత్థ **ఇద**న్తి నిపాతమత్తం. అథ వా ఇదం మమ వచనం సుణాథాతి దీపేన్తో ఏవమాహ. **జాతు వేదగూ**తి అహం ఏకంసేనేవ వేదగూ, వేదసఙ్ఖాతేన ఞాణేన నేయ్యేసు గతో, వేదం వా గతో అధిగతో, పణ్డితోహమస్మీతి అత్థో. **సబ్బజీ**తి ఏకంసేన సబ్బవట్టం జినిత్వా అభిభవిత్వా ఠితోస్మీతి వదతి. **అపలిఖతం గణ్డమూల**న్తి అపలిఖతం దుక్ఖమూలం. **పలిఖణి**న్తి పలిఖతం మయా, ఖనిత్వా ఠితోస్మీతి దీపేతి.

మాతాపేత్తికసమ్భవస్సాతి మాతితో చ పితితో చ నిబ్బత్తేన మాతాపేత్తికేన సుక్కసోణితేన సమ్భూతస్స. **ఓదనకుమ్మాసూపచయస్సా**తి ఓదనేన చేవ కుమ్మాసేన చ ఉపచితస్స వడ్ఢితస్స. **అనిచ్చుచ్ఛాదనపరిమద్దనభేదనవిద్ధంసనధమ్మస్సా**తి ఏత్థ అయం కాయో హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చధమ్మో, దుగ్గన్ధవిఘాతత్థాయ తనువిలేపనేన ఉచ్ఛాదనధమ్మో, అఙ్గపచ్చఙ్గాబాధవినోదనత్థాయ ఖుద్దకసమ్బాహనేన పరిమద్దనధమ్మో, దహరకాలే వా ఊరూసు సయాపేత్వా గబ్భవాసేన దుస్సణ్ఠితానం తేసం తేసం అఙ్గానం సణ్ఠానసమ్పాదనత్థం అఞ్ఛనపీళనాదీనం వసేన పరిమద్దనధమ్మో, ఏవం పరిహరితోపి చ భేదనవిద్ధంసనధమ్మో భిజ్జతి చేవ వికిరతి చ, ఏవం సభావోతి అత్థో.

తత్థ మాతాపేత్తికసమ్భవఓదనకుమ్మాసూపచయపరిమద్దనపదేహి వడ్ఢి కథితా, అనిచ్చభేదనవిద్ధంసనపదేహి పరిహాని. పురిమేహి వా తీహి సముదయో, పచ్ఛిమేహి అత్థఙ్గమో. ఏవం చాతుమహాభూతికస్స కాయస్స వడ్ఢిపరిహానినిబ్బత్తిభేదా దస్సితా. సేసం ఉత్తానత్థమేవాతి.

సళవగ్గో దసమో.

దుతియో పణ్ణాసకో.

౧౧. యోగక్ఖేమివగ్గో

౧. యోగక్ఖేమిసుత్తవణ్ణనా

౧౦౪. యోగక్ఖేమివగ్గస్స పఠమే **యోగక్ఖేమిపరియాయ**న్తి చతూహి యోగేహి ఖేమినో కారణభూతం. **ధమ్మపరియాయ**న్తి ధమ్మకారణం. **అక్ఖాసి యోగ**న్తి యుత్తిం కథేసి. **తస్మా**తి కస్మా? కిం అక్ఖాతత్తా, ఉదాహు పహీనత్తాతి? పహీనత్తా. న హి అక్ఖానేన యోగక్ఖేమి నామ హోతి.

౨-౧౦. ఉపాదాయసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౫-౧౧౩. దుతియే వేదనాసుఖదుక్ఖం కథితం, తం పన విపాకసుఖదుక్ఖం వట్టతి. తతియే **దుక్ఖస్సా**తి వట్టదుక్ఖస్స. చతుత్థే **లోకస్సా**తి సఙ్ఖారలోకస్స. పఞ్చమాదీసు యం వత్తబ్బం సియా, తం ఖన్ధియవగ్గే వుత్తనయమేవ.

యోగక్ఖేమివగ్గో ఏకాదసమో.

౧౨. లోకకామగుణవగ్గో

౧-౨. పఠమమారపాససుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౪-౧౧౫. లోకకామగుణవగ్గస్స పఠమే **ఆవాసగతో**తి వసనట్ఠానం గతో. **మారస్స వసం గతో**తి తివిధస్సాపి మారస్స వసం గతో. **పటిముక్కస్స మారపాసో**తి అస్స గీవాయ మారపాసో పటిముక్కో పవేసితో. దుతియం ఉత్తానమేవ.

౩. లోకన్తగమనసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬. తతియే **లోకస్సా**తి చక్కవాళలోకస్స. **లోకస్స అన్త**న్తి సఙ్ఖారలోకస్స అన్తం. **విహారం పావిసీ**తి "మయి విహారం పవిట్ఠే ఇమే భిక్ఖూ, ఇమం ఉద్దేసం ఆనన్దం పుచ్ఛిస్సన్తి, సో చ తేసం మమ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సంసన్దిత్వా కథేస్సతి. తతో నం థోమేస్సామి, మమ థోమనం సుత్వా భిక్ఖూ ఆనన్దం ఉపసఙ్కమితబ్బం, వచనఞ్చస్స సోతబ్బం సద్ధాతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తి, తం నేసం భవిస్సతి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా"తి చిన్తేత్వా సంఖిత్తేన భాసితస్స విత్థారేన అత్థం అవిభజిత్వావ నిసిన్నాసనే అన్తరహితో గన్ధకుటియం పాతురహోసి. తేన వుత్తం "ఉట్ఠాయాసనా విహారం పావిసీ"తి.

సత్థు చేవ సంవణ్ణితోతి సత్థారా చ పసత్థో. **విఞ్ఞూన**న్తి ఇదమ్పి కరణత్థే సామివచనం, పణ్డితేహి సబ్రహ్మచారీహి చ సమ్భావితోతి అత్థో. **పహోతీ**తి సక్కోతి. **అతిక్కమ్మేవ మూలం అతిక్కమ్మేవ ఖన్ధ**న్తి సారో నామ మూలే వా ఖన్ధే వా భవేయ్య, తమ్పి అతిక్కమిత్వాతి అత్థో. **ఏవంసమ్పదమిద**న్తి ఏవంసమ్పత్తికం, ఈదిసన్తి అత్థో. **అతిసిత్వా**తి అతిక్కమిత్వా. **జానం జానాతీ**తి జానితబ్బమేవ జానాతి. **పస్సం పస్సతీ**తి పస్సితబ్బమేవ పస్సతి. యథా వా ఏకచ్చో విపరీతం గణ్హన్తో జానన్తోపి న జానాతి, పస్సన్తోపి న పస్సతి, న ఏవం భగవా. భగవా పన జానన్తో జానాతి, పస్సన్తో పస్సతియేవ. స్వాయం దస్సనపరిణాయకట్ఠేన **చక్ఖుభూతో**. విదితకరణట్ఠేన **ఞాణభూతో** . అవిపరీతసభావట్ఠేన పరియత్తిధమ్మపవత్తనతో వా

హదయేన చిన్తేత్వా వాచాయ నిచ్ఛారితధమ్మమయోతి **ధమ్మభూతో**. సేట్ఠట్ఠేన **బ్రహ్మభూతో**. అథ వా చక్ఖు వియ భూతోతి చక్ఖుభూతో. ఏవమేతేసు పదేసు అత్థో వేదితబ్బో. స్వాయం ధమ్మస్స వత్తనతో **వత్తా**. పవత్తనతో **పవత్తా**. అత్థం నీహరిత్వా నీహరిత్వా దస్సనసమత్థతాయ **అత్థస్స నిన్నేతా**. అమతాధిగమాయ పటిపత్తిం దేసేతీతి **అమతస్స దాతా**.

అగరుం కరిత్వాతి పునప్పునం యాచాపేన్తోపి హి గరుం కరోతి నామ. అత్తనో సేక్ఖపటిసమ్భిదాఞాణే ఠత్వా సినేరుపాదతో వాలికం ఉద్ధరమానో వియ దుబ్బిఞ్ఞేయ్యం కత్వా కథేన్తోపి గరుం కరోతియేవ నామ. ఏవం అకత్వా అమ్హే పునప్పునం అయాచాపేత్వా సువిఞ్ఞేయ్యమ్పి నో కత్వా కథేహీతి వుత్తం హోతి.

యం ఖో వోతి యం ఖో తుమ్హాకం. **చక్ఖునా ఖో, ఆవుసో, లోకస్మిం లోకసఞ్ఞీ హోతి లోకమానీ**తి చక్ఖుఞ్హి లోకే అప్పహీనదిట్ఠి పుథుజ్జనో సత్తలోకవసేన లోకోతి సఞ్జానాతి చేవ మఞ్ఞతి చ, తథా చక్కవాళలోకవసేన. న హి అఞ్ఞత్ర చక్ఖాదీహి ద్వాదసాయతనేహి తస్స సా సఞ్ఞా వా మానో వా ఉప్పజ్జతి. తేన వుత్తం, “చక్ఖునా ఖో, ఆవుసో, లోకస్మిం లోకసఞ్ఞీ హోతి లోకమానీ”తి. ఇమస్స చ లోకస్స గమనేన అన్తో నామ ఞాతుం వా దట్ఠుం వా పత్తుం వా న సక్కా. లుజ్జనట్ఠేన పన తస్సేవ చక్ఖాదిభేదస్స లోకస్స నిబ్బానసఙ్ఖాతం అన్తం అప్పత్వా వట్టదుక్ఖస్స అన్తకిరియా నామ నత్థీతి వేదితబ్బా.

ఏవం పఞ్హం విస్సజ్జేత్వా ఇదాని “సావకేన పఞ్హో కథితోతి మా నిక్కఙ్ఖా అహువత్థ, అయం భగవా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతులం గహేత్వా నిసిన్నో. ఇచ్ఛమానా తమేవ ఉపసఙ్కమిత్వా నిక్కఙ్ఖా హోథా”తి ఉయ్యోజేన్తో **ఆకఙ్ఖమానా పనా**తిఆదిమాహ.

ఇమేహి ఆకారేహీతి ఇమేహి కారణేహి చక్కవాళలోకస్స అన్తాభావకారణేహి చేవ సఙ్ఖారలోకస్స అన్తాపత్తికారణేహి చ. **ఇమేహి పదేహీ**తి ఇమేహి అక్ఖరసమ్పిణ్డనేహి. **బ్యఞ్జనేహీ**తి పాటియేక్కఅక్ఖరేహి.

పణ్డితోతి పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో. చతూహి కారణేహి పణ్డితో ధాతుకుసలో ఆయతనకుసలో పచ్చయాకారకుసలో కారణాకారణకుసలోతి. **మహాపఞ్ఞో**తి మహన్తే అత్థే మహన్తే ధమ్మే మహన్తా నిరుత్తియో మహన్తాని పటిభానాని పటిగ్గణ్హనసమత్థతాయ మహాపఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **యథా తం ఆనన్దేనా**తి యథా ఆనన్దేన బ్యాకతం, తం సన్ధాయ వుత్తం. యథా ఆనన్దేన తం బ్యాకతం, అహమ్పి తం ఏవమేవ బ్యాకరేయ్యన్తి అత్థో.

౪. కామగుణసుత్తవణ్ణనా

౧౧౭. చతుత్థే **యే మే**తి యే మమ. **చేతసో సమ్ఫుట్ఠపుబ్బా**తి చిత్తేన అనుభూతపుబ్బా. **తత్ర మే చిత్తం బహులం గచ్ఛమానం గచ్ఛేయ్యా**తి తేసు పాసాదత్తయతివిధనాటకాదిభేదసమ్పత్తివసేన అనుభూతపుబ్బేసు పఞ్చసు కామగుణేసు బహూసు వారేసు ఉప్పజ్జమానం ఉప్పజ్జేయ్యాతి దీపేతి. **పచ్చుప్పన్నేసు వా**తి ఇధ పధానచరియకాలే ఛబ్బస్సాని సుపుప్ఫితవనసణ్డజాతానం దిజగణాదీనం వసేన దిట్ఠసుతాదిభేదం మనోరమారమ్మణం కామగుణం కత్వా దస్సేన్తో “ఏవరూపేసు పచ్చుప్పన్నేసు వా బహులం ఉప్పజ్జేయ్యా”తి దస్సేతి. **అప్పం వా అనాగతేసూ**తి అనాగతే “మేత్తేయ్యో నామ బుద్ధో భవిస్సతి, సఙ్ఖో నామ రాజా, కేతుమతీ నామ రాజధానీ”తిఆదివసేన (దీ॰ ని॰ ౩.౧౦౬) పరిత్తకమేవ అనాగతేసు కామగుణేసు ఉప్పజ్జేయ్యాతి దస్సేతి. **తత్ర మే అత్తరూపేనా**తి తత్ర మయా అత్తనో హితకామజాతికేన. **అప్పమాదో**తి

సాతచ్చకిరియా పఞ్చసు కామగుణేసు చిత్తస్స అవోస్సగ్గో. **సతీ**తి ఆరమ్మణపరిగ్గహితసతి. **ఆరక్ఖో**తి అయం అప్పమాదో చ సతి చ చేతసో ఆరక్ఖో కరణీయో, ఏవం మే అహోసీతి దస్సేతి, ఆరక్ఖత్థాయ ఇమే ద్వే ధమ్మా కాతబ్బాతి వుత్తం హోతి.

తస్మాతిహ, భిక్ఖవే, సే ఆయతనే వేదితబ్బేతి యస్మా చేతసో ఆరక్ఖత్థాయ అప్పమాదో చ సతి చ కాతబ్బా, యస్మా తస్మిం ఆయతనే విదితే అప్పమాదేన వా సతియా వా కాతబ్బం నత్థి, తస్మా సే ఆయతనే వేదితబ్బే, తం కారణం జానితబ్బన్తి అత్థో. **సళాయతననిరోధ**న్తి సళాయతననిరోధో వుచ్చతి నిబ్బానం, తం సన్ధాయ భాసితన్తి అత్థో. నిబ్బానస్మిఞ్హి చక్ఖుఆదీని చేవ నిరుజ్ఝన్తి రూపసఞ్ఞాదయో చ నిరుజ్ఝన్తీతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

౩-౬. సక్కపఞ్హసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౮-౧౧౯. పఞ్చమే **దిట్ఠేవ ధమ్మే**తి ఇమస్మింయేవ అత్తభావే. **పరినిబ్బాయన్తీ**తి కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయన్తి. **తన్నిస్సితం విఞ్ఞాణం హోతీ**తి తణ్హానిస్సితం కమ్మవిఞ్ఞాణం హోతి . **తదుపాదాన**న్తి తంగహణం, తణ్హాగహణేన సహగతం విఞ్ఞాణం హోతీతి అత్థో. ఛట్ఠం ఉత్తానమేవ.

౭. సారిపుత్తసద్ధివిహారికసుత్తవణ్ణనా

౧౨౦. సత్తమే **సన్తానేస్సతీ**తి ఘటేస్సతి, యోగవిచ్ఛేదమస్స పాపుణితుం న దస్సతి.

౮. రాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౨౧. అట్ఠమే **విముత్తిపరిపాచనియా**తి విముత్తిం పరిపాచేన్తీతి విముత్తిపరిపాచనియా. **ధమ్మా**తి పన్నరస ధమ్మా, తే సద్ధిన్ద్రియాదీనం విసుద్ధికరణవసేన వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం –

> “అస్సద్ధే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, సద్ధే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, పసాదనీయే సుత్తన్తే పచ్చవేక్ఖతో, ఇమేహి తీహాకారేహి సద్ధిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. కుసీతే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, ఆరద్ధవీరియే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, సమ్మప్పధానే పచ్చవేక్ఖతో, ఇమేహి తీహాకారేహి వీరియిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. ముట్ఠస్సతీ పుగ్గలే పరివజ్జయతో, ఉపట్ఠితస్సతీ పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో , సతిపట్ఠానే పచ్చవేక్ఖతో, ఇమేహి తీహాకారేహి సతిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. అసమాహితే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, సమాహితే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, ఝానవిమోక్ఖే పచ్చవేక్ఖతో, ఇమేహి తీహాకారేహి సమాధిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. దుప్పఞ్ఞే పుగ్గలే పరివజ్జయతో, పఞ్ఞవన్తే పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో, గమ్భీరఞాణచరియం పచ్చవేక్ఖతో, ఇమేహి తీహాకారేహి పఞ్ఞిన్ద్రియం విసుజ్ఝతి. ఇతి ఇమే పఞ్చ పుగ్గలే పరివజ్జయతో, పఞ్చ పుగ్గలే సేవతో భజతో పయిరుపాసతో , పఞ్చ సుత్తన్తే పచ్చవేక్ఖతో, ఇమేహి పన్నరసహి ఆకారేహి ఇమాని పఞ్చిన్ద్రియాని విసుజ్ఝన్తీ”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౮౪).

అపరేపి పన్నరస ధమ్మా విముత్తిపరిపాచనియా – సద్ధాపఞ్చమాని ఇన్ద్రియాని, అనిచ్చసఞ్ఞా, అనిచ్చే దుక్ఖసఞ్ఞా, దుక్ఖే అనత్తసఞ్ఞా, పహానసఞ్ఞా, విరాగసఞ్ఞాతి ఇమా పఞ్చ నిబ్బేధభాగియా సఞ్ఞా, మేఘియత్థేరస్స కథితా

కల్యాణమిత్తతాదయో పఞ్చ ధమ్మాతి (ఉదా॰ ౩౧). కాయ పన వేలాయ భగవతో ఏతదహోసీతి? పచ్చూససమయే లోకం వోలోకేన్తస్స.

అనేకాని దేవతాసహస్సానీతి ఆయస్మతా రాహులేన పదుముత్తరస్స భగవతో పాదమూలే పాలితనాగరాజకాలే పత్థనం పట్ఠపేన్తేన సద్ధిం పత్థనం పట్ఠపితదేవతాసు పన కాచి భూమట్ఠకా దేవతా, కాచి అన్తలిక్ఖట్ఠకా, కాచి చాతుమహారాజికా, కాచి దేవలోకే, కాచి బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తా. ఇమస్మిం పన దివసే సబ్బాపి తా ఏకట్ఠానే అన్ధవనస్మింయేవ సన్నిపతితా, తా సన్ధాయాహ – “అనేకాని దేవతాసహస్సానీ”తి. **ధమ్మచక్ఖు**న్తి ఇమస్మిం సుత్తే చత్తారో చ మగ్గా చత్తారి చ ఫలాని ధమ్మచక్ఖున్తి వేదితబ్బాని. తత్థ హి కాచి దేవతా సోతాపన్నా అహేసుం, కాచి సకదాగామీ, అనాగామీ, ఖీణాసవా. తాసఞ్చ పన దేవతానం ఏత్తకాతి గణనవసేన పరిచ్ఛేదో నత్థి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ.

౯-౧౦. సంయోజనియధమ్మసుత్తాదివణ్ణనా

౧౨౨-౧౨౩. నవమదసమాని ఇట్ఠారమ్మణవసేన కథియమానే బుజ్ఝనకానం వసేన వుత్తానీతి.

లోకకామగుణవగ్గో ద్వాదసమో.

౧౩. గహపతివగ్గో

౧-౩. వేసాలీసుత్తాదివణ్ణనా

౧౨౪-౧౨౬. గహపతివగ్గస్స పఠమే **ఉగ్గో**తి పణీతదాయకానం అగ్గఉగ్గో, సో భగవతా “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం పణీతదాయకానం యదిదం ఉగ్గో గహపతీ”తి ఏవం ఏతదగ్గే ఠపితో. సేసమేతేసు చేవ ద్వీసు, తతియే చ వుత్తత్థమేవ.

౪-౫. భారద్వాజసుత్తాదివణ్ణనా

౧౨౭-౧౨౮. చతుత్థే పిణ్డం ఉలమానో పరియేసమానో పబ్బజితోతి **పిణ్డోలో**. సో కిర పరిజిణ్ణభోగో బ్రాహ్మణో అహోసి. అథ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స లాభసక్కారం దిస్వా పిణ్డత్థాయ నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితో. సో మహన్తం కపల్లపత్తం గహేత్వా చరతి, తేన కపల్లపూరం యాగుం పివతి, కపల్లపూరే పూవే ఖాదతి, కపల్లపూరం భత్తం భుఞ్జతి. అథస్స మహగ్ఘసభావం సత్థు ఆరోచయింసు. సత్థా తస్స పత్తత్థవికం నానుజాని. హేట్ఠామఞ్చే పత్తం నిక్కుజ్జిత్వా ఠపేతి. సో ఠపేన్తోపి ఘంసన్తోవ పణామేత్వా ఠపేతి, గణ్హన్తోపి ఘంసన్తోవ ఆకడ్ఢిత్వా గణ్హాతి. తం గచ్ఛన్తే కాలే ధంసనేన పరిక్ఖీణం నాళికోదనమత్తమేవ గణ్హనకం జాతం. తతో సత్థు ఆరోచేసుం, అథస్స సత్థా పత్తత్థవికం అనుజాని. థేరో అపరేన సమయేన ఇన్ద్రియభావనం భావేత్వా అగ్గఫలే అరహత్తే పతిట్ఠాసి. ఇతి సో పిణ్డత్థాయ పబ్బజితత్తా పిణ్డోలో, గోత్తేన పన భారద్వాజోతి ఉభయం ఏకతో కత్వా **పిణ్డోలభారద్వాజో**తి వుచ్చతి.

ఉపసఙ్కమీతి ఉగ్గతుగ్గతేహి మహాఅమచ్చేహి పరివుతో ఉపసఙ్కమి. థేరో కిర ఏకదివసం సావత్థియం పిణ్డాయ చరిత్వా కతభత్తకిచ్చో నిదాఘసమయే సీతలానే దివావిహారం నిసీదిస్సామీతి ఆకాసేన గన్త్వా గఙ్గాతీరే ఉదేనస్స రఞ్ఞో

ఉదపానం నామ ఉయ్యానం అత్థి, తత్థ పవిసిత్వా అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే దివావిహారం నిసీది సీతేన ఉదకవాతేన బీజియమానో.

ఉదేనోపి ఖో నామ రాజా సత్తాహం మహాపానం పివిత్వా సత్తమే దివసే ఉయ్యానం పటిజగ్గాపేత్వా మహాజనపరివారో ఉయ్యానం గన్త్వా మఙ్గలసిలాపట్టే అత్థతాయ సేయ్యాయ నిపజ్జి. తస్స ఏకా పరిచారికా పాదే సమ్బాహమానా నిసిన్నా. రాజా కమేన నిద్దం ఓక్కమి. తస్మిం నిద్దం ఓక్కన్తే నాటకిత్థియో "యస్సత్థాయ మయం గీతాదీని పయోజేయ్యామ, సో నిద్దం ఉపగతో, న చ నిద్దాకాలే మహాసద్దం కాతుం వట్టతీ"తి అత్తనో అత్తనో తూరియాని ఠపేత్వా ఉయ్యానం పక్కన్తా. తా తత్థ తత్థ ఫలాఫలాని ఖాదమానా పుప్ఫాని పిళన్ధమానా విచరన్తియో థేరం దిస్వా "మా సద్దం కరిత్థా"తి అఞ్ఞమఞ్ఞం నివారయమానా వన్దిత్వా నిసీదింసు. థేరో "ఇస్సా పహాతబ్బా, మచ్ఛేరం వినోదేతబ్బ"న్తిఆదినా నయేన తాసం అనురూపం ధమ్మకథం కథేసి.

సాపి ఖో రఞ్ఞో పాదే సమ్బాహమానా నిసిన్నా ఇత్థీ పాదే చాలేత్వా రాజానం పబోధేసి. సో "కహం తా గతా"తి పుచ్ఛి. కిం తాసం తుమ్హేహి? తా ఏకం సమణం పరివారేత్వా నిసిన్నాతి. రాజా కుద్ధో ఉద్ధనే పక్ఖిత్తలోణం వియ తటతటాయమానో ఉట్ఠహిత్వా "తమ్బకిపిల్లికాహి నం ఖాదాపేస్సామీ"తి గచ్ఛన్తో ఏకస్మిం అసోకరుక్ఖే తమ్బకిపిల్లికానం పుటం దిస్వా హత్థేనాకడ్ఢిత్వా సాఖం గణ్హితుం నాసక్ఖి. కిపిల్లికపుటో ఛిజ్జిత్వా రఞ్ఞో సీసే పతి, సకలసరీరం సాలిథుసేహి పరికిణ్ణం వియ దణ్డదీపికాహి డయ్హమానం వియ చ అహోసి. థేరో రఞ్ఞో పదుట్ఠభావం ఞత్వా ఇద్ధియా ఆకాసం పక్ఖన్ది. తాపి ఇత్థియో ఉట్ఠాయ రఞ్ఞో సన్తికం గన్త్వా సరీరం పుఞ్ఛన్తియో వియ భూమియం పతితపతితా కిపిల్లికాయో గహేత్వా సరీరే ఖిపమానా సబ్బా ముఖసత్తీహి విజ్ఝింసు – "కిం నామేతం, అఞ్ఞే రాజానో పబ్బజితే దిస్వా వన్దన్తి, పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, అయం పన రాజా కిపిల్లికపుటం సీసే భిన్దితుకామో జాతో"తి.

రాజా అత్తనో అపరాధం దిస్వా ఉయ్యానపాలం పక్కోసాపేత్వా పుచ్ఛి – "కిం ఏస పబ్బజితో? అఞ్ఞేసుపి దివసేసు ఇధ ఆగచ్ఛతీ"తి? ఆమ, దేవాతి. ఇధ త్వం ఆగతదివసే మయ్హం ఆరోచేయ్యాసీతి. థేరోపి కతిపాహేనేవ పున ఆగన్త్వా రుక్ఖమూలే నిసీది. ఉయ్యానపాలో దిస్వా – "మహన్తో మే అయం పణ్ణాకారో"తి వేగేన గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా ఉట్ఠహిత్వా సఙ్ఖపణవాదిసద్దం నివారేత్వా ఉగ్గతుగ్గతేహి అమచ్చేహి సద్ధిం ఉయ్యానం అగమాసి. తేన వుత్తం "ఉపసఙ్కమీ"తి.

అనికీళితావినో కామేసూతి యా కామేసు కామకీళా, తం అకీళితపుబ్బా, అపరిభుత్తకామాతి అత్థో. **అద్ధానఞ్చ ఆపాదేన్తీ**తి పవేణిం పటిపాదేన్తి, దీఘరత్తం అనుబన్ధాపేన్తి. **మాతుమత్తీసూ**తి మాతుపమాణాసు. లోకస్మిఞ్హి మాతా భగినీ ధీతాతి ఇదం తివిధం గరుకారమ్మణం నామ , ఇతి గరుకారమ్మణే ఉపనిబన్ధం చిత్తం విమోచేతుం న లభతీతి దస్సేన్తో ఏవమాహ. అథస్స తేన పఞ్హేన చిత్తం అనోతరన్తం దిస్వా భగవతా పటికూలమనసికారవసేన చిత్తూపనిబన్ధనత్థం వుత్తం ద్వత్తింసాకారకమ్మట్ఠానం కథేసి.

అభావితకాయాతి అభావితపఞ్చద్వారికకాయా. **తేసం తం దుక్కరం హోతీ**తి తేసం తం అసుభకమ్మట్ఠానం భావేతుం దుక్కరం హోతి. ఇతిస్స ఇమినాపి చిత్తం అనోతరన్తం దిస్వా ఇన్ద్రియసంవరసీలం కథేసి . ఇన్ద్రియసంవరస్మిఞ్హి ఉపనిబన్ధచిత్తం విహేఠేతుం న లభతి. రాజా తం సుత్వా తత్థ ఓతిణ్ణచిత్తో **అచ్ఛరియం, భో భారద్వాజా**తిఆదిమాహ.

అరక్ఖితేనేవ కాయేనాతిఆదీసు హత్థపాదే కీళాపేన్తో గీవం పరివత్తేన్తో కాయం న రక్ఖతి నామ, నానప్పకారం దుట్ఠుల్లం కథేన్తో వచనం న రక్ఖతి నామ, కామవితక్కాదయో వితక్కేన్తో చిత్తం న రక్ఖతి నామ. **రక్ఖితేనేవ కాయేనా**తిఆదీసు

వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో.

అతివియ మం తస్మిం సమయే లోభధమ్మా పరిసహన్తీతి మం తస్మిం సమయే అతిక్కమిత్వా లోభో అధిభవతీతి అత్థో. **ఉపట్ఠితాయ సతియా**తి కాయగతాయ సతియా సుపట్ఠితాయ. **న మం తథా తస్మిం సమయే**తి తస్మిం సమయే మం యథా పుబ్బే, న తథా లోభో అతిక్కమిత్వా ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. **పరిసహన్తీ**తి పదస్స ఉప్పజ్జన్తీతిపి అత్థోయేవ. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తయో కాయా కథితా. కథం ? "ఇమమేవ కాయ"న్తి ఏత్థ హి కరజకాయో కథితో, "భావితకాయో"తి ఏత్థ పఞ్చద్వారికకాయో, "రక్ఖితేనేవ కాయేనా"తి ఏత్థ చోపనకాయో, కాయవిఞ్ఞత్తీతి అత్థో. పఞ్చమం ఉత్తానమేవ.

౬. ఘోసితసుత్తవణ్ణనా

౧౨౯. ఛట్ఠే **రూపా చ మనాపా**తి రూపా చ మనాపా సంవిజ్జన్తి. **చక్ఖువిఞ్ఞాణఞ్చా**తి చక్ఖువిఞ్ఞాణఞ్చ సంవిజ్జతి. **సుఖవేదనియం ఫస్స**న్తి చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తం ఉపనిస్సయవసేన జవనకాలే సుఖవేదనాయ పచ్చయభూతం ఫస్సం. **సుఖా వేదనా**తి ఏకం ఫస్సం పటిచ్చ జవనవసేన సుఖవేదనా ఉప్పజ్జతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తేవీసతి ధాతుయో కథితా. కథం? ఏత్థ హి చక్ఖుపసాదో చక్ఖుధాతు, తస్స ఆరమ్మణం రూపధాతు, చక్ఖువిఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణధాతు, చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతుయా సహజాతా తయో ఖన్ధా ధమ్మధాతు, ఏవం పఞ్చసు ద్వారేసు చతున్నం చతున్నం వసేన వీసతి. మనోద్వారే "మనోధాతూ"తి ఆవజ్జనచిత్తం గహితం, ఆరమ్మణఞ్చేవ హదయవత్థు చ ధమ్మధాతు, వత్థునిస్సితం మనోవిఞ్ఞాణధాతూతి ఏవం తేవీసతి హోన్తి. ఏవం తేవీసతియా ధాతూనం వసేన ధాతునానత్తం వుత్తం భగవతాతి దస్సేతి.

౭-౮. హాలిద్దికానిసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩౦-౧౩౧. సత్తమే **మనాపం ఇత్థేతన్తి పజానాతీ**తి యం అనేన మనాపం రూపం దిట్ఠం, తం ఇత్థేతన్తి ఏవమేతం మనాపమేవ తన్తి పజానాతి. **చక్ఖువిఞ్ఞాణం సుఖవేదనియఞ్చ ఫస్సం పటిచ్చా**తి చక్ఖువిఞ్ఞాణఞ్చేవ, యో చ ఉపనిస్సయకోటియా వా అనన్తరకోటియా వా సమనన్తరకోటియా వా సమ్పయుత్తకోటియా వా సుఖవేదనాయ పచ్చయో ఫస్సో, తం సుఖవేదనియం ఫస్సఞ్చ పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖవేదనాతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. ఇతి ఇమేసు ద్వీసు సుత్తేసు కిరియామనోవిఞ్ఞాణధాతు ఆవజ్జనకిచ్చా, మనోధాతుయేవ వా సమానా మనోధాతునామేన వుత్తాతి వేదితబ్బా. అట్ఠమం ఉత్తానమేవ.

౯. లోహిచ్చసుత్తవణ్ణనా

౧౩౨. నవమే **మక్కరకతే**తి ఏవంనామకే నగరే **అరఞ్ఞకుటికాయ**న్తి అరఞ్ఞే కతాయ పాటియేక్కాయ కుటియం, న విహారపచ్చన్తకుటియం. **మాణవకా**తి యేపి తత్థ మహల్లకా, తే మహల్లకకాలేపి అన్తేవాసికతాయ మాణవకాత్వేవ వుత్తా. **తేనుపసఙ్కమింసూ**తి పాతో సిప్పం ఉగ్గణ్హిత్వా సాయం "ఆచరియస్స కట్ఠాని ఆహరిస్సామా"తి అరఞ్ఞం పవిసిత్వా విచరన్తా యేన సా కుటికా, తేనుపసఙ్కమింసు. **పరితో పరితో కుటికాయా**తి తస్సా కుటికాయ సమన్తతో సమన్తతో. **సేలేయ్యకానీ**తి అఞ్ఞమఞ్ఞస్స పిట్ఠిం గహేత్వా లఙ్ఘిత్వా ఇతో చితో చఙ్కమనకీళనాని.

ముణ్డకాతిఆదీసు ముణ్డే ముణ్డాతి, సమణే చ సమణాతి వత్తుం వట్టేయ్య, ఇమే పన హీళేన్తా "ముణ్డకా సమణకా"తి ఆహంసు. **ఇబ్భాతి** గహపతికా. **కణ్హాతి** కణ్హా, కాళకాతి అత్థో. **బన్ధుపాదాపచ్చాతి** ఏత్థ **బన్ధూతి** బ్రహ్మా అధిప్పేతో. తఞ్హి బ్రాహ్మణా పితామహోతి వోహరన్తి. పాదానం అపచ్చా పాదాపచ్చా, బ్రహ్మునో పిట్ఠిపాదతో జాతాతి అధిప్పాయో. తేసం కిర అయం లద్ధి "బ్రాహ్మణా బ్రహ్మునో ముఖతో నిక్ఖన్తా, ఖత్తియా ఉరతో, వేస్సా నాభితో, సుద్దా జాణుతో, సమణా పిట్ఠిపాదతో"తి. **భరతకానన్తి** కుటిమ్బికానం. కుటిమ్బికా హి యస్మా రట్ఠం భరన్తి, తస్మా భరతాతి వుచ్చన్తి. ఇమే పన పరిభవం కత్వా వదమానా "భరతకాన"న్తి ఆహంసు.

విహారా నిక్ఖమిత్వాతి "రత్తిట్ఠకాపరిచ్ఛన్నే రజతపట్టసన్నిభసమవిప్పకిణ్ణవాలికే రమణీయే పరివేణే కట్ఠకలాపే బన్ధిత్వా ఖిపమానా వాలికం ఆలుళేత్వా, హత్థేన హత్థం ఆదాయ పణ్ణకుటిం పరియాయన్తా 'ఇమే ఇమేసం భరతకానం సక్కతా, ఇమే ఇమేసం భరతకానం సక్కతా'తి పునప్పునం విరవన్తా అతివియ ఇమే మాణవకా కీళం కరోన్తి, విహారే భిక్ఖూనం అత్థిభావమ్పి న జానన్తి, దస్సేస్సామి నేసం భిక్ఖూనం అత్థిభావ"న్తి చిన్తేత్వా పణ్ణకుటితో నిక్ఖమి.

సీలుత్తమా పుబ్బతరా అహేసున్తి గుణవన్తానం గుణే కథితే నిగ్గుణానం గుణాభావో పాకటోవ భవిస్సతీతి పోరాణకబ్రాహ్మణానం గుణే కథేన్తో ఏవమాహ. తత్థ **సీలుత్తమాతి** సీలజేట్ఠకా. సీలఞ్హి తేసం ఉత్తమం, న జాతిగోత్తం. **యే పురాణం సరన్తీతి** యే పోరాణకం బ్రాహ్మణధమ్మం సరన్తి. **అభిభుయ్య కోధన్తి** కోధం అభిభవిత్వా తేసం ద్వారాని సుగుత్తాని సురక్ఖితాని అహేసుం. **ధమ్మే చ ఝానే చ రతాతి** దసవిధే కుసలకమ్మపథధమ్మే అట్ఠసమాపత్తిఝానేసు చ రతా.

ఏవం పోరాణానం గుణం కథేత్వా అథేతరహి బ్రాహ్మణానం మానం నిమ్మద్దేన్తో **ఇమే చ వోక్కమ్మ జపామసేతిఆదిమాహ**. తత్థ **వోక్కమ్మాతి** ఏతేహి గుణేహి అపక్కమిత్వా. **జపామసేతి** మయం జపామ సజ్ఝాయామాతి ఏత్తకేనేవ బ్రాహ్మణమ్హాతి మఞ్ఞమానా బ్రాహ్మణా మయన్తి ఇమినా గోత్తేన మత్తా హుత్వా **విసమం చరన్తి**, విసమాని కాయకమ్మాదీని కరోన్తీతి అత్థో. **పుథుఅత్తదణ్డాతి** పుథు అత్తా దణ్డా ఏతేహీతి పుథుఅత్తదణ్డా, గహితనానావిధదణ్డాతి అత్థో. **సతణ్హాతణ్హేసూతి** సతణ్హనిత్తణ్హేసు. **అగుత్తద్వారస్స భవన్తి మోఘాతి** అసంవుతద్వారస్స సబ్బేపి వతసమాదానా మోఘా భవన్తీతి దీపేతి. యథా కిన్తి? **సుపినేవ లద్ధం పురిసస్స విత్తన్తి** యథా సుపినే పురిసస్స లద్ధం మణిముత్తాదినానావిధం విత్తం మోఘం హోతి, పటుజ్ఝిత్వా కిఞ్చి న పస్సతి, ఏవం మోఘా భవన్తీతి అత్థో.

అనాసకాతి ఏకాహద్వీహాదివసేన అనాహారకా. **థణ్డిలసాయికా చాతి** హరితకుససన్థతే భూమిభాగే సయనం, **పాతో సినానఞ్చ తయో చ వేదాతి** పాతోవ ఉదకం పవిసిత్వా న్హానఞ్చేవ తయో చ వేదా. **ఖరాజినం జటా పఙ్కోతి** ఖరసమ్ఫస్సం అజినచమ్మఞ్చేవ జటాకలాపో చ పఙ్కో చ, పఙ్కో నామ దన్తమలం. **మన్తా సీలబ్బతం తపోతి** మన్తా చ అజసీలగోసీలసఙ్ఖాతం సీలం అజవతగోవతసఙ్ఖాతం వతఞ్చ. అయం ఇదాని బ్రాహ్మణానం తపోతి వదతి. **కుహనా వఙ్కదణ్డా చాతి** పటిచ్ఛన్నకూపో వియ పటిచ్ఛన్నదోసం కోహఞ్ఞఞ్చేవ వఙ్కదణ్డో, చ ఉదుమ్బరపలాసబేళువరుక్ఖానం అఞ్ఞతరతో గహితం వఙ్కదణ్డఞ్చాతి అత్థో. **ఉదకాచమనాని చాతి** ఉదకేన ముఖపరిమజ్జనాని. **వణ్ణా ఏతే బ్రాహ్మణానన్తి** ఏతే బ్రాహ్మణానం పరిక్ఖారభణ్డకవణ్ణాతి దస్సేతి. **కత కిఞ్చిక్ఖభావనాతి** కతా కిఞ్చిక్ఖభావనా. అయమేవ వా పాఠో, ఆమిసకిఞ్చిక్ఖస్స వడ్ఢనత్థాయ కతన్తి అత్థో.

ఏవం ఏతరహి బ్రాహ్మణానం మానం నిమ్మద్దిత్వా పున పోరాణకబ్రాహ్మణానం వణ్ణం కథేన్తో **చిత్తఞ్చ సుసమాహితన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **సుసమాహితన్తి** తేసం బ్రాహ్మణానం చిత్తం ఉపచారప్పనాసమాధీహి సుసమాహితం అహోసీతి దస్సేతి. **అఖిలన్తి** ముదు అథద్ధం. **నో మగ్గో బ్రహ్మపత్తియాతి** నో సేట్ఠపత్తియా మగ్గో, తుమ్హే పన కిం బ్రాహ్మణా నామాతి దీపేన్తో ఏవమాహ.

ఆగమంసు ను ఖ్విధాతి ఆగమంసు ను ఖో ఇధ. **అధిముచ్చతీతి** కిలేసవసేన అధిముత్తో గిద్ధో హోతి. **బ్యాపజ్జతీతి** బ్యాపాదవసేన పూతిచిత్తం హోతి. **పరిత్తచేతసోతి** అనుపట్ఠితసతితాయ సంకిలేసచిత్తేన పరిత్తచిత్తో. **చేతోవిముత్తిన్తి** ఫలసమాధిం. **పఞ్ఞావిముత్తిన్తి** ఫలపఞ్ఞం. **అప్పమాణచేతసోతి** ఉపట్ఠితసతితాయ నిక్కిలేసచిత్తేన అప్పమాణచిత్తో.

౧౦. వేరహచ్చానిసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. దసమే **కామణ్డాయన్తి** ఏవంనామకే నగరే. **యగ్ఘేతి** చోదనత్థే నిపాతో. సేసం ఉత్తానమేవాతి.

గహపతివగ్గో తేరసమో.

౧౪. దేవదహవగ్గో

౧. దేవదహసుత్తవణ్ణనా

౧౩౪. దేవదహవగ్గస్స పఠమే **దేవదహన్తి** నపుంసకలిఙ్గేన లద్ధనామో నిగమో. **మనోరమాతి** మనం రమయన్తా, మనాపాతి అత్థో. **అమనోరమాతి** అమనాపా.

౨. ఖణసుత్తవణ్ణనా

౧౩౫. దుతియే **ఛఫస్సాయతనికా నామాతి** విసుం ఛఫస్సాయతనికా నామ నిరయా నత్థి. సబ్బేసుపి హి ఏకతింసమహానిరయేసు ఛద్వారఫస్సాయతనపఞ్ఞత్తి హోతియేవ. ఇదం పన అవీచిమహానిరయం సన్ధాయ వుత్తం. **సగ్గాతి** ఇధాపి తావతింసపురమేవ అధిప్పేతం. కామావచరదేవలోకే పన ఏకస్మిమ్పి ఛఫస్సాయతనపఞ్ఞత్తియా అభావో నామ నత్థి. ఇమినా కిం దీపేతి? నిరయే ఏకన్తదుక్ఖసమప్పితభావేన, దేవలోకే చ ఏకన్తసుఖసమప్పితత్తా ఏకన్తఖిడ్డారతివసేన ఉప్పన్నపమాదేన మగ్గబ్రహ్మచరియవాసం వసితుం న సక్కా. మనుస్సలోకో పన వోకిణ్ణసుఖదుక్ఖో, ఇధేవ అపాయోపి సగ్గోపి పఞ్ఞాయతి. అయం మగ్గబ్రహ్మచరియస్స కమ్మభూమి నామ, సా తుమ్హేహి లద్ధా. తస్మా యే వో ఇమే మానుస్సకా ఖన్ధా లద్ధా, తే వో లాభా. యఞ్చ వో ఇదం మనుస్సత్తం లద్ధం, పటిలద్ధో వో బ్రహ్మచరియవాసస్స ఖణో సమయోతి. వుత్తమ్పి హేతం పోరాణేహి –

> “అయం కమ్మభూమి ఇధ మగ్గభావనా,
> ఠానాని సంవేజనియా బహూ ఇధ;
> సంవేగసంవేజనియేసు వత్థుసు,
> సంవేగజాతోవ పయుఞ్జ యోనిసో”తి.

౩. పఠమరూపారామసుత్తవణ్ణనా

౧౩౬. తతియే **రూపసమ్ముదితాతి** రూపే సమ్ముదితా పమోదితా. **దుక్ఖాతి** దుక్ఖితా. **సుఖోతి** నిబ్బానసుఖేన సుఖితో. **కేవలాతి** సకలా. **యావతత్థీతి వుచ్చతీతి** యత్తకా అత్థీతి వుచ్చతి. **ఏతే వోతి** ఏత్థ వో-కారో నిపాతమత్తం. **పచ్చనీకమిదం హోతి, సబ్బలోకేన పస్సతన్తి** యం ఇదం పస్సన్తానం పణ్డితానం దస్సనం, తం సబ్బలోకేన పచ్చనీకం హోతి విరుద్ధం. లోకో హి పఞ్చక్ఖన్ధే నిచ్చా సుఖా అత్తా సుభాతి మఞ్ఞతి, పణ్డితా అనిచ్చా దుక్ఖా అనత్తా అసుభాతి. **సుఖతో ఆహూతి** సుఖన్తి కథేన్తి. **సుఖతో విదూతి** సుఖన్తి జానన్తి. సబ్బమేతం నిబ్బానమేవ సన్ధాయ వుత్తం.

సమ్మూళ్హేత్థాతి ఏత్థ నిబ్బానే సమ్మూళ్హా. **అవిద్దసూతి** బాలా. సబ్బేపి హి ఛన్నవుతిపాసణ్డినో "నిబ్బానం పాపుణిస్సామా"తి సఞ్ఞినో హోన్తి, తే పన "నిబ్బానం నామ ఇద"న్తిపి న జానన్తి. **నివుతానన్తి** కిలేసనీవరణేన నివుతానం పరియోనద్ధానం. **అన్ధకారో అపస్సతన్తి** అపస్సన్తానం అన్ధకారో హోతి. కిం తం ఏవం హోతి? నిబ్బానం వా నిబ్బానదస్సనం వా అపస్సన్తానఞ్హి బాలానం నిబ్బానమ్పి నిబ్బానదస్సనమ్పి కాళమేఘఅవచ్ఛాదితం వియ చన్దమణ్డలం కటాహేన పటికుజ్జితపత్తో వియ చ నిచ్చకాలం తమో చేవ అన్ధకారో చ సమ్పజ్జతి.

సతఞ్చ వివటం హోతి, ఆలోకో పస్సతామివాతి సతఞ్చ సప్పురిసానం పఞ్ఞాదస్సనేన పస్సన్తానం నిబ్బానం ఆలోకో వియ వివటం హోతి. **సన్తికే న విజానన్తి, మగా ధమ్మస్స అకోవిదాతి** యం అత్తనో సరీరే కేసే వా లోమాదీసు వా అఞ్ఞతరకోట్ఠాసం పరిచ్ఛిన్దిత్వా అనన్తరమేవ అధిగన్తబ్బతో అత్తనో వా ఖన్ధానం నిరోధమగ్గతో సన్తికే నిబ్బానం. తం ఏవం సన్తికే సమానమ్పి మగ్గభూతా జనా మగ్గామగ్గధమ్మస్స చతుసచ్చధమ్మస్స వా అకోవిదా న జానన్తి.

మారధేయ్యానుపన్నేహీతి తేభూమకవట్టం మారస్స నివాసట్ఠానం అనుపన్నేహి. **కో ను అఞ్ఞత్ర అరియేభీతి** ఠపేత్వా అరియే కో ను అఞ్ఞో నిబ్బానపదం జానితుం అరహతి. **సమ్మదఞ్ఞాయ పరినిబ్బన్తీతి** అరహత్తపఞ్ఞాయ సమ్మా జానిత్వా అనన్తరమేవ అనాసవా హుత్వా కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బన్తి. అథ వా సమ్మదఞ్ఞాయ అనాసవా హుత్వా అన్తే ఖన్ధపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయన్తి.

౪-౧౨. దుతియరూపారామసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩౭-౧౪౫. చతుత్థం సుద్ధికం కత్వా దేసియమానే బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తం. పఞ్చమాదీని తథా తథా బుజ్ఝన్తానం అజ్ఝాసయేన వుత్తాని. అత్థో పన తేసం పాకటోయేవాతి.

దేవదహవగ్గో చుద్దసమో.

౧౫. నవపురాణవగ్గో

౧. కమ్మనిరోధసుత్తవణ్ణనా

౧౪౬. నవపురాణవగ్గస్స పఠమే **నవపురాణానీతి** నవాని చ పురాణాని చ. **చక్ఖు, భిక్ఖవే, పురాణకమ్మన్తి** న చక్ఖు పురాణం, కమ్మమేవ పురాణం, కమ్మతో పన నిబ్బత్తత్తా పచ్చయనామేన ఏవం వుత్తం. **అభిసఙ్ఖతన్తి** పచ్చయేహి

అభిసమాగన్త్వా కతం. **అభిసఞ్చేతయితన్తి** చేతనాయ పకప్పితం. **వేదనియం దట్ఠబ్బన్తి** వేదనాయ వత్థూతి పస్సితబ్బం. **నిరోధా విముత్తిం ఫుసతీతి** ఇమస్స తివిధస్స కమ్మస్స నిరోధేన విముత్తిం ఫుసతి. **అయం వుచ్చతీతి** అయం తస్సా విముత్తియా ఆరమ్మణభూతో నిరోధో కమ్మనిరోధోతి వుచ్చతి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే పుబ్బభాగవిపస్సనా కథితా.

౨-౫. అనిచ్చనిబ్బానసప్పాయసుత్తాదివణ్ణనా

౧౪౭-౧౫౦. దుతియే **నిబ్బానసప్పాయన్తి** నిబ్బానస్స సప్పాయం ఉపకారపటిపదం. తతియాదీసుపి ఏసేవ నయో. పటిపాటియా పన చతూసుపి ఏతేసు సుత్తేసు సహ విపస్సనాయ చత్తారో మగ్గా కథితా.

౬-౭. అన్తేవాసికసుత్తాదివణ్ణనా

౧౫౧-౧౫౨. ఛట్ఠే **అనన్తేవాసికన్తి** అన్తో వసనకకిలేసవిరహితం. **అనాచరియకన్తి** ఆచరణకకిలేసవిరహితం . **అన్తస్స వసన్తీతి** అన్తో అస్స వసన్తి. **తే నం సముదాచరన్తీతి** తే ఏతం అధిభవన్తి అజ్ఝోత్థరన్తి సిక్ఖాపేన్తి వా. “ఏవం వేజ్జకమ్మం కరోహి, ఏవం దూతకమ్మ”న్తి ఇతి సిక్ఖాపనసఙ్ఖాతేన సముదాచరణట్ఠేనస్స తే ఆచరియా నామ హోన్తి, తేహి ఆచరియేహి సాచరియకోతి వుచ్చతి. సేసమేత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. సత్తమం హేట్ఠా కథితనయమేవ.

౮. అత్థినుఖోపరియాయసుత్తవణ్ణనా

౧౫౩. అట్ఠమే **యం పరియాయం ఆగమ్మాతి** యం కారణం ఆగమ్మ. **అఞ్ఞత్రేవ సద్ధాయాతి** వినా సద్ధాయ సద్ధం అపనేత్వా. ఏత్థ చ సద్ధాతి న పచ్చక్ఖా సద్ధా. యో పన పరస్స ఏవం కిర ఏవం కిరాతి కథేన్తస్స సుత్వా ఉప్పన్నో సద్దహనాకారో, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **రుచి**ఆదీసుపి రుచాపేత్వా ఖమాపేత్వా అత్థేతన్తి గహణాకారో **రుచి** నామ, ఏవం కిర భవిస్సతీతి అనుస్సవనం **అనుస్సవో**, నిసీదిత్వా ఏకం కారణం చిన్తేన్తస్స కారణం ఉపట్ఠాతి, ఏవం ఉపట్ఠితస్స అత్థేతన్తి గహణం **ఆకారపరివితక్కో** నామ, కారణవితక్కోతి అత్థో. కారణం చిన్తేన్తస్స పాపికా లద్ధి ఉప్పజ్జతి, తం అత్థేసాతి గహణాకారో **దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తి** నామ. **అఞ్ఞం బ్యాకరేయ్యాతి** ఇమాని పఞ్చ ఠానాని ముఞ్చిత్వా అరహత్తం బ్యాకరేయ్య. ఇమస్మిం సుత్తే సేఖాసేఖానం పచ్చవేక్ఖణా కథితా.

౯-౧౦. ఇన్ద్రియసమ్పన్నసుత్తాదివణ్ణనా

౧౫౪-౧౫౫. నవమే **ఇన్ద్రియసమ్పన్నోతి** పరిపుణ్ణిన్ద్రియో. తత్థ యేన ఛ ఇన్ద్రియాని సమ్మసిత్వా అరహత్తం పత్తం, సో తేహి నిబ్బిసేవనేహి ఇన్ద్రియేహి సమన్నాగతత్తా, చక్ఖాదీని వా ఛ ఇన్ద్రియాని సమ్మసన్తస్స ఉప్పన్నేహి సద్ధాదీహి ఇన్ద్రియేహి సమన్నాగతత్తా పరిపుణ్ణిన్ద్రియో నామ హోతి, తం సన్ధాయ భగవా **చక్ఖున్ద్రియే చేతి**ఆదినా నయేన దేసనం విత్థారేత్వా **ఏత్తావతా ఖో భిక్ఖు ఇన్ద్రియసమ్పన్నో హోతీతి** ఆహ. దసమం హేట్ఠా వుత్తనయమేవాతి.

నవపురాణవగ్గో పఞ్చదసమో.

తతియో పణ్ణాసకో.

౧౬. నన్దిక్ఖయవగ్గో

౧-౪. అజ్ఝత్తనన్దిక్ఖయసుత్తాదివణ్ణనా

౧౫౬-౧౫౯. నన్దిక్ఖయవగ్గస్స పఠమే **నన్దిక్ఖయా రాగక్ఖయో, రాగక్ఖయా నన్దిక్ఖయో**తి నన్దియా చ రాగస్స చ అత్థతో ఏకత్తా వుత్తం. **సువిముత్త**న్తి అరహత్తఫలవిముత్తివసేన సుట్ఠు విముత్తం. సేసమేత్థ దుతియాదీసు చ ఉత్తానమేవ.

౫-౬. జీవకమ్బవనసమాధిసుత్తాదివణ్ణనా

౧౬౦-౧౬౧. పఞ్చమం సమాధివికలానం, ఛట్ఠం పటిసల్లానవికలానం చిత్తేకగ్గతఞ్చ కాయవివేకఞ్చ లభన్తానం ఏతేసం కమ్మట్ఠానం ఫాతిం గమిస్సతీతి ఞత్వా కథితం. తత్థ **ఓక్ఖాయతీ**తి (పచ్చక్ఖాయతి) పఞ్ఞాయతి పాకటం హోతి. ఇతి ద్వీసుపి ఏతేసు సహ విపస్సనాయ చత్తారో మగ్గా కథితా.

౭-౯. కోట్ఠికఅనిచ్చసుత్తాదివణ్ణనా

౧౬౨-౧౬౪. సత్తమాదీసు తీసు థేరస్స విముత్తిపరిపాచనియా ధమ్మావ కథితా.

౧౦-౧౨. మిచ్ఛాదిట్ఠిపహానసుత్తాదివణ్ణనా

౧౬౫-౧౬౭. దసమాదీని తీణి పాటియేక్కేన పుగ్గలజ్ఝాసయవసేన వుత్తాని. తేసం అత్థో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బోతి.

నన్దిక్ఖయవగ్గో సోళసమో.

౧౭. సట్ఠిపేయ్యాలవగ్గో

౧-౬౦. అజ్ఝత్తఅనిచ్చఛన్దసుత్తాదివణ్ణనా

౧౬౮-౨౨౭. తదనన్తరో సట్ఠిపేయ్యాలో నామ హోతి, సో ఉత్తానత్థోవ. యాని పనేత్థ సట్ఠి సుత్తాని వుత్తాని, తాని "ఛన్దో పహాతబ్బో"తి ఏవం తస్స తస్సేవ పదస్స వసేన బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన వుత్తాని. ఇతి సబ్బాని తాని పాటియేక్కేన పుగ్గలజ్ఝాసయవసేన కథితాని. ఏకేకసుత్తపరియోసానే చేత్థ సట్ఠి సట్ఠి భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తాతి.

సట్ఠిపేయ్యాలవగ్గో.

౧౮. సముద్దవగ్గో

౧. పఠమసముద్దసుత్తవణ్ణనా

౨౨౮. సముద్దవగ్గస్స పఠమే **చక్ఖు, భిక్ఖవే, పురిసస్స సముద్దో**తి యది దుప్పూరణట్ఠేన యది వా సముద్దనట్ఠేన సముద్దో, చక్ఖుమేవ సముద్దో. తస్స హి పథవితో యావ అకనిట్ఠబ్రహ్మలోకా నీలాదిఆరమ్మణం సమోసరన్తం పరిపుణ్ణభావం కాతుం న సక్కోతి, ఏవం దుప్పూరణట్ఠేనపి సముద్దో. చక్ఖు చ తేసు తేసు నీలాదీసు ఆరమ్మణేసు సముద్దతి, అసంవుతం హుత్వా ఓసరమానం కిలేసుప్పత్తియా కారణభావేన సదోసగమనేన గచ్ఛతీతి సముద్దనట్ఠేనపి సముద్దో. **తస్స రూపమయో**

వేగోతి సముద్దస్స అప్పమాణో ఊమిమయో వేగో వియ తస్సాపి చక్ఖుసముద్దస్స సమోసరన్తస్స నీలాదిభేదస్స ఆరమ్మణస్స వసేన అప్పమేయ్యో రూపమయో వేగో వేదితబ్బో. **యో తం రూపమయం వేగం సహతీ**తి యో తం చక్ఖుసముద్దే సమోసటం రూపమయం వేగం, మనాపే రూపే రాగం, అమనాపే దోసం, అసమపేక్ఖితే మోహన్తి ఏవం రాగాదికిలేసే అనుప్పాదేన్తో ఉపేక్ఖకభావేన సహతి.

సఊమిన్తిఆదీసు కిలేసఊమీహి **సఊమిం**. కిలేసావట్టేహి **సావట్టం**. కిలేసగాహేహి **సగాహం** . కిలేసరక్ఖసేహి **సరక్ఖసం**. కోధూపాయాసస్స చ వసేన **సఊమిం**. వుత్తఞ్హేతం "ఊమిభయన్తి ఖో, భిక్ఖవే, కోధూపాయాసస్సేతం అధివచన"న్తి (ఇతివు. ౧౦౯; మ. ని. ౨.౧౬౨; అ. ని. ౪.౧౨౨). కామగుణవసేన **సావట్టం**. వుత్తఞ్హేతం "ఆవట్టగ్గాహోతి ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చన్నేతం కామగుణానం అధివచన"న్తి (సం. ని. ౪.౨౪౧). మాతుగామవసేన **సగాహం సరక్ఖసం**. వుత్తఞ్హేతం "గాహరక్ఖసోతి ఖో, భిక్ఖవే, మాతుగామస్సేతం అధివచన"న్తి (ఇతివు. ౧౦౯). సేసవారేసుపి ఏసేవ నయో. **సభయం దుత్తరం అచ్చతరీ**తి ఊమిభయేన సభయం దురతిక్కమం అతిక్కమి. **లోకన్తగూ**తి సఙ్ఖారలోకస్స అన్తం గతో. **పారగతోతి వుచ్చతీ**తి నిబ్బానం గతోతి కథీయతి.

౨-౩. దుతియసముద్దసుత్తాదివణ్ణనా

౨౨౯-౨౩౦. దుతియే **సముద్దో**తి సముద్దనట్ఠేన సముద్దో, కిలేదనట్ఠేన తేమనట్ఠేనాతి వుత్తం హోతి. **యేభుయ్యేనా**తి ఠపేత్వా అరియసావకే. **సమున్నా**తి కిలిన్నా తిన్తా నిముగ్గా. **తన్తాకులకజాతా**తిఆది హేట్ఠా విత్థారితమేవ. **మచ్ఛుజహో**తి తయో మచ్చూ జహిత్వా ఠితో. **నిరుపధీ**తి తీహి ఉపధీహి అనుపధి. **అపునబ్భవాయా**తి నిబ్బానత్థాయ. **అమోహయీ మచ్చురాజ**న్తి యథా తస్స గతిం న జానాతి, ఏవం మచ్చురాజానం మోహేత్వా గతో. తతియం వుత్తనయమేవ.

౪-౬. ఖీరరుక్ఖోపమసుత్తాదివణ్ణనా

౨౩౧-౨౩౩. చతుత్థే అప్పహీనట్ఠేన **అత్థి**, తేనేవాహ **సో అప్పహీనో**తి. **పరిత్తా**తి, పబ్బతమత్తమ్పి రూపం అనిట్ఠం అరజనీయం పరిత్తం నామ హోతి, ఏవరూపాపిస్స రూపా చిత్తం పరియాదియన్తీతి దస్సేతి. **కో పన వాదో అధిమత్తాన**న్తి ఇట్ఠారమ్మణం పనస్స రజనీయం వత్థు చిత్తం పరియాదియతీతి ఏత్థ కా కథా? ఏత్థ చ నఖపిట్ఠిపమాణమ్పి మణిముత్తాది రజనీయం వత్థు అధిమత్తారమ్మణమేవాతి వేదితబ్బం. **దహరో**తిఆదీని తీణిపి అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానేవ. **ఆభిన్దేయ్యా**తి పహరేయ్య పదాలేయ్య వా. పఞ్చమే **తదుభయ**న్తి తం ఉభయం. ఛట్ఠం ఉత్తానమేవ.

౭. ఉదాయీసుత్తవణ్ణనా

౨౩౪. సత్తమే **అనేకపరియాయేనా**తి అనేకేహి కారణేహి. **ఇతిపాయ**న్తి ఇతిపి అయం. ఇమస్మిం సుత్తే అనిచ్చేన అనత్తలక్ఖణం కథితం.

౮. ఆదిత్తపరియాయసుత్తవణ్ణనా

౨౩౭. అట్ఠమే **అనుబ్యఞ్జనసో నిమిత్తగ్గాహోతి** "హత్థా సోభనా పాదా సోభనా"తి ఏవం అనుబ్యఞ్జనవసేన నిమిత్తగ్గాహో. నిమిత్తగ్గాహోతి హి సంసన్దేత్వా గహణం, అనుబ్యఞ్జనగ్గాహోతి విభత్తిగహణం. నిమిత్తగ్గాహో కుమ్భీలసదిసో సబ్బమేవ గణ్హాతి, అనుబ్యఞ్జనగ్గాహో రత్తపాసదిసో విభజిత్వా హత్థపాదాదీసు తం తం కోట్ఠాసం. ఇమే పన ద్వే గాహా ఏకజవనవారేపి లబ్భన్తి, నానాజవనవారే వత్తబ్బమేవ నత్థి.

నిమిత్తస్సాదగథితన్తి నిమిత్తస్సాదేన గన్థితం బద్ధం. **విఞ్ఞాణన్తి** కమ్మవిఞ్ఞాణం. **తస్మిం చే సమయే కాలం కరేయ్యాతి** న కోచి సంకిలిట్ఠేన చిత్తేన కాలం కరోన్తో నామ అత్థి. సబ్బసత్తానఞ్హి భవఙ్గేనేవ కాలకిరియా హోతి. కిలేసభయం పన దస్సేన్తో ఏవమాహ. సమయవసేన వా ఏవం వుత్తం. చక్ఖుద్వారస్మిఞ్హి ఆపాథగతే ఆరమ్మణే రత్తచిత్తం వా దుట్ఠచిత్తం వా మూళ్హచిత్తం వా ఆరమ్మణరసం అనుభవిత్వా భవఙ్గం ఓతరతి, భవఙ్గే ఠత్వా కాలకిరియం కరోతి. తస్మిం సమయే కాలం కరోన్తస్స ద్వేవ గతియో పాటికఙ్ఖా, ఇమస్స సమయస్స వసేనేతం వుత్తం.

ఇమం ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, ఆదీనవన్తి ఇమం అనేకాని వస్ససతసహస్సాని నిరయే అనుభవితబ్బం దుక్ఖం సమ్పస్సమానో ఏవం వదామి తత్తాయ అయోసలాకాయ అక్ఖీని అఞ్జాపేతుకామోతి. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **అయోసఙ్కునాతి** అయసూలేన. **సమ్పలిమట్ఠన్తి** ద్వేపి కణ్ణచ్ఛిద్దాని వినివిజ్ఝిత్వా పథవియం ఆకోటనవసేన సమ్పలిమట్ఠం.

తతియవారే **సమ్పలిమట్ఠన్తి** నఖచ్ఛేదనం పవేసేత్వా ఉక్ఖిపిత్వా సహధునట్ఠేన ఛిన్దిత్వా పాతనవసేన సమ్పలిమట్ఠం. చతుత్థవారే **సమ్పలిమట్ఠన్తి** బన్ధనమూలం ఛేత్వా పాతనవసేన సమ్పలిమట్ఠం. పఞ్చమవారే **సమ్పలిమట్ఠన్తి** తిఖిణాయ సత్తియా కాయపసాదం ఉప్పాటేత్వా పతనవసేన సమ్పలిమట్ఠం. **సత్తియాతి** ఏత్థ మహతీ దణ్డకవాసి వేదితబ్బా. **సోత్తన్తి** నిపజ్జిత్వా నిద్దోక్కమనం. **యథారూపానం వితక్కానం వసం గతో సఙ్ఘం భిన్దేయ్యాతి** ఇమినా వితక్కానం యావ సఙ్ఘభేదా పాపకమ్మావహనతా దస్సితా. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ.

౯-౧౦. పఠమహత్థపాదోపమసుత్తాదివణ్ణనా

౨౩౬-౨౩౭. నవమే **హత్థేసు, భిక్ఖవే, సతీతి** హత్థేసు విజ్జమానేసు. దసమే **న హోతీతి** వుచ్చమానే బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన వుత్తం. ద్వీసుపి చేతేసు విపాకసుఖదుక్ఖమేవ దస్సేత్వా వట్టవివట్టం కథితన్తి.

సముద్దవగ్గో నిట్ఠితో.

౧౯. ఆసీవిసవగ్గో

౧. ఆసీవిసోపమసుత్తవణ్ణనా

౨౩౮. ఆసీవిసవగ్గస్స పఠమే **భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి** ఏకచారికద్విచారికతిచారికచతుచారికపఞ్చచారికే సభాగవుత్తినో కారకే యుత్తపయుత్తే సబ్బేపి దుక్ఖలక్ఖణకమ్మట్ఠానికే పరివారేత్వా నిసిన్నే యోగావచరే భిక్ఖూ ఆమన్తేసి. ఇదఞ్హి సుత్తం పుగ్గలజ్ఝాసయేన వుత్తం. పుగ్గలేసుపి విపఞ్చితఞ్ఞూనం దిసావాసికానం దుక్ఖలక్ఖణకమ్మట్ఠానికానం ఉపట్ఠానవేలాయ ఆగన్త్వా సత్థారం పరివారేత్వా నిసిన్నానం వసేన వుత్తం. ఏవం సన్తేపి ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీనం చతున్నమ్పి పుగ్గలానం పచ్చయభూతమేవేతం. ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ పుగ్గలో హి ఇమస్స సుత్తస్స మాతికానిక్ఖేపేనేవ అరహత్తం పాపుణిస్సతి, విపఞ్చితఞ్ఞూ

మాతికాయ విత్థారభాజనేన, సేయ్యపుగ్గలో ఇమమేవ సుత్తం సజ్ఝాయన్తో పరిపుచ్ఛన్తో యోనిసో మనసికరోన్తో కల్యాణమిత్తే సేవన్తో భజన్తో పయిరుపాసన్తో అరహత్తం పాపుణిస్సతి. పదపరమస్సేతం సుత్తం అనాగతే వాసనా భవిస్సతీతి ఏవం సబ్బేసమ్పి ఉపకారభావం ఞత్వా భగవా సినేరుం ఉక్ఖిపన్తో వియ ఆకాసం విత్థారేన్తో వియ చక్కవాళపబ్బతం కమ్పేన్తో వియ చ మహన్తేన ఉస్సాహేన **సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే**తి ఇమం ఆసీవిసోపమసుత్తం ఆరభి.

తత్థ **చత్తారో ఆసీవిసా**తి కట్ఠముఖో, పూతిముఖో, అగ్గిముఖో, సత్థముఖోతి ఇమే చత్తారో. తేసు కట్ఠముఖేన దట్ఠస్స సకలసరీరం సుక్ఖకట్ఠం వియ థద్ధం హోతి, సన్ధిపబ్బేసు అధిమత్తం అయసూలసమప్పితం వియ తిట్ఠతి. పూతిముఖేన దట్ఠస్స పక్కపూతిపనసం వియ విపుబ్బకభావం ఆపజ్జిత్వా పగ్ఘరతి , చఙ్గవారే పక్ఖిత్తఉదకం వియ హోతి. అగ్గిముఖేన దట్ఠస్స సకలసరీరం ఝాయిత్వా భస్మముట్ఠి వియ థుసముట్ఠి వియ చ విప్పకిరీయతి. సత్థముఖేన దట్ఠస్స సకలసరీరం భిజ్జతి, అసనిపాతట్ఠానం వియ మహానిఖాదనేన ఖతసన్ధిముఖం వియ చ హోతి. ఏవం విసవసేన విభత్తా చత్తారో ఆసీవిసా.

విసవేగవికారేన పనేతే సోళస హోన్తి. కట్ఠముఖో హి దట్ఠవిసో, దిట్ఠవిసో, ఫుట్ఠవిసో, వాతవిసోతి చతుబ్బిధో హోతి. తేన హి దట్ఠమ్పి దిట్ఠమ్పి ఫుట్ఠమ్పి తస్స వాతేన పహటమ్పి సరీరం వుత్తప్పకారేన థద్ధం హోతి. సేసేసుపి ఏసేవ నయోతి. ఏవం విసవేగవికారవసేన సోళస హోన్తి.

పున పుగ్గలపణ్ణత్తివసేన చతుసట్ఠి హోన్తి. కథం? కట్ఠముఖేసు తావ దట్ఠవిసో చ ఆగతవిసో నో ఘోరవిసో, ఘోరవిసో నో ఆగతవిసో, ఆగతవిసో చేవ ఘోరవిసో చ, నేవాగతవిసో న ఘోరవిసోతి చతుబ్బిధో హోతి. తత్థ యస్స విసం సమ్పజ్జలితతిణుక్కాయ అగ్గి వియ సీఘం అభిరుహిత్వా అక్ఖీని గహేత్వా ఖన్ధం గహేత్వా సీసం గహేత్వా ఠితన్తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి మణిసప్పాదీనం విసం వియ, మన్తం పన పరివత్తేత్వా కణ్ణవాతం దత్వా దణ్డకేన పహటమత్తే ఓతరిత్వా దట్ఠట్ఠానేయేవ తిట్ఠతి, అయం ఆగతవిసో నో ఘోరవిసో నామ. యస్స పన విసం సణికం అభిరుహతి, ఆరుళ్హారుళ్హట్ఠానే పన అయం సీతఉదకం వియ హోతి ఉదకసప్పాదీనం విసం వియ, ద్వాదసవస్సచ్చయేనాపి కణ్ణపిట్ఠిఖన్ధపిట్ఠికాదీసు గణ్డపిళకాదివసేన పఞ్ఞాయతి, మన్తపరివత్తనాదీసు చ కయిరమానాసు సీఘం న ఓతరతి, అయం ఘోరవిసో నో ఆగతవిసో నామ. యస్స పన విసం సీఘం అభిరుహతి, న సీఘం ఓతరతి అనేళకసప్పాదీనం విసం వియ, అయం ఆగతవిసో చేవ ఘోరవిసో చ. యస్స పన విసం మన్దం హోతి, ఓతారియమానమ్పి సుఖేనేవ ఓతరతి నీలసప్పధమ్మనిసప్పాదీనం విసం వియ, అయం నేవాగతవిసో న ఘోరవిసో నామ. ఇమినా ఉపాయేన కట్ఠముఖే దట్ఠవిసాదయో పూతిముఖాదీసు చ దట్ఠవిసాదయో వేదితబ్బాతి. ఏవం పుగ్గలపణ్ణత్తివసేన చతుసట్ఠి.

తేసు "అణ్డజా నాగా"తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౩.౩౪౨-౩౪౪) యోనివసేన ఏకేకం చతుధా విభజిత్వా ఛపణ్ణాసాధికాని ద్వే సతాని హోన్తి. తే జలజాథలజాతి ద్విగుణితా ద్వాదసాధికాని పఞ్చసతాని హోన్తి, తే కామరూపఅకామరూపానం వసేన ద్విగుణితా చతువీసాధికసహస్ససఙ్ఖా హోన్తి. పున గతమగ్గస్స పటిలోమతో సంఖిప్పమానా కట్ఠముఖాదివసేన చత్తారోవ హోన్తీతి. తే సన్ధాయ భగవా "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, చత్తారో ఆసీవిసా"తి ఆహ. కులవసేన హి ఏతే గహితా.

తత్థ **ఆసీవిసా**తి ఆసిత్తవిసాతిపి ఆసీవిసా, అసితవిసాతిపి ఆసీవిసా, అసిసదిసవిసాతిపి ఆసీవిసా. **ఆసిత్తవిసా**తి సకలకాయే ఆసిఞ్చిత్వా వియ ఠపితవిసా, పరస్స చ అత్తనో సరీరే చ ఆసిఞ్చనవిసాతి అత్థో. **అసితవిసా**తి యం యం ఏతేహి అసితం హోతి పరిభుత్తం, తం తం విసమేవ సమ్పజ్జతి, తస్మా అసితం విసం హోతి ఏతేసన్తి ఆసీవిసా.

అసిసదిసవిసాతి అసివియ తిఖిణం పరమమ్మచ్ఛేదనసమత్థం విసం ఏతేసన్తి ఆసీవిసాతి ఏవమేత్థ వచనత్థో వేదితబ్బో. **ఉగ్గతేజాతి** ఉగ్గతతేజా బలవతేజా. **ఘోరవిసాతి** దున్నిమ్మద్దనవిసా.

ఏవం వదేయ్యున్తి పటిజగ్గాపనత్థం ఏవం వదేయ్యుం. రాజానో హి ఆసీవిసే గాహాపేత్వా – "తథారూపే చోరే వా ఏతేహి డంసాపేత్వా మారేస్సామ, నగరూపరోధకాలే పరసేనాయ వా తం ఖిపిస్సామ, పరబలం నిమ్మద్దేతుం అసక్కొన్తా సుభోజనం భుఞ్జిత్వా వరసయనం ఆరుయ్హ ఏతేహి అత్తానం డంసాపేత్వా సత్తూనం వసం అనాగచ్ఛన్తా అత్తనో రుచియా మరిస్సామా"తి ఆసీవిసే జగ్గాపేన్తి. తే యం చోరం సహసావ మారేతుం న ఇచ్ఛన్తి, "ఏవమేతే దీఘరత్తం దుక్ఖప్పత్తో హుత్వా మరిస్సతీ"తి ఇచ్ఛన్తా తం పురిసం ఏవం వదన్తి **ఇమే తే అమ్భో పురిస చత్తారో ఆసీవిసాతి**.

తత్థ **కాలేన కాలన్తి** కాలే కాలే. **సంవేసేతబ్బాతి** నిపజ్జాపేతబ్బా. **అఞ్ఞతరో వా అఞ్ఞతరో వాతి** కట్ఠముఖాదీసు యో కోచి. **యం తే అమ్భో పురిస కరణీయం, తం కరోహీతి** ఇదం అత్థచరకస్స వచనం వేదితబ్బం. తస్స కిర పురిసస్స ఏవం ఆసీవిసే పటిపాదేత్వా 'అయం వో ఉపట్ఠాకో'తి చతూసు పేళాసు ఠపితానం ఆసీవిసానం ఆరోచేన్తి. అథేకో నిక్ఖమిత్వా ఆగమ్మ తస్స పురిసస్స దక్ఖిణపాదానుసారేన అభిరుహిత్వా దక్ఖిణహత్థం మణిబన్ధతో పట్ఠాయ వేఠేత్వా దక్ఖిణకణ్ణసోతమూలే ఫణం కత్వా సుసూతి కరోన్తో నిపజ్జి. అపరో వామపాదానుసారేన అభిరుహిత్వా తథేవ వామహత్థం వేఠేత్వా వామకణ్ణసోతమూలే ఫణం కత్వా సుసూతి కరోన్తో నిపజ్జి, తతియో నిక్ఖమిత్వా అభిముఖం అభిరుహిత్వా కుచ్ఛిం వేఠేత్వా గలవాటకమూలే ఫణం కత్వా సుసూతి కరోన్తో నిపజ్జి, చతుత్థో పిట్ఠిభాగేన అభిరుహిత్వా గీవం వేఠేత్వా ఉపరిముద్ధని ఫణం ఠపేత్వా సుసూతి కరోన్తో నిపజ్జి.

ఏవం చతూసు ఆసీవిసేసు సరీరట్ఠకేసుయేవ జాతేసు ఏకో తస్స పురిసస్స అత్థచరకపురిసో తం దిస్వా "కిం తే, భో పురిస, లద్ధ"న్తి, పుచ్ఛి. తతో తేన "ఇమే మే, భో, హత్థేసు హత్థకటకం వియ బాహాసు కేయూరం వియ కుచ్ఛిమ్హి కుచ్ఛివేఠనసాటకో వియ కణ్ణేసు కణ్ణచూళికా వియ గలే ముత్తావలియో వియ సీసే సీసపసాధనం వియ కేచి అలఙ్కారవిసేసా రఞ్ఞా దిన్నా"తి వుత్తే సో ఆహ – "భో అన్ధబాల, మా ఏవం మఞ్ఞిత్థ 'రఞ్ఞా మే తుట్ఠేనేతం పసాధనం దిన్న'న్తి. త్వం రఞ్ఞో ఆగుచారీ చోరో, ఇమే చ చత్తారో ఆసీవిసా దురుపట్ఠాహా దుప్పటిజగ్గియా, ఏకస్మిం ఉట్ఠాతుకామే ఏకో న్హాయితుకామో హోతి, ఏకస్మిం న్హాయితుకామే ఏకో భుఞ్జితుకామో, ఏకస్మిం భుఞ్జితుకామే ఏకో నిపజ్జితుకామో. తేసు యస్సేవ ఇచ్ఛా న పూరతి, సో తత్థేవ డంసిత్వా మారేతీ"తి. అత్థి పన, భో, ఏవం సన్తే కోచి సోత్థిమగ్గోతి? ఆమ, రాజపురిసానం విక్ఖిత్తభావం ఞత్వా పలాయనం సోత్థిభావోతి వత్వా "యం తే కరణీయం, తం కరోహీ"తి వదేయ్య.

తం సుత్వా ఇతరో చతున్నం ఆసీవిసానం పమాదక్ఖణం రాజపురిసేహి చ పవివిత్తం దిస్వా, వామహత్థేన దక్ఖిణహత్థం వేఠేత్వా, దక్ఖిణకణ్ణచూళికాయ ఫణం ఠపేత్వా, సయితాసీవిసస్స సరీరం పరిమజ్జన్తో వియ సణికం తం అపనేత్వా, ఏతేనేవ ఉపాయేన సేసేపి అపనేత్వా తేసం భీతో పలాయేయ్య. అథ నం తే ఆసీవిసా "అయం అమ్హాకం రఞ్ఞా ఉపట్ఠాకో దిన్నో"తి అనుబన్ధమానా ఆగచ్ఛేయ్యుం. ఇదం సన్ధాయ **అథ ఖో సో, భిక్ఖవే, పురిసో భీతో చతున్నం ఆసీవిసానం...పే.... పలాయేథాతి** వుత్తం.

తస్మిం పన పురిసే ఏవం ఆగతమగ్గం ఓలోకేత్వా ఓలోకేత్వా పలాయన్తే రాజా "పలాతో సో పురిసో"తి సుత్వా "కో ను ఖో తం అనుబన్ధిత్వా ఘాతేతుం సక్ఖిస్సతీ"తి విచినన్తో తస్సేవ పచ్చత్థికే పఞ్చ జనే లభిత్వా "గచ్ఛథ నం అనుబన్ధిత్వా

ఘాతేథా”తి పేసేయ్య. అథస్స అత్థచరా పురిసా తం పవత్తిం ఞత్వా ఆరోచేయ్యుం. సో భియ్యోసోమత్తాయ భీతో పలాయేథ. ఇమమత్థం సన్ధాయ **తమేనం ఏవం వదేయ్యు**న్తిఆది వుత్తం.

ఛట్ఠో అన్తరచరో వధకోతి “పఠమం ఆసీవిసేహి అనుబద్ధో ఇతో చితో చ తే వఞ్చేన్తో పలాయి, ఇదాని పఞ్చహి పచ్చత్థికేహి అనుబద్ధో సుట్ఠుతరం పలాయతి, న సక్కా సో ఏవం గహేతుం, ఉపలాళనాయ పన సక్కా, తస్మా దహరకాలతో పట్ఠాయ ఏకతో ఖాదిత్వా చ పివిత్వా చ సన్థవం అన్తరచరం వధకమస్స పేసేథా”తి అమచ్చేహి వుత్తేన రఞ్ఞా పరియేసిత్వా పేసితో అన్తరచరో వధకో.

సో పస్సేయ్య సుఞ్ఞం గామన్తి నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో పదం ఘాయిత్వా ఘాయిత్వా వేగేనాగచ్ఛన్తే చత్తారో ఆసీవిసే పఞ్చ వధకే పచ్చత్థికే ఛట్ఠఞ్చ అన్తరచరం వధకం “నివత్త భో, మా పలాయి, పుత్తదారేన సద్ధిం కామే పరిభుఞ్జన్తో సుఖం వసిస్ససీ”తి వత్వా ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా, భియ్యోసోమత్తాయ యేన వా తేన వా పలాయన్తో పచ్చన్తరట్ఠే అభిముఖగతం ఏకం ఛకుటికం సుఞ్ఞం గామం పస్సేయ్య. **రిత్తకఞ్ఞేవ పవిసేయ్యా**తి ధనధఞ్ఞమఞ్చపీఠాదీహి విరహితత్తా రిత్తకఞ్ఞేవ పవిసేయ్య. **తుచ్ఛకం సుఞ్ఞక**న్తి ఏతస్సేవ వేవచనం. **పరిమసేయ్యా**తి “సచే పానీయం భవిస్సతి, పివిస్సామి, సచే భత్తం భవిస్సతి, భుఞ్జిస్సామీ”తి భాజనం వివరిత్వా హత్థం అన్తో పవేసేత్వా పరిమసేయ్య.

తమేనం ఏవం వదేయ్యున్తి ఛన్నం ఘరానం ఏకఘరేపి కిఞ్చి అలభిత్వా గామమజ్ఝే ఏకో సన్దచ్ఛాయో రుక్ఖో అత్థి, తత్థ వఙ్కఫలకం అత్థతం దిస్వా, “ఇధ తావ నిసీదిస్సామీ”తి గన్త్వా, తత్థ నిసిన్నం మన్దమన్దేన వాతేన బీజియమానం తత్తకమత్తమ్పి సుఖం సన్తతో అస్సాదయమానం, తమేనం పురిసం కేచిదేవ అత్థచరకా బహి పవత్తిం ఞత్వా ఆగతా ఏవం వదేయ్యుం. **ఇదాని అమ్భో పురిసా**తి అమ్భో, పురిస, ఇదాని. **చోరా గామఘాతకా**తి “యదేవేత్థ లభిస్సామ, తం గణ్హిస్సామ వా ఘాతేస్సామ వా”తి ఆగతా ఛ గామఘాతకచోరా.

ఉదకణ్ణవన్తి గమ్భీరం పుథులం ఉదకం. గమ్భీరమ్పి హి అపుథులం, పుథులం వా అగమ్భీరం, న అణ్ణవోతి వుచ్చతి, యమ్పన గమ్భీరఞ్చ పుథులఞ్చ, తస్సేవేతం నామం. **సాసఙ్కం సప్పటిభయ**న్తి చతున్నం ఆసీవిసానం పఞ్చన్నం వధకానం ఛట్ఠస్స అన్తరచరస్స ఛన్నఞ్చ గామఘాతకచోరానం వసేన సాసఙ్కం సప్పటిభయం. **ఖేమం అప్పటిభయ**న్తి తేసంయేవ ఆసీవిసాదీనం అభావేన ఖేమఞ్చ నిబ్భయఞ్చ విచిత్రఉయ్యానవరం బహ్వన్నపానం దేవనగరసదిసం. **న చస్స నావా సన్తారణీ**తి “ఇమాయ నావాయ ఓరిమతీరతో పరతీరం గమిస్సన్తీ”తి ఏవం ఠపితా చ సన్తారణీ నావా న భవేయ్య. **ఉత్తరసేతు వా**తి రుక్ఖసేతు-జఙ్ఘసేతు-సకటసేతూనం అఞ్ఞతరో ఉత్తరసేతు వా న భవేయ్య. **తిట్ఠతి బ్రాహ్మణో**తి న ఖో ఏస బ్రాహ్మణో. కస్మా నం బ్రాహ్మణోతి ఆహ? ఏత్తకానం పచ్చత్థికానం బాహితత్తా, దేసనం వా వినివత్తేన్తో ఏకం ఖీణాసవబ్రాహ్మణం దస్సేతుమ్పి ఏవమాహ.

తస్మిం పన ఏవం ఉత్తిణ్ణే చత్తారో ఆసీవిసా “న లద్ధో వతాసి అమ్హేహి, అజ్జ తే మురుమురాయ జీవితం ఖాదిత్వా ఛడ్డేయ్యామ”. పఞ్చ పచ్చత్థికా “న లద్ధో వతాసి అమ్హేహి, అజ్జ తే పరివారేత్వా అఙ్గమఙ్గాని ఛిన్దిత్వా రఞ్ఞో సన్తికం గతా సతం వా సహస్సం వా లభేయ్యామ”. ఛట్ఠో అన్తరచరో “న లద్ధో వతాసి మయా, అజ్జ తే ఫలికవణ్ణేన అసినా సీసం ఛిన్దిత్వా, సేనాపతిట్ఠానం లభిత్వా సమ్పత్తిం అనుభవేయ్యం”. ఛ చోరా “న లద్ధో వతాసి అమ్హేహి, అజ్జ తే వివిధాని కమ్మకారణాని

కారేత్వా బహుధనం ఆహరాపేస్సామా”తి చిన్తేత్వా, ఉదకణ్ణవం ఓతరితుం అసక్కోన్తా రఞ్ఞో ఆణాయ కోపితత్తా పరతో గన్తుమ్పి అవిసహన్తా తత్థేవ సుస్సిత్వా మరేయ్యుం.

ఉపమా ఖో మ్యాయన్తి ఏత్థ ఏవం ఆదితో పట్ఠాయ ఓపమ్మసంసన్దనం వేదితబ్బం – రాజా వియ హి కమ్మం దట్ఠబ్బం, రాజాపరాధికపురిసో వియ వట్టనిస్సితో పుథుజ్జనో. చత్తారో ఆసీవిసా వియ చత్తారి మహాభూతాని, రఞ్ఞో తస్స చత్తారో ఆసీవిసే పటిచ్ఛాపితకాలో వియ కమ్మునా పుథుజ్జనస్స పటిసన్ధిక్ఖణేయేవ చతున్నం మహాభూతానం దిన్నకాలో. “ఇమేసం ఆసీవిసానం పమాదక్ఖణే రాజపురిసానఞ్చ వివిత్తక్ఖణే నిక్ఖమిత్వా యం తే అమ్భో, పురిస, కరణీయం, తం కరోహీ”తి వచనేన “పలాయస్సూ”తి వుత్తకాలో వియ సత్థారా ఇమస్స భిక్ఖునో మహాభూతకమ్మట్ఠానం కథేత్వా “ఇమేసు చతూసు మహాభూతేసు నిబ్బిన్ద విరజ్జ, ఏవం వట్టతో పరిముచ్చిస్ససీ”తి కథితకాలో, తస్స పురిసస్స అత్థచరకవచనం సుత్వా చతున్నం ఆసీవిసానం పమాదక్ఖణే రాజపురిసానఞ్చ వివిత్తక్ఖణే నిక్ఖమిత్వా యేన వా తేన వా పలాయనం వియ ఇమస్స భిక్ఖునో సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం లభిత్వా మహాభూతాసీవిసేహి పరిముచ్చనత్థాయ ఞాణపలాయనేన పలాయనం.

ఇదాని **చతున్నేతం మహాభూతానం అధివచనం పథవీధాతుయా ఆపోధాతుయా**తిఆదీసు చతుమహాభూతకథా చ పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధకథా చ ఆయతనకథా చ విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితనయేనేవ వేదితబ్బా. ఏత్థ చ కట్ఠముఖఆసీవిసో వియ పథవీధాతు దట్ఠబ్బా, పూతిముఖఅగ్గిముఖసత్థముఖా వియ సేసధాతుయో. యథేవ హి కట్ఠముఖేన దట్ఠస్స సకలకాయో థద్ధో హోతి, ఏవం పథవీధాతుపకోపేనాపి. యథా చ పూతిముఖాదీహి దట్ఠస్స పగ్ఘరతి చేవ ఝాయతి చ ఛిజ్జతి చ, ఏవం ఆపోధాతుతేజోధాతువాయోధాతుపకోపేనాపీతి. తేనాహు అట్ఠకథాచరియా –

“పత్థద్ధో భవతీ కాయో, దట్ఠో కట్ఠముఖేన వా;
పథవీధాతుపకోపేన, హోతి కట్ఠముఖేవ సో.

“పూతికో భవతీ కాయో, దట్ఠో పూతిముఖేన వా;
ఆపోధాతుపకోపేన, హోతి పూతిముఖేవ సో.

“సన్తత్తో భవతీ కాయో, దట్ఠో అగ్గిముఖేన వా;
తేజోధాతుపకోపేన, హోతి అగ్గిముఖేవ సో.

“సఞ్ఛిన్నో భవతీ కాయో, దట్ఠో సత్థముఖేన వా;
వాయోధాతుపకోపేన, హోతి సత్థముఖేవ సో”తి. –

ఏవం తావేత్థ విసేసతో సదిసభావో వేదితబ్బో.

అవిసేసతో పన ఆసయతో విసవేగవికారతో అనత్థగ్గహణతో దురుపట్ఠానతో దురాసదతో అకతఞ్ఞుతతో అవిసేసకారితో అనన్తదోసూపద్దవతోతి ఇమేహి కారణేహి ఏతేసం ఆసీవిససదిసతా వేదితబ్బా. తత్థ **ఆసయతో**తి ఆసీవిసానఞ్హి వమ్మికో ఆసయో, తత్థేవ తే వసన్తి. మహాభూతానమ్పి కాయవమ్మికో ఆసయో . ఆసీవిసానఞ్చ

రుక్ఖసుసిరతిణపణ్ణగహనసఙ్కారట్ఠానానిపి ఆసయో. ఏతేసుపి హి తే వసన్తి. మహాభూతానమ్పి కాయసుసిరం కాయగహనం కాయసఙ్కారట్ఠానం ఆసయోతి. ఏవం తావ ఆసయతో సదిసతా వేదితబ్బా.

విసవేగవికారతోతి ఆసీవిసా హి కులవసేన కట్ఠముఖాదిభేదతో చత్తారో. తత్థ ఏకేకో విసవికారతో విభజ్జమానో దట్ఠవిసాదివసేన చతుబ్బిధో హోతి. మహాభూతానిపి పచ్చత్తలక్ఖణవసేన పథవీఆదిభేదతో చత్తారి. ఏత్థ ఏకేకం కమ్మసముట్ఠానాదివసేన చతుబ్బిధం హోతి. ఏవం విసవేగవికారతో సదిసతా వేదితబ్బా.

అనత్థగ్గహణతోతి ఆసీవిసే గణ్హన్తా పఞ్చ అనత్థే గణ్హన్తి – దుగ్గన్ధం గణ్హన్తి, అసుచిం గణ్హన్తి, బ్యాధిం గణ్హన్తి, విసం గణ్హన్తి, మరణం గణ్హన్తి. మహాభూతానిపి గణ్హన్తా పఞ్చ అనత్థే గణ్హన్తి – దుగ్గన్ధం గణ్హన్తి, అసుచిం గణ్హన్తి, బ్యాధిం గణ్హన్తి, జరం గణ్హన్తి, మరణం గణ్హన్తి. తేనాహు పోరాణా –

> “యేకేచి సప్పం గణ్హన్తి, మీళ్హలిత్తం మహావిసం;
> పఞ్చ గణ్హన్తునత్థాని, లోకే సప్పాభినన్దినో.
>
> “దుగ్గన్ధం అసుచిం బ్యాధిం, విసం మరణపఞ్చమం;
> అనత్థా హోన్తి పఞ్చేతే, మీళ్హలిత్తే భుజఙ్గమే.
>
> “ఏవమేవం అకుసలా, అన్ధబాలపుథుజ్జనా;
> పఞ్చ గణ్హన్తునత్థాని, భవే జాతాభినన్దినో.
>
> “దుగ్గన్ధం అసుచిం బ్యాధిం, జరం మరణపఞ్చమం;
> అనత్థా హోన్తి పఞ్చేతే, మీళ్హలిత్తేవ పన్నగే”తి. –

ఏవం అనత్థగ్గహణతో సదిసతా వేదితబ్బా.

దురుపట్ఠానతోతి తే ఆసీవిసా దురుపట్ఠానా, ఏకస్మిం ఉట్ఠాతుకామే ఏకో న్హాయితుకామో హోతి , తస్మిం న్హాయితుకామే అపరో భుఞ్జితుకామో, తస్మిం భుఞ్జితుకామే అఞ్ఞో నిపజ్జితుకామో హోతి. తేసు యస్స యస్సేవ అజ్ఝాసయో న పూరతి, సో తత్థేవ డంసిత్వా మారేతి. ఇమేహి పన ఆసీవిసేహి భూతానేవ దురుపట్ఠానతరాని. పథవీధాతుయా హి భేసజ్జే కయిరమానే ఆపోధాతు కుప్పతి, తస్సేవ భేసజ్జం కరోన్తస్స తేజోధాతూతి ఏవం ఏకిస్సా భేసజ్జే కయిరమానే అపరా కుప్పన్తీతి. ఏవం దురుపట్ఠానతో సదిసతా వేదితబ్బా.

దురాసదతోతి దురాసదా హి ఆసీవిసా, గేహస్స పురిమభాగే ఆసీవిసం దిస్వా పచ్ఛిమభాగేన పలాయన్తి, పచ్ఛిమభాగే దిస్వా పురిమభాగేన, గేహమజ్ఝే దిస్వా గబ్భం పవిసన్తి, గబ్భే దిస్వా మఞ్చపీఠం అభిరుహన్తి. మహాభూతాని తతోపి దురాసదతరాని. తథారూపేన హి కుట్ఠరోగేన ఫుట్ఠస్స కణ్ణనాసాదీని ఛిన్దిత్వా పతన్తి, సరీరం సమ్ఫుటతి నీలమక్ఖికా పరివారేన్తి, సరీరగన్ధో దూరతోవ ఉబ్బాహతి. తం పురిసం అక్కోసమానమ్పి పరిదేవమానమ్పి నేవ రోసవసేన, న కారుఞ్ఞేన, ఉపసఙ్కమితుం సక్కోన్తి, నాసికం పిదహిత్వా ఖేళం పాతేన్తా దూరతోవ నం వివజ్జేన్తి. ఏవం అఞ్ఞేసమ్పి

భగన్దరకుచ్ఛిరోగవాతరోగాదీనం బీభచ్ఛజేగుచ్ఛభావకరానఞ్చ రోగానం వసేన అయమేవత్థో విభావేతబ్బోతి. ఏవం దురాసదతో సదిసతా వేదితబ్బా.

అకతఞ్ఞుతతోతి ఆసీవిసా హి అకతఞ్ఞునో హోన్తి, న్హాపియమానాపి భోజియమానాపి గన్ధమాలాదీహి పూజియమానాపి పేళాయం పక్ఖిపిత్వా పరిహరియమానాపి ఓతారమేవ గవేసన్తి. యత్థ ఓతారం లభన్తి, తత్థేవ నం డంసిత్వా మారేన్తి. ఆసీవిసేహిపి మహాభూతానేవ అకతఞ్ఞుతరాని. ఏతేసఞ్హి కతం నామ నత్థి, సీతేన వా ఉణ్హేన వా నిమ్మలేన జలేన న్హాపియమానానిపి గన్ధమాలాదీహి సక్కరియమానానిపి ముదువత్థముదుసయనముదుయానాదీహి పరిహరియమానానిపి, వరభోజనం భోజియమానానిపి, వరపానం పాయాపియమానానిపి ఓతారమేవ గవేసన్తి. యత్థ ఓతారం లభన్తి, తత్థేవ కుప్పిత్వా అనయబ్యసనం పాపేన్తీతి. ఏవం అకతఞ్ఞుతతో సదిసతా వేదితబ్బా.

అవిసేసకారితోతి ఆసీవిసా హి "అయం ఖత్తియో వా బ్రాహ్మణో వా వేస్సో వా సుద్దో వా గహట్ఠో వా పబ్బజితో వా"తి విసేసం న కరోన్తి, సమ్పత్తసమ్పత్తమేవ డంసిత్వా మారేన్తి. మహాభూతానిపి "అయం ఖత్తియో వా బ్రాహ్మణో వా వేస్సో వా సుద్దో వా గహట్ఠో వా పబ్బజితో వా దేవో వా మనుస్సో వా మారో వా బ్రహ్మా వా నిగ్గుణో వా సగుణో వా"తి విసేసం న కరోన్తి . యది హి నేసం "అయం గుణవా"తి లజ్జా ఉప్పజ్జేయ్య, సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలే తథాగతే లజ్జం ఉప్పాదేయ్యుం. అథాపి నేసం "అయం మహాపఞ్ఞో అయం మహిద్ధికో అయం ధుతవాదో"తిఆదినా నయేన లజ్జా ఉప్పజ్జేయ్య, ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరాదీసు లజ్జం ఉప్పాదేయ్యుం. అథాపి నేసం "అయం నిగ్గుణో దారుణో థద్ధో"తి భయం ఉప్పజ్జేయ్య, సదేవకే లోకే నిగ్గుణథద్ధదారుణానం అగ్గస్స దేవదత్తస్స ఛన్నం వా సత్థారానం భాయేయ్యుం, న చ లజ్జన్తి న చ భాయన్తి, కుప్పిత్వా యంకిఞ్చి అనయబ్యసనం ఆపాదేన్తియేవ. ఏవం అవిసేసకారితో సదిసతా వేదితబ్బా.

అనన్తదోసూపద్దవతోతి ఆసీవిసే నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకానఞ్హి దోసూపద్దవానం పమాణం నత్థి. తథా హేతే డంసిత్వా కాణమ్పి కరోన్తి ఖుజ్జమ్పి పీఠసప్పిమ్పి ఏకపక్ఖలమ్పీతి ఏవం అపరిమాణం విప్పకారం దస్సేన్తి. భూతానిపి కుప్పితాని న కాణాదిభావేసు న కిఞ్చి విప్పకారం న కరోన్తి, అప్పమాణో ఏతేసం దోసూపద్దవోతి. ఏవం అనన్తదోసూపద్దవతో సదిసతా వేదితబ్బా.

ఇదానేత్థ చతుమహాభూతవసేన యావ అరహత్తా కమ్మట్ఠానం కథేతబ్బం సియా, తం విసుద్ధిమగ్గే చతుధాతువవత్థాననిద్దేసే కథితమేవ.

పఞ్చ వధకా పచ్చత్థికాతి ఖో భిక్ఖవే పఞ్చన్నేతం ఉపాదానక్ఖన్ధానం అధివచనన్తి ఏత్థ ద్వీహి ఆకారేహి ఖన్ధానం వధకపచ్చత్థికసదిసతా వేదితబ్బా. ఖన్ధా హి అఞ్ఞమఞ్ఞఞ్చ వధేన్తి, తేసు చ సన్తేసు వధో నామ పఞ్ఞాయతి. కథం? రూపం తావ రూపమ్పి వధేతి అరూపమ్పి, తథా అరూపం అరూపమ్పి వధేతి రూపమ్పి. కథం? అయఞ్హి పథవీధాతు భిజ్జమానా ఇతరా తిస్సో ధాతుయో గహేత్వావ భిజ్జతి, ఆపోధాతుఆదీసుపి ఏసేవ నయో, ఏవం తావ రూపం రూపమేవ వధేతి. రూపక్ఖన్ధో పన భిజ్జమానో చత్తారో అరూపక్ఖన్ధే గహేత్వావ భిజ్జతి, ఏవం రూపం అరూపమ్పి వధేతి. వేదనాక్ఖన్ధోపి భిజ్జమానో సఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణక్ఖన్ధే గహేత్వావ భిజ్జతి. సఞ్ఞాక్ఖన్ధాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం అరూపం అరూపమేవ వధేతి. చుతిక్ఖణే పన చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా భిజ్జమానా వత్థురూపమ్పి గహేత్వావ భిజ్జన్తి, ఏవం అరూపం రూపమ్పి వధేతి. ఏవం తావ అఞ్ఞమఞ్ఞం

వధేన్తీతి వధకా. యత్థ పన ఖన్ధా అత్థి, తత్థ ఛేదనభేదనవధబన్ధనాదయో హోన్తి, న అఞ్ఞత్థాతి. ఏవం ఖన్ధేసు సన్తేసు వధో పఞ్ఞాయతీతిపి వధకా.

ఇదాని పఞ్చక్ఖన్ధే రూపారూపవసేన ద్వే కోట్ఠాసే కత్వా, రూపవసేన వా నామవసేన వా రూపపరిగ్గహం ఆదిం కత్వా, యావ అరహత్తా కమ్మట్ఠానం కథేతబ్బం సియా తమ్పి విసుద్ధిమగ్గే కథితమేవ.

ఛట్ఠో అన్తరచరో వధకో ఉక్ఖిత్తాసికోతి ఖో, భిక్ఖవే, నన్దీరాగస్సేతం అధివచనన్తి ఏత్థ ద్వీహాకారేహి నన్దీరాగస్స ఉక్ఖిత్తాసికవధకసదిసతా వేదితబ్బా పఞ్ఞాసిరపాతనతో చ యోనిసమ్పటిపాదనతో చ. కథం? చక్ఖుద్వారస్మిఞ్హి ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే తం ఆరమ్మణం నిస్సాయ లోభో ఉప్పజ్జతి, ఏత్తావతా పఞ్ఞాసీసం పతితం నామ హోతి, సోతద్వారాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం తావ పఞ్ఞాసిరపాతనతో సదిసతా వేదితబ్బా. నన్దీరాగో పనేస అణ్డజాదిభేదా చతస్సో యోనియో ఉపనేతి. తస్స యోనిఉపగమనమూలకాని పఞ్చవీసతి మహాభయాని ద్వత్తింస కమ్మకారణాని చ ఆగతానేవ హోన్తీతి ఏవం యోనిసమ్పటిపాదనతోపిస్స ఉక్ఖిత్తాసికవధకసదిసతా వేదితబ్బా.

ఇతి నన్దీరాగవసేనాపి ఏకస్స భిక్ఖునో కమ్మట్ఠానం కథితమేవ హోతి. కథం? అయఞ్హి నన్దీరాగో సఙ్ఖారక్ఖన్ధో, తం సఙ్ఖారక్ఖన్ధోతి వవత్థపేత్వా తంసమ్పయుత్తా వేదనా వేదనాక్ఖన్ధో, సఞ్ఞా సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, చిత్తం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, తేసం వత్థారమ్మణం రూపక్ఖన్ధోతి, ఏవం పఞ్చక్ఖన్ధే వవత్థపేతి. ఇదాని తే పఞ్చక్ఖన్ధే నామరూపవసేన వవత్థపేత్వా, తేసం పచ్చయపరియేసనతో పట్ఠాయ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా, అనుపుబ్బేన ఏకో అరహత్తం పాపుణాతీతి ఏవం నన్దీరాగవసేన కమ్మట్ఠానం కథితం హోతి.

ఛన్నం అజ్ఝత్తికాయతనానం సుఞ్ఞగామేన సదిసతా పాళియంయేవ ఆగతా. అయం పనేత్థ కమ్మట్ఠాననయో – యథా చ తే ఛ చోరా ఛకుటికం సుఞ్ఞం గామం పవిసిత్వా అపరాపరం విచరన్తా కిఞ్చి అలభిత్వా గామేన అనత్థికా హోన్తి, ఏవమేవం భిక్ఖు ఛసు అజ్ఝత్తికాయతనేసు అభినివిసిత్వా విచినన్తో "అహ"న్తి వా "మమ"న్తి వా గహేతబ్బం కిఞ్చి అదిస్వా తేహి అనత్థికో హోతి. సో "విపస్సనం పట్ఠపేస్సామీ"తి ఉపాదారూపకమ్మట్ఠానవసేన చక్ఖుపసాదాదయో పరిగ్గహేత్వా "అయం రూపక్ఖన్ధో"తి వవత్థపేతి, మనాయతనం "అరూపక్ఖన్ధో"తి. ఇతి సబ్బానిపేతాని నామఞ్చేవ రూపఞ్చాతి నామరూపవసేన వవత్థపేత్వా, తేసం పచ్చయం పరియేసిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా , సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో అనుపుబ్బేన అరహత్తే పతిట్ఠాతి. ఇదం ఏకస్స భిక్ఖునో యావ అరహత్తా కమ్మట్ఠానం కథితం హోతి.

ఇదాని బాహిరానం గామఘాతకచోరేహి సదిసతం దస్సేన్తో **చోరా గామఘాతకాతి ఖో**తిఆదిమాహ. తత్థ **మనాపామనాపేసూ**తి కరణత్థే భుమ్మం, మనాపామనాపేహీతి అత్థో. తత్థ చోరేసు గామం హనన్తేసు పఞ్చ కిచ్చాని వత్తన్తి – చోరా తావ గామం పరివారేత్వా ఠితా అగ్గిం దత్వా కటకటసద్దం ఉట్ఠాపేన్తి, తతో మనుస్సా హత్థసారం గహేత్వా బహి నిక్ఖమన్తి. తతో తేహి సద్ధిం భణ్డకస్స కారణా హత్థపరామాసం కరోన్తి. కేచి పనేత్థ పహారం పాపుణన్తి, కేచి పహారట్ఠానే పతన్తి, అవసేసే పన అరోగజనే బన్ధిత్వా అత్తనో వసనట్ఠానం నేత్వా రజ్జుబన్ధనాదీహి బన్ధిత్వా దాసపరిభోగేన పరిభుఞ్జన్తి.

తత్థ గామఘాతకచోరానం గామం పరివారేత్వా అగ్గిదానం వియ ఛసు ద్వారేసు ఆరమ్మణే ఆపాథగతే కిలేసపరిళాహుప్పత్తి వేదితబ్బా, హత్థసారం ఆదాయ బహి నిక్ఖమనం వియ. తఙ్ఖణే కుసలధమ్మం పహాయ అకుసలసమఙ్గితా, భణ్డకస్స కారణా హత్థపరామసనాపజ్జనం వియ దుక్కటదుబ్భాసితపాచిత్తియథుల్లచ్చయానం ఆపజ్జనకాలో, పహారలద్ధకాలో వియ సఙ్ఘాదిసేసం ఆపజ్జనకాలో, పహారం లద్ధా పన పహారట్ఠానే పతితకాలో వియ

పారాజికం ఆపజ్జిత్వా అస్సమణకాలో, అవసేసజనస్స బన్ధిత్వా వసనట్ఠానం నేత్వా దాసపరిభోగేన పరిభుఞ్జనకాలో వియ తమేవ ఆరమ్మణం నిస్సాయ సబ్బేసం పస్సన్తానంయేవ చూళసీలమజ్ఝిమసీలమహాసీలాని భిన్దిత్వా సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ గిహిభావం ఆపజ్జనకాలో. తత్రస్స పుత్తదారం పోసేన్తస్స సన్దిట్ఠికో దుక్ఖక్ఖన్ధో వేదితబ్బో, కాలం కత్వా అపాయే నిబ్బత్తస్స సమ్పరాయికో.

ఇమానిపి బాహిరాయతనాని ఏకస్స భిక్ఖునో కమ్మట్ఠానవసేనేవ కథితాని. ఏత్థ హి రూపాదీని చత్తారి ఉపాదారూపాని, ఫోట్ఠబ్బాయతనం తిస్సో ధాతుయో, ధమ్మాయతనే ఆపోధాతుయా సద్ధిం తా చతస్సోతి ఇమాని చత్తారి భూతాని, తేసం పరిచ్ఛేదవసేన ఆకాసధాతు, లహుతాదివసేన లహుతాదయోతి ఏవమిదం సబ్బమ్పి భూతుపాదాయరూపం రూపక్ఖన్ధో, తదారమ్మణా వేదనాదయో చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా. తత్థ “రూపక్ఖన్ధో రూపం, చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా నామ”న్తి. నామరూపం వవత్థపేత్వా పురిమనయేనేవ పటిపజ్జన్తస్స యావ అరహత్తా కమ్మట్ఠానం కథితం హోతి.

ఓఘానన్తి ఏత్థ దురుత్తరణట్ఠో ఓఘట్ఠో. ఏతే హి “సీలసంవరం పూరేత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సామీ”తి అజ్ఝాసయం సముట్ఠాపేత్వా కల్యాణమిత్తే నిస్సాయ సమ్మా వాయమన్తేన తరితబ్బా, యేన వా తేన వా దురుత్తరా. ఇమినా దురుత్తరణట్ఠేన ఓఘాతి వుచ్చన్తి. తేపి ఏకస్స భిక్ఖునో కమ్మట్ఠానవసేన కథితా. చత్తారోపి హి ఏతే ఏకో సఙ్ఖారక్ఖన్ధో వాతి. సేసం నన్దీరాగే వుత్తనయేనేవ యోజేత్వా విత్థారేతబ్బం.

సక్కాయస్సేతం అధివచనన్తి, సక్కాయోపి హి ఆసీవిసాదీహి ఉదకణ్ణవస్స ఓరిమతీరం వియ చతుమహాభూతాదీహి సాసఙ్కో సప్పటిభయో, సోపి ఏకస్స భిక్ఖునో కమ్మట్ఠానవసేనేవ కథితో. సక్కాయో హి తేభూమకపఞ్చక్ఖన్ధా, తే చ సమాసతో నామరూపమేవాతి. ఏవమేత్థ నామరూపవవత్థానం ఆదిం కత్వా యావ అరహత్తా కమ్మట్ఠానం విత్థారేతబ్బన్తి.

నిబ్బానస్సేతం అధివచనన్తి నిబ్బానఞ్హి ఉదకణ్ణవస్స పారిమతీరం వియ చతుమహాభూతాదీహి ఖేమం అప్పటిభయం. **వీరియారమ్భస్సేతం అధివచనన్తి** ఏత్థ చిత్తకిరియదస్సనత్థం హేట్ఠా వుత్తవాయామమేవ వీరియన్తి గణ్హిత్వా దస్సేతి. **తిణ్ణో పారఙ్గతోతి** తరిత్వా పారం గతో.

తత్థ యథా సాసఙ్కఓరిమతీరే ఠితేన ఉదకణ్ణవం తరితుకామేన కతిపాహం వసిత్వా సణికం నావం సజ్జేత్వా ఉదకకీళం కీళన్తేన వియ న నావా అభిరుహితబ్బా. ఏవం కరోన్తో హి అనారుళ్హోవ బ్యసనం పాపుణాతి. ఏవమేవ కిలేసణ్ణవం తరితుకామేన “తరుణో తావమ్హి, మహల్లకకాలే అట్ఠఙ్గికమగ్గకుల్లం బన్ధిస్సామీ”తి పపఞ్చో న కాతబ్బో . ఏవం కరోన్తో హి మహల్లకకాలం అపత్వాపి వినాసం పాపుణాతి, పత్వాపి కాతుం న సక్కోతి. భద్దేకరత్తాదీని పన అనుస్సరిత్వా వేగేనేవ అయం అరియమగ్గకుల్లో బన్ధితబ్బో.

యథా చ కుల్లం బన్ధన్తస్స హత్థపాదపారిపూరి ఇచ్ఛితబ్బా. కుణ్ఠపాదో హి ఖఞ్జపాదో వా పతిట్ఠాతుం న సక్కోతి, ఫణహత్థకాదయో తిణపణ్ణాదీని గహేతుం న సక్కోన్తి. ఏవమిమమ్పి అరియమగ్గకుల్లం బన్ధన్తస్స సీలపాదానఞ్చేవ సద్ధాహత్థస్స చ పారిపూరి ఇచ్ఛితబ్బా. న హి దుస్సీలో అస్సద్ధో సాసనే అప్పతిట్ఠితో పటిపత్తిం అస్సద్దహన్తో అరియమగ్గకుల్లం బన్ధితుం సక్కోతి. యథా చ పరిపుణ్ణహత్థపాదోపి దుబ్బలో బ్యాధిపీళితో కుల్లం బన్ధితుం న సక్కోతి, థామసమ్పన్నోవ సక్కోతి, ఏవం సీలవా సద్ధోపి అలసో కుసీతో ఇమం మగ్గకుల్లం బన్ధితుం న సక్కోతి , ఆరద్ధవీరియోవ సక్కోతీతి ఇమం బన్ధితుకామేన ఆరద్ధవీరియేన భవితబ్బం. యథా సో పురిసో కుల్లం బన్ధిత్వా తీరే ఠత్వా యోజనవిత్థారం

ఉదకణ్ణవం “అయం మయా పచ్చత్తపురిసకారం నిస్సాయ నిత్థరితబ్బో”తి మానసం బన్ధతి, ఏవం యోగినాపి చఙ్కమా ఓరుయ్హ “అజ్జ మయా చతుమగ్గవజ్ఝం కిలేసణ్ణవం తరిత్వా అరహత్తే పతిట్ఠాతబ్బ”న్తి మానసం బన్ధితబ్బం.

యథా చ సో పురిసో కుల్లం నిస్సాయ ఉదకణ్ణవం తరన్తో గావుతమత్తం గన్త్వా నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో “ఏకకోట్ఠాసం అతిక్కన్తోమ్హి, అఞ్ఞే తయో సేసా”తి జానాతి, అపరమ్పి గావుతమత్తం గన్త్వా నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో “ద్వే అతిక్కన్తోమ్హి, ద్వే సేసా”తి జానాతి, అపరమ్పి గావుతమత్తం గన్త్వా నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో “తయో అతిక్కన్తోమ్హి, ఏకో సేసో”తి జానాతి, తమ్పి అతిక్కమ్మ నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో “చత్తారోపి మే కోట్ఠసా అతిక్కన్తా”తి జానాతి, తఞ్చ కుల్లం పాదేన అక్కమిత్వా సోతాభిముఖం ఖిపిత్వా ఉత్తరిత్వా తీరే తిట్ఠతి. ఏవం అయమ్పి భిక్ఖు అరియమగ్గకుల్లం నిస్సాయ కిలేసణ్ణవం తరన్తో సోతాపత్తిమగ్గేన పఠమమగ్గవజ్ఝే కిలేసే తరిత్వా మగ్గానన్తరే ఫలే ఠితో పచ్చవేక్ఖణఞాణేన నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో “చతుమగ్గవజ్ఝానం మే కిలేసానం ఏకో కోట్ఠాసో పహీనో , ఇతరే తయో సేసా”తి జానాతి. పున తథేవ ఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గాని సమోధానేత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో సకదాగామిమగ్గేన దుతియమగ్గవజ్ఝే కిలేసే తరిత్వా మగ్గానన్తరే ఫలే ఠితో పచ్చవేక్ఖణఞాణేన నివత్తిత్వా, ఓలోకేన్తో “చతుమగ్గవజ్ఝానం మే కిలేసానం ద్వే కోట్ఠాసా పహీనా , ఇతరే ద్వే సేసా”తి జానాతి. పున తథేవ ఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గాని సమోధానేత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో అనాగామిమగ్గేన తతియమగ్గవజ్ఝే కిలేసే తరిత్వా మగ్గానన్తరే ఫలే ఠితో పచ్చవేక్ఖణఞాణేన నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో “చతుమగ్గవజ్ఝానం మే కిలేసానం తయో కోట్ఠాసా పహీనా, ఏకో సేసో”తి జానాతి. పున తథేవ ఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గాని సమోధానేత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో అరహత్తమగ్గేన చతుత్థమగ్గవజ్ఝే కిలేసే తరిత్వా మగ్గానన్తరే ఫలే ఠితో పచ్చవేక్ఖణఞాణేన నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో “సబ్బకిలేసా మే పహీనా”తి జానాతి.

యథా సో పురిసో తం కుల్లం సోతే పవాహేత్వా ఉత్తరిత్వా థలే ఠితో నగరం పవిసిత్వా ఉపరిపాసాదవరగతో “ఏత్తకేన వతమ్హి అనత్థేన ముత్తో”తి ఏకగ్గచిత్తో తుట్ఠమానసో నిసీదతి, ఏవం తస్మింయేవ వా ఆసనే అఞ్ఞేసు వా రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానాదీసు యత్థ కత్థచి నిసిన్నో “ఏత్తకేన వతమ్హి అనత్థేన ముత్తో”తి నిబ్బానారమ్మణం ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా ఏకగ్గచిత్తో తుట్ఠమానసో నిసీదతి. ఇదం వా సన్ధాయ వుత్తం **తిణ్ణో పారఙ్గతో థలే తిట్ఠతి బ్రాహ్మణోతి ఖో, భిక్ఖవే, అరహతో ఏతం అధివచన**న్తి. ఏవం తావేత్థ నానాకమ్మట్ఠానాని కథితాని, సమోధానేత్వా పన సబ్బానిపి ఏకమేవ కత్వా దస్సేతబ్బాని. ఏకం కత్వా దస్సేన్తేనాపి పఞ్చక్ఖన్ధవసేనేవ వినివత్తేతబ్బాని.

కథం? ఏత్థ హి చత్తారి మహాభూతాని అజ్ఝత్తికాని పఞ్చాయతనాని బాహిరాని పఞ్చాయతనాని ధమ్మాయతనే పన్నరస సుఖుమరూపాని సక్కాయస్స ఏకదేసోతి అయం రూపక్ఖన్ధో, మనాయతనం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో ధమ్మాయతనేకదేసో చత్తారో ఓఘా సక్కాయేకదేసోతి ఇమే చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా. తత్థ రూపక్ఖన్ధో రూపం, చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా నామన్తి ఇదం నామరూపం. తస్స నన్దీరాగో కామోఘో భవోఘో ధమ్మాయతనేకదేసో సక్కాయేకదేసోతి ఇమే పచ్చయా. ఇతి సప్పచ్చయం నామరూపం వవత్థపేతి నామ. సప్పచ్చయం నామరూపం వవత్థపేత్వా తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో అరహత్తం పాపుణాతీతి ఇదం ఏకస్స భిక్ఖునో నియ్యానముఖం.

తత్థ చత్తారో మహాభూతా పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా అజ్ఝత్తికబాహిరాని ఏకాదసాయతనాని ధమ్మాయతనేకదేసో దిట్ఠోఘో అవిజ్జోఘో సక్కాయేకదేసోతి ఇదం దుక్ఖసచ్చం, నన్దీరాగో ధమ్మాయతనేకదేసో కామోఘో భవోఘో సక్కాయేకదేసోతి ఇదం సముదయసచ్చం, పారిమతీరసఙ్ఖాతం నిబ్బానం నిరోధసచ్చం, అరియమగ్గో మగ్గసచ్చం. తత్థ ద్వే సచ్చాని వట్టం, ద్వే వివట్టం, ద్వే లోకియాని, ద్వే లోకుత్తరానీతి చత్తారి సచ్చాని సోళసహాకారేహి సట్ఠినయసహస్సేహి విభజిత్వా

దస్సేతబ్బానీతి. దేసనాపరియోసానే విపఞ్చితఞ్ఞూ పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తే పతిట్ఠహింసు. సుత్తం పన దుక్ఖలక్ఖణవసేన కథితం.

౨. రథోపమసుత్తవణ్ణనా

౨౩౯. దుతియే **సుఖసోమనస్సబహులో**తి కాయికసుఖఞ్చేవ చేతసికసోమనస్సఞ్చ బహులం అస్సాతి సుఖసోమనస్సబహులో. **యోని చస్స ఆరద్ధా హోతీ**తి కారణఞ్చస్స పరిపుణ్ణం హోతి. **ఆసవానం ఖయాయా**తి ఇధ ఆసవక్ఖయోతి అరహత్తమగ్గో అధిప్పేతో, తదత్థాయాతి అత్థో. **ఓధస్తపతోదో**తి రథమజ్ఝే తిరియం ఠపితపతోదో. **యేనిచ్ఛకన్తి** యేన దిసాభాగేన ఇచ్ఛతి. **యదిచ్ఛకన్తి** యం యం గమనం ఇచ్ఛతి. **సారేయ్యా**తి పేసేయ్య. **పచ్చాసారేయ్యా**తి పటివినివత్తేయ్య. **ఆరక్ఖాయా**తి రక్ఖణత్థాయ. **సంయమాయా**తి వేగనిగ్గహణత్థాయ. **దమాయా**తి నిబ్బిసేవనత్థాయ. **ఉపసమాయా**తి కిలేసూపసమత్థాయ.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ యథా అకుసలస్స సారథినో అదన్తే సిన్ధవే యోజేత్వా విసమమగ్గేన రథం పేసేన్తస్స చక్కానిపి భిజ్జన్తి, అక్ఖోపి సిన్ధవానఞ్చ ఖురా, అత్తనాపి అనయబ్యసనం పాపుణాతి, న చ ఇచ్ఛితిచ్ఛితేన గమనేన సారేతుం సక్కోతి ; ఏవం ఖో ఇన్ద్రియేసు అగుత్తద్వారో భిక్ఖు న ఇచ్ఛితిచ్ఛితం సమణరతిం అనుభవితుం సక్కోతి. యథా పన ఛేకో సారథి దన్తే సిన్ధవే యోజేత్వా, సమే భూమిభాగే రథం ఓతారేత్వా రస్మియో గహేత్వా, సిన్ధవానం ఖురేసు సతిం ఠపేత్వా, పతోదం ఆదాయ నిబ్బిసేవనే కత్వా, పేసేన్తో ఇచ్ఛితిచ్ఛితేన గమనేన సారేతి. ఏవమేవ ఖో ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో భిక్ఖు ఇమస్మిం సాసనే ఇచ్ఛితిచ్ఛితం సమణరతిం అనుభోతి, సచే అనిచ్చానుపస్సనాభిముఖం ఞాణం పేసేతుకామో హోతి, తదభిముఖం ఞాణం గచ్ఛతి. దుక్ఖానుపస్సనాదీసుపి ఏసేవ నయో.

భోజనే మత్తఞ్ఞూతి భోజనమ్హి పమాణఞ్ఞూ. తత్థ ద్వే పమాణాని – పటిగ్గహణపమాణఞ్చ పరిభోగపమాణఞ్చ. తత్థ పటిగ్గహణపమాణే దాయకస్స వసో వేదితబ్బో, దేయ్యధమ్మస్స వసో వేదితబ్బో, అత్తనో థామో జానితబ్బో. ఏవరూపో హి భిక్ఖు సచే దేయ్యధమ్మో బహుకో హోతి, దాయకో అప్పం దాతుకామో, దాయకస్స వసేన అప్పం గణ్హాతి. దేయ్యధమ్మో అప్పో, దాయకో బహుం దాతుకామో, దేయ్యధమ్మస్స వసేన అప్పం గణ్హాతి. దేయ్యధమ్మోపి బహు, దాయకోపి బహుం దాతుకామో, అత్తనో థామం ఞత్వా పమాణేన గణ్హాతి. సో తాయ పటిగ్గహణే మత్తఞ్ఞుతాయ అనుప్పన్నఞ్చ లాభం ఉప్పాదేతి, ఉప్పన్నఞ్చ థావరం కరోతి ధమ్మికతిస్సమహారాజకాలే **సత్తవస్సికో సామణేరో** వియ.

రఞ్ఞో కిర పఞ్చహి సకటసతేహి గుళం ఆహరింసు. రాజా "మనాపో పణ్ణాకారో, అయ్యేహి వినా న ఖాదిస్సామా"తి అడ్ఢతేయ్యాని సకటసతాని మహావిహారం పేసేత్వా సయమ్పి భుత్తపాతరాసో అగమాసి. భేరియా పహటాయ ద్వాదస భిక్ఖుసహస్సాని సన్నిపతింసు. రాజా ఏకమన్తే ఠితో ఆరామికం పక్కోసాపేత్వా ఆహ – "రఞ్ఞో నామ దానే పత్తపూరోవ పమాణం, గహితభాజనం పూరేత్వావ దేహి, సచే కోచి మత్తపటిగ్గహణే ఠితో న గణ్హాతి, మయ్హం ఆరోచేయ్యాసీ"తి.

అథేకో మహాథేరో "మహాబోధిమహాచేతియాని వన్దిస్సామీ"తి చేతియపబ్బతా ఆగన్త్వా, విహారం పవిసన్తో మహామణ్డపట్ఠానే భిక్ఖూ గుళం గణ్హన్తే దిస్వా పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తం సామణేరం ఆహ, "నత్థి తే గుళేన అత్థో"తి. "ఆమ, భన్తే, నత్థీ"తి. సామణేర మయం మగ్గకిలన్తా, ఏకేన కపిట్ఠఫలమత్తేన పిణ్డకేన అమ్హాకం అత్థోతి. సామణేరో థాలకం నీహరిత్వా థేరస్స వస్సగ్గపటిపాటియం అట్ఠాసి. ఆరామికో గహణమానం పూరేత్వా ఉక్ఖిపి, సామణేరో అఙ్గులిం చాలేసి. తాత సామణేర,

రాజకులానం దానే భాజనపూరమేవ పమాణం, థాలకపూరం గణ్హాహీతి. ఆమ, ఉపాసక, రాజానో నామ మహజ్ఝాసయా హోన్తి, అమ్హాకం పన ఉపజ్ఝాయస్స ఏత్తకేనేవ అత్థోతి.

రాజా తస్స కథం సుత్వా, "కిం భో సామణేరో భణతీ"తి? తస్స సన్తికం గతో. ఆరామికో ఆహ – "సామి, సామణేరస్స భాజనం ఖుద్దకం, బహుం న గణ్హాతీ"తి. రాజా ఆహ, "ఆనీతభాజనం పూరేత్వా గణ్హథ, భన్తే"తి. మహారాజ, రాజానో నామ మహజ్ఝాసయా హోన్తి , ఉక్ఖిత్తభాజనం పూరేత్వావ దాతుకామా, అమ్హాకం పన ఉపజ్ఝాయస్స ఏత్తకేనేవ అత్థోతి. రాజా చిన్తేసి – "అయం సత్తవస్సికదారకో, అజ్జాపిస్స ముఖతో ఖీరగన్ధో న ముచ్చతి, గహేత్వా కుటే వా కుటుమ్బే వా పూరేత్వా స్వేపి పునదివసేపి ఖాదిస్సామాతి న వదతి, సక్కా బుద్ధసాసనం పరిగ్గహేతు"న్తి పురిసే ఆణాపేసి, "భో, పసన్నోమ్హి సామణేరస్స, ఇతరానిపి అడ్ఢతేయ్యాని సకటసతాని ఆనేత్వా సఙ్ఘస్స దేథా"తి.

సోయేవ పన రాజా ఏకదివసం తిత్తిరమంసం ఖాదితుకామో చిన్తేసి – "సచే అహం అఙ్గారపక్కం తిత్తిరమంసం ఖాదితుకామోస్మీతి అఞ్ఞస్స కథేస్సామి, సమన్తా యోజనట్ఠానే తిత్తిరసముగ్ఘాతం కరిస్సన్తీ"తి ఉప్పన్నం పిపాసం అధివాసేన్తో తీణి సంవచ్ఛరాని వీతినామేసి. అథస్స కణ్ణేసు పుబ్బో సణ్ఠాసి, సో అధివాసేతుం అసక్కోన్తో "అత్థి ను ఖో, భో, అమ్హాకం కోచి ఉపట్ఠాకుపాసకో సీలరక్ఖకో"తి పుచ్ఛి . ఆమ, దేవ, అత్థి, తిస్సో నామ సో అఖణ్డసీలం రక్ఖతీతి. అథ నం వీమంసితుకామో పక్కోసాపేసి. సో ఆగన్త్వా రాజానం వన్దిత్వా అట్ఠాసి. తతో నం ఆహ – "త్వం, తాత, తిస్సో నామా"తి? "ఆమ దేవా"తి. తేన హి గచ్ఛాతి. తస్మిం గతే ఏకం కుక్కుటం ఆహరాపేత్వా ఏకం పురిసం ఆణాపేసి, "గచ్ఛ తిస్సం వదాహి, ఇమం తీహి పాకేహి పచిత్వా అమ్హాకం ఉపట్ఠాపేహీ"తి. సో గన్త్వా తథా అవోచ. సో ఆహ – "సచే, భో, అయం మతకో అస్స, యథా జానామి, తథా పచిత్వా ఉపట్ఠహేయ్యం. పాణాతిపాతం పనాహం న కరోమీ"తి. సో ఆగన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసి.

రాజా పున "ఏకవారం గచ్ఛా"తి పేసేసి. సో గన్త్వా, "భో, రాజుపట్ఠానం నామ భారియం, మా ఏవం కరి, పునపి సీలం సక్కా సమాదాతుం, పచేత"న్తి ఆహ. అథ నం తిస్సో అవోచ, "భో, ఏకస్మిం నామ అత్తభావే ధువం ఏకం మరణం, నాహం పాణాతిపాతం కరిస్సామీ"తి. సో పునపి రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా తతియమ్పి పేసేత్వా అసమ్పటిచ్ఛన్తం పక్కోసాపేత్వా అత్తనా పుచ్ఛి. రఞ్ఞోపి తథేవ పటివచనం అదాసి. అథ రాజా పురిసే ఆణాపేసి, "అయం రఞ్ఞో ఆణం కోపేతి, గచ్ఛథేతస్స ఆఘాతనభణ్డికాయం ఠపేత్వా, సీసం ఛిన్దథా"తి. రహో చ పన నేసం సఞ్ఞమదాసి – "ఇమం సన్తజ్జయమానా నేత్వా సీసమస్స ఆఘాతనభణ్డికాయం ఠపేత్వా ఆగన్త్వా మయ్హం ఆరోచేథా"తి.

తే తం ఆఘాతనభణ్డికాయం నిపజ్జాపేత్వా తమస్స కుక్కుటం హత్థేసు ఠపయింసు. సో తం హదయే ఠపేత్వా "అహం, తాత, మమ జీవితం తుయ్హం దేమి, తవ జీవితం అహం గణ్హామి, త్వం నిబ్భయో గచ్ఛా"తి విస్సజ్జేసి. కుక్కుటో పక్ఖే పప్ఫోటేత్వా ఆకాసేన గన్త్వా వటరుక్ఖే నిలీయి. తస్స కుక్కుటస్స అభయదిన్నట్ఠానం కుక్కుటగిరి నామ జాతం.

రాజా తం పవత్తిం సుత్వా అమచ్చపుత్తం పక్కోసాపేత్వా సబ్బాభరణేహి అలఙ్కరిత్వా ఆహ – "తాత, మయా త్వం ఏతదత్థమేవ వీమంసితో, మయ్హం తిత్తిరమంసం ఖాదితుకామస్స తీణి సంవచ్ఛరాని అతిక్కన్తాని, సక్ఖిస్ససి మే తికోటిపరిసుద్ధం కత్వా ఉపట్ఠాపేతు"న్తి. "ఏతం నామ, దేవ, మయ్హం కమ్మ"న్తి నిక్ఖమిత్వా ద్వారన్తరే ఠితో ఏకం పురిసం పాతోవ తయో తిత్తిరే గహేత్వా పవిసన్తం దిస్వా, ద్వే కహాపణే దత్వా తిత్తిరే ఆదాయ పరిసోధేత్వా, జీరకాదీహి వాసేత్వా,

అఙ్గారేసు సుపక్కే పచిత్వా రఞ్ఞో ఉపట్ఠాపేసి. రాజా మహాతలే సిరీపల్లఙ్కే నిసిన్నోవ ఏకం గహేత్వా థోకం ఛిన్దిత్వా ముఖే పక్ఖిపి, తావదేవస్స సత్తరసహరణీసహస్సాని ఫరిత్వా అట్ఠాసి.

తస్మిం సమయే భిక్ఖుసఙ్ఘం సరిత్వా, "మాదిసో నామ పథవిస్సరో రాజా తిత్తిరమంసం ఖాదితుకామో తీణి సంవచ్ఛరాని న లభి, అపచ్చమానో భిక్ఖుసఙ్ఘో కుతో లభిస్సతీ"తి? ముఖే పక్ఖిత్తఖణ్డం భూమియం ఛడ్డేసి. అమచ్చపుత్తో జణ్ణుకేహి పతిత్వా ముఖేన గణ్హి. రాజా "అపేహి, తాత, జానామహం తవ నిద్దోసభావం, ఇమినా నామ కారణేన మయా ఏతం ఛడ్డిత"న్తి కథేత్వా, "సేసకం తథేవ సఙ్గోపేత్వా ఠపేహీ"తి ఆహ.

పునదివసే రాజకులూపకో థేరో పిణ్డాయ పావిసి. అమచ్చపుత్తో తం దిస్వా పత్తం గహేత్వా రాజగేహం పవేసేసి. అఞ్ఞతరో వుడ్ఢపబ్బజితోపి థేరస్స పచ్ఛాసమణో వియ హుత్వా అనుబన్ధన్తో పావిసి. థేరో "రఞ్ఞా పక్కోసాపితభిక్ఖు భవిస్సతీ"తి పమజ్జి. అమచ్చపుత్తోపి "థేరస్స ఉపట్ఠాకో భవిస్సతీ"తి పమాదం ఆపజ్జి. తేసం నిసీదాపేత్వా యాగుం అదంసు. యాగుయా పీతాయ రాజా తిత్తిరే ఉపనేసి. థేరో ఏకం గణ్హి, ఇతరోపి ఏకం గణ్హి. రాజా "అనుభాగో అత్థి, అనాపుచ్ఛిత్వా ఖాదితుం న యుత్త"న్తి మహాథేరం ఆపుచ్ఛి. థేరో హత్థం పిదహి, మహల్లకత్థేరో సమ్పటిచ్ఛి. రాజా అనత్తమనో హుత్వా కతభత్తకిచ్చం థేరం పత్తం ఆదాయ అనుగచ్ఛన్తో ఆహ – "భన్తే, కులగేహం ఆగచ్ఛన్తేహి ఉగ్గహితవత్తం భిక్ఖుం గహేత్వా ఆగన్తుం వట్టతీ"తి. థేరో తస్మిం ఖణే అఞ్ఞాసి "న ఏస రఞ్ఞా పక్కోసాపితో"తి.

పునదివసే ఉపట్ఠాకసామణేరం గహేత్వా పావిసి. రాజా తదాపి యాగుయా పీతాయ తిత్తిరే ఉపనామేసి. థేరో ఏకం అగ్గహేసి, సామణేరో అఙ్గులిం చాలేత్వా మజ్ఝే ఛిన్దాపేత్వా ఏకకోట్ఠాసమేవ అగ్గహేసి. రాజా తం కోట్ఠాసం మహాథేరస్స ఉపనామేసి. మహాథేరో హత్థం పిదహి, సామణేరోపి పిదహి. రాజా అవిదూరే నిసీదిత్వా ఖణ్డాఖణ్డం ఛిన్దిత్వా ఖాదన్తో "ఉగ్గహితవత్తే నిస్సాయ దియడ్ఢతిత్తిరే ఖాదితుం లభిమ్హా"తి ఆహ. తస్స మంసే ఖాదితమత్తేవ కణ్ణేహి పుబ్బో నిక్ఖమి. తతో ముఖం విక్ఖాలేత్వా సామణేరం ఉపసఙ్కమిత్వా, "పసన్నోస్మి, తాత, అట్ఠ తే ధువభత్తాని దేమీ"తి ఆహ. అహం, మహారాజ, ఉపజ్ఝాయస్స దమ్మీతి. అపరాని అట్ఠ దేమీతి. తాని అమ్హాకం ఆచరియస్స దమ్మీతి. అపరానిపి అట్ఠ దేమీతి. తాని సమానుపజ్ఝాయానం దమ్మీతి. అపరానిపి అట్ఠ దేమీతి. తాని భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దమ్మీతి. అపరానిపి అట్ఠ దేమీతి. సామణేరో అధివాసేసి. ఏవం పటిగ్గహణమత్తం జానన్తో అనుప్పన్నఞ్చేవ లాభం ఉప్పాదేతి, ఉప్పన్నఞ్చ థావరం కరోతి. ఇదం పటిగ్గహణపమాణం నామ. తత్థ పరిభోగపమాణం పచ్చవేక్ఖణపయోజనం, "ఇదమత్థియం భోజనం భుఞ్జామీ"తి పన పచ్చవేక్ఖితపరిభోగస్సేవ పయోజనత్తా పరిభోగపమాణంయేవ నామ, తం ఇధ అధిప్పేతం. తేనేవ **పటిసఙ్ఖా యోనిసో**తిఆదిమాహ, ఇతరమ్పి పన వట్టతియేవ.

సీహసేయ్యన్తి ఏత్థ కామభోగిసేయ్యా, పేతసేయ్యా, సీహసేయ్యా, తథాగతసేయ్యాతి చతస్సో సేయ్యా. తత్థ "యేభుయ్యేన, భిక్ఖవే, కామభోగీ వామేన పస్సేన సేన్తీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౪౬) అయం **కామభోగిసేయ్యా**. తేసఞ్హి యేభుయ్యేన దక్ఖిణపస్సేన సయానో నామ నత్థి.

"యేభుయ్యేన , భిక్ఖవే, పేతా ఉత్తానా సేన్తీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౪౬) అయం **పేతసేయ్యా**. పేతా హి అప్పమంసలోహితత్తా అట్ఠిసఙ్ఘాటజటితా ఏకేన పస్సేన సయితుం న సక్కోన్తి, ఉత్తానావ సయన్తి.

“యేభుయ్యేన, భిక్ఖవే, సీహో మిగరాజా నఙ్గుట్ఠం అన్తరసత్థిమ్హి అనుపక్ఖిపిత్వా దక్ఖిణేన పస్సేన సయతీ”తి అయం **సీహసేయ్యా**. తేజుస్సదత్తా హి సీహో మిగరాజా ద్వే పురిమపాదే ఏకస్మిం, పచ్ఛిమపాదే ఏకస్మిం ఠానే ఠపేత్వా నఙ్గుట్ఠం అన్తరసత్థిమ్హి పక్ఖిపిత్వా పురిమపాదపచ్ఛిమపాదనఙ్గుట్ఠానం ఠితోకాసం సల్లక్ఖేత్వా ద్విన్నం పురిమపాదానం మత్థకే సీసం ఠపేత్వా సయతి , దివసమ్పి సయిత్వా పబుజ్ఝమానో న ఉత్రసన్తో పబుజ్ఝతి, సీసం పన ఉక్ఖిపిత్వా పురిమపాదాదీనం ఠితోకాసం సల్లక్ఖేతి. సచే కిఞ్చి ఠానం విజహిత్వా ఠితం హోతి, “నయిదం తుయ్హం జాతియా సూరభావస్స చ అనురూప”న్తి అనత్తమనో హుత్వా తత్థేవ సయతి, న గోచరాయ పక్కమతి. అవిజహిత్వా ఠితే పన “తుయ్హం జాతియా చ సూరభావస్స చ అనురూపమిద”న్తి హట్ఠతుట్ఠో ఉట్ఠాయ సీహవిజమ్భితం విజమ్భిత్వా కేసరభారం విధునిత్వా తిక్ఖత్తుం సీహనాదం నదిత్వా గోచరాయ పక్కమతి.

చతుత్థజ్ఝానసేయ్యా పన **తథాగతసేయ్యా**తి వుచ్చతి. తాసు ఇధ సీహసేయ్యా ఆగతా. అయఞ్హి తేజుస్సదఇరియాపథత్తా ఉత్తమసేయ్యా నామ.

పాదే పాదన్తి దక్ఖిణపాదే వామపాదం. **అచ్చాధాయా**తి అతిఆధాయ, ఈసకం అతిక్కమ్మ ఠపేత్వా. గోప్ఫకేన హి గోప్ఫకే, జాణునా వా జాణుమ్హి సఙ్ఘట్టియమానే అభిణ్హం వేదనా ఉప్పజ్జతి, చిత్తం ఏకగ్గం న హోతి, సేయ్యా అఫాసుకా హోతి. యథా పన న సఙ్ఘట్టేతి, ఏవం అతిక్కమ్మ ఠపితే వేదనా నుప్పజ్జతి, చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, సేయ్యా ఫాసుకా హోతి. తస్మా ఏవం సేయ్యం కప్పేతి.

సతో సమ్పజానోతి సతియా చేవ సమ్పజఞ్ఞేన చ సమన్నాగతో. కథం నిద్దాయన్తో సతో సమ్పజానో హోతీతి? సతిసమ్పజఞ్ఞస్స అప్పహానేన. అయఞ్హి దివసఞ్చేవ సకలయామఞ్చ ఆవరణీయేహి ధమ్మేహి చిత్తం పరిసోధేత్వా పఠమయామావసానే చఙ్కమా ఓరుయ్హ పాదే ధోవన్తోపి మూలకమ్మట్ఠానం అవిజహన్తోవ ధోవతి, తం అవిజహన్తోవ ద్వారం వివరతి, మఞ్చే నిసీదతి, అవిజహన్తోవ నిద్దం ఓక్కమతి. పబుజ్ఝన్తో పన మూలకమ్మట్ఠానం గహేత్వావ పబుజ్ఝతి. ఏవం నిద్దం ఓక్కమన్తోపి సతో సమ్పజానో హోతి. ఏవం పన ఞాణధాతుకన్తి న రోచయింసు.

వుత్తనయేన పనేస చిత్తం పరిసోధేత్వా పఠమయామావసానే “ఉపాదిన్నకం సరీరం నిద్దాయ సమస్సాసేస్సామీ”తి చఙ్కమా ఓరుయ్హ మూలకమ్మట్ఠానం అవిజహన్తోవ పాదే ధోవతి, ద్వారం వివరతి, మఞ్చే పన నిసీదిత్వా మూలకమ్మట్ఠానం పహాయ, “ఖన్ధావ ఖన్ధేసు, ధాతుయోవ ధాతూసు పటిహఞ్ఞన్తీ”తి సేనాసనం పచ్చవేక్ఖన్తో కమేన నిద్దం ఓక్కమతి, పబుజ్ఝన్తో పన మూలకమ్మట్ఠానం గహేత్వావ పబుజ్ఝతి. ఏవం నిద్దం ఓక్కమన్తోపి సతో సమ్పజానో నామ హోతీతి వేదితబ్బో.

ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తివఙ్గికా పుబ్బభాగవిపస్సనావ కథితా. ఏత్తకేనేవ పన వోసానం అనాపజ్జిత్వా తానేవ ఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గాని సమోధానేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా భిక్ఖు అరహత్తం పాపుణాతీతి. ఏవం యావ అరహత్తా దేసనా కథేతబ్బా.

౩. కుమ్మోపమసుత్తవణ్ణనా

౨౪౦. తతియే **కుమ్మో**తి అట్ఠికుమ్మో. **కచ్ఛపో**తి తస్సేవ వేవచనం. **అనునదీతీరే**తి నదియా అనుతీరే. **గోచరపసుతో**తి "సచే కిఞ్చి ఫలాఫలం లభిస్సామి, ఖాదిస్సామీ"తి గోచరత్థాయ పసుతో ఉస్సుక్కో తన్నిబన్ధో. **సమోదహిత్వా**తి సముగ్గే వియ పక్ఖిపిత్వా. **సఙ్కసాయతీ**తి అచ్ఛతి. **సమోదహ**న్తి సమోదహన్తో ఠపేన్తో. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా కుమ్మో అఙ్గాని సకే కపాలే సమోదహన్తో సిఙ్గాలస్స ఓతారం న దేతి, న చ నం సిఙ్గాలో పసహతి, ఏవం భిక్ఖు అత్తనో మనోవితక్కే సకే ఆరమ్మణకపాలే సమోదహన్తో కిలేసమారస్స ఓతారం న దేతి, న చ నం మారో పసహతి.

అనిస్సితోతి తణ్హాదిట్ఠినిస్సయేహి అనిస్సితో. **అఞ్ఞమహేఠయానో**తి అఞ్ఞం కఞ్చి పుగ్గలం అవిహేఠేన్తో. **పరినిబ్బుతో**తి కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో. **నూపవదేయ్య కఞ్చీ**తి అఞ్ఞం కఞ్చి పుగ్గలం సీలవిపత్తియా వా ఆచారవిపత్తియా వా అత్తానం ఉక్కంసేతుకామతాయ వా పరం వమ్భేతుకామతాయ వా న ఉపవదేయ్య, అఞ్ఞదత్థు పఞ్చ ధమ్మే అజ్ఝత్తం ఉపట్ఠపేత్వా, "కాలేన వక్ఖామి, నో అకాలేన, భూతేన వక్ఖామి , నో అభూతేన, సణ్హేన వక్ఖామి, నో ఫరుసేన, అత్థసంహితేన వక్ఖామి, నో అనత్థసంహితేన, మేత్తచిత్తో వక్ఖామి, నో దోసన్తరో"తి ఏవం ఉల్లుమ్పనసభావసణ్ఠితేనేవ చిత్తేన విహరతి.

౪. పఠమదారుక్ఖన్ధోపమసుత్తవణ్ణనా

౨౪౧. చతుత్థే **అద్దసా**తి గఙ్గాతీరే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో అద్దస. **వుయ్హమాన**న్తి చతురస్సం తచ్ఛేత్వా పబ్బతన్తరే ఠపితం వాతాతపేన సుపరిసుక్ఖం పావుస్సకే మేఘే వస్సన్తే ఉదకేన ఉప్లవిత్వా అనుపుబ్బేన గఙ్గాయ నదియా సోతే పతితం తేన సోతేన వుయ్హమానం. **భిక్ఖూ ఆమన్తేసీ**తి "ఇమినా దారుక్ఖన్ధేన సదిసం కత్వా మమ సాసనే సద్ధాపబ్బజితం కులపుత్తం దస్సేస్సామీ"తి ధమ్మం దేసేతుకామతాయ ఆమన్తేసి. **అముం మహన్తం దారుక్ఖన్ధం గఙ్గాయ నదియా సోతేన వుయ్హమాన**న్తి ఇదం పన అట్ఠదోసవిముత్తత్తా సోతపటిపన్నస్స దారుక్ఖన్ధస్స అపరే సముద్దపత్తియా అన్తరాయకరే అట్ఠ దోసే దస్సేతుం ఆరభి.

తత్రస్స ఏవం అట్ఠదోసవిముత్తతా వేదితబ్బా – ఏకో హి గఙ్గాయ నదియా అవిదూరే పబ్బతతలే జాతో నానావల్లీహి పలివేఠితో పణ్డుపలాసతం ఆపజ్జిత్వా ఉపచికాదీహి ఖజ్జమానో తస్మింయేవ ఠానే అపణ్ణత్తికభావం గచ్ఛతి, అయం దారుక్ఖన్ధో గఙ్గం ఓతరిత్వా వఙ్కట్ఠానేసు విలాసమానో సాగరం పత్వా మణివణ్ణే ఊమిపిట్ఠే సోభితుం న లభతి.

అపరో గఙ్గాతీరే బహిమూలో అన్తోసాఖో హుత్వా జాతో, అయం కిఞ్చాపి కాలేన కాలం ఓలమ్బినీహి సాఖాహి ఉదకం ఫుసతి, బహిమూలత్తా పన గఙ్గం ఓతరిత్వా వఙ్కట్ఠానేసు విలాసమానో సాగరం పత్వా మణివణ్ణే ఊమిపిట్ఠే సోభితుం న లభతి.

అపరో మజ్ఝే గఙ్గాయ జాతో, దళ్హమూలేన పన సుప్పతిట్ఠితో, బహి చస్స గతా వఙ్కసాఖా నానావల్లీహి ఆబద్ధా, అయమ్పి దళ్హమూలత్తా బహిద్ధా వల్లీహి ఆబద్ధత్తా చ గఙ్గం ఓతరిత్వా…పే.… సోభితుం న లభతి.

అపరో పతితట్ఠానేయేవ వాలికాయ ఓత్థటో పూతిభావం ఆపజ్జతి, అయమ్పి గఙ్గం ఓతరిత్వా…పే.… న లభతి.

అపరో ద్విన్నం పాసాణానం అన్తరే జాతత్తా, సునిఖాతో వియ నిచ్చలో ఠితో, ఆగతాగతం ఉదకం ద్విధా ఫాలేతి, అయం పాసాణన్తరే సుట్ఠు పతిట్ఠితత్తా గఙ్గం ఓతరిత్వా…పే.… న లభతి.

అపరో అబ్భోకాసట్ఠానే నభం పూరేత్వా వల్లీహి ఆబద్ధో ఠితో. ఏకం ద్వే సంవచ్ఛరే అతిక్కమిత్వా ఆగతే మహోఘే సకిం వా ద్విక్ఖత్తుం వా తేమేతి, అయమ్పి నభం పూరేత్వా ఠితతాయ చేవ ఏకస్స వా ద్విన్నం వా సంవచ్ఛరానం అచ్చయేన సకిం వా ద్విక్ఖత్తుం వా తేమనతాయ చ గఙ్గం ఓతరిత్వా…పే॰… న లభతి.

అపరోపి మజ్ఝే గఙ్గాయ దీపకే జాతో ముదుక్ఖన్ధసాఖో ఓఘే ఆగతే అనుసోతం నిపజ్జిత్వా, ఉదకే గతే సీసం ఉక్ఖిపిత్వా, నచ్చన్తో వియ తిట్ఠతి. యస్సత్థాయ సాగరో గఙ్గం ఏవం వియ వదతి, “భోతి గఙ్గే త్వం మయ్హం చన్దనసారసలళసారాదీని నానాదారూని ఆహరసి, దారుక్ఖన్ధం పన నాహరసీ”తి. సులభో ఏస, దేవ, పునవారే జానిస్సామీతి. పునవారే తమ్బవణ్ణేన ఉదకేన ఆలిఙ్గమానా వియ ఆగచ్ఛతి. సోపి తథేవ అనుసోతం నిపజ్జిత్వా, ఉదకే గతే సీసం ఉక్ఖిపిత్వా, నచ్చన్తో వియ తిట్ఠతి. అయం అత్తనో ముదుతాయ గఙ్గం ఓతరిత్వా…పే॰… న లభతి.

అపరో గఙ్గాయ నదియా తిరియం పతితో వాలికాయ ఓత్థరితో అన్తరసేతు వియ బహూనం పచ్చయో జాతో, ఉభోసు తీరేసు వేళునళకరఞ్జకకుధాదయో ఉప్లవిత్వా తత్థేవ లగ్గన్తి. తథా నానావిధా గచ్ఛా వుయ్హమానా భిన్నముసలభిన్నసుప్పఅహికుక్కురహత్థిఅస్సాదికుణపానిపి తత్థేవ లగ్గన్తి. మహాగఙ్గాపి నం ఆసజ్జ భిజ్జిత్వా ద్విధా గచ్ఛతి, మచ్ఛకచ్ఛపకుమ్భీలమకరాదయోపి తత్థేవ వాసం కప్పేన్తి. అయమ్పి తిరియం పతిత్వా మహాజనస్స పచ్చయత్తకతభావేన గఙ్గం ఓతరిత్వా వఙ్కట్ఠానేసు విలాసమానో సాగరం పత్వా మణివణ్ణే ఊమిపిట్ఠే సోభితుం న లభతి.

ఇతి భగవా ఇమేహి అట్ఠహి దోసేహి విముత్తత్తా సోతపటిపన్నస్స దారుక్ఖన్ధస్స అపరే సముద్దపత్తియా అన్తరాయకరే అట్ఠ దోసే దస్సేతుం **అముం మహన్తం దారుక్ఖన్ధం గఙ్గాయ నదియా సోతేన వుయ్హమాన**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **న థలే ఉస్సీదిస్సతీ**తి థలం నాభిరుహిస్సతి. **న మనుస్సగ్గాహో గహేస్సతీ**తి “మహా వతాయం దారుక్ఖన్ధో”తి దిస్వా, ఉళుమ్పేన తరమానా గన్త్వా, గోపానసీఆదీనం అత్థాయ మనుస్సా న గణ్హిస్సన్తి. **న అమనుస్సగ్గాహో గహేస్సతీ**తి “మహగ్ఘో అయం చన్దనసారో, విమానద్వారే నం ఠపేస్సామా”తి మఞ్ఞమానా న అమనుస్సా గణ్హిస్సన్తి.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ సద్ధిం బాహిరేహి అట్ఠహి దోసేహి ఏవం ఓపమ్మసంసన్దనం వేదితబ్బం – గఙ్గాయ అవిదూరే పబ్బతతలే జాతో తత్థేవ ఉపచికాదీహి ఖజ్జమానో అపణ్ణత్తికభావం గతదారుక్ఖన్ధో వియ హి “నత్థి దిన్న”న్తిఆదికాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా సమన్నాగతో పుగ్గలో వేదితబ్బో. అయఞ్హి సాసనస్స దూరీభూతత్తా అరియమగ్గం ఓరుయ్హ సమాధికుల్లే నిసిన్నో నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం న సక్కోతి.

గఙ్గాతీరే బహిమూలో అన్తోసాఖో హుత్వా జాతో వియ అచ్ఛిన్నగిహిబన్ధనో సమణకుటిమ్బికపుగ్గలో దట్ఠబ్బో. అయఞ్హి “చిత్తం నామేతం అనిబద్ధం, ‘సమణోమ్హీ’తి వదన్తోవ గిహీ హోతి, ‘గిహీమ్హీ’తి వదన్తోవ సమణో హోతి. కో జానిస్సతి, కిం భవిస్సతీ”తి? మహల్లకకాలే పబ్బజన్తోపి గిహిబన్ధనం న విస్సజ్జేతి. మహల్లకపబ్బజితానఞ్చ సమ్పత్తి నామ నత్థి. తస్స సచే చీవరం పాపుణాతి, అన్తచ్ఛిన్నకం వా జిణ్ణదుబ్బణ్ణం వా పాపుణాతి. సేనాసనమ్పి విహారపచ్చన్తే పణ్ణసాలా వా మణ్డపో వా పాపుణాతి. పిణ్డాయ చరన్తేనాపి పుత్తనత్తకానం దారకానం పచ్ఛతో చరితబ్బం హోతి, పరియన్తే నిసీదితబ్బం హోతి. తేన సో దుక్ఖీ దుమ్మనో అస్సూని ముఞ్చన్తో, “అత్థి మే కులసన్తకం ధనం, కప్పతి ను ఖో తం ఖాదన్తేన జీవితు”న్తి చిన్తేత్వా ఏకం వినయధరం పుచ్ఛతి – “కిం, భన్తే ఆచరియ, అత్తనో సన్తకం విచారేత్వా ఖాదితుం కప్పతి, నో కప్పతీ”తి? “నత్థేత్థ దోసో, కప్పతేత”న్తి. సో అత్తనో భజమానకే కతిపయే దుబ్బచే దురాచారే భిక్ఖూ గహేత్వా, సాయన్హసమయే అన్తోగామం గన్త్వా,

గామమజ్ఝే ఠితో గామికే పక్కోసాపేత్వా, “అమ్హాకం పయోగతో ఉట్ఠితం ఆయం కస్స దేథా”తి ఆహ. భన్తే, తుమ్హే పబ్బజితా, మయం కస్స దస్సామాతి? కిం పబ్బజితానం అత్తనో సన్తకం న వట్టతీతి? కుద్దాల-పిటకం గహేత్వా, ఖేత్తమరియాదబన్ధనాదీని కరోన్తో నానాప్పకారం పుబ్బణ్ణాపరణ్ణఞ్చేవ ఫలాఫలే చ సఙ్గణ్హిత్వా, హేమన్తగిమ్హవస్సానేసు యం యం ఇచ్ఛతి, తం తం పచాపేత్వా ఖాదన్తో సమణకుటుమ్బికో హుత్వా జీవతి. కేవలమస్స పఞ్చచూళకేన దారకేన సద్ధిం పాదపరిచారికావ ఏకా నత్థి. అయం పుగ్గలో కిఞ్చాపి ఓలమ్బినీహి సాఖాహి ఉదకం ఫుసమానో అన్తోసాఖో రుక్ఖో వియ చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణాదీసు భిక్ఖూనం కాయసామగ్గిం దేతి, గిహిబన్ధనస్స పన అచ్ఛిన్నతాయ బహిమూలత్తా అరియమగ్గం ఓతరిత్వా సమాధికుల్లే నిసిన్నో నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం న సక్కోతి.

గఙ్గాయ మజ్ఝే జాతో బహిద్ధా వల్లీహి ఆబద్ధవఙ్కసాఖా వియ సఙ్ఘసన్తకం నిస్సాయ జీవమానో భిన్నాజీవపుగ్గలో దట్ఠబ్బో. ఏకచ్చో గిహిబన్ధనం పహాయ పబ్బజన్తోపి సారుప్పట్ఠానే పబ్బజ్జం న లభతి. పబ్బజ్జా హి నామేసా పటిసన్ధిగ్గహణసదిసా. యథా మనుస్సా యత్థ పటిసన్ధిం గణ్హన్తి, తేసంయేవ కులానం ఆచారం సిక్ఖన్తి, ఏవం భిక్ఖూపి యేసం సన్తికే పబ్బజన్తి, తేసంయేవ ఆచారం గణ్హన్తి. తస్మా ఏకచ్చో అసారుప్పట్ఠానే పబ్బజిత్వా ఓవాదానుసాసనీఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదీహి పరిబాహిరో హుత్వా పాతోవ ముణ్డఘటం గహేత్వా ఉదకతిత్థం గచ్ఛతి, ఆచరియుపజ్ఝాయానం భత్తత్థాయ ఖన్ధే పత్తం కత్వా భత్తసాలం గచ్ఛతి, దుబ్బచసామణేరేహి సద్ధిం నానాకీళం కీళతి, ఆరామికదారకేహి సంసట్ఠో విహరతి.

సో దహరభిక్ఖుకాలే అత్తనో అనురూపేహి దహరభిక్ఖూహి చేవ ఆరామికేహి చ సద్ధిం సఙ్ఘభోగం గన్త్వా, “అయం ఖీణాసవేహి అసుకరఞ్ఞో సన్తికా పటిగ్గహితసఙ్ఘభోగో, తుమ్హే సఙ్ఘస్స ఇదఞ్చిదఞ్చ న దేథ, న హి తుమ్హాకం పవత్తిం సుత్వా రాజా వా రాజమహామత్తా వా అత్తమనా భవిస్సన్తి, ఏథ దాని ఇదఞ్చిదఞ్చ కరోథా”తి కుద్దాల-పిటకాని గాహాపేత్వా హేట్ఠా తళాకమాతికాసు కత్తబ్బకిచ్చాని కారాపేత్వా బహుం పుబ్బణ్ణాపరణ్ణం విహారం పవేసేత్వా ఆరామికేహి అత్తనో ఉపకారభావం సఙ్ఘస్స ఆరోచాపేతి. సఙ్ఘో “అయం దహరో బహూపకారో, ఇమస్స సతం వా ద్విసతం వా దేథా”తి దాపేతి. ఇతి సో ఇతో చితో చ సఙ్ఘసన్తకేనేవ వడ్ఢన్తో బహిద్ధా ఏకవీసతివిధాహి అనేసనాహి బద్ధో అరియమగ్గం ఓతరిత్వా సమాధికుల్లే నిసిన్నో నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం న సక్కోతి.

పతితట్ఠానేయేవ వాలికాయ ఓత్థరిత్వా పూతిభావం ఆపాదితరుక్ఖో వియ ఆలసియమహగ్ఘసో వేదితబ్బో. ఏవరూపఞ్హి పుగ్గలం ఆమిసచక్ఖుం పచ్చయలోలం విస్సట్ఠఆచరియుపజ్ఝాయవత్తం ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాయోనిసోమనసికారవజ్జితం సన్ధాయ పఞ్చ నీవరణాని అత్థతో ఏవం వదన్తి – “భో, కస్స సన్తికం గచ్ఛామా”తి? అథ థినమిద్ధం ఉట్ఠాయ ఏవమాహ – “కిం న పస్సథ? ఏసో అసుకవిహారవాసీ కుసీతపుగ్గలో అసుకం నామ గామం గన్త్వా యాగుమత్థకే యాగుం, పూవమత్థకే పూవం, భత్తమత్థకే భత్తం అజ్ఝోహరిత్వా విహారం ఆగమ్మ విస్సట్ఠసబ్బవత్తో ఉద్దేసాదివిరహితో మఞ్చం ఉపగచ్ఛన్తో మయ్హం ఓకాసం కరోతీ”తి.

తతో కామచ్ఛన్దనీవరణం ఉట్ఠాయాహ – “భో, తవ ఓకాసే కతే మయ్హం కతోవ హోతి, ఇదానేవ సో నిద్దాయిత్వా కిలేసానురఞ్జితోవ పటిబుజ్ఝిత్వా కామవితక్కం వితక్కేస్సతీ”తి. తతో బ్యాపాదనీవరణం ఉట్ఠాయాహ – “తుమ్హాకం ఓకాసే కతే మయ్హం కతోవ హోతి. ఇదానేవ నిద్దాయిత్వా వుట్ఠితో ‘వత్తపటివత్తం కరోహీ’తి వుచ్చమానో, ‘భో, ఇమే అత్తనో కమ్మం అకత్వా అమ్హేసు బ్యావటా’తి నానప్పకారం ఫరుసవచనం వదన్తో అక్ఖీని నీహరిత్వా విచరిస్సతీ”తి. తతో ఉద్ధచ్చనీవరణం

ఉట్ఠాయాహ – “తుమ్హాకం ఓకాసే కతే మయ్హం కతోవ హోతి, కుసీతో నామ వాతాహతో అగ్గిక్ఖన్ధో వియ ఉద్ధతో హోతీ”తి. అథ కుకుచ్చనీవరణం ఉట్ఠాయాహ – “తుమ్హాకం ఓకాసే కతే మయ్హం కతోవ హోతి, కుసీతో నామ కుక్కుచ్చపకతోవ హోతి, అకప్పియే కప్పియసఞ్ఞం కప్పియే చ అకప్పియసఞ్ఞం ఉప్పాదేతీ”తి. అథ విచికిచ్ఛానీవరణం ఉట్ఠాయాహ – “తుమ్హాకం ఓకాసే కతే మయ్హం కతోవ హోతి. ఏవరూపో హి అట్ఠసు ఠానేసు మహావిచికిచ్ఛం ఉప్పాదేసీ”తి. ఏవం ఆలసియమహాగ్గసం పఞ్చ నీవరణాని చణ్డసునఖాదయో వియ సిఙ్గచ్ఛిన్నం జరగ్గవం అజ్ఝోత్థరిత్వా గణ్హన్తి. సోపి అరియమగ్గసోతం ఓతరిత్వా సమాధికుల్లే నిసిన్నో నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం న సక్కోతి.

ద్విన్నం పాసాణానం అన్తరే నిఖాతమూలాకారేన ఠితరుక్ఖో వియ దిట్ఠిం ఉప్పాదేత్వా ఠితో దిట్ఠిగతికో వేదితబ్బో. సో హి “అరూపభవే రూపం అత్థి, అసఞ్ఞభవే చిత్తం పవత్తతి, బహుచిత్తక్ఖణికో లోకుత్తరమగ్గో, అనుసయో చిత్తవిప్పయుత్తో, తే చ సత్తా సన్ధావన్తి సంసరన్తీ”తి వదన్తో అరిట్ఠో వియ కణ్టకసామణేరో వియ చ విచరతి. పిసుణవాచో పన హోతి, ఉపజ్ఝాయాదయో సద్ధివిహారికాదీహి భిన్దన్తో విచరతి. సోపి అరియమగ్గసోతం ఓతరిత్వా సమాధికుల్లే నిసిన్నో నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం న సక్కోతి.

అబ్భోకాసే నభం పూరేత్వా వల్లీహి ఆబద్ధో ఠితో ఏకం ద్వే సంవచ్ఛరే అతిక్కమిత్వా ఆగతే మహోఘే సకిం వా ద్విక్ఖత్తుం వా తేమనరుక్ఖో వియ మహల్లకకాలే పబ్బజిత్వా పచ్చన్తే వసమానో దుల్లభసఙ్ఘదస్సనో చేవ దుల్లభధమ్మస్సవనో చ పుగ్గలో వేదితబ్బో. ఏకచ్చో హి వుడ్ఢకాలే పబ్బజితో కతిపాహేన ఉపసమ్పదం లభిత్వా పఞ్చవస్సకాలే పాతిమోక్ఖం పగుణం కత్వా దసవస్సకాలే వినయధరత్థేరస్స సన్తికే వినయకథాకాలే మరిచం వా హరీతకఖణ్డం వా ముఖే ఠపేత్వా బీజనేన ముఖం పిధాయ నిద్దాయన్తో నిసీదిత్వా లేసకప్పేన కతవినయో నామ హుత్వా పత్తచీవరం ఆదాయ పచ్చన్తం గచ్ఛతి. తత్ర నం మనుస్సా సక్కరిత్వా భిక్ఖుదస్సనస్స దుల్లభతాయ “ఇధేవ, భన్తే, వసథా”తి విహారం కారేత్వా పుప్ఫూపగఫలూపగరుక్ఖే రోపేత్వా తత్థ వాసేన్తి.

అథ మహావిహారసదిసవిహారా బహుస్సుతా భిక్ఖూ, “జనపదే చీవరరజనాదీని కత్వా ఆగమిస్సామా”తి తత్థ గచ్ఛన్తి. సో తే దిస్వా, హట్ఠతుట్ఠో వత్తపటివత్తం కత్వా, పునదివసే ఆదాయ భిక్ఖాచారగామం పవిసిత్వా, “అసుకో థేరో సుత్తన్తికో, అసుకో అభిధమ్మికో, అసుకో వినయధరో, అసుకో తేపిటకో, ఏవరూపే థేరే కదా లభిస్సథ, ధమ్మసవనం కారేథా”తి వదతి. ఉపాసకా “ధమ్మస్సవనం కారేస్సామా”తి విహారమగ్గం సోధేత్వా, సప్పితేలాదీని ఆదాయ, మహాథేరం ఉపసఙ్కమిత్వా, “భన్తే, ధమ్మస్సవనం కారేస్సామ, ధమ్మకథికానం విచారేథా”తి వత్వా పునదివసే ఆగన్త్వా ధమ్మం సుణన్తి.

నేవాసికత్థేరో ఆగన్తుకానం పత్తచీవరాని పటిసామేన్తో అన్తోగబ్భేయేవ దివసభాగం వీతినామేతి. దివాకథికో ఉట్ఠితో సరభాణకో ఘటేన ఉదకం వమేన్తో వియ సరభాణం భణిత్వా ఉట్ఠితో, తమ్పి సో న జానాతి. రత్తికథికో సాగరం ఖోభేన్తో వియ రత్తిం కథేత్వా ఉట్ఠితో, తమ్పి సో న జానాతి. పచ్చూసకథికో కథేత్వా ఉట్ఠాసి, తమ్పి సో న జానాతి. పాతోవ పన ఉట్ఠాయ ముఖం ధోవిత్వా, థేరానం పత్తచీవరాని ఉపనామేత్వా, భిక్ఖాచారం ఉపగచ్ఛన్తో మహాథేరం ఆహ – “భన్తే, దివాకథికో కతరం జాతకం నామ కథేసి, సరభాణకో కతరం సుత్తం నామ భణి, రత్తికథికో కతరం ధమ్మకథం నామ కథేసి, పచ్చూసకథికో కతరం జాతకం నామ కథేసి, ఖన్ధా నామ కతి, ధాతుయో నామ కతి, ఆయతనా నామ కతీ”తి. ఏవరూపో ఏకం ద్వే సంవచ్ఛరాని అతిక్కమిత్వా భిక్ఖుదస్సనఞ్చేవ ధమ్మస్సవనఞ్చ లభన్తోపి ఓఘే ఆగతే ఉదకేన సకిం వా ద్విక్ఖత్తుం వా

తేమితరుక్ఖసదిసో హోతి. సో ఏవం సఙ్ఘదస్సనతో చ ధమ్మస్సవనతో చ పటిక్కమ్మ దూరే వసన్తో అరియమగ్గం ఓతరిత్వా సమాధికుల్లే నిసిన్నో నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం న సక్కోతి.

మజ్ఝే గబ్భాయ దీపకే జాతో ముదురుక్ఖో వియ మధురస్సరభాణకపుగ్గలో వేదితబ్బో. సో హి అభిఞ్ఞాతాని అభిఞ్ఞాతాని వేస్సన్తరాదీని జాతకాని ఉగ్గణ్హిత్వా, దుల్లభభిక్ఖుదస్సనం పచ్చన్తం గన్త్వా, తత్థ ధమ్మకథాయ పసాదితహదయేన జనేన ఉపట్ఠియమానో అత్తానం ఉద్దిస్స కతే సమ్పన్నపుప్ఫఫలరుక్ఖే నన్దనవనాభిరామే విహారే వసతి. అథస్స భారహారభిక్ఖూ తం పవత్తిం సుత్వా, “అసుకో కిర ఏవం ఉపట్ఠాకేసు పటిబద్ధచిత్తో విహరతి. పణ్డితో భిక్ఖు పటిబలో బుద్ధవచనం వా ఉగ్గణ్హితుం, కమ్మట్ఠానం వా మనసికాతుం, ఆనేత్వా తేన సద్ధిం అసుకత్థేరస్స సన్తికే ధమ్మం ఉగ్గణ్హిస్సామ, అసుకత్థేరస్స సన్తికే కమ్మట్ఠాన”న్తి తత్థ గచ్ఛన్తి.

సో తేసం వత్తం కత్వా సాయన్హసమయం విహారచారికం నిక్ఖన్తేహి తేహి “ఇమం, ఆవుసో, చేతియం తయా కారిత”న్తి పుట్ఠో, “ఆమ, భన్తే”తి వదతి. “అయం బోధి, అయం మణ్డపో, ఇదం ఉపోసథాగారం, ఏసా అగ్గిసాలా, అయం చఙ్కమో తయా కారితో. ఇమే రుక్ఖే రోపాపేత్వా తయా నన్దనవనాభిరామో విహారో కారితో”తి. “ఆమ, భన్తే”తి, వదతి.

సో సాయం థేరుపట్ఠానం గన్త్వా వన్దిత్వా పుచ్ఛతి – “కస్మా, భన్తే, ఆగతత్థా”తి? “ఆవుసో, తం ఆదాయ గన్త్వా, అసుకత్థేరస్స సన్తికే ధమ్మం ఉగ్గణ్హిత్వా, అసుకత్థేరస్స సన్తికే కమ్మట్ఠానం, అసుకస్మిం నామ అరఞ్ఞే సమగ్గా సమణధమ్మం కరిస్సామాతి ఇమినా కారణేన ఆగతమ్హా”తి. సాధు, భన్తే, తుమ్హే నామ మయ్హం అత్థాయ ఆగతా, అహమ్పి చిరనివాసేన ఇధ ఉక్కణ్ఠితో గచ్ఛామి, పత్తచీవరం గణ్హామి, భన్తేతి. ఆవుసో, సామణేరదహరా మగ్గకిలన్తా, అజ్జ వసిత్వా స్వే పచ్ఛాభత్తం గమిస్సామాతి. సాధు, భన్తేతి పునదివసే తేహి సద్ధిం పిణ్డాయ పవిసతి. గామవాసినో “అమ్హాకం అయ్యో బహూ ఆగన్తుకే భిక్ఖూ గహేత్వా ఆగతో”తి ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వా యాగుం పాయేత్వా సుఖనిసిన్నకథం సుత్వా భత్తం అదంసు. థేరా “త్వం, ఆవుసో, అనుమోదనం కత్వా నిక్ఖమ, మయం ఉదకఫాసుకట్ఠానే భత్తకిచ్చం కరిస్సామా”తి నిక్ఖన్తా.

గామవాసినో అనుమోదనం సుత్వా పుచ్ఛింసు, “కుతో, భన్తే, థేరా ఆగతా”తి? ఏతే అమ్హాకం ఆచరియుపజ్ఝాయా సమానుపజ్ఝాయా సన్దిట్ఠా సమ్భత్తాతి. కస్మా ఆగతాతి? మం గహేత్వా గన్తుకామతాయాతి. తుమ్హే పన గన్తుకామాతి? ఆమావుసోతి. కిం వదేథ, భన్తే, అమ్హేహి కస్స ఉపోసథాగారం కారితం, కస్స భోజనసాలా, కస్స అగ్గిసాలాదయో కారితా, మయం మఙ్గలామఙ్గలేసు కస్స సన్తికం గమిస్సామాతి? మహాఉపాసికాయోపి తత్థేవ నిసీదిత్వా అస్సూని పవత్తయింసు. దహరో “తుమ్హేసు ఏవం దుక్ఖితేసు అహం గన్త్వా కిం కరిస్సామి? థేరే ఉయ్యోజేస్సామీ”తి విహారం గతో.

థేరాపి కతభత్తకిచ్చా పత్తచీవరాని గహేత్వా నిసిన్నా తం దిస్వావ, “కిం, ఆవుసో, చిరాయసి, దివా హోతి, గచ్ఛామా”తి ఆహంసు. ఆమ, భన్తే, తుమ్హే సుఖితా, అసుకగేహస్స ఇట్ఠకామూలం రితసణ్ఠానేనేవ రితం, అసుకగేహాదీనం చిత్తకమ్మమూలాదీని అత్థి, గతస్సాపి మే చిత్తవిక్ఖేపో భవిస్సతి, తుమ్హే పురతో గన్త్వా అసుకవిహారే చీవరధోవనరజనాదీని కరోథ, అహం తత్థ సమ్పాపుణిస్సామీతి. తే తస్స ఓసక్కితుకామతం ఞత్వా త్వం పచ్ఛా ఆగచ్ఛేయ్యాసీతి పక్కమింసు.

సో థేరే అనుగన్త్వా నివత్తో విహారమేవ ఆగన్త్వా భోజనసాలాదీని ఓలోకేన్తో విహారం రామణేయ్యకం దిస్వా చిన్తేసి – “సాధు వతమ్హి న గతో. సచే అగమిస్సం, కోచి, దేవ, ధమ్మకథికో ఆగన్త్వా , సబ్బేసం మనం భిన్దిత్వా, విహారం అత్తనో నికాయసన్తకం కరేయ్య, అథ మయా పచ్ఛా ఆగన్త్వా ఏతస్స పచ్ఛతో లద్ధపిణ్డం భుఞ్జన్తేన చరితబ్బం భవిస్సతీ”తి.

సో అపరేన సమయేన సుణాతి, "తే కిర భిక్ఖూ గతట్ఠానే ఏకనికాయద్వేనికాయఏకపిటకద్వేపిటకాదివసేన బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హిత్వా అట్ఠకథాచరియా జాతా వినయధరా జాతా సతపరివారాపి సహస్సపరివారాపి చరన్తి. యే పనేత్థ సమణధమ్మం కాతుం గతా, తే ఘటేన్తా వాయమన్తా సోతాపన్నా జాతా, సకదాగామినో అనాగామినో అరహన్తో జాతా, మహాసక్కారేన పరినిబ్బుతా"తి . సో చిన్తేసి – "సచే అహమ్పి అగమిస్సం, మయ్హమ్పేసా సమ్పత్తి అభవిస్స, ఇమం పన ఠానం ముఞ్చితుం అసక్కోన్తో అతివియ పరిహీనమ్హీ"తి. అయం పుగ్గలో అత్తనో ముదుతాయ తం ఠానం అముఞ్చన్తో అరియమగ్గం ఓతరిత్వా సమాధికుల్లే నిసిన్నో నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం న సక్కోతి.

గఙ్గాయ నదియా తిరియం పతిత్వా, వాలికాయ ఓత్థటభావేన అన్తరసేతు వియ హుత్వా, బహూనం పచ్చయో జాతరుక్ఖో వియ రథవినీతమహాఅరియవంసచన్దోపమాదిపటిపదాసు అఞ్ఞతరం పటిపదం ఉగ్గహేత్వా ఠితో ఓలీనవుత్తికో పుగ్గలో వేదితబ్బో. సో హి తం పటిపత్తినిస్సితం ధమ్మం ఉగ్గహేత్వా పకతియా మఞ్జుస్సరో చిత్తలపబ్బతాదిసదిసం మహన్తం ఠానం గన్త్వా చేతియఙ్గణవత్తాదీని కరోతి. అథ నం ధమ్మస్సవనగ్గం పత్తం ఆగన్తుకా దహరా "ధమ్మం కథేహీ"తి వదన్తి. సో సమ్మా ఉగ్గహితం ధమ్మం పటిపదం దీపేత్వా కథేతి. అథస్స పంసుకూలికపిణ్డపాతికాదయో సబ్బే థేరనవమజ్ఝిమా భిక్ఖూ "అహో సప్పురిసో"తి అత్తమనా భవన్తి.

సో కస్సచి నిదానమత్తం, కస్సచి ఉపడ్ఢగాథం, కస్సచి గాథం ఉపట్ఠాపేన్తో అయపట్టకేన ఆబన్ధన్తో వియ దహరసామణేరే సఙ్గణ్హిత్వా మహాథేరే ఉపసఙ్కమిత్వా, "భన్తే, అయం పోరాణకవిహారో అత్థి, ఏత్థ కోచి తత్రుప్పాదో"తి?, పుచ్ఛతి. థేరా – "కిం వదేసి, ఆవుసో, చతువీసతి కరీససహస్సాని తత్రుప్పాదో"తి. భన్తే, తుమ్హే ఏవం వదేథ, ఉద్ధనే పన అగ్గిపి న జలతీతి. ఆవుసో, మహావిహారవాసీహి లద్ధా నామ ఏవమేవ నస్సన్తి, న కోచి సణ్ఠపేతీతి. భన్తే, పోరాణకరాజూహి దిన్నం ఖీణాసవేహి పటిగ్గహితం కస్మా ఏతే నాసేన్తీతి? ఆవుసో, తాదిసేన ధమ్మకథికేన సక్కా భవేయ్య లద్ధున్తి. భన్తే, మా ఏవం వదేథ, అమ్హే పటిపత్తిదీపకధమ్మకథికా నామ, తుమ్హే మం "సఙ్ఘకుటుమ్బికో విహారుపట్ఠాకో"తి మఞ్ఞమానా కాతుకామాతి. కిం ను ఖో, ఆవుసో, అకప్పియమేతం, తుమ్హాదిసేహి పన కథితే అమ్హాకం ఉప్పజ్జేయ్యాతి? తేన హి, భన్తే, ఆరామికేసు ఆగతేసు అమ్హాకం భారం కరోథ, ఏకం కప్పియద్వారం కథేస్సామాతి.

సో పాతోవ గన్త్వా, సన్నిపాతసాలాయం ఠత్వా, ఆరామికేసు ఆగతేసు "ఉపాసకా అసుకఖేత్తే భాగో కుహిం, అసుకఖేత్తే కహాపణం కుహి"న్తిఆదీని వత్వా, అఞ్ఞస్స ఖేత్తం గహేత్వా, అఞ్ఞస్స దేతి. ఏవం అనుక్కమేన తం తం పటిసేధేన్తో తస్స తస్స దేన్తో తథా అకాసి , యథా యాగుహత్థా పూవహత్థా భత్తహత్థా తేలమధుఫాణితఘతాదిహత్థా చ అత్తనోవ సన్తికం ఆగచ్ఛన్తి. సకలవిహారో ఏకకోలాహలో హోతి, పేసలా భిక్ఖూ నిబ్బిజ్జ అపక్కమింసు.

సోపి ఆచరియుపజ్ఝాయేహి విస్సట్ఠకానం బహూనం దుబ్బచపుగ్గలానం ఉపజ్ఝం దేన్తో విహారం పూరేతి. ఆగన్తుకా భిక్ఖూ విహారద్వారే ఠత్వావ "విహారే కే వసన్తీ"తి, పుచ్ఛిత్వా, "ఏవరూపా నామ భిక్ఖూ"తి సుత్వా బాహిరేనేవ పక్కమన్తి. అయం పుగ్గలో సాసనే తిరియం నిపన్నతాయ మహాజనస్స పచ్చయభావం ఉపగతో అరియమగ్గం ఓతరిత్వా సమాధికుల్లే నిసిన్నో నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం న సక్కోతి.

భగవన్తం ఏతదవోచాతి "నిబ్బానపబ్భారా"తి పదేన ఓసాపితం ధమ్మదేసనం ఞత్వా అనుసన్ధికుసలతాయ ఏతం "కిం ను ఖో, భన్తే"తిఆదివచనం అవోచ. తథాగతోపి హి ఇమిస్సం పరిసతి నిసిన్నో "అనుసన్ధికుసలో భిక్ఖు అత్థి, సో మం పఞ్హం

పుచ్ఛిస్సతీ”తి తస్సేవ ఓకాసకరణత్థాయ ఇమస్మిం ఠానే దేసనం నిట్ఠాపేసి.

ఇదాని **ఓరిమం తీర**న్తిఆదినా నయేన వుత్తేసు అజ్ఝత్తికాయతనాదీసు ఏవం ఉపగమనానుపగమనాదీని వేదితబ్బాని. “మయ్హం చక్ఖు-పసన్నం, అహం అప్పమత్తకమ్పి రూపారమ్మణం పటివిజ్ఝితుం సక్కోమీ”తి ఏతం నిస్సాయ చక్ఖుం అస్సాదేన్తోపి తిమిరకవాతాదీహి ఉపహతపసాదో “అమనాపం మయ్హం చక్ఖు, మహన్తమ్పి రూపారమ్మణం విభావేతుం న సక్కోమీ”తి దోమనస్సం ఆపజ్జన్తోపి చక్ఖాయతనం ఉపగచ్ఛతి నామ. అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి తిణ్ణం లక్ఖణానం వసేన విపస్సన్తో పన న ఉపగచ్ఛతి నామ. సోతాదీసుపి ఏసేవ నయో.

మనాయతనే పన “మనాపం వత మే మనో, కిఞ్చి వామతో అగ్గహేత్వా సబ్బం దక్ఖిణతోవ గణ్హాతీ”తి వా “మనేన మే చిన్తితచిన్తితస్స అలాభో నామ నత్థీ”తి వా ఏవం అస్సాదేన్తోపి, “దుచిన్తితచిన్తితస్స మే మనో అప్పదక్ఖిణగ్గాహీ”తి ఏవం దోమనస్సం ఉప్పాదేన్తోపి మనాయతనం ఉపగచ్ఛతి నామ. ఇట్ఠే పన రూపే రాగం, అనిట్ఠే పటిఘం ఉప్పాదేన్తో రూపాయతనం ఉపగచ్ఛతి నామ. సద్దాయతనాదీసుపి ఏసేవ నయో.

నన్దీరాగస్సేతం అధివచనన్తి యథా హి మజ్ఝే సంసీదిత్వా థలం పత్తం దారుక్ఖన్ధం సణ్హథూలవాలికా పిదహతి, సో పున సీసం ఉక్ఖిపితుం న సక్కోతి, ఏవం నన్దీరాగేన ఆబద్ధో పుగ్గలో చతూసు మహాఅపాయేసు పతితో మహాదుక్ఖేన పిధీయతి, సో అనేకేహిపి వస్ససహస్సేహి పున సీసం ఉక్ఖిపితుం న సక్కోతి. తేన వుత్తం “నన్దీరాగస్సేతం అధివచన”న్తి.

అస్మిమానస్సేతం అధివచనన్తి యథా హి థలే ఆరుళ్హో దారుక్ఖన్ధో హేట్ఠా గఙ్గోదకేన చేవ ఉపరి వస్సేన చ తేమేన్తో అనుక్కమేన సేవాలపరియోనద్ధో “పాసాణో ను ఖో ఏస ఖాణుకో”తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి, ఏవమేవ అస్మిమానేన ఉన్నతో పుగ్గలో పంసుకూలికట్ఠానే పంసుకూలికో హోతి, ధమ్మకథికట్ఠానే ధమ్మకథికో, భణ్డనకారకట్ఠానే భణ్డనకారకో, వేజ్జట్ఠానే వేజ్జో, పిసుణట్ఠానే పిసుణో. సో నానప్పకారం అనేసనం ఆపజ్జన్తో తాహి తాహి ఆపత్తీహి పలివేఠితో “అత్థి ను ఖో అస్స అబ్భన్తరే కిఞ్చి సీలం, ఉదాహు నత్థీ”తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. తేన వుత్తం “అస్మిమానస్సేతం అధివచన”న్తి.

పఞ్చన్నేతం కామగుణానం అధివచనన్తి యథా హి ఆవట్టే పతితదారుఖన్ధో అన్తోయేవ పాసాణాదీసు ఆహతసమబ్భాహతో భిజ్జిత్వా చుణ్ణవిచుణ్ణం హోతి, ఏవం పఞ్చకామగుణావట్టే పతితపుగ్గలో చతూసు అపాయేసు కమ్మకారణఖుప్పిపాసాదిదుక్ఖేహి ఆహతసమబ్భాహతో దీఘరత్తం చుణ్ణవిచుణ్ణతం ఆపజ్జతి. తేన వుత్తం “పఞ్చన్నేతం కామగుణానం అధివచన”న్తి.

దుస్సీలోతి నిస్సీలో. **పాపధమ్మో**తి లామకధమ్మో. **అసుచీ**తి న సుచి. **సఙ్కస్సరసమాచారో**తి “ఇమస్స మఞ్ఞే ఇమస్స మఞ్ఞే ఇదం కమ్మ”న్తి ఏవం పరేహి సఙ్కాయ సరితబ్బసమాచారో. సఙ్కాయ వా పరేసం సమాచారం సరతీతిపి సఙ్కస్సరసమాచారో. తస్స హి ద్వే తయో జనే కథేన్తే దిస్వా, “మమ దోసం మఞ్ఞే కథేన్తీ”తి తేసం సమాచారం సఙ్కస్సరతి ధావతీతి సఙ్కస్సరసమాచారో.

సమణపటిఞ్ఞోతి సలాకగ్గహణాదీసు “కిత్తకా విహారే సమణా”తి గణనాయ ఆరద్ధాయ “అహమ్పి సమణో, అహమ్పి సమణో”తి పటిఞ్ఞం దేతి, సలాకగ్గహణాదీని కరోతి. **బ్రహ్మచారిపటిఞ్ఞో**తి ఉపోసథపవారణాదీసు “అహమ్పి బ్రహ్మచారీ”తి

పటిఞ్ఞాయ తాని కమ్మాని పవిసతి . **అన్తోపూతీ**తి వక్కహదయాదీసు అపూతికస్సపి గుణానం పూతిభావేన, అన్తోపూతి. **అవస్సుతో**తి రాగేన తిన్తో. **కసమ్బుజాతో**తి రాగాదీహి కిలేసేహి కచవరజాతో.

ఏతదవోచాతి గోగణం గఙ్గాతీరాభిముఖం కత్వా పరిసపరియన్తే ఠితో ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా, "సత్థా ఓరిమతీరాదీనం అనుపగచ్ఛన్తాదివసేన సక్కా పటిపత్తిం పూరేతున్తి వదతి. యది ఏవం పూరేతుం సక్కా, అహం పబ్బజిత్వా పూరేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా ఏతం "అహం ఖో, భన్తే"తిఆదివచనం అవోచ.

వచ్ఛగిద్ధినియోతి వచ్ఛేసు సస్నేహా ధనేహి ఖీరం పగ్ఘరన్తేహి వచ్ఛకస్నేహేన సయమేవ గమిస్సన్తీతి. **నియ్యాతేహేవా**తి నియ్యాతేహియేవ. గావీసు హి అనియ్యాతితాసు గోసామికా ఆగన్త్వా, "ఏకా గావీ న దిస్సతి, ఏకో గోణో, ఏకో వచ్ఛకో న దిస్సతీ"తి తుయ్హం పిట్ఠితో పిట్ఠితో విచరిస్సన్తి, ఇతి తే అఫాసుకం భవిస్సతి. పబ్బజ్జా చ నామేసా సఇణస్స న రుహతి, అణణా పబ్బజ్జా చ బుద్ధాదీహి సంవణ్ణితాతి దస్సనత్థం ఏవమాహ. **నియ్యాతా**తి నియ్యాతితా. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౫. దుతియదారుక్ఖన్ధోపమసుత్తవణ్ణనా

౨౪౨. పఞ్చమే **కిమిలాయ**న్తి కిమిలానామకే నగరే. **సంకిలిట్ఠ**న్తి పటిచ్ఛన్నకాలతో పట్ఠాయ అసంకిలిట్ఠా నామ ఆపత్తి నత్థి, ఏవరూపం సంకిలిట్ఠం ఆపత్తిం. **న వుట్ఠానం పఞ్ఞాయతీ**తి పరివాసమానత్తఅబ్భానేహి వుట్ఠానం న దిస్సతి.

౬. అవస్సుతపరియాయసుత్తవణ్ణనా

౨౪౩. ఛట్ఠే **నవం సన్థాగార**న్తి అధునా కారితం సన్థాగారం, ఏకా మహాసాలాతి అత్థో. ఉయ్యోగకాలాదీసు హి రాజానో తత్థ ఠత్వా, "ఏత్తకా పురతో గచ్ఛన్తు, ఏత్తకా పచ్ఛా, ఏత్తకా ఉభోహి పస్సేహి, ఏత్తకా హత్థీ అభిరుహన్తు, ఏత్తకా అస్సే, ఏత్తకా రథేసు తిట్ఠన్తూ"తి ఏవం సన్థం కరోన్తి, మరియాదం బన్ధన్తి, తస్మా తం ఠానం **సన్థాగార**న్తి వుచ్చతి. ఉయ్యోగట్ఠానతో చ ఆగన్త్వా యావ గేహేసు అల్లగోమయపరిభణ్డాదీని కారేన్తి, తావ ద్వే తీణి దివసాని తే రాజానో తత్థ సన్థరన్తీతిపి సన్థాగారం. తేసం రాజూనం సహ అత్థానుసాసనం అగారన్తిపి సన్థాగారం. గణరాజానో హి తే, తస్మా ఉప్పన్నం కిచ్చం ఏకస్స వసేన న ఛిజ్జతి, సబ్బేసం ఛన్దోపి లద్ధుం వట్టతి, తస్మా సబ్బే తత్థ సన్నిపతిత్వా అనుసాసన్తి. తేన వుత్తం "సహ అత్థానుసాసనం అగారన్తిపి సన్థాగార"న్తి. యస్మా పన తే తత్థ సన్నిపతిత్వా, "ఇమస్మిం కాలే కసితుం వట్టతి, ఇమస్మిం కాలే వపితు"న్తి ఏవమాదినా నయేన ఘరావాసకిచ్చాని సమ్మన్తయన్తి, తస్మా ఛిద్దావఛిద్దం ఘరావాసం తత్థ సన్థరన్తీతిపి, సన్థాగారం. **అచిరకారితం హోతీ**తి ఇట్ఠకకమ్మసుధాకమ్మచిత్తకమ్మాదివసేన సుసజ్జితం దేవవిమానం వియ అధునా నిట్ఠాపితం. **సమణేన వా**తి ఏత్థ యస్మా ఘరవత్థుపరిగ్గహణకాలేయేవ దేవతా అత్తనో వసనట్ఠానం గణ్హన్తి, తస్మా "దేవేన వా"తి అవత్వా, "సమణేన వా బ్రాహ్మణేన వా కేనచి వా మనుస్సభూతేనా"తి వుత్తం.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూతి సన్థాగారం నిట్ఠితన్తి సుత్వా "గచ్ఛామ నం పస్సిస్సామా"తి గన్త్వా ద్వారకోట్ఠకతో పట్ఠాయ సబ్బం ఓలోకేత్వా "ఇదం సన్థాగారం అతివియ మనోరమం సస్సిరికం. కేన పఠమం పరిభుత్తం అమ్హాకం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ అస్సా"తి చిన్తేత్వా – "అమ్హాకం ఞాతిసేట్ఠస్స పఠమం దియ్యమానేపి సత్థునోవ అనుచ్ఛవికం, దక్ఖిణేయ్యవసేన దియ్యమానేపి సత్థునోవ అనుచ్ఛవికం, తస్మా సత్థారం పఠమం పరిభుఞ్జాపేస్సామ, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ

ఆగమనం కరిస్సామ, భిక్ఖుసఙ్ఘే ఆగతే తేపిటకం బుద్ధవచనం ఆగతమేవ భవిస్సతి, సత్థారం తియామరత్తిం అమ్హాకం ధమ్మకథం కథాపేస్సామ, ఇతి తీహి రతనేహి పరిభుత్తం పచ్ఛా మయం పరిభుఞ్జిస్సామ, ఏవం నో దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ"తి సన్నిట్ఠానం కత్వా ఉపసఙ్కమింసు.

యేన నవం సన్థాగారం తేనుపసఙ్కమింసూతి తందివసం కిర సన్థాగారం కిఞ్చాపి రాజకులానం దస్సనత్థాయ దేవవిమానం వియ సుసజ్జితం హోతి సుపటిజగ్గితం, బుద్ధారహం పన కత్వా అపఞ్ఞత్తం. బుద్ధా హి నామ అరఞ్ఞజ్ఝాసయా అరఞ్ఞారామా అన్తోగామే వసేయ్యుం వా నో వా, తస్మా "భగవతో మనం జానిత్వావ, పఞ్ఞాపేస్సామా"తి చిన్తేత్వా, తే భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు, ఇదాని పన మనం లభిత్వా పఞ్ఞాపేతుకామా యేన సన్థాగారం తేనుపసఙ్కమింసు.

సబ్బసన్థరిం సన్థాగారం సన్థరిత్వాతి యథా సబ్బమేవ సన్థతం హోతి, ఏవం తం సన్థరాపేత్వా. సబ్బపఠమం తావ "గోమయం నామ సబ్బమఙ్గలేసు వట్టతీ"తి సుధాపరికమ్మకతమ్పి భూమిం అల్లగోమయేన ఓపుఞ్జాపేత్వా, పరిసుక్ఖభావం ఞత్వా, యథా అక్కన్తట్ఠానే పదం పఞ్ఞాయతి, ఏవం చతుజ్జాతియగన్ధేహి లిమ్పాపేత్వా ఉపరి నానావణ్ణకటసారకే సన్థరిత్వా తేసం ఉపరి మహాపిట్ఠికకోజవే ఆదిం కత్వా హత్థత్థరఅస్సత్థరసీహత్థరబ్యగ్ఘత్థరచన్దత్థరకసూరియత్థరకచిత్తత్థరకాదీహి నానావణ్ణేహి అత్థరకేహి సన్థరితబ్బయుత్తకం సబ్బోకాసం సన్థరాపేసుం. తేన వుత్తం "సబ్బసన్థరిం సన్థాగారం సన్థరిత్వా"తి.

ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వాతి మజ్ఝట్ఠానే తావ మఙ్గలథమ్భం నిస్సాయ మహారహం బుద్ధాసనం పఞ్ఞాపేత్వా, తత్థ తత్థ యం యం ముదుకఞ్చ మనోరమఞ్చ పచ్చత్థరణం , తం తం పచ్చత్థరిత్వా ఉభతోలోహితకం మనుఞ్ఞదస్సనం ఉపధానం ఉపదహిత్వా ఉపరి సువణ్ణరజతతారకవిచిత్తవితానం బన్ధిత్వా గన్ధదామపుప్ఫదామపత్తదామాదీహి అలఙ్కరిత్వా సమన్తా ద్వాదసహత్థే ఠానే పుప్ఫజాలం కారేత్వా, తింసహత్థమత్తం ఠానం పటసాణియా పరిక్ఖిపాపేత్వా పచ్ఛిమభిత్తిం నిస్సాయ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పల్లఙ్కపీఠఅపస్సయపీఠముణ్డపీఠాని పఞ్ఞాపేత్వా ఉపరి సేతపచ్చత్థరణేహి పచ్చత్థరాపేత్వా పాచీనభిత్తిం నిస్సాయ అత్తనో అత్తనో మహాపిట్ఠికకోజవే పఞ్ఞాపేత్వా మనోరమాని హంసలోమాదిపూరితాని ఉపధానాని ఠపాపేసుం "ఏవం అకిలమమానా సబ్బరత్తిం ధమ్మం సుణిస్సామా"తి. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం "ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వా"తి.

ఉదకమణికం పతిట్ఠాపేత్వాతి మహాకుచ్ఛికం ఉదకచాటిం పతిట్ఠాపేత్వా "ఏవం భగవా చ భిక్ఖుసఙ్ఘో చ యథారుచియా హత్థే వా ధోవిస్సన్తి పాదే వా, ముఖం వా విక్ఖాలేస్సన్తీ"తి తేసు తేసు ఠానేసు మణివణ్ణస్స ఉదకస్స పూరాపేత్వా వాసత్థాయ నానాపుప్ఫాని చేవ ఉదకవాసచుణ్ణాని చ పక్ఖిపిత్వా కదలిపణ్ణేహి పిదహిత్వా పతిట్ఠాపేసుం. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం "ఉదకమణికం పతిట్ఠాపేత్వా"తి.

తేలప్పదీపం ఆరోపేత్వాతి రజతసువణ్ణాదిమయదణ్డదీపికాసు యోనకరూపకిరాతరూపకాదీనం హత్థే ఠపితసువణ్ణరజతాదిమయకపల్లికాసు చ తేలప్పదీపం జాలాపేత్వాతి అత్థో. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూతి** ఏత్థ పన తే సక్యరాజానో న కేవలం సన్థాగారమేవ, అథ ఖో యోజనావట్టే కపిలవత్థుస్మిం నగరవీథియోపి సమ్మజ్జాపేత్వా ధజే ఉస్సాపేత్వా గేహద్వారేసు పుణ్ణఘటే చ కదలియో చ ఠపాపేత్వా సకలనగరం దీపమాలాదీహి విప్పకిణ్ణతారకం వియ కత్వా "ఖీరూపగే దారకే ఖీరం పాయేథ, దహరే కుమారే లహుం లహుం భోజేత్వా సయాపేథ, ఉచ్చాసద్దం మా కరిత్థ, అజ్జ ఏకరత్తిం సత్థా అన్తోగామే వసిస్సతి, బుద్ధా నామ అప్పసద్దకామా హోన్తీ"తి భేరిం చరాపేత్వా సయం దణ్డదీపికా ఆదాయ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసు.

అథ ఖో భగవా నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన యేన నవం సన్థాగారం తేనుపసఙ్కమీతి “యస్స దాని, భన్తే, భగవా కాలం మఞ్ఞతీ”తి ఏవం కిర కాలే ఆరోచితే భగవా లాఖారసతిన్తరత్తకోవిళారపుప్ఫవణ్ణం రత్తదుపట్టం కత్తరియా పదుమం కన్తేన్తో వియ, సంవిధాయ తిమణ్డలం పటిచ్ఛాదేన్తో నివాసేత్వా సువణ్ణపామఙ్గేన పదుమకలాపం పరిక్ఖిపన్తో వియ, విజ్జులతాసస్సిరికం కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా రత్తకమ్బలేన గజకుమ్భం పరియోనన్ధన్తో వియ, రతనసతుబ్బేధే సువణ్ణగ్ఘికే పవాళజాలం ఖిపమానో వియ సువణ్ణచేతియే రత్తకమ్బలకఞ్చుకం పటిముఞ్చన్తో వియ, గచ్ఛన్తం పుణ్ణచన్దం రత్తవణ్ణవలాహకేన పటిచ్ఛాదయమానో వియ, కఞ్చనపబ్బతమత్థకే సుపక్కలాఖారసం పరిసిఞ్చన్తో వియ, చిత్తకూటపబ్బతమత్థకం విజ్జులతాయ పరిక్ఖిపన్తో వియ చ సచక్కవాళసినేరుయుగన్ధరం మహాపథవిం సఞ్చాలేత్వా గహితం నిగ్రోధపల్లవసమానవణ్ణం రత్తవరపంసుకూలం పారుపిత్వా, గన్ధకుటిద్వారతో నిక్ఖమి కఞ్చనగుహాతో సీహో వియ ఉదయపబ్బతకూటతో పుణ్ణచన్దో వియ చ. నిక్ఖమిత్వా పన గన్ధకుటిపముఖే అట్ఠాసి.

అథస్స కాయతో మేఘముఖేహి విజ్జుకలాపా వియ రస్మియో నిక్ఖమిత్వా సువణ్ణరసధారాపరిసేకపిఞ్జరపత్తపుప్ఫఫలవిటపే వియ ఆరామరుక్ఖే కరింసు. తావదేవ చ అత్తనో అత్తనో పత్తచీవరమాదాయ మహాభిక్ఖుసఙ్ఘో భగవన్తం పరివారేసి. తే పన పరివారేత్వా ఠితా భిక్ఖూ ఏవరూపా అహేసుం – అప్పిచ్ఛా సన్తుట్ఠా పవివిత్తా అసంసట్ఠా ఆరద్ధవీరియా వత్తారో వచనక్ఖమా చోదకా పాపగరహినో సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నా. తేహి పరివారితో భగవా రత్తకమ్బలపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణక్ఖన్ధో, రత్తపదుమసణ్డమజ్ఝగతా వియ సువణ్ణనావా, పవాళవేదికాపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణపాసాదో విరోచిత్థ. సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో మహాథేరాపి నం మేఘవణ్ణం పంసుకూలం పారుపిత్వా మణివమ్మవమ్మికా వియ మహానాగా పరివారయింసు వన్తరాగా భిన్నకిలేసా విజటితజటా ఛిన్నబన్ధనా కులే వా గణే వా అలగ్గా.

ఇతి భగవా సయం వీతరాగో వీతరాగేహి, వీతదోసో వీతదోసేహి, వీతమోహో వీతమోహేహి , నిత్తణ్హో నిత్తణ్హేహి, నిక్కిలేసో నిక్కిలేసేహి, సయం బుద్ధో బహుస్సుతబుద్ధేహి పరివారితో పత్తపరివారితం వియ కేసరం, కేసరపరివారితా వియ కణ్ణికా, అట్ఠనాగసహస్సపరివారితో వియ ఛద్దన్తో నాగరాజా, నవుతిహంససహస్సపరివారితో వియ ధతరట్ఠో హంసరాజా, సేనఙ్గపరివారితో వియ చక్కవత్తిరాజా, మరుగణపరివారితో వియ సక్కో దేవరాజా, బ్రహ్మగణపరివారితో వియ హారితమహాబ్రహ్మా, తారాగణపరివారితో వియ పుణ్ణచన్దో అసమేన బుద్ధవేసేన అపరిమాణేన బుద్ధవిలాసేన కపిలవత్థుగామిమగ్గం పటిపజ్జి.

అథస్స పురత్థిమకాయతో సువణ్ణవణ్ణా రస్మి ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసి పచ్ఛిమ-కాయతో, దక్ఖిణహత్థతో, వామహత్థతో సువణ్ణవణ్ణా రస్మి ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసి. ఉపరి కేసన్తతో పట్ఠాయ సబ్బకేసావట్టేహి మోరగీవవణ్ణా రస్మి ఉట్ఠహిత్వా గగనతలే అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసి. హేట్ఠా పాదతలేహి పవాళవణ్ణా రస్మి ఉట్ఠహిత్వా ఘనపథవిం అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసి. ఏవం సమన్తా అసీతిహత్థట్ఠానం ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో విజ్జోతమానా విప్ఫన్దమానా కఞ్చనదణ్డదీపికాహి నిచ్ఛరిత్వా ఆకాసం పక్ఖన్దజాలా వియ చాతుద్దీపికమహామేఘతో నిక్ఖన్తవిజ్జులతా వియ విధావింసు. సబ్బదిసాభాగా సువణ్ణచమ్పకపుప్ఫేహి వికిరియమానా వియ, సువణ్ణఘటతో నిక్ఖన్తసువణ్ణరసధారాహి సిఞ్చమానా వియ, పసారితసువణ్ణపటపరిక్ఖిత్తా వియ, వేరమ్భవాతసముట్ఠితకింసుకకణికారపుప్ఫచుణ్ణసమోకిణ్ణా వియ విప్పభాసింసు.

భగవతోపి అసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాద్వత్తింసవరలక్ఖణసముజ్జలసరీరం సముగ్గతతారకం వియ గగనతలం, వికసితమివ పదుమవనం, సబ్బపాలిఫుల్లో వియ యోజనసతికో పారిచ్ఛత్తకో, పటిపాటియా ఠపితానం ద్వత్తింసచన్దానం ద్వత్తింససూరియానం ద్వత్తింసచక్కవత్తీనం ద్వత్తింసదేవరాజానం ద్వత్తింసమహాబ్రహ్మానం సిరియా సిరిం అభిభవమానం వియ విరోచిత్థ, యథా తం దసహి పారమీహి దసహి ఉపపారమీహి దసహి పరమత్థపారమీహి సమ్మదేవ పూరితాహి సమతింసపారమితాహి అలఙ్కతం. కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని దిన్నదానం రక్ఖితసీలం కతకల్యాణకమ్మం ఏకస్మిం అత్తభావే ఓతరిత్వా విపాకం దాతుం ఠానం అలభమానం సమ్బాధపత్తం వియ అహోసి. నావాసహస్సభణ్డం ఏకనావం ఆరోపనకాలో వియ, సకటసహస్సభణ్డం ఏకసకటం ఆరోపనకాలో వియ, పఞ్చవీసతియా గఙ్గానం ఓఘస్స సమ్భిజ్జ ముఖద్వారే ఏకతో రాసిభూతకాలో వియ అహోసి.

ఇమాయ బుద్ధసిరియా ఓభాసమానస్సాపి చ భగవతో పురతో అనేకాని దణ్డదీపికాసహస్సాని ఉక్ఖిపింసు, తథా పచ్ఛతో, వామపస్సే, దక్ఖిణపస్సే. జాతిసుమనచమ్పకవనమల్లికారత్తుప్పల-నీలుప్పల-బకులసిన్దువారపుప్ఫాని చేవ నీలపీతాదివణ్ణసుగన్ధగన్ధచుణ్ణాని చ చాతుద్దీపికమేఘవిస్సట్ఠా ఉదకవుట్ఠియో వియ విప్పకిరియింసు. పఞ్చఙ్గికతూరియనిగ్ఘోసా చేవ బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణపటిసంయుత్తా థుతిఘోసా చ సబ్బా దిసా పూరయింసు. దేవమనుస్సనాగసుపణ్ణగన్ధబ్బయక్ఖాదీనం అక్ఖీని అమతపానం వియ లభింసు. ఇమస్మిం పన ఠానే ఠత్వా **పదసహస్సేన** గమనవణ్ణం వత్తుం వట్టతి. తత్రిదం ముఖమత్తం –

"ఏవం సబ్బఙ్గసమ్పన్నో, కమ్పయన్తో వసున్ధరం;
అహేఠయన్తో పాణాని, యాతి లోకవినాయకో.

"దక్ఖిణం పఠమం పాదం, ఉద్ధరన్తో నరాసభో
గచ్ఛన్తో సిరిసమ్పన్నో, సోభతే ద్విపదుత్తమో.

"గచ్ఛతో బుద్ధసేట్ఠస్స, హేట్ఠాపాదతలం ముదు;
సమం సమ్ఫుసతే భూమిం, రజసా నుపలిప్పతి.

"నిన్నట్ఠానం ఉన్నమతి, గచ్ఛన్తే లోకనాయకే;
ఉన్నతఞ్చ సమం హోతి, పథవీ చ అచేతనా.

"పాసాణా సక్ఖరా చేవ, కథలా ఖాణుకణ్టకా;
సబ్బే మగ్గా వివజ్జన్తి, గచ్ఛన్తే లోకనాయకే.

"నాతిదూరే ఉద్ధరతి, నచ్చాసన్నే చ నిక్ఖిపం;
అఘట్టయన్తో నియ్యాతి, ఉభో జాణూ చ గోప్ఫకే.

"నాతిసీఘం పక్కమతి, సమ్పన్నచరణో ముని;
న చాపి సణికం యాతి, గచ్ఛమానో సమాహితో.

“ఉద్ధం అధో చ తిరియఞ్చ, దిసఞ్చ విదిసం తథా;
న పేక్ఖమానో సో యాతి, యుగమత్తఞ్హి పేక్ఖతి.

“నాగవిక్కన్తచారో సో, గమనే సోభతే జినో;
చారుం గచ్ఛతి లోకగ్గో, హాసయన్తో సదేవకే.

“ఉళురాజావ సోభన్తో, చతుచారీవ కేసరీ;
తోసయన్తో బహూ సత్తే, పురం సేట్ఠం ఉపాగమీ”తి.

వణ్ణకాలో నామ కిరేస, ఏవంవిధేసు కాలేసు బుద్ధస్స సరీరవణ్ణే వా గుణవణ్ణే వా ధమ్మకథికస్స థామోయేవ పమాణం. చుణ్ణియపదేహి వా గాథాబన్ధేన వా యత్తకం సక్కోతి, తత్తకం వత్తబ్బం. దుక్కథితన్తి న వత్తబ్బం. అప్పమాణవణ్ణా హి బుద్ధా. తేసం బుద్ధాపి అనవసేసతో వణ్ణం వత్తుం అసమత్థా, పగేవ ఇతరా పజాతి. ఇమినా సిరివిలాసేన అలఙ్కతపటియత్తం సక్యరాజకులం పవిసిత్వా భగవా పసన్నచిత్తేన జనేన గన్ధధూమవాసచుణ్ణాదీహి పూజియమానో సన్ధాగారం పావిసి. తేన వుత్తం “అథ ఖో భగవా నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన యేన నవం సన్ధాగారం తేనుపసఙ్కమీ”తి.

భగవన్తంయేవ పురక్ఖత్వాతి భగవన్తం పురతో కత్వా. తత్థ భగవా భిక్ఖూనఞ్చేవ ఉపాసకానఞ్చ మజ్ఝే నిసిన్నో గన్ధోదకేన న్హాపేత్వా దుకూలచుమ్బటకేన వోదకం కత్వా జాతిహిఙ్గులకేన మజ్జిత్వా రత్తకమ్బలపలివేఠితే పీఠే ఠపితరత్తసువణ్ణఘనపటిమా వియ అతివిరోచిత్థ. అయం పనేత్థ పోరాణానం వణ్ణభణనమగ్గో –

“గన్త్వాన మణ్డలమాళం, నాగవిక్కన్తచారణో;
ఓభాసయన్తో లోకగ్గో, నిసీది వరమాసనే.

“తహిం నిసిన్నో నరదమ్మసారథి,
దేవాతిదేవో సతపుఞ్ఞలక్ఖణో;
బుద్ధాసనే మజ్ఝగతో విరోచతి,
సువణ్ణనేక్ఖం వియ పణ్డుకమ్బలే.

“నేక్ఖం జమ్బోనదస్సేవ, నిక్ఖిత్తం పణ్డుకమ్బలే;
విరోచతి వీతమలో, మణివేరోచనో యథా.

“మహాసాలోవ సమ్ఫుల్లో, నేరురాజావ’లఙ్కతో;
సువణ్ణయూపసఙ్కాసో, పదుమో కోకనదో యథా.

“జలన్తో దీపరుక్ఖోవ, పబ్బతగ్గే యథా సిఖీ;
దేవానం పారిచ్ఛత్తోవ, సబ్బఫుల్లో విరోచతీ”తి.

కాపిలవత్థవే సక్యే బహుదేవ రత్తిం ధమ్మియా కథాయాతి ఏత్థ ధమ్మకథా నామ సన్థాగారానుమోదనాపటిసంయుత్తా పకిణ్ణకకథా వేదితబ్బా. తదా హి భగవా ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ పథవోజం ఆకడ్ఢన్తో వియ మహాజమ్బుం మత్థకే గహేత్వా చాలేన్తో వియ యోజనికం మధుభణ్డం చక్కయన్తేన పీళేత్వా మధుపానం పాయమానో వియ కపిలవత్థువాసీనం సక్యానం హితసుఖావహం పకిణ్ణకకథం కథేసి. "ఆవాసదానం నామేతం, మహారాజ, మహన్తం, తుమ్హాకం ఆవాసో మయా పరిభుత్తో, భిక్ఖుసఙ్ఘేన చ పరిభుత్తో , మయా చ భిక్ఖుసఙ్ఘేన చ పరిభుత్తో పన ధమ్మరతనేన పరిభుత్తోయేవాతి తీహి రతనేహి పరిభుత్తో నామ హోతి. ఆవాసదానస్మిఞ్హి దిన్నే సబ్బదానం దిన్నమేవ హోతి. భుమ్మట్ఠకపణ్ణసాలాయ వా సాఖామణ్డపస్స వాపి ఆనిసంసో నామ పరిచ్ఛిన్దితుం న సక్కా. ఆవాసదానానుభావేన హి భవే భవే నిబ్బత్తస్సాపి సమ్పీళితగబ్భవాసో న హోతి, ద్వాదసహత్థో ఓవరకో వియ మాతుకుచ్ఛి అసమ్బాధోవ హోతీ"తి. ఏవం నానానయవిచిత్తం బహుం ధమ్మిం కథం కథేత్వా –

"సీతం ఉణ్హం పటిహన్తి, తతో వాళమిగాని చ;
సిరీసపే చ మకసే, సిసిరే చాపి వుట్ఠియో.

"తతో వాతాతపో ఘోరో, సఞ్జాతో పటిహఞ్ఞతి;
లేణత్థఞ్చ సుఖత్థఞ్చ, ఝాయితుఞ్చ విపస్సితుం.

"విహారదానం సఙ్ఘస్స, అగ్గం బుద్ధేన వణ్ణితం;
తస్మా హి పణ్డితో పోసో, సమ్పస్సం అత్థమత్తనో.

"విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే;
తేసం అన్నఞ్చ పానఞ్చ, వత్థసేనాసనాని చ.

"దదేయ్య ఉజుభూతేసు, విప్పసన్నేన చేతసా;
తే తస్స ధమ్మం దేసేన్తి, సబ్బదుక్ఖాపనూదనం;
యం సో ధమ్మం ఇధఞ్ఞాయ, పరినిబ్బాతి అనాసవో"తి. (చూళవ. ౨౯౫) –

ఏవం "అయమ్పి ఆవాసే ఆనిసంసో, అయమ్పి ఆవాసే ఆనిసంసో"తి బహుదేవ రత్తిం అతిరేకతరం దియడ్ఢయామం ఆవాసానిసంసకథం కథేసి. తత్థ ఇమా తావ గాథావ సఙ్గహం ఆరుళ్హా, పకిణ్ణకధమ్మదేసనా పన సఙ్గహం నారోహతి. **సన్దస్సేత్వా**తిఆదీని వుత్తత్థానేవ.

అభిక్కన్తాతి అతిక్కన్తా ద్వే యామా గతా. **యస్స దాని కాలం మఞ్ఞథా**తి యస్స తుమ్హే గమనస్స కాలం మఞ్ఞథ, గమనకాలో తుమ్హాకం, గచ్ఛథాతి వుత్తం హోతి. కస్మా పన భగవా తే ఉయ్యోజేసీతి? అనుకమ్పాయ. సుఖుమాలా హి తే, తియామరత్తిం నిసీదిత్వా వీతినామేన్తానం సరీరే ఆబాధో ఉప్పజ్జేయ్య. భిక్ఖుసఙ్ఘోపి మహా, తస్స ఠాననిసజ్జానం ఓకాసో లద్ధుం వట్టతీతి ఉభయానుకమ్పాయ ఉయ్యోజేసి.

విగతథినమిద్ధోతి తత్ర కిర భిక్ఖూ యామద్వయం ఠితాపి నిసిన్నాపి అచాలయింసు, పచ్ఛిమయామే పన ఆహారో పరిణమతి, తస్స పరిణతత్తా భిక్ఖుసఙ్ఘో విగతథినమిద్ధో జాతోతి అకారణమేతం. బుద్ధానఞ్హి కథం సుణన్తస్స కాయికచేతసికదరథా న హోన్తి, కాయచిత్తలహుతాదయో ఉప్పజ్జన్తి, తేన తేసం ద్వే యామే ఠితానమ్పి నిసిన్నానమ్పి ధమ్మం సుణన్తానం థినమిద్ధం విగతం, పచ్ఛిమయామేపి సమ్పత్తే తథా విగతమేవ జాతం. తేనాహ "విగతథినమిద్ధో"తి.

పిట్ఠి మే ఆగిలాయతీతి కస్మా ఆగిలాయతి? భగవతో హి ఛబ్బస్సాని మహాపధానం పదహన్తస్స మహన్తం కాయదుక్ఖం అహోసి, అథస్స అపరభాగే మహల్లకకాలే పిట్ఠివాతో ఉప్పజ్జీతి. అకారణం వా ఏతం. పహోతి హి భగవా ఉప్పన్నం వేదనం విక్ఖమ్భేత్వా ఏకమ్పి ద్వేపి సత్తాహాని ఏకపల్లఙ్కేన నిసీదితుం. సన్థాగారసాలం పన చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుఞ్జితుకామో అహోసి. తత్థ పాదధోవనట్ఠానతో యావ ధమ్మాసనా అగమాసి, ఏత్తకే ఠానే గమనం నిప్ఫన్నం. ధమ్మాసనం పత్తో థోకం ఠత్వా నిసీది, ఏత్తకే ఠానే ఠానం నిప్ఫన్నం. ద్వేయామం ధమ్మాసనే నిసీది, ఏత్తకే ఠానే నిసజ్జా నిప్ఫన్నా. ఇదాని దక్ఖిణేన పస్సేన థోకం నిపన్నే సయనం నిప్ఫజ్జిస్సతీతి ఏవం చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుఞ్జితుకామో అహోసి. ఉపాదిన్నకసరీరఞ్చ నామ "నో ఆగిలాయతీ"తి న వత్తబ్బం, తస్మా చిరనిసజ్జాయ సఞ్జాతం అప్పకమ్పి ఆగిలాయనం గహేత్వా ఏవమాహ.

సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞాపేత్వాతి సన్థాగారస్స కిర ఏకపస్సే తే రాజానో పటసాణిం పరిక్ఖిపాపేత్వా కప్పియమఞ్చకం పఞ్ఞాపేత్వా కప్పియపచ్చత్థరణేన అత్థరిత్వా ఉపరి సువణ్ణతారకగన్ధమాలాదిదామపటిమణ్డితం వితానం బన్ధిత్వా గన్ధతేలప్పదీపం ఆరోపయింసు, "అప్పేవ నామ సత్థా ధమ్మాసనతో వుట్ఠాయ థోకం విస్సమన్తో ఇధ నిపజ్జేయ్య, ఏవం నో ఇమం సన్థాగారం భగవతా చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుత్తం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ"తి. సత్థాపి తదేవ సన్ధాయ తత్థ సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞాపేత్వా నిపజ్జి. **ఉట్ఠానసఞ్ఞం మనసి కరిత్వా**తి "ఏత్తకం కాలం అతిక్కమిత్వా వుట్ఠహిస్సామీ"తి వుట్ఠానసఞ్ఞం చిత్తే ఠపేత్వా, తఞ్చ ఖో అనిద్దాయన్తోవ థేరస్స ధమ్మకథం సుణమానో.

అవస్సుతపరియాయన్తి అవస్సుతస్స పరియాయం, అవస్సుతస్స కారణన్తి అత్థో. **అధిముచ్చతీ**తి కిలేసాధిముచ్చనేన అధిముచ్చతి, గిద్ధో హోతి. **బ్యాపజ్జతీ**తి బ్యాపాదవసేన పూతిచిత్తో హోతి. **చక్ఖుతో**తి చక్ఖుభావేన. **మారో**తి కిలేసమారోపి దేవపుత్తమారోపి. **ఓతార**న్తి వివరం. **ఆరమ్మణ**న్తి పచ్చయం. నళాగారతిణాగారం వియ హి సవిసేవనాని ఆయతనాని, తిణుక్కా వియ కిలేసుప్పత్తిరహం ఆరమ్మణం, తిణుక్కాయ ఠపితఠపితట్ఠానే అగ్గిరస్సుజ్జలనం వియ ఆరమ్మణే ఆపాథమాగతే కిలేసానం ఉప్పత్తి. తేన వుత్తం **లభేథ మారో ఓతార**న్తి.

సుక్కపక్ఖే బహలమత్తికపిణ్డావలేపనం కూటాగారం వియ నిబ్బిసేవనాని ఆయతనాని, తిణుక్కా వియ వుత్తప్పకారారమ్మణం, తిణుక్కాయ ఠపితఠపితట్ఠానే నిబ్బాపనం వియ నిబ్బిసేవనానం ఆయతనానం ఆరమ్మణే ఆపాథమాగతే కిలేసపరిళాహస్స అనుప్పత్తి. తేన వుత్తం **నేవ లభేథ మారో ఓతార**న్తి.

౭. దుక్ఖధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౨౪౪. సత్తమే **దుక్ఖధమ్మాన**న్తి దుక్ఖసమ్భవధమ్మానం. పఞ్చసు హి ఖన్ధేసు సతి ఛేదనవధబన్ధనాదిభేదం దుక్ఖం సమ్భవతి, తస్మా తే దుక్ఖసమ్భవధమ్మత్తా దుక్ఖధమ్మాతి వుచ్చన్తి. **తథా ఖో పనస్సా**తి తేనాకారేనస్స. **యథాస్స కామే పస్సతో**తి యేనాకారేనస్స కామే పస్సన్తస్స. **యథా చరన్త**న్తి యేనాకారేన చారఞ్చ విహారఞ్చ అనుబన్ధిత్వా చరన్తం.

అఙ్గారకాసూపమా కామా దిట్ఠా హోన్తీతి పరియేట్ఠిమూలకస్స చేవ పటిసన్ధిమూలకస్స చ దుక్ఖస్స వసేన అఙ్గారకాసు వియ మహాపరిళాహాతి దిట్ఠా హోన్తి. కామే పరియేసన్తానఞ్హి నావాయ మహాసముద్దోగాహనఅజపథసఙ్కుపథపటిపజ్జనఉభతోబ్యూళ్హసఙ్గామపక్ఖన్దనాదివసేన పరియేట్ఠిమూలకమ్పి, కామే పరిభుఞ్జన్తానం కామపరిభోగచేతనాయ చతూసు అపాయేసు దిన్నపటిసన్ధిమూలకమ్పి మహాపరిళాహదుక్ఖం ఉప్పజ్జతి. ఏవమేతస్స దువిధస్సాపి దుక్ఖస్స వసేన అఙ్గారకాసు వియ మహాపరిళాహాతి దిట్ఠా హోన్తి.

దాయన్తి అటవిం. **పురతోపి కణ్టకో**తి పురిమపస్సే విజ్ఝితుకామో వియ ఆసన్నట్ఠానేయేవ ఠితకణ్టకో. **పచ్ఛతో**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. హేట్ఠా పన పాదేహి అక్కన్తట్ఠానస్స సన్తికే, న అక్కన్తట్ఠానేయేవ. ఏవం సో కణ్టకగబ్భం పవిట్ఠో వియ భవేయ్య. **మా మం కణ్టకో**తి మా మం కణ్టకో విజ్ఝీతి కణ్టకవేధం రక్ఖమానో.

దన్ధో, భిక్ఖవే, సతుప్పాదోతి సతియా ఉప్పాదోయేవ దన్ధో, ఉప్పన్నమత్తాయ పన తాయ కాచి కిలేసా నిగ్గహితావ హోన్తి, న సణ్ఠాతుం సక్కోన్తి. చక్ఖుద్వారస్మిఞ్హి రాగాదీసు ఉప్పన్నేసు దుతియజవనవారేన "కిలేసా మే ఉప్పన్నా"తి ఞత్వా తతియే జవనవారే సంవరజవనంయేవ జవతి. అనచ్ఛరియఞ్చేతం, యం విపస్సకో తతియజవనవారే కిలేసే నిగ్గణ్హేయ్య. చక్ఖుద్వారే పన ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే భవఙ్గం ఆవట్టేత్వా ఆవజ్జనాదీసు ఉప్పన్నేసు వోట్ఠబ్బనానన్తరం సమ్పత్తకిలేసజవనవారం నివత్తేత్వా కుసలమేవ ఉప్పాదేతి. ఆరద్ధవిపస్సకానఞ్హి అయమానిసంసో భావనాపటిసఙ్ఖానే పతిట్ఠితభావస్స.

అభిహట్ఠుం పవారేయ్యున్తి సుదిన్నత్థేరస్స వియ రట్ఠపాలకులపుత్తస్స వియ చ కాయేన వా సత్త రతనాని అభిహరిత్వా వాచాయ వా "అమ్హాకం ధనతో యత్తకం ఇచ్ఛసి, తత్తకం గణ్హా"తి వదన్తా పవారేయ్యుం. **అనుదహన్తీ**తి సరీరే పలివేఠితత్తా ఉణ్హపరిళాహం జనేత్వా అనుదహన్తి. సఞ్జాతసేదే వా సరీరే లగ్గన్తా అనుసేన్తీతిపి అత్థో. **యఞ్హి తం, భిక్ఖవే, చిత్త**న్తి ఇదం యస్మా చిత్తే అనావట్టన్తే పుగ్గలస్స ఆవట్టనం నామ నత్థి. ఏవరూపఞ్హి చిత్తం అనావట్టన్తి, తస్మా వుత్తం. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే విపస్సనాబలమేవ దీపితం.

౮. కింసుకోపమసుత్తవణ్ణనా

౨౪౫. అట్ఠమే **దస్సన**న్తి పఠమమగ్గస్సేతం అధివచనం. పఠమమగ్గో హి కిలేసపహానకిచ్చం సాధేన్తో పఠమం నిబ్బానం పస్సతి, తస్మా దస్సనన్తి వుచ్చతి. గోత్రభుఞాణం పన కిఞ్చాపి మగ్గతో పఠమతరం పస్సతి, పస్సిత్వా పన కత్తబ్బకిచ్చస్స కిలేసపహానస్స అభావేన న దస్సనన్తి వుచ్చతి. అపిచ చత్తారోపి మగ్గా దస్సనమేవ. కస్మా? సోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే దస్సనం విసుజ్ఝతి, ఫలక్ఖణే విసుద్ధం. సకదాగామిఅనాగామిఅరహత్తమగ్గక్ఖణే విసుజ్ఝతి, ఫలక్ఖణే విసుద్ధన్తి ఏవం కథేన్తానం భిక్ఖూనం సుత్వా సో భిక్ఖు "అహమ్పి దస్సనం విసోధేత్వా అరహత్తఫలే పతిట్ఠితో దస్సనవిసుద్ధికం నిబ్బానం సచ్ఛికత్వా విహరిస్సామీ"తి తం భిక్ఖుం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవం పుచ్ఛి. సో ఫస్సాయతనకమ్మట్ఠానికో ఛన్నం ఫస్సాయతనానం వసేన రూపారూపధమ్మే పరిగ్గహేత్వా అరహత్తం పత్తో. ఏత్థ హి పురిమాని పఞ్చ ఆయతనాని రూపం, మనాయతనం అరూపం. ఇతి సో అత్తనా అధిగతమగ్గమేవ కథేసి.

అసన్తుట్ఠోతి పదేససఙ్ఖారేసు ఠత్వా కథితత్తా అసన్తుట్ఠో. ఏవం కిరస్స అహోసి – "అయం పదేససఙ్ఖారేసు ఠత్వా కథేసి. సక్కా ను ఖో పదేససఙ్ఖారేసు ఠత్వా దస్సనవిసుద్ధికం నిబ్బానం పాపుణితు"న్తి? తతో నం పుచ్ఛి – "ఆవుసో, త్వంయేవ ను

ఖో ఇదం దస్సనవిసుద్ధికం నిబ్బానం జానాసి, ఉదాహు అఞ్ఞోపి జానన్తా అత్థీ”తి. అత్థావుసో, అసుకవిహారే అసుకత్థేరో నామాతి. సో తమ్పి ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి. ఏతేనుపాయేన అఞ్ఞమ్పి అఞ్ఞమ్పీతి.

ఏత్థ చ దుతియో పఞ్చక్ఖన్ధకమ్మట్ఠానికో రూపక్ఖన్ధవసేన రూపం, సేసక్ఖన్ధవసేన నామన్తి నామరూపం వవత్థపేత్వా అనుక్కమేన అరహత్తం పత్తో. తస్మా సోపి అత్తనా అధిగతమగ్గమేవ కథేసి. అయం పన “ఇమేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం న సమేతి, పఠమేన సప్పదేససఙ్ఖారేసు ఠత్వావ కథితం, ఇమినా నిప్పదేసేసూ”తి అసన్తుట్ఠో హుత్వా తథేవ తం పుచ్ఛిత్వా పక్కామి.

తతియో మహాభూతకమ్మట్ఠానికో చత్తారి మహాభూతాని సఙ్ఖేపతో చ విత్థారతో చ పరిగ్గహేత్వా అరహత్తం పత్తో, తస్మా అయమ్పి అత్తనా అధిగతమగ్గమేవ కథేసి. అయం పన “ఇమేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం న సమేతి, పఠమేన సప్పదేససఙ్ఖారేసు ఠత్వా కథితం, దుతియేన నిప్పదేసేసు, తతియేన అతిసప్పదేసేసూ”తి అసన్తుట్ఠో హుత్వా తథేవ తం పుచ్ఛిత్వా పక్కామి.

చతుత్థో తేభూమకకమ్మట్ఠానికో. తస్స కిర సమప్పవత్తా ధాతుయో అహేసుం, కల్లసరీరం బలపత్తం, కమ్మట్ఠానానిపిస్స సబ్బానేవ సప్పాయాని, అతీతా వా సఙ్ఖారా హోన్తు అనాగతా వా పచ్చుప్పన్నా వా కామావచరా వా రూపావచరా వా అరూపావచరా వా, సబ్బేపి సప్పాయావ. అసప్పాయకమ్మట్ఠానం నామ నత్థి. కాలేసుపి పురేభత్తం వా హోతు పచ్ఛాభత్తం వా పఠమయామాదయో వా, అసప్పాయో కాలో నామ నత్థి. యథా నామ చారిభూమిం ఓతిణ్ణో మహాహత్థీ హత్థేన గహేతబ్బం హత్థేనేవ లుఞ్చిత్వా గణ్హాతి, పాదేహి పహరిత్వా గహేతబ్బం పాదేహి పహరిత్వా గణ్హాతి, ఏవమేవ సకలే తేభూమకధమ్మే కలాపగ్గాహేన గహేత్వా సమ్మసన్తో అరహత్తం పత్తో, తస్మా ఏసోపి అత్తనా అధిగతమగ్గమేవ కథేసి. అయం పన “ఇమేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం న సమేతి. పఠమేన సప్పదేససఙ్ఖారేసు ఠత్వా కథితం, దుతియేన నిప్పదేసేసు, పున తతియేన సప్పదేసేసు, చతుత్థేన నిప్పదేసేసుయేవా”తి అసన్తుట్ఠో హుత్వా తం పుచ్ఛి – “కిం ను ఖో, ఆవుసో, ఇదం దస్సనవిసుద్ధికం నిబ్బానం తుమ్హేహి అత్తనోవ ధమ్మతాయ ఞాతం, ఉదాహు కేనచి వో అక్ఖాత”న్తి? ఆవుసో, మయం కిం జానామ? అత్థి పన సదేవకే లోకే సమ్మాసమ్బుద్ధో, తం నిస్సాయేతం అమ్హేహి ఞాతన్తి. సో చిన్తేసి – “ఇమే భిక్ఖూ మయ్హం అజ్ఝాసయం గహేత్వా కథేతుం న సక్కోన్తి, అహం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధమేవ పుచ్ఛిత్వా నిక్కఙ్ఖో భవిస్సామీ”తి యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి.

భగవా తస్స వచనం సుత్వా “యేహి తే పఞ్హో కథితో, తే చత్తారోపి ఖీణాసవా, సుకథితం తేహి, త్వం పన అత్తనో అన్ధబాలతాయ తం న సల్లక్ఖేసీ”తి న ఏవం విహేసేసి. కారకభావం పనస్స ఞత్వా “అత్థగవేసకో ఏస, ధమ్మదేసనాయ ఏవ నం బుజ్ఝాపేస్సామీ”తి కింసుకోపమం ఆహరి. తత్థ భూతం వత్థుం కత్వా ఏవమత్థో విభావేతబ్బో – ఏకస్మిం కిర మహానగరే ఏకో సబ్బగన్ధధరో బ్రాహ్మణవేజ్జో పణ్డితో పటివసతి. అథేకో నగరస్స పాచీనద్వారగామవాసీ పణ్డురోగపురిసో తస్స సన్తికం ఆగన్త్వా తం వన్దిత్వా అట్ఠాసి. వేజ్జపణ్డితో తేన సద్ధిం సమ్మోదిత్వా “కేనత్థేన ఆగతోసి భద్రముఖా”తి, పుచ్ఛి. రోగేనమ్హి, అయ్య, ఉపద్దుతో, భేసజ్జం మే కథేహీతి. తేన హి, భో, గచ్ఛ, కింసుకరుక్ఖం ఛిన్దిత్వా, సోసేత్వా ఝాపేత్వా, తస్స ఖారోదకం గహేత్వా ఇమినా చిమినా చ భేసజ్జేన యోజేత్వా, అరిట్ఠం కత్వా పివ, తేన తే ఫాసుకం భవిస్సతీతి. సో తథా కత్వా నిరోగో బలవా పాసాదికో జాతో.

అథఞ్ఞో దక్ఖిణద్వారగామవాసీ పురిసో తేనేవ రోగేన ఆతురో “అసుకో కిర భేసజ్జం కత్వా అరోగో జాతో”తి సుత్వా తం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి – “కేన తే, సమ్మ, ఫాసుకం జాత”న్తి. కింసుకారిట్ఠేన నామ, గచ్ఛ త్వమ్పి కరోహీతి. సోపి తథా

కత్వా తాదిసోవ జాతో.

అథఞ్ఞో పచ్ఛిమద్వారగామవాసీ...పే.... ఉత్తరద్వారగామవాసీ పురిసో తేనేవ రోగేన ఆతురో "అసుకో కిర భేసజ్జం కత్వా అరోగో జాతో"తి తం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి "కేన తే, సమ్మ, ఫాసుకం జాత"న్తి? కింసుకారిట్ఠేన నామ, గచ్ఛ త్వమ్పి కరోహీతి. సోపి తథా కత్వా తాదిసోవ జాతో.

అథఞ్ఞో పచ్చన్తవాసీ అదిట్ఠపుబ్బకింసుకో ఏకో పురిసో తేనేవ రోగేన ఆతురో చిరం తాని తాని భేసజ్జాని కత్వా రోగే అవూపసమమానే "అసుకో కిర నగరస్స పాచీనద్వారగామవాసీ పురిసో భేసజ్జం కత్వా అరోగో జాతో"తి సుత్వా "గచ్ఛామహమ్పి, తేన కతభేసజ్జం కరిస్సామీ"తి దణ్డమోలుబ్భ అనుపుబ్బేన తస్స సన్తికం గన్త్వా, "కేన తే, సమ్మ, ఫాసుకం జాత"న్తి పుచ్ఛి. కింసుకారిట్ఠేన సమ్మాతి. కీదిసో పన సో కింసుకోతి. ఝాపితగామే ఠితఝామథూణో వియాతి. ఇతి సో పురిసో అత్తనా దిట్ఠాకారేనేవ కింసుకం ఆచిక్ఖి. తేన హి దిట్ఠకాలే కింసుకో పతితపత్తో ఖాణుకకాలే దిట్ఠత్తా తాదిసోవ హోతి.

సో పన పురిసో సుతమఙ్గలికత్తా "అయం 'ఝాపితగామే ఝామథూణో వియా'తి ఆహ, అమఙ్గలమేతం . ఏతస్మిఞ్హి మే భేసజ్జే కతేపి రోగో న వూపసమిస్సతీ"తి తస్స వేయ్యాకరణేన అసన్తుట్ఠో తం పుచ్ఛి – "కిం ను ఖో, భో, త్వఞ్ఞేవ కింసుకం జానాసి, ఉదాహు అఞ్ఞోపి అత్థీ"తి. అత్థి, భో, దక్ఖిణద్వారగామే అసుకో నామాతి. సో తం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి, స్వాస్స పుప్ఫితకాలే దిట్ఠత్తా అత్తనో దస్సనానురూపేన "లోహితకో కింసుకో"తి ఆహ. సో "అయం పురిమేన విరుద్ధం ఆహ, కాళకో లోహితకతో సువిదూరదూరే"తి తస్సపి వేయ్యాకరణేన అసన్తుట్ఠో "అత్థి పన, భో, అఞ్ఞోపి కోచి కింసుకదస్సావీ, యేన కింసుకో దిట్ఠపుబ్బో"తి? పుచ్ఛిత్వా, "అత్థి పచ్ఛిమద్వారగామే అసుకో నామా"తి వుత్తే తమ్పి ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి. స్వాస్స ఫలితకాలే దిట్ఠత్తా అత్తనో దస్సనానురూపేన "ఓచిరకజాతో ఆదిన్నసిపాటికో"తి ఆహ. ఫలితకాలస్మిఞ్హి కింసుకో ఓలమ్బమానచీరకో వియ అధోముఖం కత్వా గహితఅసికోసో వియ చ సిరీసరుక్ఖో వియ చ లమ్బమానఫలో హోతి. సో "అయం పురిమేహి విరుద్ధం ఆహ, న సక్కా ఇమస్స వచనం గహేతు"న్తి తస్సపి వేయ్యాకరణేన అసన్తుట్ఠో "అత్థి పన, భో, అఞ్ఞోపి కోచి కింసుకదస్సావీ, యేన కింసుకో దిట్ఠపుబ్బో"తి? పుచ్ఛిత్వా, "అత్థి ఉత్తరద్వారగామే అసుకో నామా"తి వుత్తే తమ్పి ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛి. సో అస్స సఞ్ఛన్నపత్తకాలే దిట్ఠత్తా అత్తనో దస్సనానురూపేన "బహలపత్తపలాసో సన్దచ్ఛాయో"తి ఆహ. **సన్దచ్ఛాయో** నామ సంసన్దిత్వా ఠితచ్ఛాయో.

సో "అయమ్పి పురిమేహి విరుద్ధం ఆహ, న సక్కా ఇమస్స వచనం గహేతు"న్తి తస్సపి వేయ్యాకరణేన అసన్తుట్ఠో తం ఆహ, "కిం ను ఖో, భో, తుమ్హే అత్తనోవ ధమ్మతాయ కింసుకం జానాథ, ఉదాహు కేనచి వో అక్ఖాతో"తి? కిం, భో, మయం జానామ? అత్థి పన మహానగరస్స మజ్ఝే అమ్హాకం ఆచరియో వేజ్జపణ్డితో, తం నిస్సాయ అమ్హేహి ఞాతన్తి. "తేన హి అహమ్పి ఆచరియమేవ ఉపసఙ్కమిత్వా నిక్కఙ్ఖో భవిస్సామీ"తి తస్స సన్తికం ఉపసఙ్కమిత్వా తం వన్దిత్వా అట్ఠాసి. వేజ్జపణ్డితో తేన సద్ధిం సమ్మోదిత్వా, "కేనత్థేన ఆగతోసి భద్రముఖా"తి పుచ్ఛి. రోగేనమ్హి, అయ్య, ఉపద్దుతో, భేసజ్జం మే కథేథాతి. తేన హి, భో, గచ్ఛ, కింసుకరుక్ఖం ఛిన్దిత్వా సోసేత్వా ఝాపేత్వా తస్స ఖారోదకం గహేత్వా ఇమినా చిమినా చ భేసజ్జేన యోజేత్వా అరిట్ఠం కత్వా పివ, ఏతేన తే ఫాసుకం భవిస్సతీతి. సో తథా కత్వా నిరోగో బలవా పాసాదికో జాతో.

తత్థ మహానగరం వియ నిబ్బాననగరం దట్ఠబ్బం. వేజ్జపణ్డితో వియ సమ్మాసమ్బుద్ధో. వుత్తమ్పి చే తం "భిసక్కో సల్లకత్తోతి ఖో, సునక్ఖత్త, తథాగతస్సేతం అధివచనం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా"తి (మ. ని. ౩.౬౫) చతూసు

ద్వారగామేసు చత్తారో వేజ్జన్తేవాసికా వియ చత్తారో దస్సనవిసుద్ధిపత్తా ఖీణాసవా. పచ్చన్తవాసీ పఠమపురిసో వియ పఞ్హాపుచ్ఛకో భిక్ఖు. పచ్చన్తవాసినో చతున్నం వేజ్జన్తేవాసికానం కథాయ అసన్తుట్ఠస్స ఆచరియమేవ ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛనకాలో వియ ఇమస్స భిక్ఖునో చతున్నం దస్సనవిసుద్ధిపత్తానం ఖీణాసవానం కథాయ అసన్తుట్ఠస్స సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛనకాలో.

యథా యథా అధిముత్తానన్తి యేన యేనాకారేన అధిముత్తానం. **దస్సనం సువిసుద్ధ**న్తి నిబ్బానదస్సనం సుట్ఠు విసుద్ధం. **తథా తథా ఖో తేహి సప్పురిసేహి బ్యాకత**న్తి తేన తేనేవాకారేన తుయ్హం తేహి సప్పురిసేహి కథితం. యథా హి "కాళకో కింసుకో"తి కథేన్తో న అఞ్ఞం కథేసి, అత్తనా దిట్ఠనయేన కింసుకమేవ కథేసి, ఏవమేవ ఛఫస్సాయతనానం వసేన దస్సనవిసుద్ధిపత్తఖీణాసవోపి ఇమం పఞ్హం కథేన్తో న అఞ్ఞం కథేసి, అత్తనా అధిగతమగ్గేన దస్సనవిసుద్ధికం నిబ్బానమేవ కథేసి.

యథా చ "లోహితకో ఓచిరకజాతో బహలపత్తపలాసో కింసుకో"తి కథేన్తోపి న అఞ్ఞం కథేసి, అత్తనా దిట్ఠనయేన కింసుకమేవ కథేసి, ఏవమేవ పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధవసేన చతుమహాభూతవసేన తేభూమకధమ్మవసేన దస్సనవిసుద్ధిపత్తఖీణాసవోపి ఇమం పఞ్హం కథేన్తో న అఞ్ఞం కథేసి, అత్తనా అధిగతమగ్గేన దస్సనవిసుద్ధికం నిబ్బానమేవ కథేసి.

తత్థ యథా కాళకకాలే కింసుకదస్సావినోపి తం దస్సనం భూతం తచ్ఛం న తేన అఞ్ఞం దిట్ఠం, కింసుకోవ దిట్ఠో, ఏవమేవ ఛఫస్సాయతనవసేన దస్సనవిసుద్ధిపత్తస్సాపి ఖీణాసవస్స దస్సనం భూతం తచ్ఛం, న తేన అఞ్ఞం కథితం, అత్తనా అధిగతమగ్గేన దస్సనవిసుద్ధికం నిబ్బానమేవ కథితం. యథా చ లోహితకాలే ఓచిరకజాతకాలే బహలపత్తపలాసకాలే కింసుకదస్సావినోపి తం దస్సనం భూతం తచ్ఛం, న తేన అఞ్ఞం దిట్ఠం, కింసుకోవ దిట్ఠో, ఏవమేవ పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధవసేన చతుమహాభూతవసేన తేభూమకధమ్మవసేన దస్సనవిసుద్ధిపత్తస్సాపి ఖీణాసవస్స దస్సనం భూతం తచ్ఛం, న తేన అఞ్ఞం కథితం, అత్తనా అధిగతమగ్గేన దస్సనవిసుద్ధికం నిబ్బానమేవ కథితం.

సేయ్యథాపి , భిక్ఖు రఞ్ఞో పచ్చన్తిమం నగరన్తి ఇదం కస్మా ఆరద్ధం? సచే తేన భిక్ఖునా తం సల్లక్ఖితం, అథస్స ధమ్మదేసనత్థం ఆరద్ధం. సచే న సల్లక్ఖితం, అథస్స ఇమినా నగరోపమేన తస్సేవత్థస్స దీపనత్థాయ ఆవిభావనత్థాయ ఆరద్ధం. తత్థ యస్మా మజ్ఝిమపదేసే నగరస్స పాకారాదీని థిరాని వా హోన్తు దుబ్బలాని వా, సబ్బసో వా మా హోన్తు, చోరాసఙ్కా న హోన్తి, తస్మా తం అగ్గహేత్వా "పచ్చన్తిమం నగర"న్తి ఆహ. **దళ్హుద్ధాప**న్తి థిరపాకారం. **దళ్హపాకారతోరణ**న్తి థిరపాకారఞ్చేవ థిరతోరణఞ్చ. తోరణాని నామ హి పురిసుబ్బేధాని నగరస్స అలఙ్కారత్థం కరీయన్తి, చోరనివారణత్థానిపి హోన్తియేవ. అథ వా తోరణన్తి పిట్ఠసఙ్ఘాటస్సేతం నామం, థిరపిట్ఠసఙ్ఘాటన్తిపి అత్థో. **ఛద్వార**న్తి నగరద్వారం నామ ఏకమ్పి హోతి ద్వేపి సతమ్పి సహస్సమ్పి, ఇధ పన సత్థా ఛద్వారికనగరం దస్సేన్తో ఏవమాహ. **పణ్డితో**తి పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో. **బ్యత్తో**తి వేయ్యత్తియేన సమన్నాగతో విసదఞాణో. **మేధావీ**తి ఠానుప్పత్తికపఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ మేధాయ సమన్నాగతో.

పురత్థిమాయ దిసాయాతిఆదిమ్హి భూతమత్థం కత్వా ఏవమత్థో వేదితబ్బో – సమిద్ధే కిర మహానగరే సత్తరతనసమ్పన్నో రాజా చక్కవత్తి రజ్జం అనుసాసతి, తస్సేతం పచ్చన్తనగరం రాజాయుత్తవిరహితం , అథ పురిసా ఆగన్త్వా "అమ్హాకం, దేవ, నగరే ఆయుత్తకో నత్థి, దేహి నో కిఞ్చి ఆయుత్తక"న్తి ఆహంసు. రాజా ఏకం పుత్తం దత్వా "గచ్ఛథ, ఏతం

ఆదాయ తత్థ అభిసిఞ్చిత్వా వినిచ్ఛయట్ఠానాదీని కత్వా వసథా"తి. తే తథా అకంసు. రాజపుత్తో పాపమిత్తసంసగ్గేన కతిపాహేయేవ సురాసోణ్డో హుత్వా, సబ్బాని వినిచ్ఛయట్ఠానాదీని హారేత్వా, నగరమజ్ఝే ధుత్తేహి పరివారితో సురం పివన్తో నచ్చగీతాదిరతియా వీతినామేతి. అథ రఞ్ఞో ఆగన్త్వా ఆరోచయింసు.

రాజా ఏకం పణ్డితం అమచ్చం ఆణాపేసి – "గచ్ఛ కుమారం ఓవదిత్వా, వినిచ్ఛయట్ఠానాదీని కారేత్వా, పున అభిసేకం కత్వా, ఏహీ"తి. న సక్కా, దేవ, కుమారం ఓవదితుం, చణ్డో కుమారో ఘాతేయ్యాపి మన్తి. అథేకం బలసమ్పన్నం యోధం ఆణాపేసి – "త్వం ఇమినా సద్ధిం గన్త్వా సచే సో ఓవాదే న తిట్ఠతి, సీసమస్స ఛిన్దాహీ"తి. ఇతి సో అమచ్చో యోధో చాతి ఇదం సీఘం దూతయుగం తత్థ గన్త్వా దోవారికం పుచ్ఛి – "కహం, భో, నగరస్స సామి కుమారో"తి. ఏస మజ్ఝేసిఙ్ఘాటకే సురం పివన్తో ధుత్తపరివారితో గీతాదిరతిం అనుభోన్తో నిసిన్నోతి. అథ తం దూతయుగం గన్త్వా అమచ్చో తావేత్థ, "సామి, వినిచ్ఛయట్ఠానాదీని కిర కారేత్వా సాధుకం రజ్జం అనుసాసా"తి ఆహ. కుమారో అసుణన్తో వియ నిసీది. అథ నం యోధో సీసే గహేత్వా, "సచే రఞ్ఞో ఆణం కరోసి, కర, నో చే, ఏత్థేవ తే సీసం పాతేస్సామీ"తి ఖగ్గం అబ్బాహి. పరిచారకా ధుత్తా తావదేవ దిసాసు పలాయింసు. కుమారో భీతో సాసనం సమ్పటిచ్ఛి. అథస్స తే తత్థేవ అభిసేకం కత్వా సేతచ్ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా "సమ్మా రజ్జం అనుసాసాహీ"తి రఞ్ఞా వుత్తం యథాభూతవచనం నియ్యాతేత్వా యథాగతమగ్గమేవ పటిపజ్జింసు. ఇమమత్థం ఆవికరోన్తో భగవా "పురత్థిమాయ దిసాయా"తి ఆహ.

తత్రిదం ఓపమ్మసంసన్దనం – సమిద్ధమహానగరం వియ హి నిబ్బాననగరం దట్ఠబ్బం, సత్తరతనసమన్నాగతో రాజా చక్కవత్తి వియ సత్తబోజ్ఝఙ్గరతనసమన్నాగతో ధమ్మరాజా సమ్మాసమ్బుద్ధో, పచ్చన్తిమనగరం వియ సక్కాయనగరం, తస్మిం నగరే కూటరాజపుత్తో వియ ఇమస్స భిక్ఖునో కూటచిత్తుప్పాదో, కూటరాజపుత్తస్స ధుత్తేహి పరివారితకాలో వియ ఇమస్స భిక్ఖునో పఞ్చహి నీవరణేహి సమఙ్గికాలో, ద్వే సీఘదూతా వియ సమథకమ్మట్ఠానఞ్చ విపస్సనాకమ్మట్ఠానఞ్చ, మహాయోధేన సీసే గహితకాలో వియ ఉప్పన్నపఠమజ్ఝానసమాధినా నిచ్చలం కత్వా చిత్తగ్గహితకాలో, యోధేన సీసే గహితమత్తే ధుత్తానం దిసాసు పలాయిత్వా దూరీభావో వియ పఠమజ్ఝానమ్హి ఉప్పన్నమత్తే నీవరణానం దూరీభావో, "కరిస్సామి రఞ్ఞో సాసన"న్తి సమ్పటిచ్ఛితమత్తే విస్సట్ఠకాలో వియ ఝానతో వుట్ఠితకాలో, అమచ్చేన రఞ్ఞో సాసనం ఆరోచితకాలో వియ సమాధినా చిత్తం కమ్మనియం కత్వా విపస్సనాకమ్మట్ఠానస్స వడ్ఢితకాలో, తత్థేవస్స తేహి ద్వీహి దూతేహి కతాభిసేకస్స సేతచ్ఛత్తఉస్సాపనం వియ సమథవిపస్సనాకమ్మట్ఠానం నిస్సాయ అరహత్తప్పత్తస్స విముత్తిసేతచ్ఛత్తుస్సాపనం వేదితబ్బం.

నగరన్తి ఖో భిక్ఖు ఇమస్సేతం చాతుమహాభూతికస్స కాయస్స అధివచనన్తిఆదీసు పన **చాతుమహాభూతికస్సా**తిఆదీనం పదానం అత్థో హేట్ఠా విత్థారితోవ. కేవలం పన విఞ్ఞాణరాజపుత్తస్స నివాసట్ఠానత్తా ఏత్థ కాయో "నగర"న్తి వుత్తో, తస్సేవ ద్వారభూతత్తా ఛ ఆయతనాని "ద్వారానీ"తి, తేసు ద్వారేసు నిచ్చం సుప్పతిట్ఠితత్తా సతి "దోవారికో"తి, కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖన్తేన ధమ్మరాజేన పేసితత్తా సమథవిపస్సనా "సీఘం దూతయుగ"న్తి. ఏత్థ మహాయోధో వియ సమథో, పణ్డితామచ్చో వియ విపస్సనా వేదితబ్బా.

మజ్ఝే సిఙ్ఘాటకోతి నగరమజ్ఝే సిఙ్ఘాటకో. **మహాభూతాన**న్తి హదయవత్థుస్స నిస్సయభూతానం మహాభూతానం . వత్థురూపస్స హి పచ్చయదస్సనత్థమేవేతం చతుమహాభూతగ్గహణం కతం. నగరమజ్ఝే పన సో రాజకుమారో వియ సరీరమజ్ఝే హదయరూపసిఙ్ఘాటకే నిసిన్నో సమథవిపస్సనాదూతేహి అరహత్తాభిసేకేన అభిసిఞ్చితబ్బో

విపస్సనావిఞ్ఞాణరాజపుత్తో దట్ఠబ్బో. నిబ్బానం పన యథాభూతసభావం అకుప్పం అధికారీతి కత్వా **యథాభూతం వచనన్తి** వుత్తం. అరియమగ్గో పన యాదిసోవ పుబ్బభాగవిపస్సనామగ్గో, అయమ్పి అట్ఠఙ్గసమన్నాగతత్తా తాదిసోయేవాతి కత్వా **యథాగతమగ్గో**తి వుత్తో. ఇదం తావేత్థ ధమ్మదేసనత్థం ఆభతాయ ఉపమాయ సంసన్దనం.

తస్సేవత్థస్స పాకటీకరణత్థం ఆభతపక్ఖే పన ఇదం సంసన్దనం – ఏత్థ హి ఛద్వారూపమా ఛఫస్సాయతనవసేన దస్సనవిసుద్ధిపత్తం ఖీణాసవం దస్సేతుం ఆభతా, నగరసామిఉపమా పఞ్చక్ఖన్ధవసేన, సిఙ్ఘాటకూపమా చతుమహాభూతవసేన, నగరూపమా తేభూమకధమ్మవసేన దస్సనవిసుద్ధిపత్తం ఖీణాసవం దస్సేతుం ఆభతా. సఙ్ఖేపతో పనిమస్మిం సుత్తే చతుసచ్చమేవ కథితం. సకలేనపి హి నగరసమ్భారేన దుక్ఖసచ్చమేవ కథితం, యథాభూతవచనేన నిరోధసచ్చం, యథాగతమగ్గేన మగ్గసచ్చం, దుక్ఖస్స పన పభావికా తణ్హా సముదయసచ్చం. దేసనాపరియోసానే పఞ్హాపుచ్ఛకో భిక్ఖు సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠితోతి.

౯. వీణోపమసుత్తవణ్ణనా

౨౪౬. నవమే **యస్స కస్సచి, భిక్ఖవే, భిక్ఖుస్స వా భిక్ఖునియా వా**తి ఇదం సత్థా యథా నామ మహాకుటుమ్బికో మహన్తం కసికమ్మం కత్వా, నిప్ఫన్నసస్సో ఘరద్వారే మణ్డపం కత్వా, ఉభతోసఙ్ఘస్స దానం పవత్తేయ్య. కిఞ్చాపి తేన ఉభతోసఙ్ఘస్స దానం పట్ఠపితం, ద్వీసు పన పరిసాసు సన్తప్పితాసు సేసజనమ్పి సన్తప్పేతియేవ, ఏవమేవ భగవా సమధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పారమియో పూరేత్వా బోధిమణ్డే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం అధిగన్త్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో జేతవనమహావిహారే నిసిన్నో భిక్ఖుపరిసాయ చేవ భిక్ఖునిపరిసాయ చ మహాధమ్మయాగం యజన్తో వీణోపమసుత్తం ఆరభి. తం పనేతం కిఞ్చాపి ద్వే పరిసా సన్ధాయ ఆరద్ధం, చతున్నమ్పి పన పరిసానం అవారితం. తస్మా సబ్బేహిపి సోతబ్బఞ్చేవ సద్ధాతబ్బఞ్చ, పరియోగాహిత్వా చస్స అత్థరసో విన్దితబ్బోతి.

తత్థ **ఛన్దో**తిఆదీసు **ఛన్దో** నామ పుబ్బుప్పత్తికా దుబ్బలతణ్హా, సో రఞ్జేతుం న సక్కోతి . అపరాపరం ఉప్పజ్జమానా పన బలవతణ్హా **రాగో** నామ, సో రఞ్జేతుం సక్కోతి. దణ్డాదానాదీని కాతుం అసమత్థో పుబ్బుప్పత్తికో దుబ్బలకోధో **దోసో** నామ. తాని కాతుం సమత్థో అపరాపరుప్పత్తికో బలవకోధో **పటిఘం** నామ. **మోహో** పన మోహనసమ్మోహనవసేన ఉప్పన్నం అఞ్ఞాణం. ఏవమేత్థ పఞ్చహిపి పదేహి తీణి అకుసలమూలాని గహితాని. తేసు గహితేసు సబ్బేపి తమ్మూలకా కిలేసా గహితావ హోన్తి. "ఛన్దో రాగో"తి వా పదద్వయేన అట్ఠలోభసహగతచిత్తుప్పాదా, "దోసో పటిఘ"న్తి పదద్వయేన ద్వే దోమనస్ససహగతచిత్తుప్పాదా, మోహపదేన లోభదోసరహితా ద్వే ఉద్ధచ్చవిచికిచ్ఛాసహగతచిత్తుప్పాదా గహితాతి. ఏవం సబ్బేపి ద్వాదస చిత్తుప్పాదా దస్సితావ హోన్తి.

సభయోతి కిలేసచోరానం నివాసట్ఠానత్తా సభయో. **సప్పటిభయో**తి వధబన్ధనాదీనం కారణత్తా సప్పటిభయో. **సకణ్టకో**తి రాగాదీహి కణ్టకేహి సకణ్టకో. **సగహనో**తి రాగగహనాదీహి సగహనో. **ఉమ్మగ్గో**తి దేవలోకం వా మనుస్సలోకం వా నిబ్బానం వా గచ్ఛన్తస్స అమగ్గో. **కుమ్మగ్గో**తి కుచ్ఛితజేగుచ్ఛభూతట్ఠానగమనఏకపదికమగ్గో వియ అపాయసమ్పాపకత్తా కుమ్మగ్గో. **దుహితికో**తి ఏత్థ ఇహితీతి ఇరియనా, దుక్ఖా ఇహితి ఏత్థాతి, **దుహితికో**. యస్మిఞ్హి మగ్గే మూలఫలాదిఖాదనీయం వా సాయనీయం వా నత్థి, తస్మిం ఇరియనా దుక్ఖా హోతి, న సక్కా తం పటిపజ్జిత్వా ఇచ్ఛితట్ఠానం గన్తుం. కిలేసమగ్గమ్పి

పటిపజ్జిత్వా న సక్కా సమ్పత్తిభవం గన్తున్తి కిలేసమగ్గో దుహితికోతి వుత్తో. ద్వీహితికోతిపి పాఠో, ఏసేవత్థో. **అసప్పురిససేవితో**తి కోకాలికాదీహి అసప్పురిసేహి సేవితో.

తతో చిత్తం నివారయేతి తేహి చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యేహి రూపేహి తం ఛన్దాదివసేన పవత్తచిత్తం అసుభావజ్జనాదీహి ఉపాయేహి నివారయే. చక్ఖుద్వారస్మిఞ్హి ఇట్ఠారమ్మణే రాగే ఉప్పన్నే అసుభతో ఆవజ్జన్తస్స చిత్తం నివత్తతి, అనిట్ఠారమ్మణే దోసే ఉప్పన్నే మేత్తతో ఆవజ్జన్తస్స చిత్తం నివత్తతి, మజ్ఝత్తారమ్మణే మోహే ఉప్పన్నే ఉద్దేసపరిపుచ్ఛం గరువాసం ఆవజ్జన్తస్స చిత్తం నివత్తతి. ఏవం అసక్కోన్తేన పన సత్థుమహత్తతం ధమ్మస్స స్వాక్ఖాతతా సఙ్ఘస్స సుప్పటిపత్తి చ ఆవజ్జితబ్బా. సత్థుమహత్తతం పచ్చవేక్ఖతోపి హి ధమ్మస్స స్వాక్ఖాతతం సఙ్ఘస్స సుప్పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖతోపి చిత్తం నివత్తతి. తేన వుత్తం "అసుభావజ్జనాదీహి ఉపాయేహి నివారయే"తి.

కిట్ఠన్తి కిట్ఠట్ఠానే ఉప్పన్నసస్సం. **సమ్పన్న**న్తి పరిపుణ్ణం సునిప్ఫన్నం. **కిట్ఠాదో**తి సస్సఖాదకో . **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ సమ్పన్నకిట్ఠం వియ పఞ్చ కామగుణా దట్ఠబ్బా, కిట్ఠాదో గోణో వియ కూటచిత్తం, కిట్ఠారక్ఖస్స పమాదకాలో వియ భిక్ఖునో ఛసు ద్వారేసు సతిం పహాయ విచరణకాలో, కిట్ఠారక్ఖస్స పమాదమాగమ్మ గోణేన గహితగబ్భస్స కిట్ఠస్స ఖాదితత్తా సస్ససామినో సస్సఫలానధిగమో వియ ఛద్వారరక్ఖికాయ సతియా విప్పవాసమాగమ్మ పఞ్చకామగుణం అస్సాదేన్తేన చిత్తేన కుసలపక్ఖస్స నాసితత్తా భిక్ఖునో సామఞ్ఞఫలాధిగమాభావో వేదితబ్బో.

ఉపరిఘటాయన్తి ద్విన్నం సిఙ్గానం అన్తరే. **సునిగ్గహితం నిగ్గణ్హేయ్యా**తి ఘటాయం పతిట్ఠితే నాసారజ్జుకే సుట్ఠు నిగ్గహితం కత్వా నిగ్గణ్హేయ్య. **దణ్డేనా**తి ముగ్గరసదిసేన థూలదణ్డకేన. **ఏవఞ్హి సో భిక్ఖవే గోణో**తి ఏవం సో కిట్ఠారక్ఖస్స పమాదమన్వాయ యస్మిం యస్మిం ఖణే కిట్ఠం ఓతరితుకామో హోతి, తస్మిం తస్మిం ఖణే ఏవం నిగ్గణ్హిత్వా తాళేత్వా ఓసజ్జనేన నిబ్బిసేవనభావం ఉపనీతో గోణో.

ఏవమేవ ఖోతి ఇధాపి సమ్పన్నకిట్ఠమివ పఞ్చ కామగుణా దట్ఠబ్బా, కిట్ఠాదో వియ కూటచిత్తం, కిట్ఠారక్ఖస్స అప్పమాదో వియ ఇమస్స భిక్ఖునో ఛసు ద్వారేసు సతియా అవిస్సజ్జనం, దణ్డో వియ సుత్తన్తో, గోణస్స కిట్ఠాభిముఖకాలే దణ్డేన తాళనం వియ చిత్తస్స బహిద్ధా పుథుత్తారమ్మణాభిముఖకాలే అనమతగ్గియదేవదూతఆదిత్తఆసీవిసూపమఅనాగతభయాదీసు తం తం సుత్తం ఆవజ్జేత్వా చిత్తుప్పాదస్స పుథుత్తారమ్మణతో నివారేత్వా మూలకమ్మట్ఠానే ఓతారణం వేదితబ్బం. తేనాహు పోరాణా –

"సుభాసితం సుత్వా మనో పసీదతి,
దమేతి నం పీతిసుఖఞ్చ విన్దతి;
తదస్స ఆరమ్మణే తిట్ఠతే మనో,
గోణోవ కిట్ఠాదకో దణ్డతజ్జితో"తి.

ఉదుజితన్తి తజ్జితం. **సుదుజితన్తి** సుతజ్జితం, సుజితన్తిపి అత్థో. ఉదు, సుదూతి ఇదం పన నిపాతమత్తమేవ. **అజ్ఝత్త**న్తి గోచరజ్ఝత్తం. **సన్తిట్ఠతీ**తిఆదీసు పఠమజ్ఝానవసేన సన్తిట్ఠతి, దుతియజ్ఝానవసేన సన్నిసీదతి, తతియజ్ఝానవసేన ఏకోది హోతి, చతుత్థజ్ఝానవసేన సమాధియతి. సబ్బమ్పి వా ఏతం పఠమజ్ఝానవసేన వేదితబ్బం. ఏత్తావతా హి సమ్మాసమ్బుద్ధేన సమథానురక్ఖణఇన్ద్రియసంవరసీలం నామ కథితం.

రజ్జో వాతి కస్సచిదేవ పచ్చన్తరజ్జో వా. **సద్దం సుణేయ్యాతి** పచ్చూసకాలే పబుద్ధో కుసలేన వీణావాదకేన వాదియమానాయ మధురసద్దం సుణేయ్య. **రజనీయోతిఆదీసు** చిత్తం రజ్జేతీతి **రజనీయో**. కామేతబ్బతాయ **కమనీయో**. చిత్తం మదయతీతి **మదనీయో**. చిత్తం ముచ్ఛితం వియ కరణతో ముచ్ఛియతీతి **ముచ్ఛనీయో**. ఆబన్ధిత్వా వియ గహణతో బన్ధతీతి **బన్ధనీయో. అలం మే, భోతి** వీణాయ సణ్ఠానం దిస్వా తం అనిచ్ఛన్తో ఏవమాహ. **ఉపధారణేతి** వేట్ఠకే. **కోణన్తి** చతురస్సం సారదణ్డకం.

సో తం వీణన్తి సో రాజా "ఆహరథ నం వీణం, అహమస్సా సద్దం పసిస్సామీ"తి తం వీణం గహేత్వా. **దసధా వాతిఆదీసు** పఠమం తావ దసధా ఫాలేయ్య, అథస్సా సద్దం అపస్సన్తో సతధా ఫాలేయ్య, తథాపి అపస్సన్తో సకలికం సకలికం కరేయ్య, తథాపి అపస్సన్తో "సకలికా ఝాయిస్సన్తి, సద్దో పన నిక్ఖమిత్వా పలాయిస్సతి, తదా నం పస్సిస్సామీ"తి అగ్గినా డహేయ్య. తథాపి అపస్సన్తో "సల్లహుకాని మసిచుణ్ణాని వాతేన భస్సిస్సన్తి, సద్దో సారధఞ్ఞం వియ పాదమూలే పతిస్సతి, తదా నం పస్సిస్సామీ"తి మహావాతే వా ఓఫునేయ్య. తథాపి అపస్సన్తో "మసిచుణ్ణాని యథోదకం గమిస్సన్తి, సద్దో పన పారం గచ్ఛన్తో పురిసో వియ నిక్ఖమిత్వా తరిస్సతి, తదా నం పస్సిస్సామీ"తి నదియా వా సీఘసోతాయ పవాహేయ్య.

ఏవం వదేయ్యాతి సబ్బేహిపిమేహి ఉపాయేహి అపస్సన్తో తే మనుస్సే ఏవం వదేయ్య. **అసతీ కిరాయన్తి** అసతీ కిర అయం వీణా, లామికాతి అత్థో. అసతీతి లామకాధివచనమేతం. యథాహ –

"అసా లోకిత్థియో నామ, వేలా తాసం న విజ్జతి;

సారత్తా చ పగబ్భా చ, సిఖీ సబ్బఘసో యథా"తి. (జా॰ ౧.౧.౬౧);

యథేవం యంకిఞ్చి వీణా నామాతి న కేవలఞ్చ వీణాయేవ లామికా, యథేవ పన అయం వీణా నామ, ఏవం యంకిఞ్చి అఞ్ఞమ్పి తన్తిబద్ధం, సబ్బం తం లామకమేవాతి అత్థో. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ వీణా వియ పఞ్చక్ఖన్ధా దట్ఠబ్బా, రాజా వియ యోగావచరో. యథా సో రాజా తం వీణం దసధా ఫాలనతో పట్ఠాయ విచినన్తో సద్దం అదిస్వా వీణాయ అనత్థికో హోతి, ఏవం యోగావచరో పఞ్చక్ఖన్ధే సమ్మసన్తో అహన్తి వా మమన్తి వా గహేతబ్బం అపస్సన్తో ఖన్ధేహి అనత్థికో హోతి. తేనస్స తం ఖన్ధసమ్మసనం దస్సేన్తో **రూపం సమన్వేసతి యావతా రూపస్స గతీతిఆదిమాహ**.

తత్థ **సమన్వేసతీతి** పరియేసతి. **యావతా రూపస్స గతీతి** యత్తకా రూపస్స గతి. తత్థ **గతీతి** గతిగతి, సఞ్జాతిగతి, సలక్ఖణగతి, విభవగతి, భేదగతీతి పఞ్చవిధా హోన్తి. తత్థ ఇదం రూపం నామ హేట్ఠా అవీచిపరియన్తం కత్వా ఉపరి అకనిట్ఠబ్రహ్మలోకం అన్తో కత్వా ఏత్థన్తరే సంసరతి వత్తతి, అయమస్స **గతిగతి** నామ.

అయం పన కాయో నేవ పదుమగబ్భే, న పుణ్డరీకనీలుప్పలాదీసు సఞ్జాయతి, ఆమాసయపక్కాసయానం పన అన్తరే బహలన్ధకారే దుగ్గన్ధపవనవిచరితే పరమజేగుచ్ఛే ఓకాసే పూతిమచ్ఛాదీసు కిమి వియ సఞ్జాయతి , అయం రూపస్స **సఞ్జాతిగతి** నామ.

దువిధం పన రూపస్స లక్ఖణం, "రుప్పతీతి ఖో, భిక్ఖవే, తస్మా రూప"న్తి (సం॰ ని॰ ౩.౭౯) ఏవం వుత్త రుప్పనసఙ్ఖాతం పచ్చత్తలక్ఖణఞ్చ అనిచ్చాదిభేదం సామఞ్ఞలక్ఖణఞ్చ, అయమస్స **సలక్ఖణగతి** నామ.

“గతి మిగానం పవనం, ఆకాసో పక్ఖినం గతి;

విభవో గతి ధమ్మానం, నిబ్బానం అరహతో గతీ”తి. (పరి. ౩౩౯) –

ఏవం వుత్తో రూపస్స అభావో **విభవగతి** నామ. యో పనస్స భేదో, అయం **భేదగతి** నామ. వేదనాదీసుపి ఏసేవ నయో. కేవలఞ్హేత్థ ఉపరి యావ భవగ్గా తేసం సఞ్జాతిగతి, సలక్ఖణగతియఞ్చ వేదయితసఞ్జాననఅభిసఙ్ఖరణవిజాననవసేన పచ్చత్తలక్ఖణం వేదితబ్బం.

తమ్పి తస్స న హోతీతి యదేతం రూపాదీసు అహన్తి వా మమన్తి వా అస్మీతి వా ఏవం నిద్దిట్ఠం దిట్ఠితణ్హామానగ్గాహత్తయం, తమ్పి తస్స ఖీణాసవస్స న హోతీతి యథానుసన్ధినావ సుత్తాగతం. తేన వుత్తం మహాఅట్ఠకథాయం –

“ఆదిమ్హి సీలం కథితం, మజ్ఝే సమాధిభావనా;

పరియోసానే చ నిబ్బానం, ఏసా వీణోపమా కథా”తి.

౧౦. ఛప్పాణకోపమసుత్తవణ్ణనా

౨౪౭. దసమే **అరుగత్తో**తి వణసరీరో. తేసంయేవ అరూనం పక్కత్తా **పక్కగత్తో. సరవన**న్తి కణ్డవనం. **ఏవమేవ ఖో**తి అరుగత్తో పురిసో వియ దుస్సీలపుగ్గలో వేదితబ్బో. తస్స కుసకణ్టకేహి విద్ధస్స సరపత్తేహి చ అసిధారూపమేహి విలిఖితగత్తస్స భియ్యోసోమత్తాయ దుక్ఖదోమనస్సం వియ తత్థ తత్థ సబ్రహ్మచారీహి “అయం సో ఇమేసఞ్చ ఇమేసఞ్చ కమ్మానం కారకో”తి వుచ్చమానస్స ఉప్పజ్జనదుక్ఖం వేదితబ్బం.

లభతి వత్తారన్తి లభతి చోదకం. **ఏవంకారీ**తి ఏవరూపానం వేజ్జకమ్మదూతకమ్మాదీనం కారకో. **ఏవంసమాచారో**తి విధవా గోచరాదివసేన ఏవరూపగోచరో. **అసుచిగామకణ్టకో**తి అసుద్ధట్ఠేన అసుచి, గామవాసీనం విజ్ఝనట్ఠేన కణ్టకోతి గామకణ్టకో.

పక్ఖిన్తి హత్థిసోణ్డసకుణం. **ఓస్సజ్జేయ్యా**తి విస్సజ్జేయ్య. **ఆవిఞ్ఛేయ్యు**న్తి ఆకడ్ఢేయ్యుం. **పవేక్ఖామీ**తి పవిసిస్సామి. **ఆకాసం డేస్సామీ**తి ఆకాసం ఉప్పతిస్సామి.

ఏతేసు పన అహి “భోగేహి మణ్డలం బన్ధిత్వా సుపిస్సామీ”తి వమ్మికం పవిసితుకామో హోతి. సుసుమారో “దూరే బిలం పవిసిత్వా నిపజ్జిస్సామీ”తి ఉదకం పవిసితుకామో హోతి. పక్ఖీ “అజటాకాసే సుఖం విచరిస్సామీ”తి ఆకాసం డేతుకామో హోతి. కుక్కురో “ఉద్ధనట్ఠానే ఛారికం బ్యూహిత్వా ఉసుమం గణ్హన్తో నిపజ్జిస్సామీ”తి గామం పవిసితుకామో హోతి. సిఙ్గాలో “మనుస్సమంసం ఖాదిత్వా పిట్ఠిం పసారేత్వా సయిస్సామీ”తి ఆమకసుసానం పవిసితుకామో హోతి. మక్కటో “ఉచ్చే రుక్ఖే అభిరుహిత్వా దిసాదిసం పక్ఖన్దిస్సామీ”తి వనం పవిసితుకామో హోతి.

అనువిధాయేయ్యున్తి అనుగచ్ఛేయ్యుం, అనువిధియేయ్యున్తిపి పాఠో, అనువిధానం ఆపజ్జేయ్యున్తి అత్థో. యత్థ సో యాతి, తత్థేవ గచ్ఛేయ్యున్తి వుత్తం హోతి. **ఏవమేవా**తి ఏత్థ ఛ పాణకా వియ ఛాయతనాని దట్ఠబ్బాని, దళ్హరజ్జు వియ తణ్హా,

మజ్ఝే గణ్ఠి వియ అవిజ్జా. యస్మిం యస్మిం ద్వారే ఆరమ్మణం బలవం హోతి, తం తం ఆయతనం తస్మిం తస్మిం ఆరమ్మణే ఆవిఞ్ఛతి.

ఇమం పన ఉపమం భగవా సరిక్ఖకేన వా ఆహరేయ్య ఆయతనానం వా నానత్తదస్సనవసేన. తత్థ **సరిక్ఖకేన** తావ విసుం అప్పనాకిచ్చం నత్థి, పాళియంయేవ అప్పితా. **ఆయతనానం నానత్తదస్సనేన** పన అయం అప్పనా – అహి నామేస బహి సిత్తసమ్మట్ఠే ఠానే నాభిరమతి, సఙ్కారట్ఠానతిణపణ్ణగహనవమ్మికానియేవ పన పవిసిత్వా నిపన్నకాలే అభిరమతి, ఏకగ్గతం ఆపజ్జతి. ఏవమేవ చక్ఖుపేతం విసమజ్ఝాసయం, మట్ఠాసు సువణ్ణభిత్తిఆదీసు నాభిరమతి, ఓలోకేతుమ్పి న ఇచ్ఛతి, రూపచిత్తపుప్ఫలతాదివిచిత్తేసుయేవ పన అభిరమతి. తాదిసేసు హి ఠానేసు చక్ఖుమ్హి అప్పహోన్తే ముఖమ్పి వివరిత్వా ఓలోకేతుకామో హోతి.

సుసుమారోపి బహి నిక్ఖన్తో గహేతబ్బం న పస్సతి, అక్ఖిం నిమీలేత్వా చరతి. యదా పన బ్యామసతమత్తం ఉదకం ఓగాహిత్వా బిలం పవిసిత్వా నిపన్నో హోతి, తదా తస్స చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, సుఖం సుపతి. ఏవమేవ సోతమ్పేతం బిలజ్ఝాసయం ఆకాససన్నిస్సితం, కణ్ణచ్ఛిద్దకూపకేయేవ అజ్ఝాసయం కరోతి, కణ్ణచ్ఛిద్దాకాసోయేవ తస్స సద్దసవనే పచ్చయో హోతి. అజటాకాసోపి వట్టతియేవ. అన్తోలేణస్మిఞ్హి సజ్ఝాయే కయిరమానే న లేణచ్ఛదనం భిన్దిత్వా సద్దో బహి నిక్ఖమతి, ద్వారవాతపానఛిద్దేహి పన నిక్ఖమిత్వా ధాతుపరమ్పరా ఘట్టేన్తో ఆగన్త్వా సోతపసాదం ఘట్టేతి. అథ తస్మిం కాలే "అసుకం నామ సజ్ఝాయతీ"తి లేణపిట్ఠే నిసిన్నా జానన్తి.

ఏవం సన్తే సమ్పత్తగోచరతా హోతి, కిం పనేతం సమ్పత్తగోచరన్తి? ఆమ సమ్పత్తగోచరం. యది ఏవం దూరే భేరిఆదీసు వజ్జమానేసు "దూరే సద్దో"తి జాననం న భవేయ్యాతి. నో న భవతి. సోతపసాదస్మిఞ్హి ఘట్టితే "దూరే సద్దో, ఆసన్నే సద్దో, పరతీరే ఓరిమతీరే"తి తథా తథా జాననాకారో హోతి, ధమ్మతా ఏసాతి. కిం ఏతాయ ధమ్మతాయ? యతో యతో ఛిద్దం, తతో తతో సవనం హోతి చన్దిమసూరియాదీనం దస్సనం వియాతి అసమ్పత్తగోచరమేవేతం.

పక్ఖీపి రుక్ఖే వా భూమియం వా న రమతి. యదా పన ఏకం వా ద్వే వా లేడ్డుపాతే అతిక్కమ్మ అజటాకాసం పక్ఖన్దో హోతి, తదా ఏకగ్గచిత్తతం ఆపజ్జతి. ఏవమేవ ఘానమ్పి ఆకాసజ్ఝాసయం వాతూపనిస్సయగన్ధగోచరం. తథా హి గావో నవవుట్ఠే దేవే భూమిం ఘాయిత్వా ఘాయిత్వా ఆకాసాభిముఖో హుత్వా వాతం ఆకడ్ఢన్తి. అఙ్గులీహి గన్ధపిణ్డం గహేత్వాపి చ ఉపసిఙ్ఘనకాలే వాతం అనాకడ్ఢన్తో నేవ తస్స గన్ధం జానాతి.

కుక్కురోపి బహి చరన్తో ఖేమట్ఠానం న పస్సతి, లేడ్డుదణ్డాదీహి ఉపద్దుతో హోతి. అన్తోగామం పవిసిత్వా ఉద్ధనట్ఠానే ఛారికం బ్యూహిత్వా నిపన్నస్స పనస్స ఫాసు హోతి. ఏవమేవ జివ్హాపి గామజ్ఝాసయా ఆపోసన్నిస్సితరసారమ్మణా. తథా హి తియామరత్తిం సమణధమ్మం కత్వాపి పాతోవ పత్తచీవరమాదాయ గామం పవిసితబ్బం హోతి. సుక్ఖఖాదనీయస్స చ న సక్కా ఖేళేన అతేమితస్స రసం జానితుం.

సిఙ్గాలోపి బహి చరన్తో రతిం న విన్దతి, ఆమకసుసానే మనుస్సమంసం ఖాదిత్వా నిపన్నస్సేవ పనస్స ఫాసు హోతి. ఏవమేవ కాయోపి ఉపాదిణ్ణకజ్ఝాసయో పథవీసన్నిస్సితఫోట్ఠబ్బారమ్మణో. తథా హి అఞ్ఞం ఉపాదిణ్ణకం అలభమానా సత్తా అత్తనోవ హత్థతలే సీసం కత్వా నిపజ్జన్తి. అజ్ఝత్తికబాహిరా చస్స పథవీ ఆరమ్మణగ్గహణే పచ్చయో హోతి. సుసన్థతస్సాపి హి

సయనస్స హేట్ఠారితానమ్పి వా ఫలకానం న సక్కా అనిసీదన్తేన వా అనుప్పీళన్తేన వా థద్ధముదుభావో జానితున్తి అజ్ఝత్తికబాహిరా పథవీ ఏతస్స ఫోట్ఠబ్బజాననే పచ్చయో హోతి.

మక్కటోపి భూమియం విచరన్తో నాభిరమతి, హత్థసతుబ్బేధం పనస్స రుక్ఖం ఆరుయ్హ విటపపిట్ఠే నిసీదిత్వా దిసావిదిసా ఓలోకేన్తస్సేవ ఫాసుకో హోతి. ఏవం మనోపి నానజ్ఝాసయో భవఙ్గపచ్చయో, దిట్ఠపుబ్బేపి నానారమ్మణజ్ఝాసయం కరోతియేవ మూలభవఙ్గం పనస్స పచ్చయో హోతీతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారేన పన ఆయతనానం నానత్తం విసుద్ధిమగ్గే ఆయతననిద్దేసే వుత్తమేవ.

తం చక్ఖు నావిఞ్ఛతీతి తణ్హారజ్జుకానం ఆయతనపాణకానం కాయగతాసతిథమ్భే బద్ధానం నిబ్బిసేవనభావం ఆపన్నత్తా నాకడ్ఢతీతి ఇమస్మిం సుత్తే పుబ్బభాగవిపస్సనావ కథితా.

౧౧. యవకలాపిసుత్తవణ్ణనా

౨౪౮. ఏకాదసమే **యవకలాపీ**తి లాయిత్వా ఠపితయవపుఞ్జో. **బ్యాభఙ్గిహత్థా**తి కాజహత్థా. **ఛహి బ్యాభఙ్గీహి హనేయ్యు**న్తి ఛహి పుథులకాజదణ్డకేహి పోథేయ్యుం. **సత్తమో**తి తేసు ఛసు జనేసు యవే పోథేత్వా పసిబ్బకే పూరేత్వా ఆదాయ గతేసు అఞ్ఞో సత్తమో ఆగచ్ఛేయ్య. **సుహతతరా అస్సా**తి యం తత్థ అవసిట్ఠం అత్థి భుసపలాపమత్తమ్పి, తస్స గహణత్థం సుట్ఠుతరం హతా.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ చతుమహాపథో వియ ఛ ఆయతనాని దట్ఠబ్బాని, చతుమహాపథే నిక్ఖిత్తయవకలాపీ వియ సత్తో, ఛ బ్యాభఙ్గియో వియ ఇట్ఠానిట్ఠమజ్ఝత్తవసేన అట్ఠారస ఆరమ్మణాని, సత్తమా బ్యాభఙ్గీ వియ భవపత్థనా కిలేసా. యథా చతుమహాపథే ఠపితా యవకలాపీ ఛహి బ్యాభఙ్గీహి హఞ్ఞతి, ఏవమిమే సత్తా అట్ఠారసహి ఆరమ్మణదణ్డకేహి ఛసు ఆయతనేసు హఞ్ఞన్తి. యథా సత్తమేన సుహతతరా హోన్తి, ఏవం సత్తా భవపత్థనకిలేసేహి సుహతతరా హోన్తి భవేమూలకం దుక్ఖం అనుభవమానా.

ఇదాని నేసం తం భవపత్థనకిలేసం దస్సేతుం **భూతపుబ్బం, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. **తత్రా**తి సుధమ్మాయం ధమ్మం, సుధమ్మాయ దేవసభాయ ద్వారేతి అత్థో. **ధమ్మికా ఖో దేవా**తి ధమ్మికా ఏతే దేవా నామ, యేహి మాదిసం అసురాధిపతిం గహేత్వా మయ్హం భేదనమత్తమ్పి న కతన్తి సన్ధాయ వదతి. **అధమ్మికా దేవా**తి అధమ్మికా ఏతే దేవా నామ, యే మాదిసం అసురాధిపతిం నవగూథసూకరం వియ కణ్ఠపఞ్చమేహి బన్ధనేహి బన్ధిత్వా నిసీదాపేన్తి. **ఏవం సుఖుమం ఖో, భిక్ఖవే, వేపచిత్తిబన్ధన**న్తి తం కిర పదుమనాళసుత్తం వియ మక్కటజాలసుత్తం వియ చ సుఖుమం హోతి, ఛేత్తుం పన నేవ వాసియా న ఫరసునా సక్కా. యస్మా పన చిత్తేనేవ బజ్ఝతి, చిత్తేన ముచ్చతి, తస్మా "వేపచిత్తిబన్ధన"న్తి వుత్తం.

తతో సుఖుమతరం మారబన్ధనన్తి కిలేసబన్ధనం పనేసం తతోపి సుఖుమతరం, నేవ చక్ఖుస్స ఆపాథం గచ్ఛతి, న ఇరియాపథం నివారేతి. తేన హి బద్ధా సత్తా పథవితలేపి ఆకాసేపి యోజనసతమ్పి యోజనసహస్సమ్పి గచ్ఛన్తిపి ఆగచ్ఛన్తిపి. ఛిజ్జమానం పనేతం ఞాణేనేవ ఛిజ్జతి, న అఞ్ఞేనాతి "ఞాణమోక్ఖం బన్ధన"న్తిపి వుచ్చతి.

మఞ్ఞమానోతి తణ్హాదిట్ఠిమానానం వసేన ఖన్ధే మఞ్ఞన్తో. **బద్ధో మారస్సా**తి మారబన్ధనేన బద్ధో. కరణత్థే వా ఏతం సామివచనం, కిలేసమారేన బద్ధోతి అత్థో. **ముత్తో పాపిమతో**తి మారస్స బన్ధనేన ముత్తో. కరణత్థేయేవ వా ఇదం సామివచనం, పాపిమతా కిలేసబన్ధనేన ముత్తోతి అత్థో.

అస్మీతి పదేన తణ్హామఞ్ఞితం వుత్తం. **అయమహస్మీ**తి దిట్ఠిమఞ్ఞితం. **భవిస్స**న్తి సస్సతవసేన దిట్ఠిమఞ్ఞితమేవ. **న భవిస్స**న్తి ఉచ్ఛేదవసేన. **రూపీ**తిఆదీని సస్సతస్సేవ పభేదదీపనాని. **తస్మా**తి యస్మా మఞ్ఞితం ఆబాధం అన్తోదోసనికన్తనవసేన రోగో చేవ గణ్డో చ సల్లఞ్చ, తస్మా. **ఇఞ్జిత**న్తిఆదీని యస్మా ఇమేహి కిలేసేహి సత్తా ఇఞ్జన్తి చేవ ఫన్దన్తి చ పపఞ్చితా చ హోన్తి పమత్తాకారపత్తా, తస్మా తేసం ఆకారదస్సనత్థం వుత్తాని.

మానగతవారే పన మానస్స గతం **మానగతం,** మానపవత్తీతి అత్థో. మానోయేవ మానగతం గూథగతం ముత్తగతం వియ. తత్థ **అస్మీ**తి ఇదం తణ్హాయ సమ్పయుత్తమానవసేన వుత్తం. **అయమహమస్మీ**తి దిట్ఠివసేన. నను చ దిట్ఠిసమ్పయుత్తో నామ మానో నత్థీతి? ఆమ నత్థి, మానస్స పన అప్పహీనత్తా దిట్ఠి నామ హోతి. మానమూలకం దిట్ఠిం సన్ధాయేతం వుత్తం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఆసీవిసవగ్గో.

చతుత్థో పణ్ణాసకో.

సళాయతనసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. వేదనాసంయుత్తం

౧. సగాథావగ్గో

౧. సమాధిసుత్తవణ్ణనా

౨౪౯. వేదనాసంయుత్తే సగాథావగ్గస్స పఠమే **సమాహితో**తి ఉపచారేన వా అప్పనాయ వా సమాహితో. **వేదనా చ పజానాతీ**తి వేదనా దుక్ఖసచ్చవసేన పజానాతి. **వేదనానఞ్చ సమ్భవ**న్తి తాసంయేవ సమ్భవం సముదయసచ్చవసేన పజానాతి. **యత్థ చేతా**తి యత్థేతా వేదనా నిరుజ్ఝన్తి, తం నిబ్బానం నిరోధసచ్చవసేన పజానాతి. **ఖయగామిన**న్తి తాసంయేవ వేదనానం ఖయగామినం మగ్గం మగ్గసచ్చవసేన పజానాతి. **నిచ్ఛాతో పరినిబ్బుతో**తి నిత్తణ్హో హుత్వా కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో. ఏవమేత్థ సుత్తే సమ్మసనచారవేదనా కథితా. గాథాసు ద్వీహి పదేహి సమథవిపస్సనా కథితా, సేసేహి చతుసచ్చం కథితం. ఏవమేత్థ సబ్బసఙ్గాహికో చతుభూమకధమ్మపరిచ్ఛేదో వుత్తో.

౨. సుఖసుత్తవణ్ణనా

౨౫౦. దుతియే **అదుక్ఖమసుఖం సహా**తి అదుక్ఖమసుఖఞ్చ సుఖదుక్ఖేహి సహ. **అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చా**తి అత్తనో చ పరస్స చ. **మోసధమ్మ**న్తి నస్సనసభావం. **పలోకిన**న్తి పలుజ్జనకం భిజ్జనసభావం. **ఫుస్స ఫుస్స వయం పస్స**న్తి ఞాణేన ఫుసిత్వా ఫుసిత్వా వయం పస్సన్తో. **ఏవం తత్థ విరజ్జతీ**తి ఏవం తాసు వేదనాసు విరజ్జతి. ఇధాపి సుత్తే సమ్మసనచారవేదనా కథితా, గాథాసు ఞాణఫుసనం.

౩. పహానసుత్తవణ్ణనా

౨౫౧. తతియే **అచ్ఛేచ్ఛి తణ్హ**న్తి సబ్బమ్పి తణ్హం ఛిన్ది సముచ్ఛిన్ది. **వివత్తయి సంయోజన**న్తి దసవిధమ్పి సంయోజనం పరివత్తయి నిమ్మూలకమకాసి. **సమ్మా**తి హేతునా కారణేన. **మానాభిసమయా**తి మానస్స దస్సనాభిసమయా, పహానాభిసమయా చ. అరహత్తమగ్గో హి కిచ్చవసేన మానం సమ్పస్సతి, అయమస్స దస్సనాభిసమయో. తేన దిట్ఠో పన సో తావదేవ పహీయతి, దిట్ఠవిసేన దట్ఠసత్తానం జీవితం వియ. అయమస్స పహానాభిసమయో.

అన్తమకాసి దుక్ఖస్సాతి ఏవం అరహత్తమగ్గేన మానస్స దిట్ఠత్తా చ పహీనత్తా చ యే ఇమే ‘‘కాయబన్ధనస్స అన్తో జీరతి (చూళవ. ౨౭౮) హరితన్తం వా’’తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౦౪) ఏవం వుత్తఅన్తిమమరియాదన్తో చ, ‘‘అన్తమిదం, భిక్ఖవే, జీవికాన’’న్తి (ఇతివు॰ ౯౧; సం॰ ని॰ ౩.౮౦) ఏవం వుత్తలామకన్తో చ, ‘‘సక్కాయో ఏకో అన్తో’’తి (అ॰ ని॰ ౬.౬౧; చూళని॰ తిస్సమేత్తేయ్యమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౧౧) ఏవం వుత్తకోట్ఠాసన్తో చ, ‘‘ఏసేవన్తో దుక్ఖస్స సబ్బపచ్చయసఙ్ఖయా’’తి (సం ని॰ ౨.౫౧; ౨.౪.౭౧; ఉదా॰ ౭౧) ఏవం వుత్తకోటన్తో చాతి చత్తారో అన్తా, తేసు సబ్బస్సేవ వట్టదుక్ఖస్స అదుం చతుత్థకోటిసఙ్ఖాతం అన్తమకాసి, పరిచ్ఛేదం పరివటుమం అకాసి, అన్తిమసముస్సయమత్తావసేసం దుక్ఖమకాసీతి వుత్తం హోతి.

సమ్పజఞ్ఞం న రిఞ్చతీతి సమ్పజఞ్ఞం న జహాతి. **సఙ్ఖ్యం నోపేతీతి** రత్తో దుట్ఠో మూళ్హోతి పణ్ణత్తిం న ఉపేతి, తం పణ్ణత్తిం పహాయ ఖీణాసవో నామ హోతీతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే ఆరమ్మణానుసయో కథితో.

౪. పాతాలసుత్తవణ్ణనా

౨౫౨. చతుత్థే **పాతాలోతి** పాతస్స అలం పరియత్తో, నత్థి ఏత్థ పతిట్ఠాతి **పాతాలో. అసన్తం అవిజ్జమానన్తి** అసమ్భూతత్తం అపఞ్ఞాయమానత్తం. **ఏవం వాచం భాసతీతి** అత్థి మహాసముద్దే పాతాలోతి ఏవం వాచం. సో హి యం తం బలవాముఖం మహాసముద్దస్స ఉదకం వేగేన పక్ఖన్దిత్వా చక్కవాళం వా సినేరుం వా ఆహచ్చ యోజనద్వియోజనదసయోజనప్పమాణమ్పి ఉగ్గన్త్వా పున మహాసముద్దే పతతి, యస్స పతితట్ఠానే మహానరకపపాతో వియ హోతి, యం లోకే బలవాముఖన్తి వుచ్చతి. తం సన్ధాయ ఏవం వదతి.

యస్మా పన తత్థ తథారూపానం మచ్ఛకచ్ఛపదేవదానవానం పతిట్ఠాపి హోతి సుఖనివాసోపి, తస్మా అసన్తం అసంవిజ్జమానం తం తం వాచం భాసతి నామ. యస్మా పన సబ్బపుథుజ్జనా సారీరికాయ దుక్ఖవేదనాయ పతిట్ఠాతుం న సక్కోన్తి, తస్మా పాతస్స అలన్తి అత్థేన అయమేవ పాతాలోతి దస్సేన్తో **సారీరికానం ఖో ఏతం భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ.

పాతాలే న పచ్చుట్ఠాసీతి పాతాలస్మిం న పతిట్ఠాసి. **గాధన్తి** పతిట్ఠం. **అక్కన్దతీతి** అనిబద్ధం విప్పలాపం విలపన్తో కన్దతి. **దుబ్బలోతి** దుబ్బలఞాణో. **అప్పథామకోతి** ఞాణథామస్స పరిత్తతాయ పరిత్తథామకో. ఇమస్మిం సుత్తే అరియసావకోతి సోతాపన్నో. సోతాపన్నో హి ఏత్థ ధురం, బలవవిపస్సకో న తిక్ఖబుద్ధి ఉప్పన్నం వేదనం అనువత్తిత్వా పతిట్ఠాతుం సమత్థో యోగావచరోపి వట్టతి.

౫. దట్ఠబ్బసుత్తవణ్ణనా

౨౫౩. పఞ్చమే **దుక్ఖతో దట్ఠబ్బాతి** విపరిణామనవసేన దుక్ఖతో దట్ఠబ్బా. **సల్లతోతి** దుక్ఖాపనవినివిజ్ఝనట్ఠేన సల్లాతి దట్ఠబ్బా. **అనిచ్చతోతి** అదుక్ఖమసుఖా హుత్వా అభావాకారేన అనిచ్చతో దట్ఠబ్బా. **అద్దాతి** అద్దస. **సన్తన్తి** సన్తసభావం.

౬. సల్లసుత్తవణ్ణనా

౨౫౪. ఛట్ఠే **తత్రాతి** తేసు ద్వీసు జనేసు. **అనువేధం విజ్ఝేయ్యాతి** తస్సేవ వణముఖస్స అఙ్గులన్తరే వా ద్వఙ్గులన్తరే వా ఆసన్నపదేసే అనుగతవేధం. ఏవం విద్ధస్స హి సా అనువేధా వేదనా పఠమవేదనాయ బలవతరా హోతి, పచ్ఛా ఉప్పజ్జమానా దోమనస్సవేదనాపి ఏవమేవ పురిమవేదనాయ బలవతరా హోతి. **దుక్ఖాయ వేదనాయ నిస్సరణన్తి** దుక్ఖాయ వేదనాయ హి సమాధిమగ్గఫలాని నిస్సరణం, తం సో న జానాతి, కామసుఖమేవ నిస్సరణన్తి జానాతి. **తాసం వేదనానన్తి** తాసం సుఖదుక్ఖవేదనానం. **సఞ్ఞుత్తో నం వేదయతీతి** కిలేసేహి సమ్పయుత్తోవ హుత్వా తం వేదనం వేదయతి, న విప్పయుత్తో. **సఞ్ఞుత్తో దుక్ఖస్మాతి** కరణత్థే నిస్సక్కం, దుక్ఖేన సమ్పయుత్తోతి అత్థో. **సఙ్ఖాతధమ్మస్సాతి** విదితధమ్మస్స తులితధమ్మస్స. **బహుస్సుతస్సాతి** పరియత్తిబహుస్సుతస్స పటివేధబహుస్సుతస్స చ. **సమ్మా పజానాతి భవస్స పారగూతి** భవస్స పారం నిబ్బానం గతో, తదేవ నిబ్బానం సమ్మా పజానాతి. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే ఆరమ్మణానుసయోవ కథితో. అరియసావకేసు చ ఖీణాసవో ఏత్థ ధురం, అనాగామీపి వట్టతీతి వదన్తి.

౭. పఠమగేలఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

౨౨౧. సత్తమే **యేన గిలానసాలా తేనుపసఙ్కమీ**తి “సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలో తథాగతోపి గిలానుపట్ఠానం గచ్ఛతి, ఉపట్ఠాతబ్బయుత్తకా నామ గిలానాతి భిక్ఖూ సద్దహిత్వా ఓకప్పేత్వా గిలానే ఉపట్ఠాతబ్బే మఞ్ఞిస్సన్తీ”తి చ “యే తత్థ కమ్మట్ఠానసప్పాయా, తేసం కమ్మట్ఠానం కథేస్సామీ”తి చ చిన్తేత్వా ఉపసఙ్కమి. **కాయే కాయానుపస్సీ**తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం పరతో వక్ఖామ. **అనిచ్చానుపస్సీ**తి అనిచ్చతం అనుపస్సన్తో. **వయానుపస్సీ**తి వయం అనుపస్సన్తో. **విరాగానుపస్సీ**తి విరాగం అనుపస్సన్తో. **నిరోధానుపస్సీ**తి నిరోధం అనుపస్సన్తో. **పటినిస్సగ్గానుపస్సీ**తి పటినిస్సగ్గం అనుపస్సన్తో.

ఏత్తావతా కిం దస్సితం హోతి? ఇమస్స భిక్ఖునో ఆగమనీయపటిపదా, సతిపట్ఠానాపి హి పుబ్బభాగాయేవ, సమ్పజఞ్ఞేపి అనిచ్చానుపస్సనా వయానుపస్సనా విరాగానుపస్సనాతి చ ఇమాపి తిస్సో అనుపస్సనా పుబ్బభాగాయేవ, నిరోధానుపస్సనాపి పటినిస్సగ్గానుపస్సనాపి ఇమా ద్వే మిస్సకా. ఏత్తావతా ఇమస్స భిక్ఖునో భావనాకాలో దస్సితోతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

౮-౯. దుతియగేలఞ్ఞసుత్తాదివణ్ణనా

౨౨౬-౨౨౭. అట్ఠమే **ఇమమేవ ఫస్సం పటిచ్చా**తి వుత్తే బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తం, అత్థతో పనేతం నిన్నానాకరణం. కాయోవ హి ఏత్థ ఫస్సోతి వుత్తో. నవమం ఉత్తానమేవ.

౧౦. ఫస్సమూలకసుత్తవణ్ణనా

౨౨౮. దసమే **సుఖవేదనియ**న్తి సుఖవేదనాయ పచ్చయభూతం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. అనుపదవణ్ణనా పనేత్థ హేట్ఠా విత్థారితావ. ఇమస్మిం సుత్తద్వయే సమ్మసనచారవేదనా కథితా.

సగాథావగ్గో పఠమో.

౨. రహోగతవగ్గో

౧. రహోగతసుత్తవణ్ణనా

౨౨౯. రహోగతవగ్గస్స పఠమే **యం కిఞ్చి వేదయితం, తం దుక్ఖస్మి**న్తి యం కిఞ్చి వేదయితం, తం సబ్బం దుక్ఖన్తి అత్థో. **సఙ్ఖారానంయేవ అనిచ్చత**న్తిఆదీసు యా ఏసా సఙ్ఖారానం అనిచ్చతా ఖయధమ్మతా వయధమ్మతా విపరిణామధమ్మతా, ఏతం సన్ధాయ యం కిఞ్చి వేదయితం, తం దుక్ఖన్తి మయా భాసితన్తి దీపేతి. యా హి సఙ్ఖారానం అనిచ్చతా, వేదనానమ్పి సా అనిచ్చతా ఏవ. అనిచ్చతా చ నామేసా మరణం, మరణతో ఉత్తరి దుక్ఖం నామ నత్థీతి ఇమినా అధిప్పాయేన సబ్బా వేదనా దుక్ఖాతి వుత్తా. **అథ ఖో పన భిక్ఖు మయా**తి ఇదం న కేవలం అహం వేదనానంయేవ నిరోధం పఞ్ఞాపేమి, ఇమేసమ్పి ధమ్మానం నిరోధం పఞ్ఞాపేమీతి దస్సనత్థం ఆరద్ధం. వూపసమో చ పస్సద్ధియో చ ఏవరూపాయ దేసనాయ బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తా. సఞ్ఞావేదయితనిరోధగ్గహణేన చేత్థ చత్తారో ఆరుప్పా గహితావ హోన్తీతి వేదితబ్బా.

౨-౩. పఠమఆకాససుత్తాదివణ్ణనా

౨౬౦-౨౬౧. దుతియే **పుథూ వాయన్తి మాలుతా**తి బహూ వాతా వాయన్తి. సేసం ఉత్తానత్థమేవాతి. తతియం వినా గాథాహి బుజ్ఝన్తానం అజ్ఝాసయేన వుత్తం.

౪. అగారసుత్తవణ్ణనా

౨౬౨. చతుత్థే **పురత్థిమా**తి పురత్థిమాయ. ఏవం సబ్బత్థ. **సామిసాపి సుఖా వేదనా**తిఆదీసు **సామిసా సుఖా** నామ కామామిసపటిసంయుత్తా వేదనా. **నిరామిసా సుఖా** నామ పఠమజ్ఝానాదివసేన విపస్సనావసేన అనుస్సతివసేన చ ఉప్పన్నా వేదనా. **సామిసా దుక్ఖా** నామ కామామిసేనేవ సామిసా వేదనా, **నిరామిసా దుక్ఖా** నామ అనుత్తరేసు విమోక్ఖేసు పిహం ఉపట్ఠాపయతో పిహపచ్చయా ఉప్పన్నదోమనస్సవేదనా. **సామిసా అదుక్ఖమసుఖా** నామ కామామిసేనేవ సామిసా వేదనా. **నిరామిసా అదుక్ఖమసుఖా** నామ చతుత్థజ్ఝానవసేన ఉప్పన్నా అదుక్ఖమసుఖా వేదనా.

౫-౮. పఠమఆనన్దసుత్తాదివణ్ణనా

౨౬౩-౨౬౬. పఞ్చమాదీని చత్తారి హేట్ఠా కథితనయానేవ. పురిమాని పనేత్థ ద్వే పరిపుణ్ణపస్సద్ధికాని, పచ్ఛిమాని ఉపడ్ఢపస్సద్ధికాని. దేసనాయ బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తాని.

౯-౧౦. పఞ్చకఙ్గసుత్తాదివణ్ణనా

౨౬౭-౨౬౮. నవమే **పఞ్చకఙ్గో థపతీ**తి **పఞ్చకఙ్గో**తి తస్స నామం, వాసిఫరసునిఖాదనదణ్డముగ్గరకాళసుత్తనాళిసఙ్ఖాతేహి వా పఞ్చహి అఙ్గేహి సమన్నాగతత్తా సో పఞ్చకఙ్గోతి పఞ్ఞాతో. **థపతీ**తి వడ్ఢకీజేట్ఠకో. **ఉదాయీ**తి పణ్డితఉదాయిత్థేరో. **పరియాయ**న్తి కారణం. **ద్వేపానన్దా**తి ద్వేపి, ఆనన్ద, **పరియాయేనా**తి కారణేన. ఏత్థ చ కాయికచేతసికవసేన ద్వే వేదితబ్బా, సుఖాదివసేన తిస్సోపి, ఇన్ద్రియవసేన సుఖిన్ద్రియాదికా పఞ్చ, ద్వారవసేన చక్ఖుసమ్ఫస్సజాదికా ఛ, ఉపవిచారవసేన "చక్ఖునా రూపం దిస్వా సోమనస్సట్ఠానియం రూపం ఉపవిచరతీ"తిఆదికా అట్ఠారస, ఛ గేహసితాని సోమనస్సాని, ఛ నేక్ఖమ్మసితాని, ఛ గేహసితాని దోమనస్సాని, ఛ నేక్ఖమ్మసితాని, ఛ గేహసితా ఉపేక్ఖా, ఛ నేక్ఖమ్మసితాతి ఏవం ఛత్తింస. తా అతీతే ఛత్తింస, అనాగతే ఛత్తింస, పచ్చుప్పన్నే ఛత్తింసాతి ఏవం అట్ఠసతం వేదనా వేదితబ్బా.

పఞ్చిమే ఆనన్ద కామగుణాతి అయం పాటియేక్కో అనుసన్ధి. న కేవలఞ్హి ద్వే ఆదిం కత్వా వేదనా భగవతా పఞ్ఞత్తా, పరియాయేన ఏకాపి వేదనా కథితా, తం దస్సేన్తో పఞ్చకఙ్గస్స థపతినో వాదం ఉపత్థమ్భేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. **అభిక్కన్తతర**న్తి సున్దరతరం. **పణీతతర**న్తి అతప్పకతరం. ఏత్థ చ చతుత్థజ్ఝానతో పట్ఠాయ అదుక్ఖమసుఖా వేదనా, సాపి సన్తట్ఠేన పణీతట్ఠేన చ సుఖన్తి వుత్తా. నిరోధో అవేదయితసుఖవసేన సుఖం నామ జాతో. పఞ్చకామగుణవసేన హి అట్ఠసమాపత్తివసేన చ ఉప్పన్నం వేదయితం సుఖం నామ, నిరోధో అవేదయితసుఖం నామ. ఇతి వేదయితసుఖం వా హోతు అవేదయితసుఖం వా, నిద్దుక్ఖభావసఙ్ఖాతేన సుఖట్ఠేన ఏకన్తసుఖమేవ జాతం.

యత్థ యత్థాతి యస్మిం యస్మిం ఠానే. **సుఖం ఉపలబ్భతీతి** వేదయితం సుఖం వా అవేదయితం సుఖం వా ఉపలబ్భతి. **తం తం తథాగతో సుఖస్మిం పఞ్ఞపేతి,** తం సబ్బం తథాగతో నిద్దుక్ఖభావం సుఖస్మింయేవ పఞ్ఞపేతీతి ఇధ భగవా నిరోధసమాపత్తిం సీసం కత్వా నేయ్యపుగ్గలస్స వసేన అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం నిట్ఠాపేసి. దసమం ఉత్తానత్థమేవాతి.

రహోగతవగ్గో దుతియో.

౩. అట్ఠసతపరియాయవగ్గో

౧. సీవకసుత్తవణ్ణనా

౨౬౯. తతియవగ్గస్స పఠమే **మోళియసీవకోతి సీవకోతి** తస్స నామం. చూళా పనస్స అత్థి, తస్మా మోళియసీవకోతి వుచ్చతి. **పరిబ్బాజకోతి** ఛన్నపరిబ్బాజకో. **పిత్తసముట్ఠానానీతి** పిత్తపచ్చయాని. **వేదయితానీతి** వేదనా. తత్థ పిత్తపచ్చయా తిస్సో వేదనా ఉప్పజ్జన్తి. కథం? ఏకచ్చో హి "పిత్తం మే కుపితం దుజ్జానం ఖో పన జీవిత"న్తి దానం దేతి, సీలం సమాదియతి ఉపోసథకమ్మం కరోతి, ఏవమస్స కుసలవేదనా ఉప్పజ్జతి. ఏకచ్చో "పిత్తభేసజ్జం కరిస్సామీ"తి పాణం హనతి, అదిన్నం ఆదియతి, ముసా భణతి, దస దుస్సీల్యకమ్మాని కరోతి, ఏవమస్స అకుసలవేదనా ఉప్పజ్జతి. ఏకచ్చో "ఏత్తకేనపి మే భేసజ్జకరణేన పిత్తం న వూపసమ్మతి, అలం యం హోతి. తం హోతూ"తి మజ్ఝత్తో కాయికవేదనం అధివాసేన్తో నిపజ్జతి, ఏవం అస్స అబ్యాకతవేదనా ఉప్పజ్జతి.

సామమ్పి ఖో ఏతన్తి తం తం పిత్తవికారం దిస్వా అత్తనాపి ఏతం వేదితబ్బం. **సచ్చసమ్మతన్తి** భూతసమ్మతం. లోకోపి హిస్స సరీరే సబలవణ్ణతాదిపిత్తవికారం దిస్వా "పిత్తమస్స కుపిత"న్తి జానాతి. **తస్మాతి** యస్మా సామఞ్చ విదితం లోకస్స చ సచ్చసమ్మతం అతిధావన్తి, తస్మా. **సేమ్హసముట్ఠానాదీసుపి** ఏసేవ నయో. ఏత్థ పన **సన్నిపాతికానీతి** తిణ్ణమ్పి పిత్తాదీనం కోపేన సముట్ఠితాని. **ఉతుపరిణామజానీతి** విసభాగఉతుతో జాతాని. జఙ్గలదేసవాసీనఞ్హి అనుపదేసే వసన్తానం విసభాగో ఉతు ఉప్పజ్జతి, అనుపదేసవాసీనఞ్చ జఙ్గలదేసేతి ఏవం మలయసముద్దతీరాదివసేనాపి ఉతువిసభాగతా ఉప్పజ్జతియేవ. తతో జాతాతి ఉతుపరిణామజాతాని నామ.

విసమపరిహారజానీతి మహాభారవహనసుధాకోట్టనాదితో వా అవేలాయ చరన్తస్స సప్పడంసకూపపాతాదితో వా విసమపరిహారతో జాతాని. **ఓపక్కమికానీతి** "అయం చోరో వా పారదారికో వా"తి గహేత్వా జణ్ణుకకప్పరముగ్గరాదీహి నిప్పోథనఉపక్కమం పచ్చయం కత్వా ఉప్పన్నాని. ఏతం బహి ఉపక్కమం లభిత్వా కోచి వుత్తనయేనేవ కుసలం కరోతి, కోచి అకుసలం, కోచి అధివాసేన్తో నిపజ్జతి. **కమ్మవిపాకజానీతి** కేవలం కమ్మవిపాకతో, జాతాని. తేసుపి హి ఉప్పన్నేసు వుత్తనయేనేవ కోచి కుసలం కరోతి, కోచి అకుసలం, కోచి అధివాసేన్తో నిపజ్జతి. ఏవం సబ్బవారేసు తివిధావ వేదనా హోన్తి.

తత్థ పురిమేహి సత్తహి కారణేహి ఉప్పన్నా సారీరికా వేదనా సక్కా పటిబాహితుం, కమ్మవిపాకజానం పన సబ్బభేసజ్జానిపి సబ్బపరిత్తానిపి నాలం పటిఘాతాయ. ఇమస్మిం సుత్తే లోకవోహారో నామ కథితోతి.

౨-౧౦. అట్ఠసతసుత్తాదివణ్ణనా

౨౭౦-౨౭౮. దుతియే **అట్ఠసతపరియాయన్తి** అట్ఠసతస్స కారణభూతం. **ధమ్మపరియాయన్తి** ధమ్మకారణం. **కాయికా చ చేతసికా చాతి** ఏత్థ కాయికా కామావచరేయేవ లబ్భన్తి, చేతసికా చతుభూమికాపి . **సుఖాతిఆదీసు** సుఖా వేదనా అరూపావచరే నత్థి, సేసాసు తీసు భూమీసు లబ్భన్తి, దుక్ఖా కామావచరావ, ఇతరా చతుభూమికా. పఞ్చకే సుఖిన్ద్రియదుక్ఖిన్ద్రియదోమనస్సిన్ద్రియాని కామావచరానేవ, సోమనస్సిన్ద్రియం తేభూమకం, ఉపేక్ఖిన్ద్రియం చతుభూమకం. ఛక్కే పఞ్చసు ద్వారేసు వేదనా కామావచరావ, మనోద్వారే చతుభూమికా, అట్ఠారసకే ఛసు ఇట్ఠారమ్మణేసు సోమనస్సేన సహ ఉపవిచరన్తీతి **సోమనస్సూపవిచారా**. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఇతి అయం దేసనా విచారవసేన ఆగతా, తంసమ్పయుత్తానం పన సోమనస్సాదీనం వసేన ఇధ అట్ఠారస వేదనా వేదితబ్బా.

ఛ గేహసితాని సోమనస్సానీతిఆదీసు "చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యానం రూపానం ఇట్ఠానం కన్తానం మనాపానం మనోరమానం లోకామిసపటిసంయుత్తానం పటిలాభం వా పటిలాభతో సమనుపస్సతో పుబ్బే వా పటిలద్ధపుబ్బం అతీతం నిరుద్ధం విపరిణతం సమనుస్సరతో ఉప్పజ్జతి సోమనస్సం. యం ఏవరూపం సోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి గేహసితం సోమనస్స"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౬). ఏవం ఛసు ద్వారేసు వుత్తకామగుణనిస్సితాని సోమనస్సాని **ఛ గేహసితసోమనస్సాని** నామ.

"రూపానం త్వేవ అనిచ్చతం విదిత్వా విపరిణామవిరాగనిరోధం 'పుబ్బే చేవ రూపా ఏతరహి చ, సబ్బే తే రూపా అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా'తి ఏవమేతం యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతో ఉప్పజ్జతి సోమనస్సం. యం ఏవరూపం సోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి నేక్ఖమ్మసితం సోమనస్స"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౦౬) ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే అనిచ్చతాదివసేన విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఉస్సుక్కాపేతుం సక్కోన్తస్స "ఉస్సుక్కితా మే విపస్సనా"తి సోమనస్సజాతస్స ఉప్పన్నసోమనస్సాని **ఛ నేక్ఖమ్మసితసోమనస్సాని** నామ.

"చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యానం రూపానం ఇట్ఠానం కన్తానం మనాపానం మనోరమానం లోకామిసపటిసంయుత్తానం అప్పటిలాభం వా అప్పటిలాభతో సమనుపస్సతో పుబ్బే వా పటిలద్ధపుబ్బం అతీతం నిరుద్ధం విపరిణతం సమనుస్సరతో ఉప్పజ్జతి దోమనస్సం. యం ఏవరూపం దోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి గేహసితం దోమనస్స"న్తి. ఏవం ఛసు ద్వారేసు "ఇట్ఠారమ్మణం నానుభవిస్సామి నానుభవామీ"తి వితక్కయతో ఉప్పన్నాని కామగుణనిస్సితదోమనస్సాని **ఛ గేహసితదోమనస్సాని** నామ.

"రూపానం త్వేవ అనిచ్చతం విదిత్వా విపరిణామవిరాగనిరోధం 'పుబ్బే చేవ రూపా ఏతరహి చ , సబ్బే తే రూపా అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా'తి ఏవమేతం యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ దిస్వా అనుత్తరేసు విమోక్ఖేసు పిహం ఉపట్ఠాపేతి 'కుదాస్సు నామాహం తదాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సామి, యదరియా ఏతరహి ఆయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరన్తీ"తి. ఇతి అనుత్తరేసు విమోక్ఖేసు పిహం ఉపట్ఠాపయతో ఉప్పజ్జతి పిహపచ్చయా దోమనస్సం. యం ఏవరూపం దోమనస్సం, ఇదం వుచ్చతి నేక్ఖమ్మసితం దోమనస్సన్తి; ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే అనుత్తరవిమోక్ఖసఙ్ఖాతఅరియఫలధమ్మేసు పిహం ఉపట్ఠాపేత్వా తదధిగమాయ అనిచ్చతాదివసేన విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఉస్సుక్కాపేతుం అసక్కోన్తస్స "ఇమమ్పి పక్ఖం ఇమమ్పి మాసం ఇమమ్పి సంవచ్ఛరం విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరియభూమిం పాపుణితుం నాసక్ఖి"న్తి అనుసోచతో ఉప్పన్నాని దోమనస్సాని **ఛ నేక్ఖమ్మసితదోమనస్సాని** నామ.

"చక్ఖునా రూపం దిస్వా ఉప్పజ్జతి ఉపేక్ఖా బాలస్స మూళ్హస్స పుథుజ్జనస్స అనోధిజినస్స అవిపాకజినస్స అనాదీనవదస్సావినో అస్సుతవతో పుథుజ్జనస్స . యా ఏవరూపా ఉపేక్ఖా, రూపం సా నాతివత్తతి, తస్మా సా ఉపేక్ఖా

గేహసితాతి వుచ్చతీ"తి; ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే గుళపిణ్డకే నిలీనమక్ఖికా వియ రూపాదీని అనతివత్తమానా తత్థేవ లగ్గా లగ్గితా హుత్వా ఉప్పన్నకామగుణనిస్సితా ఉపేక్ఖా **ఛ గేహసితఉపేక్ఖా** నామ.

"రూపానం త్వేవ అనిచ్చతం విదిత్వా విపరిణామవిరాగనిరోధం పుబ్బే చేవ రూపా ఏతరహి చ, 'సబ్బే తే రూపా అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా'తి ఏవమేతం యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతో ఉప్పజ్జతి ఉపేక్ఖా. యా ఏవరూపా ఉపేక్ఖా, రూపం సా అతివత్తతి, తస్మా సా ఉపేక్ఖా నేక్ఖమ్మసితాతి వుచ్చతీ"తి; ఏవం ఛసు ద్వారేసు ఇట్ఠాదిఆరమ్మణే ఆపాథగతే ఇట్ఠే అరజ్జన్తస్స అనిట్ఠే అదుస్సన్తస్స అసమపేక్ఖనే అముయ్హన్తస్స ఉప్పన్నా విపస్సనాఞాణసమ్పయుత్తా ఉపేక్ఖా **నేక్ఖమ్మసితఉపేక్ఖా** నామ. ఇమస్మిం సుత్తే సబ్బసఙ్గాహకో చతుభూమకధమ్మపరిచ్ఛేదో కథితో. తతియాదీని ఉత్తానత్థానేవ.

౧౧. నిరామిససుత్తవణ్ణనా

౨౬౯. ఏకాదసమే **సామిసాతి** కిలేసామిసేన సామిసా. **నిరామిసతరాతి** నిరామిసాయపి ఝానపీతియా నిరామిసతరావ. నను చ ద్వీసు ఝానేసు పీతి మహగ్గతాపి హోతి లోకుత్తరాపి, పచ్చవేక్ఖణపీతి లోకియావ, సా కస్మా నిరామిసతరా జాతాతి? సన్తపణీతధమ్మపచ్చవేక్ఖణవసేన ఉప్పన్నత్తా. యథా హి రాజవల్లభో చూళుపట్ఠాకో అప్పటిహారికం యథాసుఖం రాజకులం పవిసన్తో సేట్ఠిసేనాపతిఆదయో పాదేన పహరన్తోపి న గణేతి. కస్మా? రఞ్ఞో ఆసన్నపరిచారకత్తా. ఇతి నో తేహి ఉత్తరితరో హోతి, ఏవమయమ్పి సన్తపణీతధమ్మపచ్చవేక్ఖణవసేన ఉప్పన్నత్తా లోకుత్తరపీతితోపి ఉత్తరితరాతి వేదితబ్బా. సేసవారేసుపి ఏసేవ నయో.

విమోక్ఖవారే పన రూపపటిసంయుత్తో విమోక్ఖో అత్తనో ఆరమ్మణభూతేన రూపామిసవసేనేవ సామిసో నామ, అరూపపటిసంయుత్తో రూపామిసాభావేన నిరామిసో నామాతి.

వేదనాసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మాతుగామసంయుత్తం

౧. పఠమపేయ్యాలవగ్గో

౧-౨. మాతుగామసుత్తాదివణ్ణనా

౨౮౦-౨౮౧. మాతుగామసంయుత్తస్స పఠమే **అఙ్గేహీ**తి అగుణఙ్గేహి. **న చ రూపవా**తి న రూపసమ్పన్నో విరూపో దుద్దసికో. **న చ భోగవా**తి న భోగసమ్పన్నో నిద్ధనో. **న చ సీలవా**తి న సీలసమ్పన్నో దుస్సీలో. **అలసో చా**తి కన్తనపచనాదీని కమ్మాని కాతుం న సక్కోతి, కుసీతో ఆలసియో నిసిన్నట్ఠానే నిసిన్నోవ, ఠితఠానే ఠితోవ నిద్దాయతి ఏవ. **పజఞ్చస్స న లభతీ**తి అస్స పురిసస్స కులవంసపతిట్ఠాపకం పుత్తం న లభతి, వఞ్ఝిత్థీ నామ హోతి. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బో. దుతియం పఠమే వుత్తనయేనేవ పరివత్తేతబ్బం.

౩. ఆవేణికదుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౨౮౨. తతియే **ఆవేణికానీ**తి పాటిపుగ్గలికాని పురిసేహి అసాధారణాని. **పారిచరియ**న్తి పరిచారికభావం.

౪. తీహిధమ్మేహిసుత్తాదివణ్ణనా

౨౮౩-౩౦౩. చతుత్థే **మచ్ఛేరమలపరియుట్ఠితేనా**తి పుబ్బణ్హసమయస్మిఞ్హి మాతుగామో ఖీరదధిసఙ్గోపనరన్ధనపచనాదీని కాతుం ఆరద్ధో, పుత్తకేహిపి యాచియమానో కిఞ్చి దాతుం న ఇచ్ఛతి. తేనేతం వుత్తం "పుబ్బణ్హసమయం మచ్ఛేరమలపరియుట్ఠితేన చేతసా"తి. మజ్ఝన్హికసమయే పన మాతుగామో కోధాభిభూతోవ హోతి, అన్తోఘరే కలహం అలభన్తో పటివిస్సకఘరమ్పి గన్త్వా కలహం కరోతి, సామికస్స చ ఠితనిసిన్నట్ఠానాని విలోకేన్తో విచరతి. తేన వుత్తం "మజ్ఝన్హికసమయం ఇస్సాపరియుట్ఠితేన చేతసా"తి. సాయన్హే పనస్సా అసద్ధమ్మపటిసేవనాయ చిత్తం నమతి. తేన వుత్తం "సాయన్హసమయం కామరాగపరియుట్ఠితేన చేతసా"తి. పఞ్చమాదీని ఉత్తానత్థానేవ.

౩. బలవగ్గో

౧. విసారదసుత్తవణ్ణనా

౩౦౪. దసమే **రూపబల**న్తిఆదీసు రూపసమ్పత్తి **రూపబలం,** భోగసమ్పత్తి **భోగబలం,** ఞాతిసమ్పత్తి **ఞాతిబలం,** పుత్తసమ్పత్తి **పుత్తబలం,** సీలసమ్పత్తి **సీలబలం**. పఞ్చసీలదససీలాని అఖణ్డాని కత్వా రక్ఖన్తస్స హి సీలసమ్పత్తియేవ సీలబలం నామ హోతి. **ఇమాని ఖో భిక్ఖవే పఞ్చ బలానీ**తి ఇమాని పఞ్చ ఉపత్థమ్భనట్ఠేన బలాని నామ వుచ్చన్తి.

౨-౧౦. పసయ్హసుత్తాదివణ్ణనా

౩౦౨-౩౧౩. **పసయ్హా**తి అభిభవిత్వా. **అభిభుయ్య వత్తతీ**తి అభిభవతి అజ్ఝోత్థరతి. **నేవ రూపబలం తాయతీ**తి నేవ రూపబలం తాయితుం రక్ఖితుం సక్కోతి. **నాసేన్తేవ నం, కులే న వాసేన్తీ**తి "దుస్సీలా సంభిన్నాచారా అతిక్కన్తమరియాదా"తి

గీవాయం గహేత్వా నీహరన్తి, న తస్మిం కులే వాసేన్తి. **వాసేన్తేవ నం కులే, న నాసేన్తీ**తి “కిం రూపేన భోగాదీహి వా, పరిసుద్ధసీలా ఏసా ఆచారసమ్పన్నా”తి ఞత్వా ఞాతకా తస్మిం కులే వాసేన్తియేవ, న నాసేన్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మాతుగామసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. జమ్బుఖాదకసంయుత్తం

౧. నిబ్బానపఞ్హాసుత్తవణ్ణనా

౩౧౪. జమ్బుఖాదకసంయుత్తే **జమ్బుఖాదకో పరిబ్బాజకో**తి ఏవంనామో థేరస్స భాగినేయ్యో ఛన్నపరిబ్బాజకో. **యో ఖో ఆవుసో రాగక్ఖయో**తి నిబ్బానం ఆగమ్మ రాగో ఖీయతి, తస్మా నిబ్బానం రాగక్ఖయోతి వుచ్చతి. **దోసమోహక్ఖయేసుపి** ఏసేవ నయో.

యో పన ఇమినావ సుత్తేన కిలేసక్ఖయమత్తం నిబ్బానన్తి వదేయ్య, సో వత్తబ్బో "కస్స కిలేసానం ఖయో, కిం అత్తనో, ఉదాహు పరేస"న్తి? అద్ధా "అత్తనో"తి వక్ఖతి. తతో పుచ్ఛితబ్బో "గోత్రభుఞాణస్స కిం ఆరమ్మణ"న్తి? జానమానో "నిబ్బాన"న్తి వక్ఖతి. కిం పన గోత్రభుఞాణక్ఖణే కిలేసా ఖీణా ఖీయన్తి ఖీయిస్సన్తీతి? "ఖీణా"తి వా "ఖీయన్తీ"తి వా న వత్తబ్బా, "ఖీయిస్సన్తీ"తి పన వత్తబ్బాతి. కిం పన తేసు అఖీణేసుయేవ కిలేసేసు గోత్రభుఞాణం కిలేసక్ఖయం ఆరమ్మణం కరోతీతి? అద్ధా ఏవం వుత్తే నిరుత్తరో భవిస్సతి.

మగ్గఞాణేనాపి చేతం యోజేతబ్బం. మగ్గక్ఖణేపి హి కిలేసా "ఖీణా"తి వా "ఖీయిస్సన్తీ"తి వా న వత్తబ్బా, "ఖీయన్తీ"తి పన వత్తబ్బా, న చ అఖీణేసుయేవ కిలేసేసు కిలేసక్ఖయో ఆరమ్మణం హోతి, తస్మా సమ్పటిచ్ఛితబ్బమేతం. యం ఆగమ్మ రాగాదయో ఖీయన్తి, తం నిబ్బానం. తం పనేతం "రూపినో ధమ్మా అరూపినో ధమ్మా"తిఆదీసు (ధ॰ స॰ దుకమాతికా ౧౧) దుకేసు అరూపినో ధమ్మాతి సఙ్గహితత్తా న కిలేసక్ఖయమత్తమేవాతి.

౨. అరహత్తపఞ్హాసుత్తవణ్ణనా

౩౧౫. అరహత్తపఞ్హాబ్యాకరణే యస్మా అరహత్తం రాగదోసమోహానం ఖీణన్తే ఉప్పజ్జతి, తస్మా "రాగక్ఖయో దోసక్ఖయో మోహక్ఖయో"తి వుత్తం.

౩-౧౫. ధమ్మవాదీపఞ్హాసుత్తాదివణ్ణనా

౩౧౬-౩౨౮. తే లోకే సుగతాతి తే రాగాదయో పహాయ గతత్తా సుట్ఠు గతాతి సుగతా. **దుక్ఖస్స ఖో ఆవుసో పరిఞ్ఞత్థ**న్తి వట్టదుక్ఖస్స పరిజాననత్థం. **దుక్ఖతా**తి దుక్ఖసభావో. **దుక్ఖదుక్ఖతా**తిఆదీసు దుక్ఖసఙ్ఖాతో దుక్ఖసభావో దుక్ఖదుక్ఖతా. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో.

౧౬. దుక్కరపఞ్హాసుత్తవణ్ణనా

౩౨౯. అభిరతీతి పబ్బజ్జాయ అనుక్కణ్ఠనతా. **నచిరం ఆవుసో**తి ఆవుసో ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో భిక్ఖు "పాతో అనుసిట్ఠో సాయం విసేసమధిగమిస్సతి, సాయం అనుసిట్ఠో పాతో విసేసమధిగమిస్సతీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౪౫) వుత్తత్తా ఘటేన్తో వాయమన్తో నచిరస్సం లహుయేవ అరహం అస్స, అరహత్తే పతిట్ఠహేయ్యాతి దస్సేతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

జమ్బుఖాదకసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨౫. సామణ్డకసంయుత్తవణ్ణనా

౩౩౦-౩౩౧. సామణ్డకసంయుత్తేపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

సామణ్డకసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. మోగ్గల్లానసంయుత్తం

౧-౮. పఠమఝానపఞ్హాసుత్తాదివణ్ణనా

౩౩౨-౩౩౯. మోగ్గల్లానసంయుత్తే **కామసహగతా**తి పఞ్చనీవరణసహగతా. తస్స హి పఠమజ్ఝానవుట్ఠితస్స పఞ్చ నీవరణాని సన్తతో ఉపట్ఠహింసు. తేనస్స తం పఠమజ్ఝానం హానభాగియం నామ అహోసి. తం పమాదం ఞత్వా సత్థా ‘‘మా పమాదో’’తి ఓవాదం అదాసి. దుతియజ్ఝానాదీసుపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. ఆరమ్మణసహగతమేవ హేత్థ ‘‘సహగత’’న్తి వుత్తం.

౯. అనిమిత్తపఞ్హాసుత్తవణ్ణనా

౩౪౦. అనిమిత్తం చేతోసమాధిన్తి నిచ్చనిమిత్తాదీని పహాయ పవత్తం విపస్సనాసమాధింయేవ సన్ధాయేతం వుత్తన్తి. **నిమిత్తానుసారి విఞ్ఞాణం హోతీ**తి ఏవం ఇమినా విపస్సనాసమాధివిహారేన విహరతో విపస్సనాఞాణే తిక్ఖే సూరే వహమానే. యథా నామ పురిసస్స తిఖిణేన ఫరసునా రుక్ఖం ఛిన్దన్తస్స ‘‘సుట్ఠు వత మే ఫరసు వహతీ’’తి ఖణే ఖణే ఫరసుధారం ఓలోకేన్తస్స ఛేజ్జకిచ్చం న నిప్ఫజ్జతి, ఏవం థేరస్సాపి ‘‘సూరం వత మే హుత్వా ఞాణం వహతీ’’తి విపస్సనం ఆరబ్భ నికన్తి ఉప్పజ్జతి. అథ విపస్సనాకిచ్చం సాధేతుం నాసక్ఖి. తం సన్ధాయ వుత్తం ‘‘నిమిత్తానుసారి విఞ్ఞాణం హోతీ’’తి. **సబ్బనిమిత్తానం అమనసికారా అనిమిత్తం చేతోసమాధిం ఉపసమ్పజ్జ విహాసి**న్తి సబ్బేసం నిచ్చసుఖఅత్తనిమిత్తానం అమనసికారేన అనిమిత్తం వుట్ఠానగామినివిపస్సనాసమ్పయుత్తం చేతోసమాధిం నిబ్బానారమ్మణం ఉపరిమగ్గఫలసమాధిం ఉపసమ్పజ్జ విహాసిం.

౧౦-౧౧. సక్కసుత్తాదివణ్ణనా

౩౪౧-౩౪౨. అవేచ్చప్పసాదేనాతి అచలప్పసాదేన. **దసహి ఠానేహీ**తి దసహి కారణేహి. **అధిగణ్హన్తీ**తి అభిభవన్తి, అతిక్కమిత్వా తిట్ఠన్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మోగ్గల్లానసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. చిత్తసంయుత్తం

౧. సంయోజనసుత్తవణ్ణనా

౩౪౩. చిత్తసంయుత్తస్స పఠమే **మచ్ఛికాసణ్డే**తి ఏవంనామకే వనసణ్డే. **అయమన్తరాకథా ఉదపాదీ**తి పోరాణకత్థేరా అతిరచ్ఛానకథా హోన్తి, నిసిన్ననిసిన్నట్ఠానే పఞ్హం సముట్ఠాపేత్వా అజానన్తా పుచ్ఛన్తి, జానన్తా విస్సజ్జేన్తి, తేన నేసం అయం కథా ఉదపాది. **మిగపథక**న్తి ఏవంనామకం అత్తనో భోగగామం. సో కిర అమ్బాటకారామస్స పిట్ఠిభాగే హోతి. **తేనుపసఙ్కమీ**తి "థేరానం పఞ్హం విస్సజ్జేత్వా ఫాసువిహారం కత్వా దస్సామీ"తి చిన్తేత్వా ఉపసఙ్కమి. **గమ్భీరే బుద్ధవచనే**తి అత్థగమ్భీరే చేవ ధమ్మగమ్భీరే చ బుద్ధవచనే. **పఞ్ఞాచక్ఖు కమతీ**తి ఞాణచక్ఖు వహతి పవత్తతి.

౨. పఠమఇసిదత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౪౪. దుతియే **ఆయస్మన్తం థేర**న్తి తేసు థేరేసు జేట్ఠకం మహాథేరం. **తుణ్హీ అహోసీ**తి జానన్తోపి అవిసారదత్తా న కిఞ్చి బ్యాహరి. **బ్యాకరోమహం భన్తే**తి "అయం థేరో నేవ అత్తనా బ్యాకరోతి, న అఞ్ఞే అజ్ఝేసతి, ఉపాసకోపి భిక్ఖుసఙ్ఘం విహేసేతి, అహమేతం బ్యాకరిత్వా ఫాసువిహారం కత్వా దస్సామీ"తి చిన్తేత్వా ఆసనతో వుట్ఠాయ థేరస్స సన్తికం గన్త్వా ఏవం ఓకాసమకాసి, కతావకాసో పన అత్తనో ఆసనే నిసీదిత్వా బ్యాకాసి.

సహత్థాతి సహత్థేన. **సన్తప్పేసీ**తి యావదిచ్ఛకం దేన్తో సుట్ఠు తప్పేసి. **సమ్పవారేసీ**తి "అలం అల"న్తి హత్థసఞ్ఞాయ చేవ వాచాయ చ పటిక్ఖిపాపేసి. **ఓనీతపత్తపాణినో**తి పాణితో అపనీతపత్తా ధోవిత్వా థవికాయ ఓసాపేత్వా అంసే లగ్గితపత్తాతి అత్థో.

౩. దుతియఇసిదత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౪౫. తతియే **అవన్తియా**తి దక్ఖిణాపథే అవన్తిరట్ఠే. **కల్యాణం వుచ్చతీ**తి "చతూహి పచ్చయేహి పటిజగ్గిస్సామీ"తి వచనం నిద్దోసం అనవజ్జం వుచ్చతి తయా ఉపాసకాతి అధిప్పాయేన వదతి.

౪. మహకపాటిహారియసుత్తవణ్ణనా

౩౪౬. చతుత్థే **సేసకం విస్సజ్జేథా**తి తస్స కిర థేరేహి సద్ధింయేవ కంసథాలం పమజ్జిత్వా పాయాసం వడ్ఢేత్వా అదంసు. సో భుత్తపాయాసో థేరేహియేవ సద్ధిం గన్తుకామో చిన్తేసి "ఘరే తావ ఉపాసికా సేసకం విచారేతి, ఇధ పనిమే దాసకమ్మకారా మయా అవుత్తా న విచారేస్సన్తి, ఏవాయం పణీతపాయాసో నస్సిస్సతీ"తి తేసం అనుజానన్తో ఏవమాహ. **కుథిత**న్తి కుధితం, హేట్ఠా సన్తత్తాయ వాలికాయ ఉపరి ఆతపేన చ అతితిఖిణన్తి అత్థో. ఇదం పన తేపిటకే బుద్ధవచనే అసమ్భిన్నపదం. **పవేలియమానేనా**తి పటిలియమానేన **సాధు ఖ్వస్స భన్తే**తి "ఫాసువిహారం కరిస్సామి నేస"న్తి చిన్తేత్వా ఏవమాహ.

ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరీతి అధిట్ఠానిద్ధిం అకాసి. ఏత్థ చ "మన్దమన్దో సీతకవాతో వాయతు, అబ్భమణ్డపం కత్వా దేవో ఏకమేకం ఫుసాయతూ"తి ఏవం నానాపరికమ్మం – "సవాతో దేవో వస్సతూ"తి ఏవం అధిట్ఠానం ఏకతోపి హోతి. "సవాతో దేవో వస్సతూతి ఏకతోపరికమ్మం, మన్దమన్దో సీతకవాతో వాయతు, అబ్భమణ్డపం కత్వా దేవో ఏకమేకం ఫుసాయతూ"తి

ఏవం నానాఅధిట్ఠానం హోతి. వుత్తనయేనేవ నానాపరికమ్మం నానాధిట్ఠానం, ఏకతో పరికమ్మం ఏకతో అధిట్ఠానమ్పి హోతియేవ. యథా తథా కరోన్తస్స పన పాదకజ్ఝానతో వుట్ఠాయ కతపరికమ్మస్స పరికమ్మానన్తరేన మహగ్గతఅధిట్ఠానచిత్తేనేవ తం ఇజ్ఝతి. **ఓకాసేసీ**తి విప్పకిరి.

౫. పఠమకామభూసుత్తవణ్ణనా

౩౪౪. పఞ్చమే **నేలఙ్గో**తి నిద్దోసో. **సేతపచ్ఛాదో**తి సేతపటిచ్ఛాదనో. **అనీఘ**న్తి నిద్దుక్ఖం. **ముహుత్తం తుణ్హీ హుత్వా**తి తస్స అత్థపేక్ఖనత్థం తీణి పిటకాని కణ్ణే కుణ్డలం వియ సఞ్చాలేన్తో "అయం ఇమస్స అత్థో, అయం ఇమస్స అత్థో"తి ఉపపరిక్ఖణత్థం ముహుత్తం తుణ్హీ హుత్వా. **విముత్తియా**తి అరహత్తఫలవిముత్తియా. ఇమం పన పఞ్హం కథేన్తో ఉపాసకో దుక్కరం అకాసి. సమ్మాసమ్బుద్ధో హి "పస్సథ నో తుమ్హే, భిక్ఖవే, ఏతం భిక్ఖుం ఆగచ్ఛన్తం ఓదాతకం తనుకం తుఙ్గనాసిక"న్తి (సం॰ ని॰ ౨.౨౪౫) అత్తనో దిట్ఠేన కథేసి. అయం పన నయగ్గాహేన "అరహతో ఏతం అధివచన"న్తి ఆహ.

౬. దుతియకామభూసుత్తవణ్ణనా

౩౪౮. ఛట్ఠే **కతి ను ఖో భన్తే సఙ్ఖారా**తి అయం కిర, గహపతి, నిరోధం వలఞ్జేతి, తస్మా "నిరోధపాదకే సఙ్ఖారే పుచ్ఛిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా ఏవమాహ. థేరోపిస్స అధిప్పాయం ఞత్వా పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదీసు అనేకేసు సఙ్ఖారేసు విజ్జమానేసుపి కాయసఙ్ఖారాదయోవ ఆచిక్ఖన్తో **తయో ఖో గహపతీ**తిఆదిమాహ. తత్థ కాయప్పటిబద్ధత్తా కాయేన సఙ్ఖరీయతి నిబ్బత్తీయతీతి **కాయసఙ్ఖారో**. వాచాయ సఙ్ఖరోతి నిబ్బత్తేతీతి **వచీసఙ్ఖారో**. చిత్తప్పటిబద్ధత్తా చిత్తేన సఙ్ఖరీయతి నిబ్బత్తీయతీతి **చిత్తసఙ్ఖారో**.

కతమో పన భన్తేతి ఇధ కిం పుచ్ఛతి? "ఇమే సఙ్ఖారా అఞ్ఞమఞ్ఞం మిస్సా ఆలుళితా అవిభూతా దుద్దీపనా. తథా హి కాయద్వారే ఆదానగ్గహణముఞ్చనచోపనాని పాపేత్వా ఉప్పన్నా అట్ఠ కామావచరకుసలచేతనా ద్వాదస అకుసలచేతనాతి ఏవం కుసలాకుసలా వీసతి చేతనాపి, అస్సాసపస్సాసాపి **కాయసఙ్ఖారో**త్వేవ వుచ్చన్తి. వచీద్వారే హనుసఞ్చోపనం వచీభేదం పాపేత్వా ఉప్పన్నా వుత్తప్పకారావ వీసతి చేతనాపి వితక్కవిచారాపి **వచీసఙ్ఖారో**త్వేవ వుచ్చన్తి. కాయవచీద్వారేసు చోపనం అపత్వా రహో నిసిన్నస్స చిన్తయతో ఉప్పన్నా కుసలాకుసలా ఏకూనతింసచేతనాపి, సఞ్ఞా చ వేదనా చాతి ఇమే ద్వే ధమ్మాపి **చిత్తసఙ్ఖారో**త్వేవ వుచ్చన్తి. ఏవం ఇమే సఙ్ఖారా అఞ్ఞమఞ్ఞం మిస్సా ఆలుళితా అవిభూతా దుద్దీపనా, తే పాకటే విభూతే కత్వా కథాపేస్సామీ"తి పుచ్ఛి.

కస్మా పన భన్తేతి ఇధ కాయసఙ్ఖారాదినామస్స పదత్థం పుచ్ఛతి. తస్స విస్సజ్జనే **కాయప్పటిబద్ధా**తి కాయనిస్సితా. కాయే సతి హోన్తి, అసతి న హోన్తి. **చిత్తప్పటిబద్ధా**తి చిత్తనిస్సితా. చిత్తే సతి హోన్తి, అసతి న హోన్తి.

ఇదాని "కిం ను ఖో ఏస సఞ్ఞావేదయితనిరోధం వలఞ్జేతి, నో వలఞ్జేతి, చిణ్ణవసీ వా తత్థ నో చిణ్ణవసీ"తి జాననత్థం పుచ్ఛన్తో **కథం పన భన్తే సఞ్ఞావేదయితనిరోధసమాపత్తి హోతీ**తి ఆహ. తస్స విస్సజ్జనే **సమాపజ్జిస్స**న్తి వా **సమాపజ్జామీ**తి వా పదద్వయేన నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తికాలో కథితో. **సమాపన్నో**తి పదేన అన్తోనిరోధో. తథా పురిమేహి ద్వీహి పదేహి సచిత్తకకాలో కథితో, పచ్ఛిమేన అచిత్తకకాలో.

పుబ్బేవ తథా చిత్తం భావితం హోతీతి నిరోధసమాపత్తితో పుబ్బే అద్ధానపరిచ్ఛేదకాలేయేవ “ఏత్తకం కాలం అచిత్తకో భవిస్సామీ”తి అద్ధానపరిచ్ఛేదం చిత్తం భావితం హోతి. **యం తం తథత్తాయ ఉపనేతీ**తి యం పన ఏవం భావితం చిత్తం, తం పుగ్గలం తథత్తాయ అచిత్తకభావాయ ఉపనేతి. **వచీసఙ్ఖారో పఠమం నిరుజ్ఝతీ**తి సేససఙ్ఖారేహి పఠమం దుతియజ్ఝానేయేవ నిరుజ్ఝతి. **తతో కాయసఙ్ఖారో**తి తతో పరం కాయసఙ్ఖారో చతుత్థజ్ఝానే నిరుజ్ఝతి. **తతో చిత్తసఙ్ఖారో**తి తతో పరం చిత్తసఙ్ఖారో అన్తోనిరోధే నిరుజ్ఝతి. **ఆయూ**తి రూపజీవితిన్ద్రియం. **విపరిభిన్నానీ**తి ఉపహతాని వినట్ఠాని.

తత్థ కేచి “నిరోధసమాపన్నస్స ‘చిత్తసఙ్ఖారో చ నిరుద్ధో’తి వచనతో చిత్తం అనిరుద్ధం హోతి, తస్మా సచిత్తకాపి అయం సమాపత్తీ”తి వదన్తి. తే వత్తబ్బా – “వచీసఙ్ఖారోపిస్స నిరుద్ధో”తి వచనతో వాచా అనిరుద్ధా హోతి, తస్మా నిరోధసమాపన్నేన ధమ్మమ్పి కథేన్తేన సజ్ఝాయమ్పి కరోన్తేన నిసీదితబ్బం సియా. యో చాయం మతో కాలఙ్కతో, తస్సాపి చిత్తసఙ్ఖారో నిరుద్ధోతి వచనతో చిత్తం అనిరుద్ధం భవేయ్య, తస్మా కాలఙ్కతే మాతాపితరో వా అరహన్తే వా ఝాపేన్తేన ఆనన్తరియకమ్మం కతం భవేయ్య. ఇతి బ్యఞ్జనే అభినివేసం అకత్వా ఆచరియానం నయే ఠత్వా అత్థో ఉపపరిక్ఖితబ్బో. అత్థో హి పటిసరణం, న బ్యఞ్జనం.

ఇన్ద్రియాని విప్పసన్నానీతి కిరియమయపవత్తస్మిఞ్హి వత్తమానే బహిద్ధారమ్మణేసు పసాదే ఘట్టేన్తేసు ఇన్ద్రియాని కిలమన్తి, ఉపహతాని మక్ఖితాని వియ హోన్తి వాతాదీహి ఉట్ఠితరజేన చతుమహాపథే ఠపితఆదాసో వియ. యథా పన థవికాయ పక్ఖిపిత్వా మఞ్జూసాదీసు ఠపితో ఆదాసో అన్తోయేవ విరోచతి, ఏవం నిరోధసమాపన్నస్స భిక్ఖునో అన్తోనిరోధే పఞ్చ పసాదా అతివియ విరోచన్తి. తేన వుత్తం “ఇన్ద్రియాని విప్పసన్నానీ”తి.

వుట్ఠహిస్సన్తి వా **వుట్ఠహామీ**తి వా పదద్వయేన అన్తోనిరోధకాలో కథితో, **వుట్ఠితో**తి పదేన ఫలసమాపత్తికాలో. తథా పురిమేహి ద్వీహి పదేహి అచిత్తకకాలో కథితో, పచ్ఛిమేన సచిత్తకకాలో. **పుబ్బేవ తథా చిత్తం భావితం హోతీ**తి నిరోధసమాపత్తితో పుబ్బే అద్ధానపరిచ్ఛేదకాలేయేవ “ఏత్తకం కాలం అచిత్తకో హుత్వా తతో పరం సచిత్తకో భవిస్సామీ”తి అద్ధానపరిచ్ఛేదం చిత్తం భావితం హోతి. **యం తం తథత్తాయ ఉపనేతీ**తి యం ఏవం భావితం చిత్తం, తం పుగ్గలం తథత్తాయ సచిత్తకభావాయ ఉపనేతి. ఇతి హేట్ఠా నిరోధసమాపజ్జనకాలో గహితో, ఇధ నిరోధతో వుట్ఠానకాలో.

ఇదాని నిరోధకథం కథేతుం కాలోతి నిరోధకథా కథేతబ్బా సియా. సా పనేసా “ద్వీహి బలేహి సమన్నాగతత్తా తయో చ సఙ్ఖారానం పటిప్పస్సద్ధియా సోళసహి ఞాణచరియాహి నవహి సమాధిచరియాహి వసీభావతాపఞ్ఞా నిరోధసమాపత్తియం ఞాణ”న్తి మాతికం ఠపేత్వా సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే కథితా, తస్మా తత్థ కథితనయేనేవ గహేతబ్బా. కో పనాయం నిరోధో నామ? చతున్నం ఖన్ధానం పటిసఙ్ఖా అప్పవత్తి. అథ కిమత్థమేతం సమాపజ్జన్తీతి? సఙ్ఖారానం పవత్తే ఉక్కణ్ఠితా సత్తాహం అచిత్తకా హుత్వా సుఖం విహరిస్సామ, దిట్ఠధమ్మనిబ్బానం నామేతం యదిదం నిరోధోతి ఏతదత్థం సమాపజ్జన్తి.

చిత్తసఙ్ఖారో పఠమం ఉప్పజ్జతీతి నిరోధా వుట్ఠహన్తస్స హి ఫలసమాపత్తిచిత్తం పఠమం ఉప్పజ్జతి. తంసమ్పయుత్తం సఞ్ఞఞ్చ వేదనఞ్చ సన్ధాయ “చిత్తసఙ్ఖారో పఠమం ఉప్పజ్జతీ”తి ఆహ. **తతో కాయసఙ్ఖారో**తి తతో పరం భవఙ్గసమయే కాయసఙ్ఖారో ఉప్పజ్జతి.

కిం పన ఫలసమాపత్తి అస్సాసపస్సాసే న సముట్ఠాపేతీతి? సముట్ఠాపేతి. ఇమస్స పన చతుత్థజ్ఝానికా ఫలసమాపత్తి, సా న సముట్ఠాపేతి. కిం వా ఏతేన? ఫలసమాపత్తి పఠమజ్ఝానికా వా హోతు దుతియతతియచతుత్థజ్ఝానికా వా,

సన్తసమాపత్తితో వుట్ఠితస్స భిక్ఖునో అస్సాసపస్సాసా అబ్బోహారికా హోన్తి, తేసం అబ్బోహారికభావో **సఞ్జీవత్థేరవత్థునా** వేదితబ్బో. సఞ్జీవత్థేరస్స హి సమాపత్తితో వుట్ఠాయ కింసుకపుప్ఫసదిసే వీతచ్చితఙ్గారే మద్దమానస్స గచ్ఛతో చీవరే అంసుమత్తమ్పి న ఝాయి, ఉస్మాకారమత్తమ్పి నాహోసి. సమాపత్తిబలం నామేతన్తి వదన్తి. ఏవమేవ సన్తాయ ఫలసమాపత్తియా వుట్ఠితస్స భిక్ఖునో అస్సాసపస్సాసా అబ్బోహారికా హోన్తీతి భవఙ్గసమయేనేవేతం కథితన్తి వేదితబ్బం.

తతో వచీసఙ్ఖారోతి తతో పరం కిరియమయపవత్తవలఞ్జనకాలే వచీసఙ్ఖారో ఉప్పజ్జతి. కిం భవఙ్గం వితక్కవిచారే న సముట్ఠాపేతీతి? సముట్ఠాపేతి. తంసముట్ఠానా పన వితక్కవిచారా వాచం అభిసఙ్ఖాతుం న సక్కోన్తీతి కిరియమయపవత్తవలఞ్జనకాలేనేవేతం కథితం.

సుఞ్ఞతో ఫస్సోతిఆదయో సగుణేనాపి ఆరమ్మణేనాపి కథేతబ్బా. **సగుణేన** తావ సుఞ్ఞతా నామ ఫలసమాపత్తి, తాయ సహజాతఫస్సం సన్ధాయ "సుఞ్ఞతో ఫస్సో"తి వుత్తం. అనిమిత్తప్పణిహితేసుపి ఏసేవ నయో. **ఆరమ్మణేన** పన నిబ్బానం రాగాదీహి సుఞ్ఞత్తా సుఞ్ఞతా నామ, రాగనిమిత్తాదీనం అభావా అనిమిత్తం, రాగదోసమోహప్పణిధీనం అభావా అప్పణిహితం, సుఞ్ఞతం నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పన్నఫలసమాపత్తిసమ్ఫస్సో సుఞ్ఞతో నామ. అనిమిత్తప్పణిహితేసుపి ఏసేవ నయో.

అపరా ఆగమనియకథా నామ హోతి. సుఞ్ఞతఅనిమిత్తఅప్పణిహితాతి హి విపస్సనాపి వుచ్చతి. తత్థ యో భిక్ఖు సఙ్ఖారే అనిచ్చతో పరిగ్గహేత్వా అనిచ్చతో దిస్వా అనిచ్చతో వుట్ఠాతి, తస్స వుట్ఠానగామినివిపస్సనా అనిమిత్తా నామ హోతి. యో దుక్ఖతో పరిగ్గహేత్వా దుక్ఖతో దిస్వా దుక్ఖతో వుట్ఠాతి, తస్స అప్పణిహితా నామ. యో అనత్తతో పరిగ్గహేత్వా అనత్తతో దిస్వా అనత్తతో వుట్ఠాతి, తస్స సుఞ్ఞతా నామ. తత్థ అనిమిత్తవిపస్సనాయ మగ్గో అనిమిత్తో నామ, అనిమిత్తమగ్గస్స ఫలం అనిమిత్తం నామ, అనిమిత్తఫలసమాపత్తిసహజాతే ఫస్సే ఫుసన్తే "అనిమిత్తో ఫస్సో ఫుసతీ"తి వుచ్చతి. అప్పణిహితసుఞ్ఞతేసుపి ఏసేవ నయో. ఆగమనియేన కథితే పన సుఞ్ఞతో వా ఫస్సో అనిమిత్తో వా ఫస్సో అప్పణిహితో వా ఫస్సోతి వికప్పో ఆపజ్జేయ్య, తస్మా సగుణేన చేవ ఆరమ్మణేన చ కథేతబ్బం. ఏవఞ్హి తయో ఫస్సా ఫుసన్తీతి సమేతి.

వివేకనిన్నన్తిఆదీసు నిబ్బానం వివేకో నామ. తస్మిం వివేకే నిన్నం ఓనతన్తి వివేకనిన్నం. **వివేకపోణ**న్తి అఞ్ఞతో అగన్త్వా యేన వివేకో, తేన వఙ్కం వియ హుత్వా ఠితన్తి వివేకపోణం. యేన వివేకో, తేన పతమానం వియ ఠితన్తి **వివేకపబ్భారం**.

౭. గోదత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౪౯. సత్తమే **నానత్థా చేవ నానాబ్యఞ్జనా చా**తి బ్యఞ్జనమ్పి నేసం నానం, అత్థోపి. తత్థ బ్యఞ్జనస్స నానతా పాకటా. అత్థో పన అప్పమాణా చేతోవిముత్తి భూమన్తరతో మహగ్గతా హోతి రూపావచరా, ఆరమ్మణతో సత్తపణ్ణత్తిఆరమ్మణా. ఆకిఞ్చఞ్ఞా భూమన్తరతో మహగ్గతా అరూపావచరా, ఆరమ్మణతో నవత్తబ్బారమ్మణా. సుఞ్ఞతా భూమన్తరతో కామావచరా, ఆరమ్మణతో సఙ్ఖారారమ్మణా. విపస్సనా హి ఏత్థ సుఞ్ఞతాతి అధిప్పేతా. అనిమిత్తా భూమన్తరతో లోకుత్తరా, ఆరమ్మణతో నిబ్బానారమ్మణా.

రాగో ఖో భన్తే పమాణకరణోతిఆదీసు యథా పబ్బతపాదే పూతిపణ్ణకసటఉదకం నామ హోతి కాళవణ్ణం, ఓలోకేన్తానం బ్యామసతగమ్భీరం వియ ఖాయతి, యట్ఠిం వా రజ్జుం వా గహేత్వా మినన్తస్స పిట్ఠిపాదోత్థరణమత్తమ్పి న హోతి; ఏవమేవ

యావ రాగాదయో నుప్పజ్జన్తి, తావ పుగ్గలం సఞ్జానితుం న సక్కా హోతి, సోతాపన్నో వియ సకదాగామీ వియ అనాగామీ వియ చ ఖాయతి. యదా పనస్స రాగాదయో ఉప్పజ్జన్తి, తదా రత్తో దుట్ఠో మూళ్హోతి పఞ్ఞాయతి. ఇతి తే "ఏత్తకో అయ"న్తి పుగ్గలస్స పమాణం దస్సేన్తావ ఉప్పజ్జన్తీతి పమాణకరణా నామ వుత్తా.

యావతా ఖో భన్తే అప్పమాణా చేతోవిముత్తియోతి యత్తకా అప్పమాణా చేతోవిముత్తియో. కిత్తకా పన తా? చత్తారో బ్రహ్మవిహారా, చత్తారో మగ్గా, చత్తారి ఫలానీతి ద్వాదస. తత్ర బ్రహ్మవిహారా ఫరణఅప్పమాణతాయ అప్పమాణా, సేసా పమాణకారకానం కిలేసానం అభావేన నిబ్బానమ్పి అప్పమాణమేవ, చేతోవిముత్తి పన న హోతి, తస్మా న గహితం. **అకుప్పాతి** అరహత్తఫలచేతోవిముత్తి. సా హి తాసం సబ్బజేట్ఠికా, తస్మా "అగ్గమక్ఖాయతీ"తి వుత్తా. **రాగో ఖో భన్తే కిఞ్చనన్తి** రాగో ఉప్పజ్జిత్వా పుగ్గలం కిఞ్చతి మద్దతి పలిబున్ధతి, తస్మా కిఞ్చనన్తి వుత్తో. మనుస్సా కిర గోణేహి ఖలం మద్దాపేన్తా "కిఞ్చేహి కపిల కిఞ్చేహి కాళకా"తి వదన్తి. ఏవం మద్దనట్ఠో కిఞ్చనట్ఠోతి వేదితబ్బో. **దోసమోహేసుపి**ఏసేవ నయో.

ఆకిఞ్చఞ్ఞా చేతోవిముత్తియో నామ నవ ధమ్మా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం మగ్గఫలాని చ. తత్థ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం కిఞ్చనం ఆరమ్మణం అస్స నత్థీతి **ఆకిఞ్చఞ్ఞం.** మగ్గఫలాని కిఞ్చనానం మద్దనపలిబున్ధనకిలేసానం నత్థితాయ ఆకిఞ్చఞ్ఞాని, నిబ్బానమ్పి ఆకిఞ్చఞ్ఞం, చేతోవిముత్తి పన న హోతి, తస్మా న గహితం.

రాగో ఖో భన్తే నిమిత్తకరణోతిఆదీసు యథా నామ ద్విన్నం కులానం సదిసా ద్వే వచ్ఛకా హోన్తి. యావ తేసం లక్ఖణం న కతం హోతి, తావ "అయం అసుకకులస్స వచ్ఛకో, అయం అసుకకులస్సా"తి న సక్కా హోతి జానితుం. యదా పన తేసం తిసూలాదీసు అఞ్ఞతరం లక్ఖణం కతం హోతి, తదా సక్కా హోతి జానితుం. ఏవమేవ యావ పుగ్గలస్స రాగో నుప్పజ్జతి, తావ న సక్కా హోతి జానితుం "అరియో వా పుథుజ్జనో వా"తి. రాగో పనస్స ఉప్పజ్జమానోవ "సరాగో నామ అయం పుగ్గలో"తి సఞ్జాననినిమిత్తం కరోన్తో వియ ఉప్పజ్జతి, తస్మా నిమిత్తకరణోతి వుత్తో. **దోసమోహేసుపి** ఏసేవ నయో.

అనిమిత్తా చేతోవిముత్తియో నామ తేరస ధమ్మా విపస్సనా, చత్తారో ఆరుప్పా, చత్తారో మగ్గా, చత్తారి ఫలాని. తత్థ విపస్సనా నిచ్చనిమిత్తం సుఖనిమిత్తం అత్తనిమిత్తం ఉగ్ఘాటేతీతి **అనిమిత్తా** నామ. చత్తారో ఆరుప్పా రూపనిమిత్తస్స అభావా అనిమిత్తా నామ. మగ్గఫలాని నిమిత్తకరానం కిలేసానం అభావేన అనిమిత్తాని, నిబ్బానమ్పి అనిమిత్తమేవ, తం పన చేతోవిముత్తి న హోతి, తస్మా న గహితం. అథ కస్మా సుఞ్ఞతా చేతోవిముత్తి న గహితాతి? సా "సుఞ్ఞా రాగేనా"తిఆదివచనతో సబ్బత్థ అనుపవిట్ఠావ, తస్మా విసుం న గహితాతి.

ఏకత్థాతి ఆరమ్మణవసేన ఏకత్థా "అప్పమాణం ఆకిఞ్చఞ్ఞం సుఞ్ఞతం అనిమిత్త"న్తి హి సబ్బానేతాని నిబ్బానస్సేవ నామాని. ఇతి ఇమినా పరియాయేన ఏకత్థా. అఞ్ఞస్మిం పన ఠానే అప్పమాణాపి హోతి, అఞ్ఞస్మిం ఆకిఞ్చఞ్ఞా, అఞ్ఞస్మిం సుఞ్ఞతా, అఞ్ఞస్మిం అనిమిత్తాతి ఇమినా పరియాయేన నానాబ్యఞ్జనాతి.

౮. నిగణ్ఠనాటపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౪౨. అట్ఠమే **తేనుపసఙ్కమీ**తి సయం ఆగతాగమో విఞ్ఞాతసాసనో అనాగామీ అరియసావకో సమానో కస్మా నగ్గభోగ్గం నిస్సిరికం నిగణ్ఠం ఉపసఙ్కమీతి? ఉపవాదమోచనత్థఞ్చేవ వాదారోపనత్థఞ్చ. నిగణ్ఠా కిర "సమణస్స గోతమస్స సావకా థద్ధఖదిరఖాణుకసదిసా, కేనచి సద్ధిం పటిసన్థారమ్పి న కరోన్తీ"తి ఉపవదన్తి, తస్స ఉపవాదస్స మోచనత్థఞ్చ, "వాదఞ్చస్స

ఆరోపేస్సామీ”తి ఉపసఙ్కమి. **న ఖ్వాహం ఏత్థ భన్తే భగవతో సద్ధాయ గచ్ఛామీ**తి యస్స ఞాణేన అసచ్ఛికతం హోతి. సో “ఏవం కిరేత”న్తి అఞ్ఞస్స సద్ధాయ గచ్ఛేయ్య, మయా పన ఞాణేనేతం సచ్ఛికతం, తస్మా నాహం ఏత్థ భగవతో సద్ధాయ గచ్ఛామీతి దీపేన్తో ఏవమాహ.

ఉల్లోకేత్వాతి కాయం ఉన్నామేత్వా కుచ్ఛిం నీహరిత్వా గీవం పగ్గయ్హ సబ్బం దిసం పేక్ఖమానో ఉల్లోకేత్వా. **బాధేతబ్బం మఞ్ఞేయ్యా**తి యథా వినివిజ్ఝిత్వా న నిక్ఖమతి, ఏవం పటిబాహితబ్బం మఞ్ఞేయ్య బన్ధితబ్బం వా. **సహధమ్మికా**తి సకారణా. **అథ మం పటిహరేయ్యాసి సద్ధిం నిగణ్ఠపరిసాయా**తి ఏతేసం అత్థే ఞాతే అథ మే నిగణ్ఠపరిసాయ సద్ధిం అభిగచ్ఛేయ్యాసి, పతీహారస్స మే సన్తికం ఆగన్త్వా అత్తనో ఆగతభావం జానాపేయ్యాసీతి అత్థో. **ఏకో పఞ్హో**తి ఏకో పఞ్హమగ్గో, ఏకం పఞ్హగవేసనన్తి అత్థో. **ఏకో ఉద్దేసో**తి ఏకం నామ కిన్తి? అయం ఏకో ఉద్దేసో. **ఏకం వేయ్యాకరణ**న్తి “సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా”తి (ఖు. పా. ౪.౧; అ. ని. ౧౦.౨౭) ఇదం ఏకం వేయ్యాకరణం. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౯. అచేలకస్సపసుత్తవణ్ణనా

౩౪౧. నవమే **కీవచిరం పబ్బజితస్సా**తి కీవచిరో కాలో పబ్బజితస్సాతి అత్థో. **ఉత్తరి మనుస్సధమ్మా**తి మనుస్సధమ్మో నామ దసకుసలకమ్మపథా, తతో మనుస్సధమ్మతో ఉత్తరి. **అలమరియఞాణదస్సనవిసేసో**తి అరియభావం కాతుం సమత్థతాయ అలమరియోతి సఙ్ఖాతో ఞాణదస్సనవిసేసో. **నగ్గేయ్యా**తి నగ్గభావతో. **ముణ్డేయ్యా**తి ముణ్డభావతో. **పవాళనిప్ఫోటనాయా**తి పావళనిప్ఫోటనతో, భూమియం నిసీదన్తస్స ఆనిసదట్ఠానే లగ్గానం పంసురజవాలికానం ఫోటనత్థం గహితమోరపిఞ్ఛమత్తతోతి అత్థో.

౧౦. గిలానదస్సనసుత్తవణ్ణనా

౩౪౨. దసమే **ఆరామదేవతా**తి పుప్ఫారామఫలారామేసు అధివత్థా దేవతా. **వనదేవతా**తి వనసణ్డేసు అధివత్థా దేవతా. **రుక్ఖదేవతా**తి మత్తరాజకాలే వేస్సవణో చ దేవతాతి ఏవం తేసు తేసు రుక్ఖేసు అధివత్థా దేవతా. **ఓసధితిణవనప్పతీసూ**తి హరీతకామలకీఆదీసు ముఞ్జపబ్బజాదీసు వనజేట్ఠరుక్ఖేసు చ అధివత్థా దేవతా. **సంగమ్మా**తి సన్నిపతిత్వా. **సమాగమ్మా**తి తతో తతో సమాగన్త్వా. **పణిధేహీ**తి పత్థనావసేన ఠపేహి. **ఇజ్ఝిస్సతి సీలవతో చేతోపణిధీ**తి సమిజ్ఝిస్సతి సీలవన్తస్స చిత్తపత్థనా. **ధమ్మికో**తి దసకుసలధమ్మసమన్నాగతో అగతిగమనరహితో. **ధమ్మరాజా**తి తస్సేవ వేవచనం, ధమ్మేన వా లద్ధరజ్జత్తా ధమ్మరాజా. **తస్మా**తి “యస్మా తేన హి, అయ్యపుత్త, అమ్హేపి ఓవదాహీ”తి వదథ, తస్మా. **అప్పటివిభత్త**న్తి “ఇదం భిక్ఖూనం దస్సామ, ఇదం అత్తనా భుఞ్జిస్సామా”తి ఏవం అవిభత్తం భిక్ఖూహి సద్ధిం సాధారణమేవ భవిస్సతీతి.

చిత్తసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. గామణిసంయుత్తం

౧. చణ్డసుత్తవణ్ణనా

౩౫౩. గామణిసంయుత్తస్స పఠమే **చణ్డో గామణీ**తి ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి చణ్డోతి గహితనామో ఏకో గామణి. **పాతుకరోతీ**తి భణ్డన్తం పటిభణ్డన్తో అక్కోసన్తం పచ్చక్కోసన్తో పహరన్తం పటిపహరన్తో పాకటం కరోతీతి దస్సేతి. **న పాతుకరోతీ**తి అక్కుట్ఠోపి పహటోపి కిఞ్చి పచ్చనీకం అకరోన్తోతి దస్సేతి.

౨. తాలపుటసుత్తవణ్ణనా

౩౫౪. దుతియే **తాలపుటో**తి ఏవంనామకో. తస్స కిర బన్ధనా పముత్తతాలపక్కవణ్ణో వియ ముఖవణ్ణో విప్పసన్నో అహోసి, తేనస్స తాలపుటోతి నామం అకంసు. స్వాయం అభినీహారసమ్పన్నో పచ్ఛిమభవికపుగ్గలో. యస్మా పన పటిసన్ధి నామ అనియతా ఆకాసే ఖిత్తదణ్డసదిసా, తస్మా ఏస నటకులే నిబ్బత్తి. వుడ్ఢిప్పత్తో పన నటసిప్పే అగ్గో హుత్వా సకలజమ్బుదీపే పాకటో జాతో. తస్స పఞ్చ సకటసతాని పఞ్చ మాతుగామసతాని పరివారో, భరియాయపిస్స తావతకావాతి మాతుగామసహస్సేన చేవ సకటసహస్సేన చ సద్ధిం యం యం నగరం వా నిగమం వా పవిసతి, తత్థస్స పురేతరమేవ సతసహస్సం దేన్తి. సమజ్జవేసం గణ్హిత్వా పన మాతుగామసహస్సేన సద్ధిం కీళం కరోన్తస్స యం హత్థూపగపాదూపగాదిఆభరణజాతం ఖిపన్తి, తస్స పరియన్తో నత్థి. సో తందివసం మాతుగామసహస్సపరివారితో రాజగహే కీళం కత్వా పరిపక్కఞాణత్తా సపరివారోవ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి.

సచ్చాలికేనాతి సచ్చేన చ అలికేన చ. **తిట్ఠతేత**న్తి తిట్ఠతు ఏతం. **రజనీయా**తి రాగప్పచ్చయా ముఖతో పఞ్చవణ్ణసుత్తనీహరణవాతవుట్ఠిదస్సనాదయో అఞ్ఞే చ కామస్సాదసంయుత్తాకారదస్సనకా అభినయా. **భియ్యోసోమత్తాయా**తి అధికప్పమాణత్తాయ. **దోసనీయా**తి దోసప్పచ్చయా హత్థపాదచ్ఛేదాదిదస్సనాకారా. **మోహనీయా**తి మోహప్పచ్చయా ఉదకం గహేత్వా తేలకరణం, తేలం గహేత్వా ఉదకకరణన్తి ఏవమాదయో మాయాపభేదా.

పహాసో నామ నిరయోతి విసుం పహాసనామకో నిరయో నామ నత్థి, అవీచిస్సేవ పన ఏకస్మిం కోట్ఠాసే నచ్చన్తా వియ గాయన్తా వియ చ నటవేసం గహేత్వావ పచ్చన్తి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **నాహం, భన్తే, ఏతం రోదామీ**తి అహం, భన్తే, ఏతం భగవతో బ్యాకరణం న రోదామీతి ఏవం సకమ్మకవసేనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో, న అస్సువిమోచనమత్తేన. "మతం వా అమ్మ రోదన్తీ"తిఆదయో చేత్థ అఞ్ఞేపి వోహారా వేదితబ్బా.

౩-౫. యోధాజీవసుత్తాదివణ్ణనా

౩౫౫-౩౫౭. తతియే **యోధాజీవో**తి యుద్ధేన జీవికం కప్పనకో ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి ఏవం గహితనామో. **ఉస్సహతి వాయమతీ**తి ఉస్సాహం వాయామం కరోతి. **పరియాపాదేన్తీ**తి మరణం పటిపజ్జాపేన్తి. **దుక్కట**న్తి దుట్ఠు కతం. **దుప్పణిహిత**న్తి దుట్ఠు ఠపితం. **పరజితో నామ నిరయో**తి అయమ్పి న విసుం ఏకో నిరయో, అవీచిస్సేవ పన ఏకస్మిం కోట్ఠాసే పఞ్చావుధసన్నద్ధా ఫలకహత్థా హత్థిఅస్సరథే ఆరుయ్హ సఙ్గామే యుజ్ఝన్తా వియ పచ్చన్తి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. చతుత్థపఞ్చమేసుపి ఏసేవ నయో.

౬. అసిబన్ధకపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౫౮. ఛట్ఠే **పచ్ఛాభూమకాతి** పచ్ఛాభూమివాసినో. **కామణ్డలుకాతి** సకమణ్డలునో. **సేవాలమాలికాతి** పాతోవ ఉదకతో సేవాలఞ్చేవ ఉప్పలాదీని చ గహేత్వా ఉదకసుద్ధికభావజాననత్థాయ మాలం కత్వా పిళన్ధనకా. **ఉదకోరోహకాతి** సాయంపాతం ఉదకం ఓరోహనకా. **ఉయ్యాపేన్తీతి** ఉపరి యాపేన్తి. **సఞ్ఞాపేన్తీతి** సమ్మా ఞాపేన్తి. **సగ్గం నామ ఓక్కామేన్తీతి** పరివారేత్వా ఠితా "గచ్ఛ, భో, బ్రహ్మలోకం, గచ్ఛ, భో, బ్రహ్మలోక"న్తి వదన్తా సగ్గం పవేసేన్తి. **అనుపరిసక్కేయ్యాతి** అనుపరిగచ్ఛేయ్య. **ఉమ్ముజ్జాతి** ఉమ్ముజ్జ ఉట్ఠహ. **థలముప్లవాతి** థలమభిరుహ. **తత్ర యాస్సాతి** తత్ర యా భవేయ్య. **సక్ఖరా వా కఠలా వాతి** సక్ఖరా చ కఠలా చ . **సా అధోగామీ అస్సాతి** సా అధో గచ్ఛేయ్య, హేట్ఠాగామీ భవేయ్య. **అధోగచ్ఛాతి** హేట్ఠా గచ్ఛ.

౭. ఖేత్తూపమసుత్తవణ్ణనా

౩౫౯. సత్తమే **జఙ్గలన్తి** థద్ధం న ముదు. **ఊసరన్తి** సఞ్జాతలోణం. **పాపభూమీతి** లామకభూమిభాగం. **మందీపాతిఆదీసు** అహం దీపో పతిట్ఠా ఏతేసన్తి మందీపా. అహం లేణో అల్లీయనట్ఠానం ఏతేసన్తి **మంలేణా**. అహం తాణం రక్ఖా ఏతేసన్తి **మంతాణా**. అహం సరణం భయనాసనం ఏతేసన్తి **మంసరణా. విహరన్తీతి** మం ఏవం కత్వా విహరన్తి.

గోభత్తమ్పీతి ధఞ్ఞఫలస్స అభావేన లాయిత్వా కలాపకలాపం బన్ధిత్వా ఠపితం గిమ్హకాలే గున్నమ్పి ఖాదనం భవిస్సతీతి అత్థో. **ఉదకమణికోతి** కుచ్ఛియం మణికమేఖలాయ ఏవం లద్ధనామో భాజనవిసేసో. **అహారీ అపరిహారీతి** ఉదకం న హరతి న పరిహరతి, న పరియాదియతీతి అత్థో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే సక్కచ్చధమ్మదేసనావ కథితా. బుద్ధానఞ్హి అసక్కచ్చధమ్మదేసనా నామ నత్థి. సీహసమానవుత్తినో హి బుద్ధా, యథా సీహో పభిన్నవరవారణస్సపి ససబిళారాదీనమ్పి గహణత్థాయ ఏకసదిసమేవ వేగం కరోతి, ఏవం బుద్ధాపి ఏకస్స దేసేన్తాపి ద్విన్నం బహూనం భిక్ఖుపరిసాయ భిక్ఖునిఉపాసకఉపాసికాపరిసాయపి తిత్థియానమ్పి దేసేన్తా సక్కచ్చమేవ దేసేన్తి. చతస్సో పన పరిసా సద్దహిత్వా ఓకప్పేత్వా సుణన్తీతి తాసం దేసనా సక్కచ్చదేసనా నామ జాతా.

౮. సఙ్ఖధమసుత్తవణ్ణనా

౩౬౦. అట్ఠమే **యంబహులం యంబహులన్తి** ఇమినా నిగణ్ఠో అత్తనావ అత్తనో వాదం భిన్దతి. తస్మా భగవా **ఏవం సన్తే న కోచి ఆపాయికోతిఆదిమాహ**. పురిమాని పన చత్తారి పదాని దిట్ఠియా పచ్చయా హోన్తి. తస్మా తేసుపి ఆదీనవం దస్సేన్తో **ఇధ, గామణి, ఏకచ్చో సత్థా ఏవంవాదీ హోతీతిఆదిమాహ**. తత్థ **అహమ్పమ్హీతి** అహమ్పి అమ్హి.

మేత్తాసహగతేనాతిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం సద్ధిం భావనానయేన విసుద్ధిమగ్గే వుత్తమేవ. **సేయ్యథాపి, గామణి, బలవా సఙ్ఖధమోతిఆది** పన ఇధ అపుబ్బం. తత్థ **బలవాతి** బలసమ్పన్నో. **సఙ్ఖధమోతి** సఙ్ఖధమకో. **అప్పకసిరేనాతి** అకిచ్ఛేన అదుక్ఖేన. దుబ్బలో హి సఙ్ఖధమో సఙ్ఖం ధమన్తోపి న సక్కోతి చతస్సో దిసా సరేన విఞ్ఞాపేతుం, నాస్స సఙ్ఖసద్దో సబ్బతో ఫరతి, బలవతో పన విప్ఫారికో హోతి, తస్మా "బలవా"తి ఆహ.

మేత్తాయ చేతోవిముత్తియాతి ఏత్థ "మేత్తా"తి వుత్తే ఉపచారోపి అప్పనాపి వట్టతి, "చేతోవిముత్తీ"తి వుత్తే పన అప్పనావ వట్టతి. **యం పమాణకతం కమ్మన్తి** పమాణకతం కమ్మం నామ కామావచరం వుచ్చతి, అప్పమాణకతం కమ్మం నామ రూపావచరం. తఞ్హి పమాణం అతిక్కమిత్వా ఓధిసకఅనోధిసకదిసాఫరణవసేన వడ్ఢేత్వా కతత్తా అప్పమాణకతన్తి వుచ్చతి.

న తం తత్రావసిస్సతి, న తం తత్రావతిట్ఠతీతి తం కామావచరకమ్మం తస్మిం రూపారూపావచరకమ్మే న ఓహీయతి న తిట్ఠతి. కిం వుత్తం హోతి? తం కామావచరకమ్మం తస్స రూపారూపావచరకమ్మస్స అన్తరా లగ్గితుం వా ఠాతుం వా రూపారూపావచరకమ్మం ఫరిత్వా పరియాదియిత్వా అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా పతిట్ఠాతుం వా న సక్కోతి. అథ ఖో రూపారూపావచరకమ్మమేవ కామావచరం మహోఘో వియ పరిత్తం ఉదకం ఫరిత్వా పరియాదియిత్వా అత్తనో ఓకాసం కత్వా తిట్ఠతి, తస్స విపాకం పటిబాహిత్వా సయమేవ బ్రహ్మసహబ్యతం ఉపనేతీతి. ఇతి ఇదం సుత్తం ఆదిమ్హి కిలేసవసేన వుట్ఠాయ అవసానే బ్రహ్మవిహారవసేన గహితత్తా యథానుసన్ధినావ గతం.

౯. కులసుత్తవణ్ణనా

౩౬౧. నవమే **దుబ్భిక్ఖాతి** దుల్లభభిక్ఖా. **ద్వీహితికాతి** "జీవిస్సామ ను ఖో న ను ఖో"తి ఏవం పవత్తఈహితికా. "దుహితికా"తిపి పాఠో. అయమేవ అత్థో. దుక్ఖా ఈహితి ఏత్థ న సక్కా కోచి పయోగో సుఖేన కాతున్తి **దుహితికా**. తత్థ తత్థ మతమనుస్సానం విప్పకిణ్ణాని సేతాని అట్ఠికాని ఏత్థాతి **సేతట్ఠికా. సలాకావుత్తాతి** సలాకమత్తవుత్తా, యం తత్థ వుత్తం వాపితం, తం సలాకమత్తమేవ అహోసి, ఫలే న జనయతీతి అత్థో.

ఉగ్గిలితున్తి ద్వే అన్తే మోచేత్వా కథేతుం అసక్కోన్తో ఉగ్గిలితుం బహి నీహరితుం న సక్ఖీతి . **ఓగిలితున్తి** పుచ్ఛాయ దోసం దిస్వా హారేతుం అసక్కోన్తో ఓగిలితుం అన్తో పవేసేతుం న సక్ఖీతి.

ఇతో సో గామణి ఏకనవుతికప్పేతి భగవా కథయమానోవ యావ నిక్ఖన్తో నాసికవాతో న పున పవిసతి, తావతకేన కాలేన ఏకనవుతికప్పే అనుస్సరి "అత్థి ను ఖో కిఞ్చి కులే పక్కభిక్ఖాదానేన ఉపహతపుబ్బ"న్తి పరిజాననత్థం. అథేకమ్పి అపస్సన్తో "ఇతో సో, గామణీ"తిఆదిమాహ. ఇదాని దానాదీనం ఆనిసంసం కథేన్తో **అథ ఖో యాని తాని కులాని అడ్ఢానీతి** ధమ్మదేసనం ఆరభి. తత్థ **దానసమ్భూతానీతి** దానేన సమ్భూతాని నిబ్బత్తాని. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ పన **సచ్చం నామ** సచ్చవాదితా. **సామఞ్ఞం నామ** సేససీలం. **వికిరతీతి** అయోగేన వళఞ్జేన్తో విప్పకిరతి. **విధమతీతి** ధమేన్తో వియ నాసేతి. **విద్ధంసేతీతి** నాసేతి. **అనిచ్చతాతి** హుత్వా అభావో బహునాపి కాలేన సఙ్గతానం ఖణేనేవ అన్తరధానం.

౧౦. మణిచూళకసుత్తవణ్ణనా

౩౬౨. దసమే **తం పరిసం ఏతదవోచాతి** తస్స కిర ఏవం అహోసి "కులపుత్తా పబ్బజన్తా పుత్తదారఞ్చేవ జాతరూపరజతఞ్చ పహాయేవ పబ్బజన్తి, న చ సక్కా యం పహాయ పబ్బజితా, తం తేహి గహేతు"న్తి నయగ్గాహే ఠత్వా "మా అయ్యో"తిఆదివచనం అవోచ. **ఏకంసేనేతన్తి** ఏతం పఞ్చకామగుణకప్పనం అస్సమణధమ్మో అసక్యపుత్తియధమ్మోతి ఏకంసేన ధారేయ్యాసి.

తిణన్తి సేనాసనచ్ఛదనతిణం. **పరియేసితబ్బ**న్తి తిణచ్ఛదనే వా ఇట్ఠకచ్ఛదనే వా గేహే పలుజ్జన్తే యేహి తం కారితం, తేసం సన్తికం గన్త్వా "తుమ్హేహి కారితసేనాసనం ఓవస్సతి, న సక్కా తత్థ వసితు"న్తి ఆచిక్ఖితబ్బం. మనుస్సా సక్కోన్తా కరిస్సన్తి, అసక్కోన్తా "తుమ్హే వడ్ఢకిం గహేత్వా కారాపేథ, మయం తే సఞ్ఞాపేస్సామా"తి వక్ఖన్తి. ఏవం వుత్తే కారేత్వా తేసం ఆచిక్ఖితబ్బం. మనుస్సా వడ్ఢకీనం దాతబ్బం దస్సన్తి. సచే ఆవాససామికా నత్థి, అఞ్ఞేసమ్పి భిక్ఖాచారవత్తేన ఆరోచేత్వా కారేతుం వట్టతి. ఇదం సన్ధాయ "పరియేసితబ్బ"న్తి వుత్తం.

దారున్తి సేనాసనే గోపానసిఆదీసు పలుజ్జమానేసు తదత్థాయ దారుం. **సకట**న్తి గిహివికతం కత్వా తావకాలికసకటం. న కేవలఞ్చ సకటమేవ, అఞ్ఞమ్పి వాసిఫరసుకుద్దాలాదిఉపకరణం ఏవం పరియేసితుం వట్టతి. **పురిసో**తి హత్థకమ్మవసేన పురిసో పరియేసితబ్బో. యంకిఞ్చి హి పురిసం "హత్థకమ్మం , ఆవుసో, కత్వా దస్ససీ"తి వత్వా "దస్సామి, భన్తే,"తి వుత్తే "ఇదఞ్చిదఞ్చ కరోహీ"తి యం ఇచ్ఛతి, తం కారేతుం వట్టతి. **న త్వేవాహం, గామణి, కేనచి పరియాయేనా**తి జాతరూపరజతం పనాహం కేనచిపి కారణేన పరియేసితబ్బన్తి న వదామి.

౧౧. భద్రకసుత్తవణ్ణనా

౩౬౩. ఏకాదసమే **మల్లేసూ**తి ఏవంనామకే జనపదే. **వధేనా**తి మారణేన. **జానియా**తి ధనజానియా. **అకాలికేన పత్తేనా**తి న కాలన్తరేన పత్తేన, కాలం అనతిక్కమిత్వావ పత్తేనాతి అత్థో. **చిరవాసీ నామ కుమారో**తి ఏవంనామకో తస్స పుత్తో. **బహి ఆవసథే పటివసతీ**తి బహినగరే కిఞ్చిదేవ సిప్పం ఉగ్గణ్హన్తో వసతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టదుక్ఖం కథితం.

౧౨. రాసియసుత్తవణ్ణనా

౩౬౪. ద్వాదసమే **రాసియో**తి రాసిం కత్వా పఞ్హస్స పుచ్ఛితత్తా రాసియోతి ఏవం ధమ్మసఙ్గాహకత్థేరేహి గహితనామో. **తపస్సి**న్తి తపనిస్సితకం. **లూఖజీవి**న్తి లూఖజీవికం. **అన్తా**తి కోట్ఠాసా. **గామో**తి గామ్మో. గమ్మోతిపి పాఠో, గామవాసీనం ధమ్మోతి అత్థో. **అత్తకిలమథానుయోగో**తి అత్తనో కిలమథానుయోగో, సరీరదుక్ఖకరణన్తి అత్థో.

కస్మా పనేత్థ కామసుఖల్లికానుయోగో గహితో, కస్మా అత్తకిలమథానుయోగో, కస్మా మజ్ఝిమా పటిపదాతి? కామసుఖల్లికానుయోగో తావ కామభోగీనం దస్సనత్థం గహితో, అత్తకిలమథానుయోగో తపనిస్సితకానం, మజ్ఝిమా పటిపదా తిణ్ణం నిజ్జరవత్థూనం దస్సనత్థం గహితా. కిం ఏతేసం దస్సనే పయోజనన్తి? ఇమే ద్వే అన్తే పహాయ తథాగతో మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ సమ్మాసమ్బోధిం పత్తో. సో కామభోగినోపి న సబ్బే గరహతి న పసంసతి, తపనిస్సితకేపి న సబ్బే గరహతి న పసంసతి, గరహితబ్బయుత్తకేయేవ గరహతి, పసంసితబ్బయుత్తకే పసంసతీతి ఇమస్సత్థస్స పకాసనం ఏతేసం దస్సనే పయోజనన్తి వేదితబ్బం.

ఇదాని తమత్థం పకాసేన్తో **తయో ఖోమే, గామణి, కామభోగినో**తిఆదిమాహ. తత్థ **సాహసేనా**తి సాహసికకమ్మేన. **న సంవిభజతీ**తి మిత్తసహాయసన్దిట్ఠసమ్భత్తానం సంవిభాగం న కరోతి. **న పుఞ్ఞాని కరోతీ**తి అనాగతభవస్స పచ్చయభూతాని పుఞ్ఞాని న కరోతి. **ధమ్మాధమ్మేనా**తి ధమ్మేన చ అధమ్మేన చ. **ఠానేహీ**తి కారణేహి. **సచ్ఛికరోతీ**తి కథం అత్తానం ఆతాపేన్తో పరితాపేన్తో సచ్ఛికరోతి? చతురఙ్గవీరియవసేన చ ధుతఙ్గవసేన చ. **తిస్సో సన్దిట్ఠికా నిజ్జరా**తి ఏత్థ ఏకోపి మగ్గో తిణ్ణం కిలేసానం నిజ్జరణతాయ తిస్సో నిజ్జరాతి వుత్తోతి.

౧౩. పాటలియసుత్తవణ్ణనా

౩౬౨. తేరసమే **దూతేయ్యానీ**తి దూతకమ్మాని పణ్ణాని చేవ ముఖసాసనాని చ. **పాణాతిపాతఞ్చాహ**న్తి ఇదం కస్మా ఆరద్ధం? న కేవలం అహం మాయం జానామి, అఞ్ఞమ్పి ఇదఞ్చిదఞ్చ జానామీతి సబ్బఞ్ఞుభావదస్సనత్థం ఆరద్ధం. **సన్తి హి, గామణి, ఏకే సమణబ్రాహ్మణా**తి ఇదం సేససమణబ్రాహ్మణానం లద్ధిం దస్సేత్వా తస్సా పజహాపనత్థం ఆరద్ధం.

మాలీ కుణ్డలీతి మాలాయ మాలీ, కుణ్డలేహి కుణ్డలీ. **ఇత్థికామేహీ**తి ఇత్థీహి సద్ధిం కామా ఇత్థికామా, తేహి ఇత్థికామేహి. **ఆవసథాగార**న్తి కులఘరస్స ఏకస్మిం ఠానే ఏకేకస్సేవ సుఖనివాసత్థాయ కతం వాసాగారం. **తేనాహం యథాసత్తి యథాబలం సంవిభజామీ**తి తస్సాహం అత్తనో సత్తిఅనురూపేన చేవ బలానురూపేన చ సంవిభాగం కరోమి. **అల**న్తి యుత్తం. **కఙ్ఖనియే ఠానే**తి కఙ్ఖితబ్బే కారణే. **చిత్తసమాధి**న్తి తస్మిం ధమ్మసమాధిస్మిం ఠితో త్వం సహ విపస్సనాయ చతున్నం మగ్గానం వసేన చిత్తసమాధిం సచే పటిలభేయ్యాసీతి దస్సేతి. **అపణ్ణకతాయ మయ్హ**న్తి అయం పటిపదా మయ్హం అపణ్ణకతాయ అనపరాధకతాయ ఏవ సంవత్తతీతి అత్థో. **కటగ్గాహో**తి జయగ్గాహో.

అయం ఖో, గామణి, ధమ్మసమాధి, తత్ర చే త్వం చిత్తసమాధిం పటిలభేయ్యాసీతి ఏత్థ **ధమ్మసమాధీ**తి దసకుసలకమ్మపథధమ్మా, **చిత్తసమాధీ**తి సహ విపస్సనాయ చత్తారో మగ్గా. అథ వా “పామోజ్జం జాయతి, పముదితస్స పీతి జాయతీ”తి (అ॰ ని॰ ౫.౨౬) ఏవం వుత్తా పామోజ్జపీతిపస్సద్ధిసుఖసమాధిసఙ్ఖాతా పఞ్చ ధమ్మా ధమ్మసమాధి నామ, చిత్తసమాధి పన సహ విపస్సనాయ చత్తారో మగ్గావ. అథ వా దసకుసలకమ్మపథా చత్తారో బ్రహ్మవిహారా చాతి అయం ధమ్మసమాధి నామ, తం ధమ్మసమాధిం పూరేన్తస్స ఉప్పన్నా చిత్తేకగ్గతా చిత్తసమాధి నామ. **ఏవం త్వం ఇమం కఙ్ఖాధమ్మం పజహేయ్యాసీ**తి ఏవం త్వం ఇమస్మిం వుత్తప్పభేదే ధమ్మసమాధిస్మిం ఠితో సచే ఏవం చిత్తసమాధిం పటిలభేయ్యాసి, ఏకంసేనేతం కఙ్ఖం పజహేయ్యాసీతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ వుత్తనయమేవాతి.

గామణిసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. అసఙ్ఖతసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧-౧౧. కాయగతాసతిసుత్తాదివణ్ణనా

౩౬౬-౩౭౬. అసఙ్ఖతసంయుత్తే **అసఙ్ఖత**న్తి అకతం. **హితేసినా**తి హితం ఏసన్తేన. **అనుకమ్పకేనా**తి అనుకమ్పమానేన. **అనుకమ్పం ఉపాదాయా**తి అనుకమ్పం చిత్తేన పరిగ్గహేత్వా, పటిచ్చాతిపి వుత్తం హోతి. **కతం వో తం మయా**తి తం మయా ఇమం అసఙ్ఖతఞ్చ అసఙ్ఖతమగ్గఞ్చ దేసేన్తేన తుమ్హాకం కతం. ఏత్తకమేవ హి అనుకమ్పకస్స సత్థు కిచ్చం, యదిదం అవిపరీతధమ్మదేసనా. ఇతో పరం పన పటిపత్తి నామ సావకానం కిచ్చం. తేనాహ **ఏతాని, భిక్ఖవే, రుక్ఖమూలాని…పే॰… అమ్హాకం అనుసాసనీ**తి ఇమినా రుక్ఖమూలసేనాసనం దస్సేతి. **సుఞ్ఞాగారానీ**తి ఇమినా జనవివిత్తం ఠానం. ఉభయేన చ యోగానురూపం సేనాసనం ఆచిక్ఖతి, దాయజ్జం నియ్యాతేతి.

ఝాయథాతి ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన అట్ఠతింసారమ్మణాని, లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన చ అనిచ్చాదితో ఖన్ధాయతనాదీని ఉపనిజ్ఝాయథ, సమథఞ్చ విపస్సనఞ్చ వడ్ఢేథాతి వుత్తం హోతి. **మా పమాదత్థా**తి మా పమజ్జిత్థ. **మా పచ్ఛా విప్పటిసారినో అహువత్థా**తి యే హి పుబ్బే దహరకాలే అరోగకాలే సత్తసప్పాయాదిసమ్పత్తికాలే సత్థు సమ్ముఖీభావకాలే చ యోనిసోమనసికారరహితా రత్తిన్దివం మఙ్కులభత్తం హుత్వా సేయ్యసుఖం మిద్ధసుఖం అనుభోన్తా పమజ్జన్తి, తే పచ్ఛా జరాకాలే రోగకాలే మరణకాలే విపత్తికాలే సత్థు పరినిబ్బుతకాలే చ తం పుబ్బే పమాదవిహారం అనుస్సరన్తా సప్పటిసన్ధికాలకిరియఞ్చ భారియం సమ్పస్సమానా విప్పటిసారినో హోన్తి. తుమ్హే పన తాదిసా మా అహువత్థాతి దస్సేన్తో ఆహ "మా పచ్ఛా విప్పటిసారినో అహువత్థా"తి.

అయం వో అమ్హాకం అనుసాసనీతి అయం అమ్హాకం సన్తికా "ఝాయథ మా పమాదత్థా"తి తుమ్హాకం అనుసాసనీ, ఓవాదోతి వుత్తం హోతి.

౨. దుతియవగ్గో

౧-౩౩. అసఙ్ఖతసుత్తాదివణ్ణనా

౩౭౭-౪౦౯. **కాయే కాయానుపస్సీ**తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం పరతో వక్ఖామ.

అనతన్తిఆదీసు తణ్హానతియా అభావేన అనతం. చతున్నం ఆసవానం అభావేన **అనాసవం**. పరమత్థసచ్చతాయ **సచ్చం**. వట్టస్స పరభాగట్ఠేన **పారం**. సణ్హట్ఠేన **నిపుణం**. సుట్ఠు దుద్దసతాయ **సుదుద్దసం**. జరాయ అజరితత్తా **అజజ్జరం**. థిరట్ఠేన **ధువం**. అపలుజ్జనతాయ **అపలోకితం**. చక్ఖువిఞ్ఞాణేన అపస్సితబ్బత్తా **అనిదస్సనం**. తణ్హామానదిట్ఠిపపఞ్చానం అభావేన **నిప్పపఞ్చం**.

సన్తభావట్ఠేన **సన్తం**. మరణాభావేన **అమతం**. ఉత్తమట్ఠేన **పణీతం**. సస్సిరికట్ఠేన **సివం**. నిరుపద్దవతాయ **ఖేమం**. తణ్హాక్ఖయస్స పచ్చయత్తా **తణ్హక్ఖయం**.

విమ్హాపనీయట్ఠేన అచ్ఛరం పహరితబ్బయుత్తకన్తి **అచ్ఛరియం**. అభూతమేవ భూతం అజాతం హుత్వా అత్థీతి వా **అబ్భుతం**. నిద్దుక్ఖత్తా **అనీతికం**. నిద్దుక్ఖసభావత్తా **అనీతికధమ్మం**. వానాభావేన **నిబ్బానం**. బ్యాబజ్ఝాభావేనేవ **అబ్యాబజ్ఝం**. విరాగాధిగమస్స పచ్చయతో **విరాగం**. పరమత్థసుద్ధితాయ **సుద్ధి**. తీహి భవేహి ముత్తతాయ **ముత్తి**. కామాలయానం అభావేన **అనాలయం**. పతిట్ఠట్ఠేన **దీపం**. అల్లీయితబ్బయుత్తట్ఠేన **లేణం**. తాయనట్ఠేన **తాణం**. భయసరణట్ఠేన **సరణం,** భయనాసనన్తి అత్థో. పరం అయనం గతి పతిట్ఠాతి **పరాయణం**. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవాతి.

అసఙ్ఖతసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. అబ్యాకతసంయుత్తం

౧. ఖేమాసుత్తవణ్ణనా

౪౧౦. అబ్యాకతసంయుత్తస్స పఠమే **ఖేమాతి** గిహికాలే బిమ్బిసారస్స ఉపాసికా సద్ధాపబ్బజితా మహాథేరీ "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావికానం భిక్ఖునీనం మహాపఞ్ఞానం యదిదం ఖేమా"తి ఏవం భగవతా మహాపఞ్ఞతాయ ఏతదగ్గే ఠపితా. **పణ్డితాతి** పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతా. **వియత్తాతి** వేయ్యత్తియేన సమన్నాగతా. **మేధావినీతి** మేధాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతా. **బహుస్సుతాతి** పరియత్తిబాహుసచ్చేనపి పటివేధబాహుసచ్చేనపి సమన్నాగతా.

గణకోతి అచ్ఛిద్దకగణనాయ కుసలో. **ముద్దికోతి** అఙ్గులిముద్దాయ గణనాయ కుసలో. **సఙ్ఖాయకోతి** పిణ్డగణనాయ కుసలో. **గమ్భీరోతి** చతురాసీతియోజనసహస్సగమ్భీరో. **అప్పమేయ్యోతి** ఆళ్హకగణనాయ అప్పమేయ్యో. **దుప్పరియోగాహోతి** ఆళ్హకగణనాయ పమాణగహణత్థం దురోగాహో. **యేన రూపేన తథాగతన్తి** యేన రూపేన దీఘో రస్సో సామో ఓదాతోతి సత్తసఙ్ఖాతం తథాగతం పఞ్ఞపేయ్య. **తం రూపం తథాగతస్స పహీనన్తి** తం వుత్తప్పకారరూపం సముదయప్పహానేన సబ్బఞ్ఞుతథాగతస్స పహీనం. **రూపసఙ్ఖాయ విముత్తోతి** ఆయతిం రూపస్స అనుప్పత్తియా రూపారూపకోట్ఠాసేనపి ఏవరూపో నామ భవిస్సతీతి వోహారస్సపి పటిపస్సద్ధత్తా రూపపణ్ణత్తియాపి విముత్తో. **గమ్భీరోతి** అజ్ఝాసయ గమ్భీరతాయ చ గుణగమ్భీరతాయ చ గమ్భీరో. తస్స ఏవం గుణగమ్భీరస్స సతో సబ్బఞ్ఞుతథాగతస్స యం ఉపాదాయ సత్తసఙ్ఖాతో తథాగతోతి పఞ్ఞత్తి హోతి, తదభావేన తస్సా పఞ్ఞత్తియా అభావం పస్సన్తస్స అయం సత్తసఙ్ఖాతో **హోతి తథాగతో పరం మరణాతి** ఇదం వచనం న ఉపేతి న యుజ్జతి, **న హోతి తథాగతో పరం మరణాతిఆదివచనమ్పి** న ఉపేతి న యుజ్జతీతి అత్థో.

సంసన్దిస్సతీతి ఏకం భవిస్సతి. **సమేస్సతీతి** నిరన్తరం భవిస్సతి. **న విరోధయిస్సతీతి** న విరుద్ధం పదం భవిస్సతి. **అగ్గపదస్మిన్తి** దేసనాయ. దేసనా హి ఇధ అగ్గపదన్తి అధిప్పేతా.

౨. అనురాధసుత్తవణ్ణనా

౪౧౧. దుతియం **ఖన్ధియవగ్గే** విత్థారితమేవ, అబ్యాకతాధికారతో పన ఇధ వుత్తం.

౩-౮. పఠమసారిపుత్తకోట్ఠికసుత్తాదివణ్ణనా

౪౧౨-౪౧౭. తతియే **రూపగతమేతన్తి** రూపమత్తమేతం. ఏత్థ రూపతో అఞ్ఞో కోచి సత్తో నామ న ఉపలబ్భతి, రూపే పన సతి నామమత్తం ఏతం హోతీతి దస్సేతి. **వేదనాగతమేతన్తిఆదీసుపి** ఏసేవ నయో. **అయం ఖో ఆవుసో హేతూతి** అయం రూపాదీని ముఞ్చిత్వా అనుపలబ్భియసభావో హేతు, యేనేతం అబ్యాకతం భగవతాతి. చతుత్థాదీని ఉత్తానత్థానేవ.

౯. కుతూహలసాలాసుత్తవణ్ణనా

౪౧౮. నవమే **కుతూహలసాలాయన్తి** కుతూహలసాలా నామ పచ్చేకసాలా నత్థి, యత్థ పన నానాతిత్థియా సమణబ్రాహ్మణా నానావిధం కథం పవత్తేన్తి, సా బహూనం “అయం కిం వదతి, అయం కిం వదతీ”తి కుతూహలుప్పవత్తిట్ఠానతో కుతూహలసాలాతి వుచ్చతి. **దూరమ్పి గచ్ఛతీతి** యావ ఆభస్సరబ్రహ్మలోకా గచ్ఛతి. **ఇమఞ్చ కాయం నిక్ఖిపతీతి** చుతిచిత్తేన నిక్ఖిపతి. **అనుపపన్నో హోతీతి** చుతిక్ఖణేయేవ పటిసన్ధిచిత్తస్స అనుప్పన్నత్తా అనుపపన్నో హోతి.

౧౦. ఆనన్దసుత్తవణ్ణనా

౪౧౯. దసమే **తేసమేతం సద్ధిం అభవిస్సాతి** తేసం లద్ధియా సద్ధిం ఏతం అభవిస్స. **అనులోమం అభవిస్స ఞాణస్స ఉప్పాదాయ సబ్బే ధమ్మా అనత్తాతి** యం ఏతం “సబ్బే ధమ్మా అనత్తా”తి విపస్సనాఞాణం ఉప్పజ్జతి, అపి ను మే తస్స అనులోమం అభవిస్సాతి అత్థో.

౧౧. సభియకచ్చానసుత్తవణ్ణనా

౪౨౦. ఏకాదసమే **ఏతమేత్తకేన ఏత్తకమేవాతి** ఆవుసో యస్సాపి ఏతం ఏత్తకేన కాలేన “హేతుమ్పి సతి రూపీతిఆది పఞ్ఞాపనా హోతి, అసతి న హోతీ”తి బ్యాకరణం భవేయ్య, తస్స ఏత్తకమేవ బహు. **కో పన వాదో అతిక్కన్తేతి** అతిక్కన్తే పన అతిమనాపే ధమ్మదేసనానయే వాదోయేవ కో, నత్థి వాదో, ఛిన్నా కథాతి.

అబ్యాకతసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

సళాయతనవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.